II
Politik
172
1310

VINDICIÆ

CONTRA TYRANNOS:

SIVE,

DE PRINCIPIS IN POPVLVM, POPVLIQVE IN Principem, legitima potestate.

STEPHANO IVNIO BRVto Celta, auctore.

FRANCOFVRTI.
Impensis LAZARI ZETZNERI Bibliop. Arg.

M. DC. VIII.

HOC LIBRO INFRA SCRIPTAE *Quæstiones explicantur.*

I. An subditi teneantur, aut debeant Principibus obedire, si quid contra legem Dei imperent.

II. An liceat resistere Principi, legem Dei abrogare volenti, Ecclesiamue vastanti. Item, quibus, quomodo, & quatenus.

III. An, & quatenus Principi Rempublicam aut opprimenti, aut perdenti, resistere liceat. Item, quibus id, quomodo, & quo iure, permissum sit.

IV. An iure possint, aut debeant vicini Principes auxilium ferre aliorum Principum subditis, Religionis purę causa afflictis, aut manifesta Tyrannide oppressis.

CONO

CONO SVPERANTIVS VASCO PRINCIbus Reipublicæ Piis Fidelibus.

NON *eram nescius, ô viri Principes, cum has* Stephani Iunii Bruti, *de vero Principis in Populum, & populi in Principem, iure & potestate* QVÆSTIONES *in vulgus emitterem, fore nonnullos, qui me reprehenderent. Pugnant enim ex diametro cum* Nicolai Machiauelli Florentini, *quem in gubernanda Republ ducem illi habent, malis artibus, prauis consiliis, & falsa pestiferaque doctrina. Mihi igitur, vt audaci, vitio vertent, opinor, quo aliquid ad calumniam rapiant, quod ego nulla vobis neminis fama cognitus, hisce tantis de rebus ad vos, hoc tempore maxime scribere non vereor. Sed constans in Rempublicam meus amor, & animus, quem in eam perpetuo defixum gero, hunc mihi metum excussérunt. Deinde iudicaui, has disputationes vobis sane præcipue deberi. Nec enim de leuibus rebus habentur, sed longe grauissimis, & in tot Reip. perturbationibus cognitu necessariis. Itaq; differunt de vera Principis & regum, à quibus antiquum ducit is genus, tuenda Maiestate, & de eo Popu-*

ti conſeruando iure, quod optima leges, ac gẽtium probati mores vno omnium conſenſu conſtituerunt. Ac certe veſtrorum quidam, quo hac Regis maieſtas, & vetuſta Populorum iura in Gallis reſtituantur in integrum, Imperatores eo exercitum duxerunt, aduerſus eam gentem, quæ cœlitum & hominum contemptrix, calliditatis & perfidiæ viribus artibuſque ſubnixa, eo ingenium omne contulit, potentiam & robur, vt Gallos natura liberos, & omnis antiquitatis morib. legibus & inſtitutis penitus ingenuos, in barbaræ crudelitatis ſeruitutem redigat. In his autem Quæſtionum decurſibus veterem illam Regna gubernandi, nimirum perfectam effigiem, tanquam matronam legitimam, caſtam, integrã, nec vllis comptam calamiſtris, intuebimur, pro qua nobis Machiauelliani illi ſpuriam fucatam, impudicam & improbam, ſubſtituere non dubitant. Quæ vetus prouincias, Regna & imperia adminiſtrandi ratio Maiorum veſtrorum fuit, eamque Principes omni Regiarum virtutum genere cumulatiſſimi, veluti per manus traditam, quandiu vixerunt, diligẽter obſeruarunt. Merito ergo has à vobis Quæſtiones oportuit cognoſci Poſtremo mihi iure perſuaſi, ſi vobis has Diſſertationes inſcriberem, fore, vt à multis diligenter ob nominis ac gentis veſtræ celebritatem legerentur: quas alioqui tamen non pauci cupide propter inuidiam & metus diſcutient, omnes peramanter ob elegantiam doctrinæ aquitatemque cauſæ, etiam obuiis vlnis excipient. Et quidem ea re ſtu-

re studiosius, quoq; nulla quemquam insectandi cupiditate, aut vllarum partium gratia scripta sunt, sed solo veritatis ob oculos ponendæ desiderio, ex Gallicarum calamitatum necessitate, ac ruinis, quo promptum aliquod firmumq; remedium, perpetuumque posteritati quæratur, fuerunt diffusius explicata. Id quod, qui eas attente legent, etiam quocunq; tempore legent, cuiuscunque partis ii quoque sint, aut nationis, conditionisve, modo tamen Christianam Religionem, *vel quam* Pontificiam, *vel quam* Reformatam *appellent, profiteantur, facile certoque perspicient.*

Itaq; cum de Gallæ calamitatibus mihi mul II.
tus cum Bruto, erudito, prudente, nobiliq; viro, sermo esset circiter abhinc biennium: & vltro citroque non pauca de earum originibus, causis, initiis & progressibus percurrissemus: eo tandem ventum est, vt, inter cætera, studio librorum Machiauelli, maxime crederemus acui quorundam ingenia, artes perturbandi Rempublic. ex eorum auctoritate, qui eam regunt, amplecterentur. Quarum artium fundamenta, eum in iis libris, sparsim pessimis ea de re præceptionibus editis iecisse, satis vtriq; constitit remedium nullum certius promptiusque fore, quam si Principum imperium, ac ius populorum, qui eis subsunt, ad sua legitima certaque prima principia referretur, intra certos fines, vtrorumque potestatem, ea ratione concluſum iri, quos vltra citraq; recta Reip. administratio plane non possit consistere: neque

tradita à Machiauello disciplina, nempe ab iis principiis prorsus euersa recipi. Mihi deinde harum Quæstionum librum, in quibus hæc principia continentur, atq; probantur & exponuntur, misit quo eas ipse legerem, & sententiam de iis meam significarem. Præclare equidem Iunius Stephanus, *qui nihil antiquius habuit, quam vt has Quæstiones, publici commodi gratia, Christianæq; Religionis sarta tecta tuendi causa, magnis laboribus studiisque perficeret. Eas ego ô Principes viri, Machiauellianis & hominibus & libris, quorum scelerati consiliis Respublica in tot ciuiles dissensiones, partes, motusque, dissecta est, opponi posse censeo, tanquam Principia; quæ vocant firmissima, vel columnas, aut Regulas, eius, hoc præsertim tempore, recte reformandæ & collapsæ, legitima gubernandi ratione denuo sursum erigendæ, certe pius prudentiæq; præstantibus viris summe placituras esse confido.*

III. *Tametsi autem Machiauellianos quosdam, vel Tyrannorum mancipia, in Iunium insurrecturos, non absre suspicor: quia tamen id hoc nomine facturi sunt, quod per harum Quæstionum Principes rationes, si vos eas audietis, metuunt malas suas artes in ordinem quasi redactum iri, & se à vobis Regibus Principibusque, Populoque detegendos: quicq; eorum iras Brutus, vir magnanimus, aut clandestinos susurros curet? Lætetur ille, eorum iniustitiam, scelera, rapinas, fraudes, tandem aliquando ad certissimam Regum Populorumque salutem, in quam vnam rem omnibus*

bus viribus incumbendum est, diligentia curaque sua patefieri. Quod si falsa doceri dicunt, id ostẽdant, necesse est. Sed id quomodo, quaso, præstabunt? Nam quæcunq; in his Quæstionibus adferuntur, ea claris equidem, non vero detortis Sacrarum literarum testimoniis esse certa, demonstrantur, ex morali, Politicesq; scientia doctrina, & natura, ac legum iussis, iurisconsultorum responsis, Imperatorumq; rescriptis confirmantur, diuersarum gentium moribus & institutis adstruuntur: in illustribus ac variis variorum Historicorum exemplis, tanquam in speculo spectanda proponuntur. Ad docendi rationem quod pertinet (Philosophos, ac disputatores alloquor) talle, quo planius & certius rem ostendat, ex effectis & consequentibus causas & maximas illas propositiones, siue Regulas, colligit, ob oculosque ponit, & cognoscendas exhibet, velut gradibus quibusdam ad summa conscendens: vt Geometrarum more, quos hac in re imitari videtur voluisse, ex puncto lineam ducat, ex linea superficiem, ex superficie corpus constituat, quo genere quidquam ostendendi, vel probandi, quid clarius, aut breuius, quid denique certius firmiusque esse potest? In quibus expendendis summam quandam animi moderationem attulit, inquirendæ diligenterque perscrutandæ rei veritati, tanquam in puteum demersæ, deditus. Quam erutam ex profundo, & omnium oculis expositam, si qui nolint intueri, plane sunt improbi: si qui, quam uniuersi vident, eam conspicere nequeunt, plane cæci. Ad

ui. Ad hunc ergo modum discussis illis nostris Quæstionibus, dilucide necessarioque consequitur: quodnam Principis in populum sit munus, & quod Populi in Principem ius & officium, *& hæc munera inter se distincta esse, mutua tamen & reciproca. Porro utriusque certos esse terminos à Deo & natura, Gentiumque moribus constitutos; qui transibit suos, eum grauiter in Deum ac leges, iusque Gentium peccare*: *his metis transgressis, manere in Republ. rerum confusionem; ab ea ciuilis humaniquè fœderis dissolutionem; inde Tyrannidem; ex Tyrannide immanem seditionem; ex ea, ciuile bellum radices agere. Constituto autem vinculo illo humanæ societatis firmo, atque metis illis ac finibus positis, vt Quæstiones ostendunt; & eos veris iustisque principiis decernunt atque stabiliunt, anne Machiauelli doctrina funditus, nulloque negotio, plane corruit? &, vti futilis, impia, & humano generi perniciosissima, radicitus euellitur? Neque fulcra ei sic ruitura quisquam potest subiicere, quæ illam vllo omnino modo munire queant. Veruntamen esto liberum Machiauellianis in hanc arenam descendere: prodeant. Illis, quæ diximus, scriptura Sacra, Philosophia de moribus ac Reip. legum, Morum, Gentium, & Exemplorum veris ac legitimis armis vtemur, pedemque cum iis audacter conferemus. Si se congressuros negant, tam metum suum prodent: seque eo victos testabuntur: Si singulare certamen propter arma, cum iusta sint, tamen detrectant; quid nos cum iis porro pugne-*

pugnemus? Confitemur, neq; palam confiteri pudet, nos esse Christianos, nec nobis cum ea gente, quæ hæc arma repudiet, commercium vllum, tanquam cum iis, quibus sit aqua & igni interdictum, esse velle. Iam vero, quoniam, æquitate causæ destituti, nihil equidē sunt, quod obiiciant, habituri, seditiosas esse Quæstiones, fortassis exclamabunt, atque falsa esse earum Principia disſertabunt: rationibus, non gladiis, agant. Sin autem veræ, cur seditiosas *appellent? cur Principum manipulos in illas arment? An Princeps id quod verum est, ignoret? in re maxime, quæ & sua tanti, & Reip. quidem, interest? Veritas solis sane tyrannis, qui omnia non ex vtilitate publica sed ex propria libidine metiuntur, quos adeo operose illi instituunt, seditio esse potest: Sapienti autem pioque ac fideli Principi, quem Quæstiones istæ docent & erudiunt, summa tantum virtus.*

Sed vt hæc Quæstionum Principia, & decreta IIII.
esse scitis, ô Principes Pii, Fideles, multo iustissima: sic etiam, ea vos, re ipsa probare, tot illustres vestræ actiones, perpetuumque vestrum Pacis conciliandæ studium, & tot vestræ demum expeditiones, clare testantur. Itaque par est, vt indicato ex his decretis pharmaco & vero remedio, coniunctis vnæ omnes virib. certe tandem aliquando medicandis huius temporis dissidiis, & natis inde malis, salutares manus adhibeatis. Vos equidem Deus opt. max. iis animis & consiliis erexit, & Imperatoribus armauit, atque tot gentium fauoribus eo vsque beauit, vt & ve-

ſtram conſtantiam noſtri temporis adulationib. & veſtram fortitudinem noſtrorum Gigantum audacia, & huius denique ſeculi ſocordia, virtutem inclyta veſtra familia, ac gentis, in tot Gallicis perturbatis negotiis, rebus, prouinciis, Proceribuſq; viris oppoſuerit. Vos igitur harum Quæſtionum principia ſecuti, iuſtitiam in Gallia defendẽdam ſuſcepiſtis, eo exercitum conſcripſiſtis, collegiſtis, duxiſtis. Demonſtrant vero illa, vos nõ ſolum adiure potuiſſe, poſſeq; facere, verum etiam debere. Nos igitur pro veſtra ſalute vota libenter concipimus, atq; ſperamus, vos piis victoriis & reb. illuſtres tandem aliquando cõpoſita firma pace, cõtra crudelem illum immaniſſimum Tyrannum Turcam, diuino beneficio ex communi omnium ordinum (vos omnes compello Chriſtiani Principes) decreto, animum, copias, militarem ſcientiã, virtutem, auctoritatem, atque fortunam eſſe conuerſuros: quo vobis ducib. Reſpublica Chriſtiana de hoſte potentiſſimo, longeq; ſuperbiſſimo ad ſummam Chriſti gloriam, Eccleſiæ ſalutem, & Reip. quietem triumphet. Id quod Deus opt. max. faxit, obteſtamur vniuerſi, ſupplicesq; poſcimus. Valete, Kalend. Ian. MDLXXVII.

Soloduro.

IMP.

IMP. THEOD. ET VALENTIN. Cæs. ad Volusianum præfectum Prætorio.

DIGNA vox est maiestate regnantis, legibus adligatum se Principem profiteri. Adeo de auctoritate iuris nostra pendet auctoritas, & re vera maius imperio est, submittere legib. Principatum. Et oraculo præsentis Edicti, quod nobis licere non patimur, aliis indicamus. Dat. III. Id. Iun. Rauennæ, Florentio & Dionysio Coss.

IVSTINVS LIB. II. DE LYCVRgo Legislatore.

Non habentibus Spartanis leges instituit, non inuentione earum magis, quam exemplo, clarior. Siquidem nihil lege vlla in alios sanxit, cuius non ipse primus in se documenta daret. Populum in obsequia Principum, Principes ad iustitiam imperiorum firmauit.

L. SCRIBONIVS SPINter Belga, Lectori.

CONTEMPTOR *Superum Maculosi nomine notus*
VELLERIS, *Etruscus scurra, Sophista loquax,*
Arte mala, Populi Harpyias sauosq; Tyrannos
Instituit, Pestis maxima Christiadum.
Iunius hoc Reges veros, Procereſque libello
Efformat, Populos & sua iura docet.
Nempe caput magno Ciuili in corpore Reges,
Corporis & Populum cætera membra, facit.
Membra sed vt languent, capiti aduersantia: Sanum,
Tusce erit an ne caput, quod sua membra premit?
Sint igitur Reges Populis re, vt fœdere, Leges,
Nomine reque Patres, iustitiaque duces.
Totus ad exemplum Regis componitur Orbis,
Rex quoq; sic Populi se sciat esse caput.
Hunc veteri Reges referant de more triumphum,
Quod Patriæ Patres, quod Populi socii.

QVÆ-

QVÆSTIO PRIMA.

An subditi teneantur, aut debeant principibus obedire, si quid contra legem Dei imperent?

VIDEBITVR fortasse prima fronte hæc quæstio plane otiosa & inutilis, qua nempe Christianorum axioma certissimum, tot Scripturæ sacræ testimoniis, tot seculorũ exemplis, tot piorum Martyrum rogis comprobatum, quasi etiamnum controuersum in dubium vocari videatur. Vnde etenim, dices, tot tantæq; piorũ ærumnæ, si ex vna hac causa quod Deo simpliciter & absolute, Regibus vero, quatenus aduersus legẽ Dei nil imperent, obtemperandũ esse, perpetuo iudicarint? Quorsum vero alioqui Apostolorum responsum, *Deo magis quam hominib. parendum esse?* Deinde, cum sola vnius Dei voluntas perpetuo iusta sit, cæterorum iniusta subinde esse possit: quis ambigat, quin illi vni absq; vlla exceptione, his cũ aliqua semper exceptione parendum sit? At certe cum hodie multi Principes existant, etsi Christi nomen ii iactitant, qui immensam potentiam ne ab ipso quidem Deo pendentem sibi audacter arrogent, multi adulatores, qui quasi Deos terrenos eos adorent, multi ẽt, qui seu metu occupati, seu alia vi coacti, nulla in re denegandum esse

principibus obsequium aut censeant, aut censere videri velint: & vitium præterea nostrorum temporum hoc esse videatur, vt nil tam firmum sit, quod non conuellatur: nil tam certũ, quod non controuertatur: nil tam sanctum, ꝙ nõ violetur: vereor sane, nec cuiuis rẽ accurate perpendenti, non modo non inutilis hæc quæstio, sed plane necessaria, nostro præsertim seculo, videatur. Mihi certe causam tot tantarũq; calamitatũ, quib. abhinc annis aliquot orbis Christianus diuexatur, examinãti, succurrit illud Oseæ Prophetæ: *Principes Iudæi iis similes fuerunt, qui terminum mouent. Itaq; iram meam aquæ instar in eos effundã. Ephraim vero conteritur in iudicio, quia impia mandata sequutus est.* Peccatum & Principũ, & populi, vno verbo, hic habes. Terminos vero mouent ii principes, qui illa iurisdictione non contenti, quam ipsis tribuit Deus opt. max. eam quam sibi supremam in oẽs retinuit, vi inuadere conantur, quib. inquam, non sat est, bonis corporibusq; subditorum pro arbitrio & libidine vti, ni etiam miserorum animas, quod Christi merum peculium est, sibi vendicent, qui solo non contenti, cælũ etiam ipsum audacter aggrediuntur, admotisq; scalis inuadere conantur: nimirum, vt ait Poeta Ouidius:

Oseæ 5. v. 10.

Qua licet, affectant cælum isti. Templa Quirinus
Liber & Alcides & modo Cæsar habent.

Populus vero impia mandata sequitur, qui aduersus legẽ Dei quicquam iubentibus aut assentitur,

sentitur, aut assentatur qui tanquam diis thura quodammodo adolet, qui solium Dei affectantibus, cum possit, nõ repugnat: qui quæ proprie Dei sunt Cæsari tribuere non vereatur. Nemo vero est, qui hæc non videat. Si quis principi impia iubenti non obtẽperat, continuo, rebellis, perduellis, Maiestatis reus habetur. Iis calumniis petebatur Christus, iisdem Apostoli & primi omnes Christiani. Si quis, *Esdr, 4.* aut *Nehemiæ 5 v. 7.* exemplo templũ Domini extruere parat, regnum affectat, res nouas molitur, in remp. cuniculos agit. Obstrepere vero Regibus continuo adulatores innumeros audias, si semel restauratũ fuerit templũ istud, actũ est de regno: non est, quod vlla amplius tributa, aut vectigalia ab istis hominibus expectes. Quæ vero ista hæc insania est? Eæ demum Respublicæ firmæ censendæ sunt, quarum in medio Templum Dei collocatum est, quæ ipsæ templum Dei sunt. Ii principes vere regnant, qui cũ Deo regnant. At contra quæ cacozelia hominum est, nec Rempublicam bene cõstitutam, nisi euerso tẽplo, nec Regnũ, nisi expulso, si fieri possit, Deo opt. maxim. tutum firmumq; putarit? Hinc vero tot Gigantæi ausus, & Gigantæorũ consimiles exitus, tot Principum exitia, tot Gẽtium excidia. Quod si nossent ii, quid inter Deũ & Cæsarem intersit, inter Regem regum & Regem, inter Dominum & vasallum, quid sibi ille à subditis tributi nomine poscat, quid ipsis in subditos permittat? procul dubio neq; tot Principes *Sap. 7.*

cipes regnum Dei turbare conarentur, neq; ēt in ipso conatu, iusta Dei iudicis & vindicis ira, proprio regno deturbarentur. Neque vero præterea tot calamitates, direptiones, vastationes populus pateretur. Interest ergo principū scire, quatenus imperare debeant: subditorum quatenus parere, ne aut illi alienā iurisdictionem inuadendo, aut hi extra iurisdictionē ius dicenti parendo in pœnam incidant. Hic vero est quæstionis propositæ scopus, cuius sacram præcipue scripturam iudicem faciemus.

Quæritur, *an subditi teneātur Regib. obedire, si quid aduersus legē Dei imperent?* id est, vtri potius, Deo, an Regi obediendum sit. De Rege, cuius ampliſſima censetur potestas, si constiterit, de cæteris magistratibus eadem via constabit. Primum docent sacræ Literæ, Deum suapte auctoritate regnare, Reges quasi precario, Deum per se, Reges per Deum, Deum iurisdictione sua vti; Reges delegata tātum. Sequitur itaque, *Sap. 6. Prou. 8. Iob. 12. &c.* Dei immensam esse iurisdictionem, Regū dimensam, Dei infinitam potentiam, Regum præfinitam; Dei Regnum nullis limitibus circumscriptum esse, Regum contra certis regionibus regi, certis cancellis terminari. Deinde Deus ex nihilo creauit cœlū & terram. Itaq; is iure cœli & terræ dominus est, & vere proprietarius. Quicunque vero terram inhabitant, eius tanquam coloni sunt & emphyteutæ: quicumque in terra ius dicunt, & aliqua ratione terris præsunt, Dei bene-

beneficiarii & clientes sunt, ab eoq; inuestituram capere & agnoscere tenentur. Deus denique solus proprietarius est, solus dominus: homines omnino omnes, quo gradu tandem ii sint, coloni, villici, ministri, vasalli, qui quo ampliores fructus percipiunt, eo maiorem censum debent: quo maiori auctoritate potiũtur, eo seuerius rationem reddere tenentur: quo clariorem honorem consequuti sunt, eo grauiori oneri sunt obnoxii, ꝙ & Scriptura sacra passim docet, & pii omnes, imo præstantissimi quiq; Ethnici semper agnouere. *Domini*, ait Dauid Rex, *est terra & plenitudo eius*: ac ne homines suis vomeribus sacrificent, nil terra absque cæli pinguedine proferre solet. Ideo vero Deus sibi à suis omnium frugum primitias consecrari poscit: & Ethnici ipsi vltro dicauere, quibus sese colonos, ipsum vero Dominum profiterentur. *Cælum Domini solium est*, ait rex Salomon, *terra subsellium*. Itaq; cũ reges omnes eius pedib. subiecti sint, nõ mirũ, si Deus Rex regum, & Dominus dominãtium: Reges vero omnes, ministri regni eius, iuri dicundo constituti, vocitentur. *Per me*, inquit Dei sapientia, *reges regnant, & principes iudicant terrã*. At ni faxint, soluo ego baltheum regum, & cingo renes eorum cingulo, ac si diceret: Meum est, stabili re reges in solio, aut deturbare pro meo arbitratu. Hinc solium Regum, solium Dei dicitur. *Benedictus*, ait Regina Sabæ Salomoni, *Deus tuus, qui te posuit super solium suum, vt regem loco*

Ps. 24.

Esa. 66. ver. 1.

1. Reg. 8.

Sap. 6. ver. 1.

Prou. 8. v. 15

Iob. 12 v. 16.

Dan. 2. ver. 21.

1 Chrõ.

domi-

c.9.v. *domini Dei tui, vt facias iudicium & iustitiam.*
8. Sic & Salomonem alibi in throno Domini aut
2Chro in throno regni Domini collocatum legimus.
nic. c. Eadē ratione Populus ipse, Dei Populus & hæ-
29.v. reditas perpetuo dicitur: Rex vero administra-
23. tor eius hæreditatis, & dux populi Dei quo ti-
1Sam. tulo Dauid, Salomō, Ezechias & cæteri pii Prin-
c.9.v. cipes nominatim afficiuntur Cum vero sanci-
16.c. tur fœdus inter Deum & Regem, ea cōditione
10.v.1 sancitur, vt Populus sit, & perpetuo maneat
2Sam. Populus Dei, nempe vt ostendatur, Deū sua se
c.6.v. proprietate & possessione non exuere, cum Po-
21. pulum regib. tradit: sed regendum, curandum,
2.Reg. pascendum tradere non secus ac is, qui gregi
c. 20. pastorem eligit, gregis nihilominus dominus
v.5. manet. Hoc perspicue agnouerūt pii reges, Da-
2Chro uid, Salomō, Iosaphat & cæteri; qui etsi Deum
nic.c.1 Regnorū & Gentium Dominū agnoscebant,
v.9. nihilo tamen minus regnabant; imo eo magis
&c. quo alacrius Deo seruiebant. Hoc idē Nabu-
2.Reg. chodonozor ipse, quantumuis Ethnicus & po-
c.11. tens Monarcha, tandem profitetur: quem cum
2Chro Daniel *Regem regum* vocaret, cui Deus cælorū,
nic. c. regum potētiam, & gloriam dedisset. *Quin imo,*
33.v. ait, *ô Daniel, vere Deus tuus est Deus Deorum, &*
16. *dominus Regum, qui regna tradit quibuscunque*
2Chro *vult, vel omnium hominum vilissimis.* Propter-
nic. c. ea vero & Xenophon ipse, in inaugurande
20.v. Cyro Deo inprimis litatum dicit: & passim
6. Ethnici etiam auctores Deum optimum maxi-
1Chro mum regem summum prædicant. Hodieverō

in Chri-

in Christianorum Principum inauguratione, ii perpetuo Dei famuli, Populo suo regundo destinati nuncupantur. Cum itaq; reges, Dei vicarii tantum sint, in Dei solio ipso auctore cõstituti, Populusq; sit Dei Populus; nec vero vicariis, nisi eorũ, quorum personam gerunt, causa honos deferatur: sequitur procul dubio, regib. propter Deum, non aduersus Deum; Deo seruientib. non aduersantibus; Dei iura tuentibus, non inuadentibus obtemperandum. *nic. c. 29. v. 11. Dan. c. 2. v. 37. c. 4. v. 14.*

Hic obiiciant forte nobis assentatores aulici; *Deum suã omnẽ in reges auctoritatem contulisse, cælum sibi retinuisse, terram agendam ferendamq; pro libito regib. tradidisse: Cæsarem deniq; diuisum cum Ioue imperium habere.* Digna sane vox Cleone aliquo impurissimo Alexãdri adulatore, aut Martiale, qui Domitiani edicta, *Domini Deiq; edicta* vocare non veretur. Digna & nefandissimo Principe Domitiano, quem Dominum Deumq; etiam vocari voluisse Suetonius narrat. At certe & pii Principis auribus & piorum subditorum ore prorsus indigna. Manet semper illa DEI omnipotentis sententia: *Non dabo nomen meum alteri, non transferam gloriam meam in alium*, id est, non eam cuiquã potentiam tradam, quin summum ius mihi perpetuo recipiam. Deus sua se potentia & auctoritate nunquam exuit. Sceptrum in manu tenet, quo frementes reges compescat, & contumaces cõterat. Librã in altera, qua ius inique distribuentes examinet. Supremi vero imperii nul- *Aut Anaxar. Do. no. Plut. in Alex. pag. 486. Esai. 48. v. 11. Psal. 2 Sap. 6.*

nulla certiora signa dari possunt. Quod si aut Imperator, cum Regem aliquem creat, saluo semper summo imperio id facit: aut Rex, puta, Franciæ, cum extraneo, vel etiam fratri filioue ditionem regendam possidendamue tradit: casus regios, animaduersionem Regiam & supremum dominatum perpetuo recipit, quin & si minus in formula inuestituræ fiduciæue expresserint, ipso iure excepisse putantur. Quanto verius Deus in omnes Reges, in seruos, inquam, & ministros, eam sibi auctoritatem retinet, à quibus & rationem eum reposciturum, & pœnas de iis sumpturum, si suo officio male fungantur, toties legimus? Reges itaque regis regum vasalli sunt, per gladium regiæ auctoritatis insigne, inuestiti, vt eo gladio legem diuinam tueantur, bonos protegant, malos perdant, non secus ac per ensem, scutum, vexillũ vasallos à Domino superiori feudo inuestiri videmus, ea lege, vt ei iisdem armis, quandocunque opus fuerit, militent. Vt vero vasallos eos definiamus, ita & quæcunque vasallis, regib. apprime etiam conueniunt. Vasallus feudum à domino superiore accipit, cum munere iuris dicendi & onere militiæ coniunctum. Rex regum à Deo vt iudicet Populum suum, & aduersus hostes tueatur. Vasallus legem & cõditionem à Domino superiori accipit. Rex à Deo iubente, vt legem suam perpetuo obseruet, & ante oculos habeat. Si fecerit, tum ipsum, tum posteros regnum diu possessuros; sin contra,

1 Sam. c. 8 & c. 9. v. 20.

con-

contrarium experturos. Vasallus sese domino superiori iureiurando deuincit, fidemque & obsequium promittit. Rex pariter ex legis diuinæ præscripto sese imperaturum iurat. Vasallus denique, ni iusiurandum seruet, feudum committit, ipsoque iure sese omni prærogatiua priuat. Rex quoq; si Deũ negligat, si ad eius hostes transfugiat, si feloniam aduersus Deum committat, & ipso iure regnum committit, & ex facto plerunque amittit. Hæc ex fœdere inter Deum & regem fieri solito (confœderatorum enim nomine seruos suos dignatur Deus) perspicua erunt. Duplex autem fœdus in Regũ inauguratione legimus: primum, inter Deum & Regem, & Populum, vt esset Populus, Dei Populus. Secundum vero, inter Regem & Populum, vt bene imperanti bene obtemperaretur. De secundo postea videbimus: de primo hic nobis agendum est.

Deut. 17.

In Ioæ inauguratione legimus sanctũ fuisse fœdus inter Deum & Regem & Populum, aut, vt alibi dicitur, inter Ioiadam summum sacerdotem, & vniuersum populum & Regem, vt esset populus Dei. Similiter Iosiam & vniuersum Populum fœdus iniisse cum Deo. Vnde intelligimus in hoc fœdere faciundo stipulatũ fuisse summum sacerdotem Dei nomine, à Rege & Populo, tanquam verbis conceptis, *An non curaturi essent, vt Deꝰ pure & rite in regno Iudaico coleretur. An nõ scilicet ita regnaturꝰ esset Rex, vt populum Deo seruire sineret, inq; Dei lege contineret*

Fœdus inter Deum & Reges.

2. Reg. 11.

2 Chronic. 23 v. 16.

2. Reg. 18.

tineret. Deinde, *an non ita populus Regi obtemperare vellet, vt nihilo secius Deo inprimis obsequeretur. Regem vero & Populum tanquam reos promittendi, in legem Dei iurasse, seseq; solẽni sacramento Deo colendo inprimis obligasse.* Vnde ex facto, cum primum istud fœdus sancitum est, Iosias & Ioas destruunt idololatriam Baal, & cultum Dei restituunt. Capita vero fœderis hęc erant in summa: Vt cum rex ipse, tum ẽt Populus vniuersus, Deum ex legis suæ præscripto, & singuli colerent, & vniuersi colendum curarent: si facerent, Deum ipsis affuturum reique publicæ illorum præfuturum. Sin minus, missos facturum & disperditurum: quod ex multorum scripturæ locorum collatione apparet. Moses moriturus, eas conditiones fœderis vniuerso Populo recẽnset, moxque legem, id est, ipsa pacta cõuenta Domini, in Arca fœderis asseruari præcipit. Mose vita functo, Iosue constituitur Dux Populi Dei. Dominus itaq; ipse eum admonet, si res suas prospere gerere velit, ne à lege latum vnguem recedat. Is vero cum primum Israelitæ terram Chanaan ingressi sunt, vt palam eis faciat, qua conditione in eã possessionem à Deo mittantur sacrificiis rite peractis, legẽ coram vniuerso Populo legit, moxq; mira, si iis pactis starent, pollicitus: dira, si negligerent, minatus. In summa, si legem seruarent, prospere rem gesturos: sin secus, dissectum ac pessundatum iri obtestatur. Idem quoq; moriturus, & euidentius quidem. Quo-

2 Chron. c. 23. v. 16. 17.

Deut. 29. 30. 31. c.

Deut. 31. v. 26.

Iosu. c. 1.

Deut. 37. v. vlt.

Ios. c. 5

Ios. c. 24.

tiescun-

tieſcunq; vero eam deſerunt, in manus Chananæorum traduntur, & Tyrannis mancipantur. Iam idem omnino fœdus, quod inter Deum & Populum ſub iudicibus fuit, ſub Regibus & cum Regib. obtinuit. Poſtq̃ Saul vnctus, electus & plane conſtitutus eſt, Samuel his verbis Populum affatur: *En Regem, quem elegiſtis, & petiiſtis. Ecce Deus poſuit eum Regem ſuper vos, Obedite & ſeruite Deo tam vos, quam Rex veſter qui eſt ſuper vos. Alioqui & vos, & Rex veſter peribitis.* Quaſi dicat: Voluiſtis Regem, Deus hunc vobis regem dedit. Ne tamen putetis Deũ quidquam de ſuo iure imminui velle, velim intelligatis, Regem non ſecus ac vos, huic legi cuſtodiendæ deuinctum eſſe, ac, ni fecerit, eandem pœnam paſſurum: deniq; Saulem eſſe Regem quidem vobis datum, qui in bellum, vt cupiiſtis, vobis præeat, at ea lege, vt legem Dei interim ſequatur. 1 Sam. c. 2. 1. Reg. c. 2. v. 4.

Iecto Saule, quod pacto non ſteteriſſet, Dauid eadẽ lege Rex conſtituitur, vt & Salomon quoque Dauidis filius ait Dominus, *ego cõfirmabo tecum pactum? quod pepigi cum Dauide.* Quodnam vero hoc eſt pactũ? Extat in lib. Paralip. his verbis: *Nunquã auelletur à facie mea ſucceſſor ex tua ſtirpe in ſolio Iſraelis, modo filii tui obſeruent legem meã tuo exemplo. Sin vero idolis ſeruiãt, expellã vos è terra, quam vobis poſſidendã dedi*, &c. Hinc liber Legis tempore Ioſiæ repertus, vocatur *liber fœderis Domini* (quem Deus Sacerdotes regi tradere iu- 2. Reg. c. 6. v. 12. 2 Chronic. c. 6. v. 16. c. 7. v. 17. 1. Reg. c. 23. v. 2.

Deut. 16. v. 18. reiubet, proindeq; Samuel Sauli tradit) ex cuius præscripto Iosias ipse init fœdus coram Domino. Hinc etiam Lex, quæ in arca seruabatur, vocatur *Factio Domini cum filiis Israel.* Deniq; *Sam. c. 10. v. 25.* Populus seruitute Babylonica liberatus, fœdus cum Deo renouat, & quod pactũ Domini violasset, tot se calamitates merito passum agnoscit. *2 Chronic. 6. v. 15.* Perspicuum ergo est, Reges tãquam vasallos in legem Dei, tanquam superioris omnium *Nehẽ. 9.* Domini, iurare. At vero, quod antea attigimus, si fidem non seruant, si legem violant, vt illos feudum propter feloniam, sic hos regnum committere legimus.

Iudic. 9. ver. 33. Iudic. c. 2. ver. 24. c. 4. v. 1. &c. Diximus idem esse fœdus inter Deum & Reges Iudæorum, quod ante inter Deum & populũ sub Iosue & Iudicibus. Videmus vero passim populum, si quando legem neglexit, aut fœdus pepigit cum Baal, mancipatũ fuisse seruituti Regum Chanaã, Iabini, Eglonis & cęterorum. Vt autem idem fœdus est, ita eadem est fœdifragorum pœna. Saul contra quam lege *1 Sam. c. 13. v. 13.* Dei sancitum erat sacrificia tractare audet, mox etiam contra disertum Domini mandatũ Agagum Regẽ Amalecitarum seruat. Propterea & rebellis vocatur à Samuele, & rebellionis demum pœnas luit. *1 Sam. c. 15. v. 26.* Sacrificasti tu, ait. At præstitisset te obsequutum esse Deo. Obsequium enim præstat sacrificio. Reiecisti Dominũ Deũ tuum, at ipse te reiicit, ne amplius regnes super Israelem. Adeo vero hoc iuris ~~obtinet~~, vt non secus ac propter Maiestatis, affectatiue pro-

prie

prie regni crimen filii paterno feudo priuantur, non ipsi modo Reges, sed ipsorum adeo liberi easdem ob causas regno spolientur. Salomon à vero Deo ad idola deficit. Ahias Prophe- 2. Reg. c. 11. v. 33.
ta, Regnum Israeliticum continuo sub Roboamo filio diuisum iri prædicit. Complectitur denique verbum Domini ac decem tribus pars regni potissima, à Roboamo, ad Ieroboamum eius seruum deficit. Cur ita vero? *Quia* ait Dominus, *defecerunt à me ad Astaroth, Deum Sidoniorum, & Chamos Deum Moabitarum*, &c. disrumpam ego vicissim regnum eorum. Ac si diceret: Pactum violarunt, conditionem non impleuerunt: neque ego itaque amplius teneor. Maiestatem meam imminuere volunt; ego regnum ipsorum vere imminuam. Cum serui mei sint, me à meo regno eiicere studeant. At ego per Ieroboam, per seruum, inquam, eos regno eiiciam. Quid vero, cum hic idem seruus veritus, ne populus Dei colendi desiderio, Hierusalem reuertatur, vitulos in Bethel erigit, & occasionem peccandi Israeli offert? cum, inquam, Populum Dei à Deo, seruum ab hero abalienat & abducit? quænam tandem est tam ingrati clientis in patronum, tam nefandi plagiarii pœna? Moritur ei primum filius, deinde vniuersa eius gens per Baasę facinus, extirpatus ad vltimum masculum vsque, Propheta illa idcirco fieri protestante, quod à domino suo defeciisset. Est igitur causa hæc & frequens, & idonea, propter quam Rex

feudo à Deo accepto priuetur, si legem Dei oppugnet, & à Deo ad ipsius hostes, ad deos, inquam, gentium transfugiat. Et vt paria crimina pares pœnæ decent, consimilem omnium Regum Israelis & Iudæ, qui talia patrarunt, exitū, summū, in sacris literis legimus. Tametsi mutata est & Ecclesiæ Iudaicæ, & Regni quoque ipsius forma, cū quæ prius Iudæa terminabantur, per totū orbē diffusa esse possint: de Regibus tamen Christianis idem prorsus dicendum est. Euangelium successit legi, Reges Christiani Iudaicorum loco sunt. Idem pactum est, eædē cōditiones, eædem pœnæ ni impleantur, idem vindex perfidiæ Deus omnipotēs. Vt illi deniq; legi, sic hi Euangelio obseruando, tenentur, cuius propagationem singuli in primis & ante omnia se curaturos spondent, cū inaugurantur: Herodes Christi Domini Regnū, quod prouehere debuisset, reformidans, Christum ipsum, quasi regni affectati damnat. En vero & misere perit, & regnū ipse suū perdit. Iulianus à Christo ad Gentiles transfugit. At paulo post idem Galilæi (ita .n. Christū probrose vocabat) vindicē dexteram experitur. Plenæ vero sunt superiorū seculorū historiæ consimilib. exēplis, quæ nec nostro etiam seculo nobis desunt. Aliquot ab hinc lustris pleriq; Reges Babylonicis poculis inebriati, Christi hosti aduersus Christū, Lupo aduersus agnum militarunt, vt etiamnum pleriq; militant. Vidimus vero nōnullos, in flagranti crimine, in ipsoq; adeo, quod agitabant,

scelere

scelere periisse: quosdam etiam à triumpho in tumulũ elatos fuisse. Nec cæteros melior manet exitus. Stat nempe perpetuo hæc sentẽtia: *Coniurent licet omnes reges terræ aduersus Christum, & Agnum nostrum diripere conentur, necesse est tandem illos manum cedere, pedib. Christi subiici, & Agnum Regem Regum, & dominũ dominantium, velint, nolint, confiteri.* Quid vero de Regib. Ethnicis statuemus? Proculdubio & si ii extrinsecus non vnguntur à Deo, sunt tamen eius vasalli, & ab eo vno potentiam suam acceperunt, seu sorte, seu alia quauis forma eligantur. Si suffragio; Deus regit corda hominũ, & dirigit quo ipse vult. Si vel sorte; sors coniicitur in sinum, inquit Salomon, & iudicium eius à Domino. *Is perpetuus vnus est, qui pro suo arbitrio Reges tollit, & statuit, firmat & euertit.* Hac ratione Cyrũ vnctũ Domini vocat Esaias. Daniel vero Nabuchodonozor & cæteros à Deo potentiã accepisse ait, vt & Paulus, oẽs omnino magistratus. Etsi enim Deus legẽ suam non ita diserte his atq; illis commendarit: est tamen q̃ agnoscant, se, q̃ regnant, Deo supremo Regi debere Itaq; si tributũ eo nomine Deo persoluere minus curent: saltem quod Deo à subditis debetur, intercipere & auertere ne tentent, aut vlla alia in re diuinã sibi iurisdictionẽ arrogent. Id vero proprie affectati regni crimen est, quod Deus in ipsos reges Ethnicos grauissime vltus est. Principes, ne in tã atrox crimen incidãt, suam à diuina iurisdictionem in primis di-

Ps. 2. Ps. 110. Apoc. c. 19.

Prou. 10.

Dan. 2. v. 21. Esa. c. 45. Dan. 4. Roma. 13.

ſtinguant neceſſe eſt; & eo quidem accuratius, quod in eodem ſolo, in eadem re, in homine, inquam, Deus & Rex, ius ſuum ambo capiunt. Conſtat homo ex corpore & anima, Deus corpus finxit, & animam quoque inſpirauit. Vtroque ergo optimo iure vti ſolus poterat. Quod ſi liberaliter indulſit Regibus, vt ſubditorum corporibus boniſq;, ad eorundem tamen conſeruationē, vti poſſint: meminiſſe ſane debent, vſum, non abuſum, concedi. In primis vero nil quod animæ, tributi nomine imperent, habere ſe, qui ſuam ipſi Deo tributariam profiteri teneantur. Rex capit tributum cenſum ue à corpore, iiſq; quæ corporis miniſterio acquiruntur colunturue: Deus ab anima præcipue, quæ ſuas etiam functiones per corpus exercet. Ad tributum illud pertinent fructus, nummorum penſitationes, & cætera onera tũ realia, tũ perſonalia. Ad hoc preces, ſacrificia, cõciones, cultuſque adeo diuinus, tum priuatus, tum publicus. Quæ quidē adeo diuerſa & diſtincta ſunt, vt neutrum alteri officiat: fiſcus Dei Cæſaris fiſco nil adimat, ſed cuiq; ius ſuum conſtet. Deniq; cælum terræ miſceat, omniaq; in antiquũ chaos reducere velit, qui hæc confundat. Hæc optime diſtinxit Dauid, qui alios officiarios deſtinauit in rem Dei, alios in rem Regis. Sic & Ioſaphat alios in iudicium Iehouæ, alios in litem Regis, id eſt, alios qui cultum Dei, alios qu iura Regis tuerentur: Quod ſi vtrumq; tributum ſibi vendicat Princeps, perinde ac ſi Gigantum

1 Chron. 26. v. 29.

2 Chronic c. 29.

gantum more, cœlum petere & scandere conetur: Regni affectati reus est, & non secus ac vasallus, qui regalia iura inuadit, feudum cõmittit, ac eo sæpissime spoliatur: & eo æquius, quod ea vasalli ad dominum superiorem aliqua: Regis ad Deum, homuncionis ad omnipotentem nulla potest esse proportio. Quotiescunque enim Princeps aliquis insolenter dicit: Ego scandam cœlum, extollam solium meum supra stellas Dei & ero similis altissimo: At ego contra, Deus inquit, extollam me ipsum, insurgam aduersus te & exscindam nomen tuũ ad vltimos nepotes vsque. Et tua quidem cõsilia euanescent: quod vero semel decreui, mutari non potest, aut in cassum cedere. Dicit Dominus Pharaoni. Dimitte populum meum, vt mihi seruiat, vt mihi sacra faciat. Quia vero fastu tumidus Deum illum sibi notum non esse respondet, præceps ruit. Nabuchodonozor vult statuam suam coli, sibique diuinos honores exhiberi. Confestim effrenem miseri homuncionis audaciam reprimit Deus. Qu Deus videri volebat, homo esse desinit, & auia desertaq; loca asini instar aberrat, Eo vsque dum, ait Daniel, Deum Israelis supremum omnium Dominũ agnoscat. Balthasar eius filius, sacris Templi vasis diuino cultui ad suam ebrietatem abutitur. En vero quia Deo gloriam non tribuit, cuius in manu anima eius omnesque viæ erant, regno pessundato, eadem nocte trucidatur. Alexander Magnus adulatorum voce dele-

Esa. c. 34. v. 22.

Exod. c. 5. & 8. &c.

Da. c. 4.

Da. c. 5. v. 23.

2. Machab. c. 1. v. 43. ctabatur, qui Iouis filium eum esse, & adorandum propterea affirmabant. En vero inchoatos quasi de domito orbe triumphos, præpropera mors interfecat. Antiochus vniendi regni prætextu, vnumquenq; Legem Dei missam facere, & suam sequi iubet. Templum Iudæorũ prophanat, altaria polluit. At multas calamitates, clades, strages expertus, fractis prostratisq; viribus animi mœrore tandem conficitur, in coq;, quod Iudæos ad impietatem adigere voluisset, tam grauia se pati profitetur. Denique si repetamus, quis Neronis exitus fuerit, qui Christianos vrbis incẽdio insimulatos scelerate contrucidauit: quis Caligulæ, qui sibi sacrificia instituit: quis Domitiani, q Dominus Deusque vocari voluit: quis Commodi & eorum omnium, qui honores soli Deo debitos, aut sibi vendicare, aut Deo tollere voluerunt: exitialem eorum perpetuo exitum comperiemus. Contra vero Traiani, Hadriani, Antonini Pii, & cæterorum eiusmodi satis prosperum: qui si minus Deum coluerunt, Christianis saltem suo more colere permiserunt. In summa, vt vasalli rebelles, regnumue affectantes, & supplicium extremum merentur, & feudum ipso iure committunt: ita & hi, qui aut legem Dei ex pacto obseruare nolunt, aut obseruare volentes inaudita causa persequuntur. Cum itaq; videamus eodem fere modo Reges à Deo Regno inuestiri, quo vasallos à domino superiore, feudo, iisdem de causis eo beneficio priuati: eodem fer-

me

me loco hos, quo illos esse. Reges omnes Dei vasallos esse, omnino statuendū est. Hoc vero posito, quæstio nostra facile finietur. Si.n. Deus est Domini superioris loco, Rex vasalli: quis nō Domino potius, quam vasallo, obediendū pronunciet? Si Deus hoc præcipit, Rex contra: quis Regi aduersus Deū obsequiū denegantē rebellē iudicet? Imo vero quis non rebellionis damnet, si aut Deo segnius pareat, aut Regi ea in re pareat. Deniq; si hinc Rex, illinc Deus ad delectū nos vocet: quis Regem, vt Deo militemus, deserendum non statuat? Ergo non modo non tenemur obedire Regi contra legem Dei quid imperanti, verum etiam si obediamus rebelles sumus, non secus ac si aduersus Regem colonus, pro seniore Regis vasallo, arma sumeret, aut edicto superioris, quam inferioris: Vicarii, quam Principis: Ministri, quam Regis obedire mallet. Ac propterea incidimus in execrationē Michææ Prophetæ, qui Dei voce eos omnes, qui impiis Regum mandatis obsequuntur, detestatur, & diris deuouet. Legem Dei quū dicimus, intelligimus duas Legis tabulas Mosi traditas, quibus tanquam limitibus immobilibus, auctoritas Principum omnium circumscribi debet. Prima, Dei cultus, secunda officium erga proximum continentur: prima, inquam, Pietas, secunda Iustitia Charitati coniuncta, quibus Euangelii promulgatio non modo non derogauit, verum etiam auctoritatem adiunxit. Prima autem vt ordine, ita &

dignitate prima censetur. Si quem innocentem Princeps occidi iubeat, si quem spoliari, si cui vim inferri, nemo cui vel tantillum conscientiæ superfit, parere velit. Si scelus suum, adulterium puta, parricidium, aut quid simile, comprobari flagitet, prodibit inter ipsos Ethnicos Papinianus aliquis, qui Caracallam coram reprehendat, & mori, quam parere malit:

--Phalaris licet imperet vt sit
Falsus, & admoto dictet periuria Tauro,

falsum testimonium dicere non sustinebit. Quid vero, si nos Princeps cum idolis commercium habere iubeat? si Christum crucifigere? si Deum eiurare, execrari, & quantum in nobis erit, cælo pellere, an non multo æquius parere detrectabimus? Quin potius quia non satis est abstinere à malo, ni faciamus etiam bonum, non modo idola non colemus, verum Deum eo modo, quo præcipit, colemus: nec modo Baali non procumbemus, verum Deo sacra faciemus, qualia à nobis requirit. Etenim Deum quidem colere tenemur propter ipsum; at Principem honorare, vt & proximū amare, propter Deum. Quod si vero proximum lædere, scelus est, si Principem violare, piaculum censetur, quo tandem nomine tantum tamque atrox crimen censebimus, quo ipsa supremi omnium Domini Maiestas petitur? In summa: vt longe grauius est creatorem, quam creaturam, hominem quam imaginem lædere, & in iure grauior est pœna eius, qui Maiestatem

tem Regiam læserit, quam qui statuam ei dicatam fregerit: ita non dubium est, quin eos, qui primam legis tabulam violant, grauior & atrocior vindicta, quam qui secundam, maneat, (etsi vna ab altera pendet) adeoque cautius adhuc in illa, quam in hac agendum sit. Exẽpla vero maiorum docere nos possunt, quæ cautela hac in re sit adhibẽda. Achabus Rex, Iezabele vxore instigãte, Prophetas Dei vndequaque cõprehensos occidi iubet. Abdias nihilominus, aulæ magister, eos abscondit & alit. In *1. Reg.* prõptu excusatio est. In omni obligatione, quã- *c. 18.* tũuis stricta, Deus perpetuo excipitur Achabus idem oẽs Baali sacrificare iubet: Elias nihilo segnius arguit Regem, arguit Populum, sacerdotes Baal impietatis conuictos ad necem poscit. Inuito denique Rege vxorio, frementeq; impia vxore cultum veri Dei restituere conatur. Sin *1. Reg.* Achab obiicit quod hodierni Principes solent, *c. 18.* quod Israelem turbet, quod rebellis, quod *v. 17.* seditiosus sit, vt omnium, qui crimine vacant, hoc esse crimen solet: Imo vero, respondet, *Tu is ipse es, qui Israelem tua rebellione turbas, qui à Domino tuo ad hostes, à Deo vero ad Deos alienos transfugeris.* Eodẽ modo Sidrach, *Dan.* Misach & Abdenago, Regi Nabuchodonozor *c. 6.* parere nolunt, vt neque Daniel Dario, Eleazar *Dan.* Antiocho & innumeri alii. Post vero Christi *c. 3.* aduentum, cum iubentur Apostoli Euangelii *Act. 4* prædicationem omittere, *Iudicate*, aiunt, *vtrum* *v. 19.* *iustum sit coram Deo, vobis potius, quam Deo obedire.*

Amb. Epist. 33. *obedire.* Ita modo mandatum Christi impleant, quid Reges sentiant, susq; deq; habent. Id denique Iudæi Aquilam argēteam statuamq; Caligulæ in templo collocari non ferunt. *Euseb.* Quid vero Ambrosius, iubente Valentiniano Imperatore, vt basilicam Mediolanensem Arrianis traderet? Conuenior, inquit, à comitib. & tribunis, vt Basilicæ fieret matura traditio, dicentib. Imperatorem iure suo vti, eo quod in potestate eius essent omnia, respondi: Si à me peteret, quod meum esset, id est, fundum meum, argentum meum, ius huiusmodi meum non refragaturum: quanquam omnia, quæ mea sunt, essent pauperum: verum ea, quæ sunt diuina, Imperatoris potestati non esse subiecta. Quid vero putamus responsurum eum fuisse, si de viuo Dei tēplo idolis mancipando cōsultus fuisset? Exempla hæc & innumerorum Martyrum, qui mori, quam parere maluerunt, quib. plenæ sunt Historiæ, legis diserti ssimæ instar esse possint. At sane ne lex quidem disertis verbis concepta nobis deest. Quotiescunq; enim Apostoli Christianos monent, vt Regibus & Magistratibus pareant, quasi de industria faciant, Deo parendum in primis & ante omnia præmonent: præposteri istius obsequii, ad quod adulatores Principum simplices cohortantur, nusquam ne leue quidē argumentum reperias. *Paul. c. 13. ad Roman.* Omnis anima, inquit Paulus, *superiori potestati subiecta esto: nā nulla est nisi à Deo.* (*animā omnē* dicit, ne conditio vlla excipi videatur.) Satis ex hisce verbis con-

concludi poterat, Deo potius, quam Regi parẽdum esse. Si enim regi propter Deum, certe nõ contra Deum. At ambiguitatẽ omnẽ præcidere vult. *Princeps* (subiũgit) *minister Dei est, propter bonum nostrum, ad faciẽdam iustitiã.* Sequitur adhuc idem: quia Domino potius, q̃ ministro obtemperandũ constat. Nec dum tamen satis esse putat: *Reddite*, ait ille tandem, *cui tributum, tributum: cui honorem, honorem: cui timorem, timorem*: ac si diceret quod Christus; *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari: quæ Dei, Deo.* Cæsari tributum & honorem, Deo timorem. Cõsimiliter Petrus, *Timete Deum, honorate Regẽ. Serui obedite Dominis etiam dyscolis.* Hæc eodẽ, quo dicuntur ordine, facienda sunt. Nempe vt non tenentur dominis serui obedire, si quid aduersus Regis mandata imperent: ita nec subditi Regibus, si quid aduersus legem Dei. Obiiciunt nobis impij: *In iis etiam, quæ ad conscientiã pertinent, Regib. obediendum esse*, & Petrum Paulumq; nobis, quasi huius impiæ sententiæ auctores, obtrudere non verentur. Indeq; quamcunque legem sanciat Rex parendum, quamcunque religionem superstitionemue sectetur, obsequendum statuunt. Quam aut inepte, aut impie, nemo est, qui non videat. Aiunt, *ibi diserte obediendum esse Principibus non propter iram, sed propter conscientiam erga Deum.* Conscientiam cum opponunt iræ, perinde est, ac si dicerent: non formidine pœnæ, sed Dei amore: non verborum metu, sed verbi diuini reueren-

Matt. 21. v. 21. Pet. epist. 1. c. 2. Obiectiones. Rom. 13. v. 5. 1. Pet. c. 2.

Col. c. tia, parendum esse. Vt pari ratione Paulus, ad
3. v. Colossenses, seruos ita heris inseruire iubet, vt
22. non heri oculo, aut furcæ, sed ipsi Deo seruire se putent, non vt heri gratiam demereantur, cuius oculos etiam fallere possunt, sed vt officio satisfaciant, & illis imposuit Deus, quem nemo fallere possit. Denique aliud omnino est propter conscientiam obedire, aliud in iis, quæ
2 Sam. ad conscientiam pertinent. Neque ii sane, qui
c. 15. crucem & tormenta quæuis suscipere, quam
v. 22. Principibus impia iubentibus parere maluerunt, nos ita docuissent. Eiusdem impudentiæ est, quod idiotis obiicere solent, *Obsequium præstare sacrificio.* Nil enim est, quod causam ipsorum citius iugulare possit. Sunt illa verba Samuelis Prophetæ, Saulem Regem reprehendentis, quod præposterè sacrificando, Dei mãdatum secutus non esset. Quod si ipse, quantumuis Rex, Deo obsequi tenebatur, sequitur sane, subditos aduersus Deum Regi non teneri. In summa: qui Barbarorum Calecuthanorũ more, Dei cultum ab hominis arbitrio, Religionem à Rege, tanquam Telluris Deo pendere volunt, si Scripturæ sacræ, quod opinor,
Cic. 2. Offic. minus tribuunt: discant saltem ab Ethnico Oratore, in omni communitate quosdam esse officiorum gradus, ex quibus quod cuiq; præ-
l. 2. ad leg. Iul. Maiest. stat, intelligi possit, vt prima, ait, Diis immortalibus, secunda patriæ, tertia parentibus, deinceps reliqua reliquis gradatim debeantur. Vtcunque vero crimen læsæ maiestatis atrox

sit:

sit: proximum tamen sacrilegio, quod in Deum diuinasq; res proprie committitur, à Iureconsultis vocari, adeo vt templũ effringere, quam vitæ Principis insidiari, grauius putetur. Et hæc quidem cuiuis homini, modo non prorsus impio, sufficere posse videntur.

QVÆSTIO II.

An liceat resistere Principi, Legem Dei violanti, & Ecclesiam Dei vastanti: quibus, quomodo, & quatenus.

HÆc Quæstio prima fronte difficilis & ardua videtur, eo quidẽ magis, quod cum sub piis Principibus superuacua, sub impiis periculosa videretur, vix quisq̃ eam, nisi leuiuscule attigerit. Ex facto quæritur, *Principi legem Dei abroganti Ecclesiamue destruenti, aut extruendam impedienti, an resistere liceat.* Hoc vero, si eius iudicio stamus, Scriptura sacra nobis definiet. Si enim, quod ex ea facile probabitur, vniuerso Populo Iudaico licuit, imo si iniunctum fuit, nemo, credo, negabit, quin idẽ de vniuerso Populo Christiano alicuius Regni, idem plane statuendũ sit. Considerandũ est hic inprimis, Deũ electo ex omnib Populo Israelitico, vt esset sibi peculiaris Populus, fœdus cũ eodem pepigisse, vt esset is Populus Dei. Extat id passim in Deuteronomio. Vis aũt huius pactionis erat hæc, Vt curarent vniuersi, vt Deus à singulis Tribu- *Deut. c. 7. v. 6. c. 14. v. 2.*

bus & singulorum contribulibus in terra Chanaan pure coleretur, Ecclesiamque suam in medio eorum perpetuo constitutam haberet. quod tum è multis aliis locis, tum diserte Deuter. 27. apparet. Ibi Moses & Leuitæ, quasi Dei nomine stipulantes vniuersum Populum congregant, hisq; verbis affantur: *Hodie, ô Israel, Populus Domini Dei tui sis. Obsequere ergo Deo tuo, &c. Cumq;*, ait Moses, *Iordanem transieris, stantibus, hinc ad montem Garizim sex Tribubus, illinc ad montem Hebal sex reliquis, Leuita legem Dei perlegét, ac obseruaturis fausta omnia, violaturis infausta precaluntur, Vniuersus vero Populus respondebit, Amen.* Quod à Iosue postea cum terram Chanaan ingresso, tũ moribundo obseruatum legimus. Hinc animaduertimus, vniuersum populum obligatum esse legi Dei curandæ, Ecclesiæq; tuendæ, vt è cõtrario idolis Gentium exterminandis è terra Chanaan, quæ stipulatio ad singulos pertinere non potest, sed vniuersos tantum. Quo etiam & illud pertinere videtur, vt omnes Tribus circa Aream Domini castra metarentur & tentoria sua figerent: vt quæ vniuersorum curæ cõmendata esset, ab vniuersis tegeretur. Vsus vero pactionis istius demonstrari potest. Ciues Gabaa è Tribu Beniamin Leuitæ cuiusdam vxorem vi constuprant ad necem vsque. Leuita in duodecim frusta concisam Tribubus duodecim mittit, vt tantum scelus in Israele patratum vniuersi expient. Congregatur vniuersus popu-

Deut. 11. v. 20.

Iosue c. 24. diserti us.

Ios 3. v. 24.

Num. 2.

Iuaic. c. 19. & 20.

populus in Maſpha. Poſtulat à Beniamitis tãti ſceleris conſcios noxæ dedi. Recuſant illi. Ac demum Deo approbante bellum in Beniamitas cõmuni conſilio decernitur. Hoc modo ſecunda Legis Tabula in Tribum integram, quæ peccárat, vindicata. De prima vero habemus exemplum euidentiſſimum in lib. Ioſue. Poſtquam Rubenitæ, Gaditæ, & Manaſſæi, cis Iordanẽ ad ſua ſe receperunt, eximiũ ſtatim altare in Galiloth prope Amnem extruunt. Videbatur hoc contra mandatum Domini, quo non niſi in Chanaan ſacrificare licebat, ac propterea ſuſpicio eſſe poterat, ne alienos Deos colere vellent. Re vniuerſo populo qui trans Iordanem habitabat, nunciata, indicuntur Comitia in Siloh, vbi erat arca Domini. Conueniunt vniuerſi. Mittitur ergo ad illos Phinees ſacerdos, Eleazaris filius, qui de peccato in legẽ cõmiſſo coram agat. Vt vero publica auctoritate hoc agi ſciant, eximii quique ex vnaquaq; Tribu legati mittuntur, qui cum iis expoſtulent, cultum Dei corrumpi eo modo, Deum ea rebellione infenſum fore, nec ipſis modo, ſed Iſraeli vniuerſo, vt quondam in Beelphegor: denique ni deſiſtant, bellum publice indicant atq; denunciẽt. Quod procul dubio conſecutum fuiſſet, ni tribus illæ proteſtatæ fuiſſent, ſe altare illud monumenti tantum inſtar extruxiſſe: ex quo cis Iordanis & trans Iordanis eandem eſſe ac perpetuo fuiſſe religionem appareret. Quotieſcunq; vero in cultu Dei vindicando negligentius ſe

Ioſ. c. 22.

geſſe:

gesserũt, grauissime afflictos eos fuisse videmus. Nec alia sane de causa bis à Beniamitis victi fuisse videntur, quam quod, dum iniuriam priuato factam vlcisci satagerent, dum stuprum punire, in iure Dei vindicando adeo segnes essent, ac quotidie etiam adulteria cũ idolis impunita sinerent. Fuit ergo primum hæc Pactio inter Deum & Populum.

Fœdus inter Deum & populũ. 2. Reg. c. 11. 2 Chronic. c. 23. v. 23.

Iam ex quo Reges populo dati sunt, non modo non defiit hæc eadem pactio, verum etiam perpetuo confirmata & repetita fuit. Diximus in Rege inaugurando duplex fœdus initũ fuisse. Et primum quidem inter Deum, Regem & populum, siue inter summum Sacerdotem, Populum & Regem. (populus enim 2. Chron. primo loco ponitur.) Finẽ vero eius eum fuisse, vt populus esset populus Dei, id est, vt is populus Ecclesia Dei esset. Quorsum sanciretur inter Deũ & Regẽ, ostendimus. Quorsum inter Deum & vniuersum populum, examinãdum. Certissimum sane est, Deum non frustra hoc egisse. Ni enim aliqua autoritas & promittendi, & promissa præstãdi populo superfuisset, fœdus plane superuacuum fuisset. Videtur ergo Deus feciſſe, quod in dubiis nominib. creditores facere solent, vt plures in eandem summam obligentur, vt eiusdem rei duo pluresue rei promittendi constituantur, à quorum vnoquoque tanquam principali reo solidũ peti possit. Ecclesiam vnico homuncioni committere lubricum erat. Eam itaq; vniuerso populo commẽdat.

dat atq; committit. Poterat Rex in tam lubrico gradu constitutus, facile in impietatem delabi. Ne itaque collaberetur Ecclesia, populum interuenire voluit. In ea, de qua agitur, stipulatione, Deus, vel eius vice summus Sacerdos est reus stipulandi: Rex & populus vniuersus: puta Israel, sunt rei promittendi, ambo ex vna eademque causa, & quidē ex voluntate cōiunctim obligati. Stipulatur Sacerdos *an non promittāt, populum fore populum Dei: an non operam se daturos, vt Deus Templum suum Ecclesiam suam in medio eorum perpetuo habeat, vbi rite colatur?* Spondet Rex, spondet Israel, (vniuersitas enim hominū vnius personæ vicem sustinet) & quidem coniunctim, non diuisim, vt ex ipsis verbis apparet: incontinenti, nō ex interuallo. Cōstituuntur ergo hic duo Rei, Rex & Israel, ideoque æqualiter in solidum obligantur. Quēadmodum ergo, cū Caius & Titius eandē pecuniam Seio stipulanti coniunctim promiserunt, singuli ipso iure in solidum tenentur, & ab eorum alterutro solidum peti potest: ita tenetur Rex per se, Israel item per se, curare cauere, ne quid detrimenti Ecclesia capiat. Vter vero negligat, Deus ab alterutro integram rem petere potest, & eo quidem magis à populo quam à Rege, quo plures, & difficilius labuntur, & magis soluendo sunt, quā vnus. Item vt in duobus correis, præsertim Fiscalis Tributi, vnus ita in solidū tenetur, vt beneficio diuisionis per nouellam constitutionem Iustiniani concesso vti

2. Reg. c. 23. l. mortuo. 22. D. de fideicō. l. si nō singuli. C. si cer. pe. l. pen. D. de duo. reis. 2. & 3. §. 1. D. eod. l. cum pos D. de cen sib. & ibi Doctor.

nequeat

nequeat: ita Rege & Israele, tributum Deo Regi Regum promittentib. vterq; in solidum tenetur. Demum, quemadmodum in duob. reis promittendi, in iis præcipue contractib. quorũ obligatio ratione culpæ committitur, (qualis est hic) vnius culpa nocet alteri: ita Israel Deũ deserat, Rex vero negligenter ferat, tenetur culpa Israelis. Consimiliter, si Rex ad alienos Deos transfugiat, nec transfugiat modo, sed alios etiam secum abducat: deniq; quouis modo Ecclesiam perdere conetur: ni Israel eũ quasi è fuga retrahat, aut etiam coerceat, eius culpa tenebitur. Breuiter: non secus ac si periculum sit, ne vnus è reis promittendi, sua bona prodigendo, soluendo esse desinat, alteri datur in eũ vtilis actio, ne correi culpa damnum patiatur; ita & Israeli in regem, Regi in Israelem, sese idolis mancipantem aut quouis modo fœdus rumpentem, ne aut huius ille, aut vicissim hic illius culpam luat. Quod vero ea stipulatio, de qua agimus, eius generis sit, ex aliis scripturæ locis apparet. Saule Rege Israelis constituto, Samuel Sacerdos & Propheta Domini, his verbis Israelem affatur: *Tam vos, quam Rex vester, qui est super vos, sequimini Dominum Deum vestrum, quod si perseueraueritis in malitia*, (malitiã vocat, q̃ hominum imperium, quam Dei maluissent) *tam vos, quam Rex vester peribitis.* Addit vero rationem: *quia placuit Deo, vos facere populum suum.* Hic vides duos reos, manifeste coniungi in eiusdem pœnæ stipulatione.

l. cum apparebit. ff. locati l. si diui sa. C. eod.

1 Sam. c. 12. v. 14. & 25.

Sic

Sic Asa, Rex Iuda, Azariæ Prophetæ hortatu, vniuersum populum, Iudam nempe & Bẽiamin, in Hierusalem conuocat, fœdus cum Deo percutiendi causa. Intererant & multi ex Ephraim, Manasse, & Simeon, qui Dei pure colendi causa eo se receperant. Tũ vero sacrificiis rite peractis sancitur fœdus, his tanquam cõceptis verbis: *Quicunq; non inuocauerit Dominum Deum Israel, seu minimus, seu maximus, morte moriatur.* Cum *maximum*, dicit, ne Regem quidem ipsum huic pœnæ eximi vides. Quis vero hanc à Rege pœnam reposcere possit (de temporali enim hic agitur) nisi vniuersus populus cui ipse iurat, non secus ac populus ipsi? Eodem modo legimus, Iosiam Regẽ, viginti quinque annis maiorem, vniuersumq; populum fœdus cum Domino sanxisse, promittentibus ambobus, se legem & statuta domini custodituros, continuoque quasi implendi, aliqua ex parte, fœderis causa Baalis idololatriam destructam fuisse. Et plura forte accuratius legenti testimonia succurrerent. Cur vero velimus vniuersi populi consensum requiri cur Israelem Iudamue ad legis diuinæ obseruationẽ astringi, cur sancte promittere, se perpetuo populũ Dei fore, nisi velimus pariter, auctoritatẽ facultatẽue inaccessam, qua tum se à periurio tũ Ecclesiã à vastitate vindicet? Quorsum enim fœdus cum populo, vt ac populus Dei; si sese ad alienos Deos per Reges abduci patitur, aut pati tenetur? Vt Deus pure colatur, si populus serui loco est,

2 Chronic. c. 15. v. 13.

2. Reg. c 23. v 2.

2 Chronic. c. 4. v. 29.

quo

quo cum nulla obligatio esse possit? Si deniq; non licet ei operam dare, vt id, quod promisit, præstetur, Deus ne cum eo fœdus sanxit, qui neq; promittendi, neque rem promissam præstandi ius habuit? An verius, fœdus cum populo sanciendo, remq; eam fieri stipulando, ius ei esse, & rem promittendi, & præstandi, & præstandam curandi, euidenter ostendere voluit? Si ridemus eum & actione summouemus, qui cum seruo filioue familias contraxerit: an non impudentes simus, qui tale quid Deo tribuere velimus? Hinc vero est, quod regibus fœdus violantibus, Prophetæ Iudam, domum Iacob, Samariam perpetuo alloquuntur, vt eos officii sui admoneant. Nec id tantum, ne Baali sacrificent, sed vt Baalem etiam, eiusq; Sacerdotes, Rege inuito & reclamante, deturbent & exterminent. Sic cum Achab occidisset Prophetas Dei, Elias Propheta congregat populũ, & quasi Conciliũ indicit, corripit, coarguit, conuincit. Populꝰ vero eius hortatu, Sacerdotes Baal morte mulctat. Nẽpe officiũ suũ deserente Rege, est ꝙ suo fungatur Israel: nec tumultuarie aut temere, sed publica auctoritate, Cõcilio habito, causa ordine cognita. At contra, quotiescunq; Regi, cultum Dei violanti, non obstitit Israel, quod diximus de duobus reis, quorum vnius culpa alteri nocet, vsu veniisse videmus. Vt enim Rex Idololatriæ & perfidiæ suæ, ita Israel negligentiæ, conniuentiæ, socordiæ pœnas dedit: & eo quidem sæpius hoc, quam illud accidit,

l. quod attinet. 32 D. de reg. in.

Iere. c. 17. v. 20. & passim.

3. Reg. c. 18. v. 19.

dit, quod Regis plerunque exemplum Principes, Principum populus sequatur, & vnius exemplo vniuersi potius peccent, quam vniuersorum vnus resipiscat. Exemplis res dilucidior fiet. Cur, quæso, fusum deletumq; Israelis exercitũ, vna cum Saule Rege putemus? An Deus vlciscitur peccata Principis in populum an Patris, in filiũ? Acerbum est, aiunt Iurisconsulti, parentis scelera, filiorum pœnis lui. Alieni sceleris quenquam pœnas pati, iura non sinunt. Absit vero, vt is qui vniuersam terram iudicat, inquit Abraham, perdat iustum cum impio. Quinimo, ait Dominus, vt patris, ita & filii anima mea est, Nec pater filii, nec patris filius culpam patietur. Anima, quæ peccauerit, morietur. An non ergo potius, quia populus Sauli legem Dei violanti non resistebat, & pios impie persequenti, Dauidem scilicet & Sacerdotes domini, applaudebat? E multis pauca similia proferemus. Saul idem, vt trib. Iudæ possessiones amplificet, fidē publicam iam inde ab ingressu Chanaan Gabaonitis datam frangit, ipsosq; adeo Gabaonitas, quantum quidem potest, è medio tollit. Violabatur eo facto tertium legis præceptum: Deus enim, testis eiusce Pactionis fuerat. Quin & sextũ, innocuos enim iniuste interficiebat. Vtraq; legis Tabula vindicanda erat. Et Saul eiusq; familia quidē ea scelera perpetrasse dicuntur. Interea tamen, Saule, iam è viuis sublato, Dauideq; Rege constituto, consultus Dominus respondet, tertium

1 Sam. c. 31.

Gene. 18. v. 25.

Deut. 24. v. 16.

2. Reg. c. 14.

Ezec. 18.

2 Sam. c. 2.

iam

iam annũ, propter idem ſcelus, terram Iſraelis vniuerſam fame laborare. Nec ea prius deſiit, quam ſeptem è familia Saulis Gabaonitis tanquam noxæ dederentur. Cur vero hic, cum vnuſquiſq; ex ſuo admiſſo ſorti ſubiiciatur, ne alieni criminis ſucceſſor conſtituatur quiſquã, vniuerſum Iſraelẽ ſceleris huius teneri dicas, ipſo reo iã vita functo, & actione cum reo quaſi extincta: niſi, quia cũ deberet & poſſet publico & manifeſto ſceleri ſeſe opponere, negligenter tulit? Cur pœnã irrogari vis, quæ nemini abſq; culpa iure infligitur, niſi peccarit? Qua vero peccarunt, niſi quatenus peccatum tolerarunt? Eodem modo, cũ Dauid mandat Ioabo & præfectis populi Iſraelitici, vt populum recenſeãt, graue eo ipſo crimen cõmiſiſſe dicitur. Nempe vt Iſrael Dei irã prouocaret, cum Regẽ peteret, & in eius peritia ſalutẽ ſuam collocare videretur: ita hoc facinore Dauid, qui ex multitudine victoriã expectabat. Id enim proprie eſt, quod Propheta vocat, *ſacrificare retib. & hamis thuraadolere*: quæ ſpecies idololatriæ eſt. Præfecti quidem, quia præuidebant id Iſraeli exitiale futurum, primum pauliſper refragantur: deinde etiam iudicis cauſa & perfunctorie cenſum agũt. At populus vniuerſus plectitur. Nec Dauid modo, ſed & ſeniores Iſraelis, qui vniuerſitatẽ repræſentant, ſaccum induunt, ſeſeq; cinere cõſpergunt, quod tamen propter Dauidis parricidium adulterio cumulatũ, neutiquam accidit. Hic quis nõ videt, vniuerſos & peccaſſe, & pœnitere

l. crimen 26. ff. de pœnis.

l. ſancimus, C. de pœn.

1 Sam. c. 5.

Abac. 1. v. 16

2 Sam. c. vlt. 2 Chron. c. 21.

nitere debuisse, & pœnas deniq; luisse? Dauidē nempe impia præcipiendo Deum prouocasse; præfectos populi, quos tanquam imperii Consortes & Assessores, Israelis nomine reclamare oportuit, aut conniuendo, aut segnius repugnando, vniuersos deniq; ad eū quasi delectū comparendo? Deum vero, non secus ac imperatorem, legionis vniuersæ delictum, vniuersali terrore, particulari quorundam supplicio, quadam quasi decimatione castigasse? Cur vero tandē, Manasse Rege Tēplum Dei polluēte, Deū non ipsum modo Manassem, sed vniuersum populū alloquutū esse legim⁹, nisi vt Israelē, tanquā alterum promittendi reū admoneret, ni Regem in officio contineret, suo damno futurū? Ecquid .n. illud alioqui apud Ieremiā, domum Iuda propter impietatem & crudelitatem Manassis Assyriis mancipatam fuisse, nisi eo ipso, quod sceleri non restitit, sceleris ream fuisse statuamus? Propterea Augustinus & Ambrosius, Herodes & Pilatus condemnant Christum, Sacerdotes neci tradunt: populus fere illachrymatur; vniuersi tamen puniuntur. Cur ita? Quia, quem è manibus impiorum magistratuum eripere poterant, quia non fecerunt, occiderunt. Plura vero in hanc sententiam ex omnis generis Auctoribus addi possent, ni Christianis Sacræ scripturæ testimonia sufficere deberēt. Cęterū quia boni legislatoris est, non tā curare, vt delicta puniantur, quā ne vlla cōmittantur: cauere, vt boni Medici diæ-

2 Chron. c. 33. v. 10.
2. Reg. c. 24. v. 4.
Ier. 15. v. 4.
Aug. in Ps. 82.
Amb. in Offic.

tam

tam præscribere potius, quæ morbos arceat, quam remedia, quibus coerceantur: pius certe populus, non modo coercebit Principem, Legem Dei impie abrogantem, verũ etiam in primis cauebit, ne quidquam eius culpa negligẽtiaue sensim introducatur, quod temporis tractu purum Dei cultum corrumpere possit, nec crimina in diuinam Maiestatem publice commissa, non tolerabit modo, verum etiam criminũ occasiones diligenter auferet. Quod in confringendo æneo serpente, Ezechiam Regem, in expostulando cũ eis Iordanis, de altari erecto, Israelem, conuocato Concilio publico, feciſſe legimus. Itaq; licet Israeli, si Rex legẽ Dei Ecclesiamue vertat, resistere: nec id modo, verũ ni fecerit eiusdem criminis tenebitur, & eandem pœnã luet. Resistet vero verbo, si verbo oppugnabitur: vi, si vi: arte, inquam, & Marte. Quin & dolo bono, si dolo: cum nhil interſit, vbi iustum bellum susceperis, vtrum aperte pugnes, an ex insidiis, ita tamẽ, vt perpetuo dolũ à perfidia, q̃ nusquam licita est, accurate distinguat. Verũ video iam, quid hîc opponi possit. Quid, inquies? An vero vniuersam multitudinem, belluam, inquam, illam innumerorũ capitum, tumultuari & concurrere in eam rem, quasi agmine facto oportebit? Quis vero in ea turba ordo esse queat? quæ consilii, quæ rerum gerendarum species? Cum de vniuerso populo loquimur, intelligimus eos qui à populo authoritatẽ acceperunt, magistratus, nẽpe, rege inferiores;

Aug. in Iosuam 23. q 2 dominus. l. 1. D. de dolo malo.

riores à populo delectos, aut alia ratione constitutos, quasi imperii consortes & Regũ Ephoros, qui vniuersum populi cœtũ repræsentant. Intelligimus etiam Comitia, quæ nihil aliud sunt, quam Regni cuiusque Epitome, ad quæ publica omnia negotia referuntur. Eiusmodi erant septuaginta in Regno Israelitico, quib. quodãmodo præerat summus Sacerdos, qui de rebus summis iudicabant, è LXX. familiis, q̃ in Ægyptum descenderant, seni primum electî. Tum Duces, seu Principes tribuum, in singulis singuli. Demum iudices & Præfecti singularum vrbium, id est Chiliarchæ, Centuriones & cæteri, qui totidem familiis præerant. Denique fortes, Purpurati, & cæteri, è quib. conflabatur Concilium publicum, quod sæpissime indictum legimus, his verbis: *Et congregati sunt seniores in Rama*, vt in electione Saulis. *Et congregatus est vniuersus Israel, aut vniuersus Iuda, & Beniamin*, &c. cum vniuersam turbam eo conuenisse, verisimile non sit. *1 Sam. c. 5. 1 Chronic. c. 27. & 28. 1 Chronic. c. 13.*

Eius generis sunt in omni Regno bene cõstituto, officiarii Regni, Principes, Pares, Patritii, Optimates, & cæteri ab ordinibus delegati, è quib. conflatur aut Concilium ordinarium, aut Conciliũ extra ordinem, Parlamentum, Diæta, cæterique conuentus, in diuersis regionib. diuersa nomina sortiti: in quibus ne quid aut Respub. aut Ecclesia detrimenti capiat, prouidendum est. Illi vero vt singuli Rege inferiores sunt, ita vniuersi superiores. Vt enim recte

Basilienses & Constantinensis Synodi, Synodũ Oecumenicam Pontifice superiorem esse statuerunt, vt Capitulum Episcopo, Vniuersitatem Actore, Curiã decurione: eum denique, qui ab aliquo cœtu auctoritatem accepit, eo cœtu inferiorem esse, etsi singulis superiorem: ita dubium esse non potest, quin Israel, qui Regẽ petiuit & constituit, quasi Actorem publicum, Saule superior sit, Israele postulante, Israelisque gratia constituto, vt pluribus postea ostendetur. Itaque cum rebus bene gerendis, ordine opus sit, qui in tãta turba seruari nequit: ea vero sæpe accidant, quæ multitudini absque publico periculo ac discrimine dici nõ possint: quicquid vniuerso populo concedi aut committi diximus, officiariis Regni: quicquid Israeli, Principibus & Senioribus Israelis concessum commissumq; dicimus, quod & vsus ipse comprobauit. Athalia Regina, Ochozia filio Rege Iudæ mortuo: vniuersam fere stirpem Regiam delendam curat. Vix puer vnicus Ioas, in cunis adhuc vagiens Iosabæ amitæ prudentia simul & pietate, supersest. Illa vero rerum summã inuadit, & sex annos in Iuda regnat. Mussabat tũ forte populus: nec enim promere, quicquid animo premebat, tutũ erat. Tandem Ioiadas summus Sacerdos, vir Iosabæ, consilio cum Principibus Israelis clanculum inito, coniurationeq; rite peracta Ioam septimo anno ætatis vngendum coronandumque curat. Matrem vero non modo è solio exturbat, verum etiam

2 Chronic. c. 23.

è me-

è medio tollit, Baaliſq; idololatriam continuo deſtruit. Probatur Ioiadæ facinus, & merito, iuſta cauſa mouebatur. Tyrannidem enim, non regnum oppugnabat. Tyrannidem, inquam primum ſine titulo, vt loquuntur iureconſulti neoterici. Lex enim Regni Iudaici mulieres ad ſceptrum non vocabat. Deinde etiam exercitio. Inuaſerat enim nepotum regnum ſummo ſcelere, & ſcelera innumera cõmittebat, quod vero caput ſcelerum erat, neglecto Deo vero, Baalem adorabat, adorariq; iubebat. Iuſte vero & ab eo, cuius munus erat, vindicabat. Ioiadas enim non erat priuatus, ſed Pontifex ſummus, ad quem rerum ẽt ciuilium cognitio tũ pertinebat Deinde habebat aſſeclas Principes Iudæ & Leuitas, denique erat affinis Regis. Quod vero non indicit de more comitia in Mizpah, non culpatur, vt neque etiam quod furtiue conſilia iniret, & clanculũ coniuraret. Alioqui .n. res minime ſucceſſiſſet, & incaſſum ceſſiſſet. Coniuratio autem bona malaue eſt, vt bonum malumue finem ſpectat, & ab iis, quorum eſt, aut ſecus initur. Recte ergo Principes Iuda fecerunt: male vero, ſi ſecus ſe geſſiſſent. Vt enim tutor cauere debet, ne pupilli bona depereant: ac ni faciat, actione tutelæ tenetur: ita & hi populi ſalutẽ tueri, qui ſe totũ ipſorũ curę tradidit, & credidit, ſuaſq; in ipſos actiones omnes quodãmodo tranſtulit. In ſumma: vt licet vniuerſo populo repugnare, ita & Principibus Regni, qui vniuerſum repræſentant,

Bar. de Tyran. Deut. 17.

Bart. in tract. de Guel. & Gibel.

Vlp. l. 160. D. de re iu.

non secus ac decurionibus pro corporis vtilitate, contrahere. Vt vero refertur ad vniuersos, quod publice per maiorem partem geritur, ita quod maior pars Principum seu optimatũ fecerit, oẽs; quod omnes vniuersus populus feciſſe dicetur: Verũ hic alia nobis exoritur quæstio.

An pars Regni resistere possit.

Statuamus iam Regum aliquem, legem Dei Ecclesiamue abolere: Vniuersitatẽ consentire, aut maiorem saltem eius partem, Principes aut omnes, aut plures conniuere; partem interim aliquantulam populi, vnum, inquam, aliquem ex Principibus Magistratibusq; legem Dei retinere, Deumq; rite colere velle: quid licere putes, si Rex aut eam partem ad impia sacra cogere, aut ei pijs sacris interdicere velit? Hic de singulis, seu de priuatis, non loquimur, qui vniuersitatis partes non censentur, vt neq; tabulæ, claui, paxilli, nauis: aut lapides, trabes, cæmẽta, domus. Sed de aliqua Prouincia vrbeue, q̃ regni partem faciat, vt prora, puppis, carina, nauim: tectum, parietes, fundamentum, domum facere dicuntur, & de aliquo Magistratu, qui eius Prouinciæ vrbisue curam gerat. Equidem si exemplis certandum est, etsi ea propter assuetam hominum in cultu Dei defendendo, desidiam, rariuscula sunt: tamẽ non prorsus desunt.

Iosue c. 21. v. 13. 1 Chron. c. 6. v. 17.

2 Chron. 1. 22. v. 19.

LOBNA, vrbs Sacerdotalis, sese subducit Ioramo Regi Iuda, ab eoq; quodammodo deficit, quia defecerat à Deo patrum suorum, à quo ipsa deficere nolebat: & forte verebatur, ne Baali sacra facere cogeretur. Consimiliter Antiocho iuben-

iubente, vt Iudæi vniuersi, legem ipsius sequerentur, suamq; à Deo acceptam desererent: respondet Mathathias: *Non obtemperābimus, vt transgrediamur nostram religionem.* Nec vero id modo, verum Zelo Phinees correptus, eo ipso qui ad impia sacrificia conciues suos adgebat, sua manu interfecto, arma capit, in mōtes sese recipit, manum colligit. Deniq; pro Religione & patria, pro aris, inquam, & focis, aduersus Antiochum adeo prospere, Deo fauente, bellum gerit, vt Hierusalem recuperet, & armis Gentilium, in Ecclesiæ perniciem coniuratis, fractis, debilitatis, purum Dei cultum restituat. Quod si spectemus, quis ille esset, erat Mathathias Machabæorum parens, ex tribu Leui. Itaque non licebat ei iure sanguinis, Regnū à Tyrānide vindicare. Qui vero cum illo initio mōtigenæ, incolæ Modin, quibus vicini, aut ii etiā ex vniuersa Iudæa, qui Ecclesiam restitui cupiebat, sese adiunxerant. Cæterum vniuersi fere & maximi quique Antiocho obtemperabant, eiusque imperium vltro patiebantur: adeo vt eius exercitu pene profligato, ipsoque demum misere mortuo, cum excutiendi iugi perpulchra daretur occasio, filium ipsius Regem ac Dominum non modo non inuiti agnoscerent, verum etiam ad Regnum capessendum inuitarent. Possem etiam huc adducere exemplum Deboræ. Deus manciparat Israelem Iabino Regi Chanaan, iamque vicesimum annum ei seruiebat. Itaque tanto tempore ius regni

quodāmodo præscripserat, Israel fere vniuersus Deos alienos colebat. Præcipua quæq; tribus, Ruben, Ephraim, Beniamin, Dan, Aser, & cæteræ, quarum maiores etāt vires, Iabino adhærebant. Nihilominus Debora Prophetissa, quæ ius dicebat Israeli excitat arma tribus Zabulon, Nephtali, & Isachar, vel saltem quosdam ex illis tribubus, Duce Barac, Siseram magistrum militiæ Iabini fundit, Israelemque tandem iugo Chananæorum, inuitum, & tantum non renitentem non liberat modo, verum etiam cultum Dei veri restituit. Verum quia extraordinario motu Debora excitata videtur, nec disertis verbis Scriptura probat Lobnensiū factum, etsi tacendo consentire videatur vt neque etiam libri Machabæorum vsque adeo magna fuit in primitiua Ecclesia auctoritas, ac præterea legib. magis, quam exemplis, disceptandum vulgo dicant: ex facto, quid iuris statuendum sit, examinabimus.

Diximus, *Regem iurasse in legem Dei. Ecclesiæq; conseruationem, quatenus fieri posset, spopondisse.* Vniuersum item Israelem, tanquam vnū aliquem, idem stipulante Deo, promisisse. Iam vero dicimus, singulas etiam vrbes, singularumque vrbium, quæ Regni partem faciebant, magistratus, idem sigillatim quatenus sua interesset, diserte spopondisse, quod & vrbes & societates omnes Christianas tacite fecisse cō-

Iosue 24. sequitur. Iosue senio confectus, & morti proximus, congregat vniuersum Israelem in Sichem

ad præ-

ad præsentiam Dei. Erat enim in Sichem Arca fœderis Domini. Eo dicuntur cõueniſſe Seniores Iſrael, Principes Tribuũ, Iudices & Prę fecti, atque ii adeo omnes, qui publicam auctoritatẽ in ſingulis Iſraelis vrb.bus obtinebant, & iuraſſe in Legem Domini, vltroque & ſponte Dei omnipotentis iugum elegiſſe. Vnde euidenter apparet, ſingulos Magiſtratus, vrbium, à quibus mittebantur, nomine ſpopondiſſe ſe curaturos & operam daturos, vt Deus ex Legis præſcripto in medio ſui coleretur. Ioſue vero tum fœdere inter Deum & populũ ſancte percuſſo, tabuliſque fœderis rite conſignatis, in perpetuam rei memoriã lapidem illico erexit. Itaque ſi Arca Domini accerſenda eſt, conuocantur omniũ regionum vrbiumque Principes, Chiliarchi, Centuriones, Præfecti, & cæteri, Dauidis & Synagogæ Iſraeliticæ decreto & mãdato. Si templum Domino extruendum, idem prorſus obſeruatur. At ne quidquam Regibus creatis immutatum putetur, fœderi ſub Ioa inter Deum & populum, itemque ſub Ioſia ſanciundo iidem omnes interſunt, iidem omnes ſigillatim adſtringuntur. Itaque non Rex modo ſed Regnum: nec Regnum modo vniuerſum, ſed Regni partes omnes Deo ſigillatim fidem & obſequium promittunt. Nõ, inquam, Rex modo, ſed Iſrael: nec Iſrael tãtum, ſed ſingulæ Iſraelis vrbes earumque præfecti ſe ſancte Deo deuinciunt, & quodam quaſi hominio igio in perpetuum aduerſus quemlibet adſtrin-

gunt. Exemplum ex iis, quæ hodie in vſu ſunt, deſumptum, rem luculentiorem faciet. In Imperio Germanico, cum Imperator inaugurandus eſt, adſunt Electores & Principes, tum Eccleſiaſtici, tum laici, aut ipſi aut per legatos. Item Prælati, Comites, Barones, deniq; omniũ vrbium imperialium legati, cum mandato in eam rem ſpeciali, ac ſeſe, eoſque, quorum vicẽ gerunt, certis ſub conditionibus, Imperatori ſubmittunt ac ſubiiciunt. Iam, eſto aliquis, qui Imperatorem vltro agnitum, de gradu eo deiicere conetur, qui ipſe imperium affectet, Principes vero & Barones auxilia debita, & tributa conſueta Cæſari denegent, qui non conniueant modo ipſi, ſed ẽt cum aduerſario perfide colludant: an non putas, Argentoratẽſes forte, aut Norimbergenſes, qui fidẽ legitimo Imperatori promiſerunt, prædonẽ illũ iure optimo arcere & excludere poſſe? Imo vero ni fecerint, ni laboranti Imperatori ſuccurrerint, an fidei præſtitæ ſatisfeciſſe cẽſebis? cũ præſertim is, qui præpoſitum ſuũ non protexit, cũ poſſet in pari caſu factori habendus ſit. Quod ſit ita eſt (vti reuera in confeſſo eſt) an non idem Lobnenſibus aut Modinenſib. & licet & ex officio competit, ſi Deum cuius obſequio ſeſe inprimis deuinctos ſciunt, cæteri Regni ordines deſeruerint? Exiſtat ergo Ioramus, aut Antiochus aliquis, qui cultum veri Dei tollat, qui ſeſe ſupra Deũ extollat: cõniueat, aut colludat Iſrael: qd ei vrbi, quæ Deum pure colere cupit, faciendũ dice-

dicemus? primum, dicat cum Iosua, *Vos quidē uniuersi eligite, utrum malitis obedire Deo uero, an diis Amorrhæorum. At ego saltem & familia mea seruiemus Domino.* Eligite, inquam, utrum huic, alienum imperium nullo iure inuadēti ea in re parere velitis: ego sane cui fidem præstiti, quoque euentu seruabo Nec ullatenus sane dubito, quin Iosue omni conatu suo, cultum Dei veri in Tamnath Serath urbe Ephraim, quæ eius possessio & familia erat, retinuisset, etiamsi Israelitæ Deum Amorrhæorum in terra Chanaan coli voluissent. *Quid si vero Rex ulterius pergat, Præfectos mittat, qui nos ad impia sacra adigant, Deum denique è medio nostri expellere iubeat; an non Regi Regiisq; portam, si possumus, occludemus potius quam Deum, Regē Regum urbe nostra excludemus?* Aduertāt hic Municipes, ciuesue & municipiorum ciuitatumq; populi Dei Præfecti, duplex se fœdus iniisse, duplex iusiurandum præstitisse. Primum & antiquissimū Deo, uti Populus sit populus Dei: Secundū, & proximū, Regi, ut Populus obsequatur Regi tanquam duci populi Dei. Itaq; ut Vice Regi, aduersus Imperatorem Regēue suum coniuranti, quantumuis magnam ante auctoritatē accepisset, si in urbe nostra obsessum dedi poscceret, parendum nō foret, imo ex ipsa fidelitatis formula omni modo resistendū: Eodem pacto, summum scelus, ac vix ullo modo expiandum arbitremur, si Deum in medio nostri habitantem iubente Principe, vasallo, in-

Iosua c. 14. v. 15.

Iosue. 19. v. 15.

20 Col lat. de forma fid. &c. 1. de noua fide. form.

quam, & ministro Dei, aut expellamus, aut in manus hostium, quatenus in nobis situm est, prodamus, Dices tu forte: *Verũ vrbes ad Principem pertinent; itaq; aditum iure denegare non possit.* At, inquam ego, vrbes non consistunt in lapidum coaceruatione, sed in populo: populus vero, est populus Dei, qui Deo primum, dein Regi tenetur. Quantum vero ad ipsas vrbes pertinet, etsi ad Reges vrbium potestas, ad municipes tamen pertinet dominium. Sunt etenim vniuersa in Regis imperio, non in patrimonio: Deus vero vnus est omniũ vere proprietarius dominus, à quo & ille imperium, & hic patrimonium habet. *Ergo* ais *licebit subditis, Religionis causa à Rege deficere?* An non vero, si semel hoc statuatur, q̃ rebellioni fenestram aperias, vides? Attende vero hic patienter, & rem accurate considera. Possem ego vnico verbo respondere, cum optio alterutrius datur, à Rege magis, quam à Deo deficiendum esse? aut ex Augustino, vbi non est iustitia, ibi non esse Rempublicam? Iustitiam vero non esse, vbi homo ipsum hominem Deo vero tollit, & immũdis dæmonib. subdit, cum iustitia ea virtus sit, ẽ sua cuique distribuit. Itaq; qui eiusmodi dominiis sese subtrahunt, dæmoniis sese subtrahere & latronum multitudinẽ potius, quam Rem pul. deserere. Verum, vt altius rem repetam, videntur; qui eo modo se gerunt, quo diximus defectorum loco non esse. Deficiunt à Rege ve Republica, qui hostili animo, Regis Reipublicã

Senec. l. 7. de benef. c. 6. 7. &c.

Aug. c. 21. l. 19. de ciuit. Dei & libr. 4. c. 4.

cæue imperio sese subtrahunt. Itaq; & inter hostes numerantur, & plerunq; quibusuis hostibus periculosiores existunt. Hi vero, de quibus agimus, nil simile habent. Primũ imperata facere non recusant, modo ea imperẽtur, quæ iure possunt, aut saltem Deo iniuriam non faciunt. Tributa, vectigalia, munera, oneraq; consueta non detrectãt, modo id tributi, quod Deo debent, non interuertatur, Cæsari Cæsarem agenti parent: Cæsari fines suos excedenti, alienum imperium affectanti, Dei solium inuadẽti, superiorem amborum Dominum bello petenti, parere, iniustum putant. Deinde hostiliter se proprie non gerunt. Hostium est lacessere, prouocare, vltro impressiones facere. Hi demum lacessiti, armis insidiisq; petiti, vix tandem imminente vndequaq; morte, arma capiunt, sesecq; aduersus illatam vim tuentur. Ac propterea cũm hostibus non quotiescunque velis pacẽ habeas. Neque enim quotiescunque arma depones aut lacessere desines, deponat ille continuo, & otiũ capessant. Cum his quotiescunque optaris, præsto est. Desine cædere, cedunt: desine Deum oppugnare, desinent propugnare. Arma si velis iis è manib. excutere, satis est, modo ne percutias. Quia enim non inferunt, sed excipiũt ictus, vbi ensem reposueris statim clypeũ abiiciunt, ac propterea plerunq; insidiis & perfidiæ patent, quod exempla recentia satis ostẽdunt. Vt vero fugitiuum eũ seruum non dixeris, qui vulnus intentanti Domino manũ opponit,

l. 5. D. de c. diminut.

qui furenti sese subducit persequẽti, cellulę suę ianuam, interea dũ furor deferuescit, occludit: multo minus hos defectores censere queas, (cũ sane seruorũ nomine & loco non censeantur) qui pari aut ẽt vehementiori furore percito, Principi portas vrbis claudant, vbi resipuerit, & ad se redierit, imperata facere parati. In eo genere est Dauid dux exercituũ Israelis, sub Saule furibundo rege qui sæpe & calumniis vexatus, & ex insidiis petitus, montiũ asperitate sese tuetur, quin & Ceillam quoq; vrbem furori regis opponere parat. Is enim quoscunque potest, ad se allicit quidem, verum non vt Saulis vitã, quod euidenter apparuit, petat, sed vt propriã tueatur. Itaq; Ionathan Saulis filius, non veretur cum Dauide fœdus percutere, & identidem renouare quod *fœdus Dei Iehouæ* vocatur. Abigail vero diserte ait, Dauidem inique petitum gerere bellũ Dei. In eo genere sunt & Machabæi, qui oblatam ab Antiocho pacem, salua Religione, tum cum bellũ commodissime geri poterat, recipiunt tũ à Demetrio Rege, tum etiam ab aliis. Nostro vero etiam tempore meminimus eos, qui pro vera religione, aduersus impietatem in Germania Galliaq; pugnarunt, quotiescunque Dei pure colendi potestas facta est, arma vltro deposuisse, & plerunque adeo, cum aut Saulẽ Philistini arma alio vertere cogerent, aut Antiochũ vicinorũ impetus reuocarent, aut alias bello continuando opportuna essent omnia. Eiusmodi ergo signis possint hi à defe-

2 Sam. c. 21. v. 22.

2 Sam. c. 25. v. 28.

1. Machab. c. 6. v. 60.

defectoribus facile distingui. Est vero & aliud manifestissimum, si ita secedant, vt quotiescũque secessionis causa sublata fuerit, ni extrema necessitas impediat, redeundum statuant. Tũ enim non à Rege, sed à Ioramo vel Antiocho: non, inquam, à Republ. sed à priuata vnius aut plurium Tyrannide secedere putantur. Hanc nos distinctionem Theologorum Parisiensium cœtus (*Sarbonam* vocant) sæpius docuit. Anno circiter CIↃ CCC. Bonifacius octauus Pontifex, Regalia, quæ ad Regem Francorum pertinent, sibi vendicabat. Philippus Pulcher, Rex Francorum, eum per literas acerrime obiurgauit, initiũ erat: PHILIPPVS, &c. BONIFACIO, *sese pro summo Pontifice gerenti*, &c. Ac tum quidem vniuersi agnoscebant Pontificem esse vicarium Dei in terra, & Ecclesiæ vniuersæ caput. Itaq; quod vulgo dicunt, communis error, iuris loco erat. Nihilominus tamen cõuocata Sorbona respondit, *Regem Regnumque, absq; vlla schismatis culpa, eiusmodi Pontificis obsequio sese subtrahere posse. Schisma enim non separationem, sed causam facere.* Quod si iusta causa subesset, separationem à Pontifice, non ab Ecclesia, & à Bonifacio quidem proprie non à Pontifice fore, eo vsque dũ bonus aliquis sedem Põtificiam teneret. In quæ vero discrimina vniuersi Regni animas ab Ecclesia, ni hæc distinctio vera sit, separatas coniicerent, nemo est, qui nõ facile diiudicet. An nõ vero, rege iura Dei opt. max. inuadente, animasq; hominũ,

Annales Frãcia, Archiua Cameræ Ratiocinio. rum Lutetial. Barb. Phil. D. de Senat.

quas Christus sanguine suo liberauit, durissima seruitute opprimente, multo æquius ea distinctione vti licebit? consimiliter anno cIↃ. cccc viii. Benedicto XIII. Ecclesiã Gallicanã tributis & exactionibus grauante, Clerus Gallicanus à Carolo VI. conuocatus statuit, *Regẽ & regni incolas Benedicto obtemperare non debere, nempe haretico, Schismatico, ea dignitate prorsus indigno.* Quod & ordines Regni probarunt, & Senatus Lutetianus Aresto cõprobauit. Quin & quos Benedictus decimus tertius, tanquam Ecclesiæ hostes & defectores anathemate perculerat, protinus absoluendos censuit, & ipso iure Ecclesiæ communione non exclusos fuisse iudicauit, & vt alias sæpe in Gallia & alibi quoque factitatũ passim legimus. Nempe vt euidẽter ostenderent, si is, qui Principẽ locum obtinet, sese male gerat, ab eo sine defectionis crimine secedi posse, & aliud omnino esse, à malo Pontifice, aliud ab Ecclesia, aliud à Rege impio, aliud à regno secedere. In ea vero causa Lobnenses fuisse videntur, quos restituto in integrũ Dei cultu, inter Ezechiæ subditos annumerari legimus. Quod si vero hæc distinctio obtinet, cum Papa Principis alicuius (qui eum superiorem agnoscit) iura inuaditan non lõge iustius, si Princeps, si vasallus, inquam, Regalia Dei iura ad se rapere conetur? Statuendum ergo tandem, vniuersum populum, Principem impia iubentem, aut pia vetantem, auctoribus iis, qui populi auctoritatem penes se habent, aut

Annales Carol. 6. Monstrelet.

2. Reg. c. 19. v. 8.

Extr. de maior. & obed.

aut plurib. coercere posse & debere. Deinde vniuersos aut saltē potiores in singulis regionib. vrbibusue auctorib. præcipuis magistratibus, tanquam à Deo primum, dein à Principe constitutis, impia sacra à suis mœnibus arcere iure posse, piaque iisdem tueri: quin & Ecclesiæ, quæ vna omnino est, pomœria dilatare posse: ac ni fecerint, diuinæ Maiestatis, si saltem potuerint, reos esse.

An priuati repugnare armis possint. c. sicut 7. 1 D. quod cuiusque vniuer. Rom. 13. Matt. 26.

Supereſt modo vt de ſingulis agamus, qui *priuati* dicuntur. Primum ex fœdere inter Deū & vniuerſum populum, vt ſit populus Dei, ſinguli non tenentur. Vt enim quod vniuerſitati debetur, ſingulis non debetur: ita nec quod debet vniuerſitas, ſinguli debent. Deinde, non tenentur ex officio. Tenetur enim quiſque Deo inſeruire in eo munere, ad quod vocatus eſt. Priuati vero non habent poteſtatem, non funguntur magiſtratu, non habent imperium, non vllum ius gladii Itaq; vt gladium priuatis non tradidit Deus, nec ita vſum gladii ab iis repoſcit. Priuatis dicitur: *Mitte gladium tuum in vaginam.* At magiſtratib. *Non geritis gladium fruſtra.* Illis, ſi ſtringant, culpæ datur: his ni cum opus eſt, ſtringant, magna negligentia culpæ loco eſt. Quid vero? dices? An nō ſingulis fœdus eſt cum Deo, vt vniuerſis? idiotis, vt magiſtratibus? Quorſum ergo circumciſio, quorſum Baptiſmus? quorſum illa toties repetita tota Scriptura ſacri fœderis mentio? Eſt ſane omnino: ſed longe diuerſiſſimum. Vt enim omnes

omni-

omnino subditi iusti Principis, cuiuscunq; tandem gradus sint, tenentur ei obedire, quidā vero, peculiari quadam obligatione, vt magistratus, curare præterea, vt cæteri obediant: ita omnes omnino homines, Deo quidem inseruire tenentur: at quidā, vna cū maiori munere, maius onus acceperunt, adeo vt de cæterorū culpa, si negligant, quodamodo teneantur. Curare debēt Reges, vniuersi, quiq; ab vniuersis gladium habent, magistratus, vt Ecclesiæ corpus rite gubernetur: singuli, vt eius tantū Ecclesiæ membra sint. Illi, ne Templū Domini polluatur, ne collabatur, sed aduersus omnem corruptionem internam, iniuriamue externam tutū
2 Cor. 3. sit. Hi, ne corpus suum quod Templū Dei est, impurū sit vt in eo spiritus Dei inhabitet. Qui enim vastabit Templum Dei quod vos estis, ait Paulus, Deus quoq; eū vastabit. Illis ea de causa cōmissus est gladius, quo extrinsecus accin-
Eph. c. 6. v. 17. guntur. His cōmendatus tantum gladius spiritus, verbum nempe Domini, quo Paulus Christianos omnes aduersus Diaboli impetum accingit Quid ergo facient, si Rex ipsos ad impia sacra adigere velit? Si, qui ab vniuerso populo auctoritatē habent, Optimates sese opponant, aut sui saltē magistratus, pareant, obsequātur, & omni conatu, omni industria, tanquā Deo ipsi militantes, pios piorum conatus, adiuuēt?
Matt. 10. v. 23. Habent exemplum inter alia Centurionū & militū qui Principibus Iuda Ioiadæ hortatu, Ecclesiam ab idololatria, Regnumq; à Tyrannide

Atha-

Athaliæ Reginę vindicantibus alacriter paruerunt. Sin optimates & magistratus furioso Regi applaudunt, aut saltē non resistunt, præsto est consilium Christi: *in aliam ciuitatem se recipiāt.* Habent exemplum piorum è decem Tribubus Israel, qui veri Dei cultu per Ieroboamū sublato, vniuersis conuenientib. ad Regem Iuda, apud quē cultus Dei remanserat, sese recipiunt. Sin alio fugere non datur, vitæ potius, quam DEO renuncient, crucifigantur potius, quam Christum, vt Apostolus loquitur, denuo crucifigant. *Nolite*, ait Dominus noster, *timere eos, qui corp⁹ tantū occidere possunt*: Ita vero & ipsius & Apostolorum, & innumeroi tū piorum Martyrū exemplo edocti sumus. *Ergo nemini priuato licet armis resistere?* Quid ergo de Mose statuemus, qui Israelē, inuito Pharaone Rege, abduxit? De Ehod. qui decimo octauo regni demū anno, quo Regnū vsucaptū videri poterat, Eglonē regem Moab interfecit, Israelēq; Moabitarū iugo liberauit? De Iehu deniq; qui Ioramum regē, cui ipse militabat interfecit, Achabi stirpem deleuit, Baalitas ad internecionem omnes excidit? An non erant illi omnes priuati? Certe si ipsos per se spectes, quia originarie cōstituti non erāt, priuatos dicere queas. At ex quo extra ordinem vocatos scimus, ipso quasi Deo, suo illos gladio euidenter accingente, non modo priuatos non censebimus, verum quibusuis ordinariis potiores. Mosis vocatio & expresso Dei verbo, & signis euidentissimis comprobatur.

2. Corinth. c. 11. v. 13. c. 15. v. 9.

Hebr. c. 6. v. 6.

Matt. 1. v. 21

Exod. c. 12. &c.

Iud. c. 3. v. 10

2. Reg. c 9.

probatur. Ehod dicitur à Deo excitatus, qui Tyrannum occidendo, saluũ faceret Israelem. Iehu iussu Elizæi Prophetæ vnctus, qui stirpem Achabi deleret, etsi præcipui quiq; Regem cũ, antequam rem aggrederetur, salutarant. Idem de cæteris, qui ex sacra Scriptura adduci possint, ostendi possit. Iam vero cũ neque Deus ore suo, neq; extra ordinem per Prophetas loquatur, est quod hac in re sobrii inprimis & circumspecti simus, Si quis enim eam sibi auctoritatẽ, quasi diuino spiritu afflatus, arroget, videat sane, ne arrogantia inflatus sit, ne sibi ipse Deus sit, ne sibi ex se magnos illos spiritus sumat: ne itaque concipiat vanitatem & patiat mendacium. Videat vero etiam populus, ne dum sub signis Christi militare cupit, Theudæ forte Galilæo alicui, aut Barlozbæ (quod non ita pridem in Germania Muncerianis accidit) magno suo malo militet. Nec eo quidem id dico, quod idẽ ille Deus, qui nobis nostro hoc seculo Pharaones & Achabos immittit, liberatores etiam aliquando aliquos extra ordinem non excitet. Certe ipsius neque iustitiæ, neque misericordiæ quidquam vllo tempore decedit. At sane si minus exteriora illa signa adsunt, interiora saltem hæc agnoscamus ex effectibus oportet, mentem ab omni ambitione vacuam, verum & feruidum zelum, conscientiam denique & scientiam, ne aut errore ductus, alienis diis: aut furore ambitionis percitus, sibi magis quam vero Deo seruiat.

Porro

Porro ne quid ſcrupuli ſuperſit reſpondendũ iis videtur omnino, qui Eccleſiam armis defendi non poſſe aut cenſent, aut certe, quod veriſimilius eſt, cenſere videri volunt. Aiunt hi, *non ſine magno myſterio Deum vetuiſſe in Lege, ne altare ferro poliretur.* Conſimiliter, *eo quod in extruendo Salomonis Templo nullus ferra malleiue ferrei ſtrepitus auditus ſit: Eccleſiam, quæ viuum Tẽplum Dei eſt, armis non eſſe inſtaurandam,* innui volũt, quaſi lapides ipſi ex lapidicinis, abſq; ferro exciſi fuerint: quod ipſe Scripturæ textus falſum eſſe arguit. Quod ſi ſpecioſæ iſti allegoriæ opponamus, quod Nehem. 4. cap. legimus, partem populi cæmentum, partẽ enſem, quoſdam etiam vtrumque in extruẽdo ſecundo Templo geſtaſſe, ne nouum opus ab impiis turbaretur, nempe, non vt gladio extruerent, ſed ne deſtrueretur, cauerent: eodemque modo Eccleſiam non propagari armis quidem, ſed aduerſus hoſtes, qui propagationem eius impedire conantur, propugnari. Deniq; pios Reges & Principes innumeros, cultũ Dei aduerſus Ethnicos armis, quod tota ſcriptura apparet, vindicaſſe. Obiiciunt illi continuo: *Illa quidem locum habuiſſe ſub lege: at ex quo Chriſtus gratiam attulit, nec phalerato quidem equo, ſed aſello vectus, Hieruſalem ingredi voluit, omnino deſiiſſe videri.* Primũ, in cõfeſſo apud oẽs eſt, Chriſtum, quandiu in terris egit non iudicis, ſed rei: non Regis, ſed priuati partes egiſſe. Itaq; quod arma non tractarit, ad rẽ non pertinere

An arma iuſte pro religione capiantur.
Exod. 20. v. 25.
Deut. 27.
Ioſue 4.
1. Reg. 6. v. 7.

nere. Verum hos iam rogatos velim: *An per aduentum Christi, ius gladii, magistratibus ablatum putent?* Si aiunt: obstat Paulus, qui magistratus non frustra gestare gladium dicit, & aduersus plebis impetum opem eorum non recusat. Sin contra: cur ius gladii habere eos velint, nisi vt bonos seruando, malos male perdendo, Deo, qui ipsos gladio accinxit, inseruiant? Qua vero magis in re quam in Ecclesia, quæ ei dicata est, aduersus impios tuenda? in peculio Christi aduersus prædones asserendo? Rogarim deinde, an militiam omnem inter Christianos exauctoratam putent? Si aiunt: Cur ergo Iesus Centurionis orationem exaudit? Cur milites Ioannes stipendio contentos esse, neminē concutere iubet, militiam deserere nō iubet? Cur Cornelium Centurionem, primitias, inquam, Gentium Petrus baptizat? nec tamen ad cingulum militiæ deponendum hortatur? Quod si vero militia iusta est, quæ tandem illa iustior esse possit, quę superioris iussu, pro Ecclesiæ defensione, proque piorum salute suscipitur? An enim aut vlla maior Tyrannis est quam quæ in animam exercetur? aut laudabilior militia, quam qua extrema Tyrannis coercetur? Rogarim demum, *an vlla Christianis bella gerere liceat.* Si negant: cur ergo milites, Centuriones, Tribuni militū in Ecclesiam recipiuntur, quorum vnum id munus est, vt bello inseruiāt? Cur integras legiones è Christianis conflatas legimus, Melitensen, inquam, victoria tantopere, ab an-

ab antiquis Doctoribus & Historiographis decantata insignem Mauritianam q; martyrio decoratam? Quod si vero licet, vt forte tuendis finibus, arcendisq; hostibus licere fatebuntur: an non multo æquius, tuendis piis, arcēdis impiis, propugnandis deniq; Regni Christi, Ecclesiæ, inquam, finibus? Eccur enim aliqui meretricem Babylonicam decem Regum, quos ipsa fascinarit, armis exterminatum tandē iri Ioannes prædicit? Adhæc, quid alias, de bello Cōstantini in Maxentium, Liciniumq; tot panegyricis celebrato, tot doctorum calculis comprobato? quid deniq; de Principum Christianorum in Turcas & Saraçenos expeditionibus statuemus? quorū vnus omnium finis aut fuit, aut esse debuit, ne Templum domini aut extructum destruerent, aut extruendum turbarent? Ergo Ecclesia etsi armis non propagatur armis tamē iuste propugnari potest. Quin non minus martyres sunt, qui in sacro illo bello moriuntur, q̄ qui crucē Religionis causa patiūtur. Imo sane eo videntur potiores, q̄ illi oblatam quidem mortem non recusant: hi vero vltro scientes prudentesq; suscipere videantur. Propagare conantur Turcæ suam opinionem armis, qui quācunq; prouinciā armis subegerint, Mahumetis impia dogmata, sola violentia nixi, inducunt, qui arma in Alcorano suo tantopere cōmendauit, vt illac recta ad superos iri, dicere non vereantur: etsi neminem ipsi interea cogunt. At multo magis adhuc is Religionis

Apoc. c. 17. v. 16.

gionis Christiq; hostis, & ii Reges, quos ipse fascinauit, qui luci Euangelii flammas, verbo Dei verbera, gladio spiritus acies instructas opponunt, omnesque quantum in iis est, ad impia sacra, oblatis tormentis adigunt, qui quam suam fidem vocant perfidia, & traditiones suas assiduis proditionibus defendere & asserere nō verentur Propugnant vero contra pii Principes & magistratus qui propagatam propagandamue Christi vincā, ne ab apris vastetur, sæpe circundant & muniunt, qui prædicatione verbi ad puram religionem conuersos scuto suo protegunt, gladioq; tuentur, qui templū Dei, è viuis lapidibus extructum, dum ad fastigium vsque adsurgunt, aduersus violentos impiorum impetus, vallo, fossa, aggere, omni industria cōmuniunt. Hæc hactenus, ne quis in ea quæstione hæreat. Sciāt ii à quo vniuersi, aut qui ab iis constituti sunt, Regni officiarii, eorūue plures, aut singuli, ni Regē Legem Dei corrūpentem, restituiue prohibentem, intra fines suos contineant, ex fœdere cum Deo inito grauiter peccare. Ciues Prouinciales ue, qui Regni alicuius aliquantulam partem faciunt, ni impietatē à suis saltem finib. arceant, quam Rex intrudere velit, aut piam doctrinam quibuscunq; modis, etiamsi ad tempus secedendum sit, retineant, consimiliter pœnæ obnoxios esse. Priuati demū, si impia iubenti pareant, nullo modo excusari. Cæterum ni extra ordinem ad id munus vocatos euidenter appareat, suapte auctoritate

ctoritate arma se capere nullo iure posse. Et ea quidem omnia ex Scriptura sacra constare videntur.

QVÆSTIO III.

An, & quatenus Principi Rempublicam aut opprimenti, aut perdenti, resistere liceat. Item, quibus id, & quo modo, & quo iure permissum sit.

QVIA nobis hic de legitima Principis auctoritate agendum est, non equidem dubito, quin Tyrannis, & malis Principibus hæc quæstio odiosa futura sit. Qui enim quodcunque libet sibi licere putant: non mirum, si rationis & legis vocem sustinere nullo modo possint. At bonis saltem Principibus gratam eam fore spero, qui magistratum, qua tandem auctoritate potiatur, nil nisi animatam legem esse sciunt. Nec vero si quid in illos acrius dicatur ægrius hi ferẽt, quasi sua vllatenus interfit Tyranni Regibus, iniusti Principes iustis, è diametro opponuntur. Itaq; tantum abest, vt quod in Tyrannos dicitur, quidquam Regibus detrahat; vt contra quo plus illis detrahitur, eo plus gloriæ his accrescat: nec illi quidem vituperari possunt, quin hi laudentur. Illi sane quid sentiant, susq; deq; habeo. Neq; enim ipsis, sed in ipsos scribo. Hi quin consentiant, vix dubitare

queam

queam, qui non secus ac Pastores lupos, Medici veneficos, Prophetæ Pseudoprophetas, Tyrannos & iniquos Principes odisse debēt. Quod enim odium natura canib. in feras insevit, ratio certe Regibus in Tyrannos ingeneret omnino necesse est: cum illi rapto viuant, hi rapinæ coercendæ nati & dati sint. Adulatores Tyrannorum frontem forte, si quam habent, contrahent, quos erubescere conuenientius esset. Amici Regum, scio, non modo assentientur & annuent, verum etiam adstipulari non verebuntur. Vt quis ergo hæc legendo, aut studio, aut ira mouebitur, ita se mente affectum putet. Ad rem itaque adgrediamur.

Reges à populo.

Ostendimus antea, Deum Reges instituere, Regna Regibus dare, Reges eligere. Dicimus iam, populum Reges constituere, Regna tradere, electionem suo suffragio cōprobare. Quod quidem ita fieri voluit Deus, vt quantamcunque auctoritatem & potestatem haberent, Populo, secundum ipsum acceptam ferrent. Itaq; omnem suam curam, cogitationem, industriā in vtilitatem populi conferrent. Nec vero se, ob aliquam naturæ præstantiam cæteris hominibus non secus ac homines gregib. aut armentis, præesse arbitrarentur. Verū eadē omnino cū cæteris sorte natos, suffragiis & tanquam humeris populi ex humo in eum gradum sublatos meminissent, in quorum postea humeros reipublicæ onus, magna ex parte, recumberet.

Aliquot

Aliquot ante seculis, quã populus Israeliticus Regem à Deo peteret, Deus legem regni sanxerat, quæ extat Deuter. 17. *Cum perueneris in terram, quam Dominus Deus tibi possidendam dedit, in eaq; habitaueris*, ait Moses: *tu dices, Cõstituam Regem super me, vt cæteræ gentes, quæ sunt in circuitu: tum vero eum Regem constitues, quem Dominus tuus elegerit è medio fratrum tuorum*, &c. Hîc vides electionẽ Regis tribui Deo, constitutionem populo. Postquam vero eo vẽtum fuit, ita prorsus obseruatum legimus. Seniores populi Israelitici, qui populum vniuersum repræsentabant, (eo enim nomine cõprehenduntur, vt passim, Chiliarchi, Centuriones, Quinquagenarii, Decuriones, Iudices & præfecti omnium Tribuum Israel, tum vero maxime Principes & Capita tribuum) conueniũt in Rama ad Samuelem & partim filiorum Samuelis, qui inique ius dicebant, pertæsi, partim bella eo melius gestum iri rati, Regem à Samuele postulant. Consulenti Samueli retegit Deus se Saulem elegisse, qui populum regeret. Samuel itaq; Saulẽ vngit, quæ omnia ad electionẽ Regis postulante populo factam pertinent. Ac satis forte fuisse videretur, si Samuel electũ à Deo Regẽ populo adduxisset, & ei parendum esse, monuisset. Nihilominus tamen quo se Rex à populo constitutũ sciat, Samuel indicit Comitia in Maspha, ibiq; quasi re adhuc plane integra & infecta, quasi, inquam, nondũ cõstaret Saulis Electio, sors iacitur, quæ à Tribub.

1Sam. 8. v. 5.

1Sam. c 9. v. 16.

1Sam. c. 10. v. 17. & seq.

1Sam. c. 11. v. 14.

Tribuũ Beniamini, è gentib. gentem Metri: è gente Metri, Saulem, cum ipsum, quem Deus elegerat, seligit. Tum vero demum, populo vniuerso acclamante, Saul Rex nominatus dicitur. At tandem, ne sorti omnia tribuat, postquam liberatis Ammonitarum obsidione Iabezanis, suæ virtutis specimen quodãmodo edidit nequicq̃ secedentib. quibusdam à populo ab vniuersis in Galgal corã Domino rex cõfirmatur. Hic vides, eum, quem Deus ipse elegerat, quem sors à reliquis selegerat, suffragiis populi Regẽ cõstitui. Quid vero Dauid? Euidentius adhuc, Saule reprobato, Samuel Dei iussu Dauidem, quem Deus elegerat, in Regem Israel vngit: quo facto, Spiritus Domini agit in Dauide, Saulẽ vero continuo deserit. Regnante vero Dauid propterea? imo errat, vagatur, exulat, extrema sæpe experitur, nec prius Rex existit q̃, mortuo Saule vniuersi populi Iehudæ suffragiis, Rex Iudæ primũ: septẽ vero post annis vniuersi Israelis consensu, Rex Israel in Hebrõ vngatur. Itaque bis vngitur, primũ à Propheta, Dei iussu in electionis signum, deinde iussu populi, dũ Rex constituitur, quo semper recordentur Reges, se à Deo quidẽ sed per populum & propter populum regnare: nec vero Deo tantum & gladio, vt loquuntur, regnum acceptum ferant, qui gladio, ipso per populũ primum accincti fuerint. Idem prorsus in Salomone obseruatur: etsi is filius Dauidis erat. Deus elegerat Salomonẽ, vt sederet super soli-

1 Sam. c. 16.

2. Sã. 7. v. 13

solium Regni sui, & diserte Dauidi pollicitus erat, se illi tanquam Patrem filio affuturum. Dauid ipse Salomonem Regni successorem designarat quibusdam ex aulæ præcipuis præsentibus. Nec tamen id satis fuit. Itaq; conuocat Dauid in Hierusalem Principes Israel, Principes Tribuum, Principes earum turmarum, quæ statis quæque temporibus Regi ministrabant, Chiliarchos & Centuriones singularum vibiũ, Præfectos Dominii Regii, filios suos, quin & purpuratos omnes, & egregios quosq; viros, qui de Electione statuerent. Ac in eo cœtu, Dei nomine inuocato, ab vniuerso Israelis agmine Salomon rex proclamatus, in Regem vngitur, inq; Israelis solio (ita enim legitur) collocatur. Tum primum vero Principes, Optimates, atq; ipsi adeo fratres, ei sese iureiurando publice deuinciunt. Ne vero id in ambigua tantum fratrum successione factum putes, eodem omnino modo alios passim cõstitutos legimus. Mortuo Salomone populus conuenisse dicitur, ad constituendum Roboamum. Cæso Amasia, Ozias filius eius vnic⁹ ab vniuerso populo Rex constituitur. Post Ioramum, Ochozias, post Iosiam Ioachã filius, cui patris alioqui pietas non parum patrocinari potuisset. Quo pertinet & illud Chusai ad Absolon: *Sequar*, ait, *eum Regem, quem Deus populus & vniuersi ex Israele elegerint*, id est Regem legitime & rite constitutum. Itaque etsi Deus lucernam populo suo è stirpe Dauidis perpetuam promiserat, etsi, inquã Re

2 Reg. c 7. 2 Chronic. c. 20. v. 5. 1. Reg. 1. ver. 32. 1 Chronic. 28 ver. 1. & c. 29. v. 22. & 24. 2. Reg. c. 10. 2 Chro nic. c. 16. c. 36 c. 22. 2. Sã. c 16. v. 18.

Ps 132 gũ Israelis successio ipso Dei verbo cõprobata erat: nihilominus tamen, cum Reges non prius regnasse videamus, quã à populo rite cõstituti fuissent: cõcludere licet, Regnũ Israelis, si stirpem spectas, hæreditarium certe fuisse, at sane si personas, omnino Electiuũ. Quorsum vero hæc, si de Electione cõstabat, vt in cõfesso est, nisi vt tãtę dignitatis à populo collatæ recordatio ipsos sui officii perpetuo memores faceret?

Ita vero Ethnicos ẽt Reges à populo constitutos legimus. Nempe cum aut foris bellum, aut domi res essent, vnus aliquis, cuius de fortitudine & iustitia magna erat multitudinis opinio, communi consensu in Regem assumebatur. Et apud Medos, inquit Cicero, Deioces ex arbitro iudex, è iudice Rex creatus, & apud Romanos primi Reges. Itaque cum Romulo sublato centum Senatorum interregnũ Quiritibus minus gratum esset, conuenit vt postea Reges suffragiis populi, comprobante Senatu deligerentur. Tarquinius vero Superbus ideo Tyrannus habetur, quod neque à populo neque à Senatu creatus, sola vi & potentia nixus, imperium teneret. Propterea Cæsar etsi imperium vi inuaserat, tamen vt aliquo saltem iuris prætextu imponeret, imperium à populo senatuque accepisse videri volebat. Augustus vero etsi à Cæsare adoptatus, hæredẽ se imperii nunquam, quasi ex testamento, gessit. Quin potius Senatui populoq; acceptũ tulit, vt & Caligula, Tiberius, Claudius: Nero vero,

Hero. lib. 3.
Cic. li. 1. Offi.
Liu. lib. 1.

vero, qui primus vi ac scelere inuasit imperium, nullo iuris colore fretus, à Senatu damnatus fuit. Omnino cum nemo Rex nascatur, nemo per se Rex esse, nemo absque populo regnare possit: Populus vero contra & per se esse queat, & Rege prior tempore sit: Reges omnes à populo primum constitutos fuisse, certissime constat. Etsi vero, ex quo virtutem patrum imitati filii, nepotesue, Regna sibi quasi hæreditaria, fecisse videntur, in quibusdam regionib. Electionis libera facultas desiisse quodammodo videatur, manfit tamen perpetuo in omnib. regnis bene constitutis ea consuetudo, vt demortuis non prius succederent liberi quam à populo quasi de nouo constituerentur, nec tãquam sui hæredes Patribus agnoscerentur: sed tum demum Reges censerentur, cum ab iis, qui populi maiestatem repræsentarent, Regni inuestituram, quasi per sceptrum & diadema accepissent. In Regnis Christianis quæ hodie per successionem deferri dicuntur, huiusce rei vestigia euidentissima extant. Reges etenim Franciæ, Hispaniæ, Angliæ & cæteri, ab Ordinibus Regni, Patribus, Patriciis, Magnatibus, qui vniuersitatem populi repræsentant, inaugurari solent, & quasi in Regni possessionẽ mitti: non secus ac Imperatores Germaniæ ab Electoribus, & Reges Poloniæ à Vayuodis seu Palatinis, vbi ius suum Electio integrum obtinet. Nec vero illis Regius honos in vrbibus Regni prius exhibetur, quam rite inaugurati fue-

rint. Vt neq; etiam olim Regni tempus, nisi à die inaugurationis, quod in Gallia accurate obtinuit, computabatur. Ac ne ob continuatã aliquot successionum seriem hallucinemur, in illis iisdem Regnis, sæpe filio agnatum, primogenito secundogenitum ordines Regni prætulerunt, vt in Francico, Roberto Druydarum Comiti, Ludouicum fratrẽ: item Roberto Capeti, nepoti, Henricum fratrem secundogenitum, & cæteros aliis. Quin & regnum idẽ populi auctoritate, de gente in gentem, extantib. legitimis hæredibus, translatum fuit, à Merouingiis ad Carlingos, à Carlingis ad Capetanos. Quod & in cæteris factum, è verissimis historiis satis constat. Ne vero à Francico, quod cæterorũ exemplar semper habitũ fuit, in quo inquam, successio plurimum obtinere videtur, recedamus, Pharamundũ anno CCCCXIX. electum legimus: Pipinum, DCCLI. Pipini filios, Carolum Magnum, & Carolomanum DCCLXVIII. nõ habita patris ratione. Sublato demum DCCLXXI. Carolomano, non accreuit continuo Carolo Magno fratris portio, vt in hæreditatib. fieri solet, sed populo & concilio publico decernen. Eodem auctore Ludouicus Pius, anno DCCCXII. quamuis Caroli Magni filius, eligitur. In ipso vero Caroli testamento, quod apud Nauclerum extat, rogat populum, è suis Nepotibus per Conciliũ Regni publicum, quẽ voluerit, eligat, patruos vero acquiescere populi decreto iubet. Vnde

Annales Galli.

Caro-

Carolus Caluus, è Ludouico Pio, & Iuditha nepos, seſe apud Aimonium Hiſtoriographum, Regem electum profitetur. In ſumma: omnes omnino Reges, ab initio electi fuerunt. Et qui hodie per ſucceſſionem regnum adire videntur, prius à populo conſtituantur neceſſe eſt. Deniq; etſi populus ob egregia quædam merita ex aliqua ſtirpe Reges ſibi deligere, in quibuſdam regionib. ſolet: ſtirpem ipſam, non ſurculum deligit: nec ita deligit, quin ſi degeneret, aliam eligere non poſſit. Qui vero ex ea ſtirpe etiam proximi ſunt, non tam Reges naſcuntur, quam fiunt: non tam Reges, quam Regum candidati habentur.

Iam vero, cum Reges à populo cõſtituantur, omnino ſequi videtur, populũ vniuerſum Rege potiorem eſſe. Ea enim vis verbi eſt, vt qui ab aliquo conſtituitur, eo minor habeatur, qui ab aliquo auctoritatem accepit, ſuo auctore inferior ſit. Potiphar Ægyptius conſtituit Ioſephum ſuper familiam ſuam: Nabuchodonozor Danielẽ ſuper Babylonicam Prouinciam, Darius præſides centum & viginti ſuper Regnum. Nempe domini ſeruos, Reges miniſtros conſtituere dicuntur. Sic ẽt populus Regem, tanquam miniſtrum Reipub. conſtituit. Quod nomen boni Reges non aſpernati ſunt, mali etiam affectarunt, adeo vt aliquot ſeculorũ ſpacio, ex imperatorib. Romanis nemo, niſi manifeſte Tyrannus, quales Nero, Domitianus, Caligula, *dominus* vocari voluerit. Deinde

Reges populi causa institutos constat. Neq; enim propter centũ plus minus homunciones, cæteris plerunq; longe peiores & inferiores vniuersos creatos potius quã illos horum causa, dixeris. Ratio vero postulat, vt is cuius ratione alius extitit, eodem potior censeatur. Sic nauis causa gubernator à domino nauis instituitur, qui, ne ipsa ad cautes frangatur, aut male cursum teneat, ad clauum sedeat. Et ei quidem in eam rem incumbenti, cæteri inseruiunt, ac dominus ipse paret, est tamen ipse nauis seruus, vt mediastinus quilibet, nec à mediastino genere, sed specie tantum differt. In Repub. quæ naui comparari solet, Rex gubernatoris, populus domini loco est. Illi itaq; publicã salutem curanti, populus ipse paret & obtemperat: cũ tamen nõ minus sit & censeri debeat ipse Reip. seruus ac iudex aut Tribunus quilibet, nec ab his alia re differat, quam ꝙ maiora onera ferre, & plura pericula obire teneatur. Propterea vero quæcunque Rex aut bello acquirit, aut cum finitima occupat iure belli, aut iure dicundo, vt quæ in fiscũ rediguntur, acquirit ipse Regno, non sibi, populo, inquam, qui Regnum constituit, non secus ac seruus domino, nec vlla cum illo, nisi auctore populo, obligatio contrahi potest.

Præterea viuũt innumeri populi absq; Rege: Regẽ absq; populo ne mente quidem concipere possis. Nec ideo Regiam dignitatem quidã adepti sunt, quod à cæteris hominibus specie diffe-

differentiisq; tanquam Pastores gregibus quadam naturæ præstantia præesse deberēt. Quin potius ex eadem massa cretos in eum gradum populus extulit, vt si quam auctoritatem, si quam potentiam haberent illi acceptam ferrēt ac tanquam precariam possiderent, quod Frācorum antiquus ritus apte ostendit, qui in clypeo sublatum regē proclamabant. Cur.n.quæso, dicuntur Reges innumeros habere oculos, innumeras aures, longas manus, celerrimos pedes: An, quod Argo, Gerioni, Midæ, aut iis quos fabulæ finxerunt, similes sint? Minime vero. At sane quia populus cuius interest vniuersus suos Regi oculos, suas aures, suas vires ac facultates in Reip. vsum commodat. Recedat à Rege populus: qui modo oculatus, auritus, robustus & vegetus videbatur, cæcutiet, obsurdescet, repente concidet: qui modo magnifice triumphabat, vno momento apud omnes vilescet: qui modo diuinis prope honorib. afficiebatur, ludimagistrum Corinthi agere cogetur. Subrue istius Gigantææ molis, ac tanquam Rhodiani Colossi imam tātum basim: corruat, ac in frusta comminuatur necesse est. Cum itaque Rex per populum & propter populum existat nec absq; populo consistere possit: cui mirum videatur si populum Rege potiorem esse concludamus?

Populus vniuersus rex.

Porro, quod de vniuerso populo dicimus, de iis etiam vt in secunda Quæstione, dictū volumus qui populum vniuersum in omni Regno,

præsentatur per regni Officiarios ordinarie, per ordinum conuẽtus extraordinẽ, aut annuatim.

vrbeue legitime repræsentant, qui quidem vulgo, Regni, non Regis officiarii censentur, Regis Officiarii à Rege pro arbitrio creantur, aut exauctorantur, quin & eo mortuo nullo loco sunt, & quodammodo mortui habentur regni Officiarii contra à populo, in Concilio nempe publico, auctoritatem capiunt, aut saltem olim capere solebant, nec absque eodem exauctorari possunt. Itaque pendent illi à Rege, hi à Regno: illi à supremo Regni officiario, qui Rex ipse est: hi à supremo dominio populi, à quo ipse Rex, non secus ac illi, pendere debet. Illorũ munus est, Regem curare: horum, ne quid detrimenti Respublica vsquã capiat Illorũ, vt Regi, tanquam domino cuilibet domestici, adesse ac inseruire: horum, populi iura & priuilegia tueri, & ne quid Princeps ipse in illius perniciem cõmittat, omittatve, diligenter prouidere. Deniq; sunt illi Regis ministri, serui, domestici, ad obsequium tantummodo instituti: hi contra Regis in iure dicundo veluti assessores, Regii imperii consortes adeo vt omnes quidẽ illi Rempub. administrare teneantur non secus ac Rex: is tamen inter eos quasi Præses, primum tantum locum tenear. Vt vero populus vniuersus Rege superior est; ita etiam hi, etsi singuli Rege inferiores sint, vniuersi tamen superiores censendi sunt. Primorum fere Regum quam

Genes. 23. & 34.

lata potestas fuerit, ex eo satis apparet, quod Ephron Rex Hethæorum, ius sepulchri Abrahamo, inconsulto populo, concedere non audet:

det: neque Hemor Hæuius Rex Sichem, fœdus cum Iacobo ferire: nempe grauiora negotia ad populum referri solita. At in iis quidem imperiis, quæ tunc temporis vna fere vrbe circumscribebantur, facile id fuit. At ex quo Reges fines suos amplificare cœperunt, nec populus vniuersus in vnum locum conuenire absque confusione potuit, Regni officiarii, qui populi iura ordinarie tuerentur, instituti fuerunt, ita tamen, vt si quando opus esset, aut populus vniuersus, aut eius saltem quædam quasi Epitome, extra ordinē conuocaretur. In regno Israelitico, quod omnium fere Politicorum iudicio optime constitutum erat, eum ordinem fuisse videmus. Habebat Rex suos Pincernas, dapiferos, cubicularios, magistros domus siue œconomos qui familiæ suæ prospicerent. Habebat & regnum suos, vnum & septuaginta seniores & duces ex singulis Tribubus electos, qui Rē pub. siue pacis siue belli tempore curarent: suos denique in singulis municipiis Magistratus, qui vt illi vniuersum regnum, suas singuli vrbes tuerentur. Hi si quando de re maxima deliberandum erat, conueniebāt, nec iis incōsultis, quidquam, quod ad summam Reip. pertineret, decerni poterat. Hos itaque conuocat Dauid, quando Salomonē inuestiri regno cupit, quando Politiam à se restitutam examinari & probari: quando reducenda est Arca, &c. Quia vero vniuersum populum repræsentant, vniuersus

Regni officiarii in regno Israel.

1 Chronic. c. 29. v. 1.

1 Chronic. c. 13 v. 1

1 Sam. c. 14. v. 45.

uersus tum populus conueniſſe dicitur. Iidem denique Ionathan, Saulis Regis ſententia damnatum, morti eximunt, ex quo à Rege ad populum appellationē fuiſſe apparet. Ex quo vero Regnum propter Roboami ſuperbiam ſciſſum fuit Synedrium Hieroſolymitanum ſeptuag nta & vnius virorum, ea auctoritate fuiſſe vi-
2 Chro detur, vt non ſecus ac Rex ſingulos, hi Regem
nic. c. iudicare poſſent. Huic autem præerat dux do-
19. v. mus Iuda, id eſt, Primarius quiſq;, ex tribu Iu-
1. da electus, vt vrbi Hieroſolymitanæ Primarius
Nehē. ex tribu Beniamin, Exemplis res dilucidior fiet.
11. v. Ieremias miſſus à Deo, qui vrbi Hieroſolymi-
9. tanæ excidiū nunciaret, ea propter damnatur primum à ſacerdotib. & Prophetis, id eſt, à Iudicio ſeu Senatu Eccleſiaſtico. Demū ab vniuerſo populo vrbis, hoc eſt, ab ordinariis vrbis iudicib. Chiliarchis nempe & Centurionib. tan-
Ier. 26 dem à Principibus Iehuda: id eſt, LXXI. viris aſ-
v. 9. ſidentibus ad nouam portam Templi, cauſa
& 17. cognita abſoluitur. Ii vero, in eo ipſo iudicio diſerte damnant Regem Iehorabin, qui Vriam Prophetam paulo ante ſimilia comminantem crudeliſſime trucidaſſet. Alibi vero legimus, Sedechiam huius Synedrii auctoritatem adeo reueritum eſſe, vt Ieremiam à LXXI viris,
Ier. 37 in tetrū carcerem detruſum non modo non li-
& 38. berare, verum etiam vix in mitiorem transferre auderet. Suadentibus autem illis, vt in Ieremiæ mortem conſentiret, reſpondet, *eum in ipſorum manibus eſſe, ſeque ipſis contradiçere nul*

la in

la in re posse Quin & veritus idem, ne in sermones, quos cum Propheta habuerat, inquirerẽt quasi rationem eorũ, quæ dixisset, redditurus mendacium comminiscitur. Ergo erant in hoc regno, regni officiarii rege superiores, in hoc, inquã, quod non à Platone aut Aristotele, sed à Deo ipso omnis ordinis auctore, omnis Monarchiæ summo institutore, institutum & ordinatum fuerat. Tales erant in Persico imperio septẽ Magi seu sapientes item ὁμότιμοι, quasi honoris regii consortes, & qui regum aures & oculi nũcupabantur, quorum iudicio reges acquieuisse legimus. In Spartano Ephori, ad quos à rege appellabatur: quiq; ipsos etiam reges iudicabant, vt est apud Aristotelem. In Ægytiaco ministri publici regi per populum eligi traditique soliti, eo tantum ne aduersus leges quidquam committerent. Vt vero Aristoteles reges, quib. eiusmodi officiarii adiunguntur, *legitimos* passim vocat, ita etiam non veretur dicere, vbi ii desint, non Monarchiam esse, sed aut plane barbaricam Tyrannidem, aut Tyrannidi quam proximam dominationem. In Romano hunc locum obtinebant Senatores & Magistratus per populum creari soliti, Tribunus Celerum, Præfectus vrbi, & cæteri, adeo vt à regè ad populum prouocatio esset, quod Seneca è libris Ciceronis de Repub. citat, & Historia Horatii tergemini, ob cædem sororis à regiis iudicib damnati, & à populo absoluti, satis indicat. Sub Imperatoribus vero, Senatus, Consules,

Esth. 1

Arist. libr. 5. Pol. c. 11. & c. 7. lib. 3.

Prætores, Præfecti Prætorio, Præsides Prouinciarum quæ populo Senatuiq; tributebantur, qui propterea omnes Magistratus populi Romani vocabantur. Itaq; cum decreto Senatus, Maximinus Imperator, hostis Reipublicæ iudicatus esset, inq; eum Maximus & Albinus à Senatu Imperatores creati essent, milites iurarunt, se fideliter obsequuturos populo Romano, Senatui & Imperatori, vtcunq; sub Tyrannide hoc ius violaretur. Ad hodierna vero imperia quod attinet, (Turcicum, Moschicum, & alia huius generis, magna latrocinia, magis, quam imperia sunt) nullum omnino est, quod si non hoc tempore, saltem olim non ita administratum fuerit. Quod si vero illorum culpa & desidia factum est, vt quibusdam locis deteriorem Rempublicã posteri acceperint, tenentur nihilominus, qui etsi locum hodie obtinet, ad antiquum statum omnia, quantum in se est, reuocare. In Germanico, quod per Electionem confertur, sunt Electores & Principes tum Laici, tum Clerici, Comites, Barones, Ciuitates, Ciuitatumq; Legati, qui vt suis quique locis Rempublicam curant, ita etiam in Comitiis, vniuersi Imperii Maiestatem, quando opus est, repræsentant. Vbi, ne quid Respub. ex priuatis Cæsaris studiis odiisue detrimenti capiat, prospicere tenentur. Itaque alius est imperii, alius Imperatoris Cancellarius, alii atque alii huius & illius officiarii, diuersa æraria, diuersi quæstores. Et adeo quidem vulgatum est, imperi-

Hero. li. 8. in orat. Maximi & Albini ad milites.

um

um Imperatori anteferri, vt Imperator imperio hominum præstare passim dicatur. Consimiliter in Polonico eum locum obtinent Episcopi, Palatini Castellani, Nobiles, Ciuitatũ regionumq; Legati extra ordinem conuocati quorum in cœtu tantum nouæ constitutiones fiunt, & bella decernuntur. Ordinarie vero Regni Polonici Consiliarii, Cancellarius Reipub. Polonicæ, &c. etsi suos interea rex cubicularios, œconomos, ministros & domesticos habet. Apud Polonos vero, qui disputet, vter potior sit, Rex, an vniuersus Regni populus per optimates repræsentatus, perinde faciat, ac qui Venetiis disputet, vtrum dux Republ. superior sit. Quid autem de iis Regnis dicemus, q̃ per successionem deferri dicuntur? Nihilo sane secius res se habet Regnum Francicum, quod cæteris non ita pridem legum & ordinum præstantia anteponebatur, ita olim constitutum fuit. Etsi vero qui eum locum tenent, suo officio minus satisfaciunt, non eo tamen minus tenentur. Habet quidem Rex suum magnum magistrũ, seu Archiœconomum, suos cubicularios, venatores, scutarios, pincernas & cæteros, quorum officia olim à Rege adeo pendebant, vt eo vita functo suo ipsi officio plane defuncti viderentur. Vnde etiamnum post finem luctus Regii, magnus Magister seu Archiœconomus quçdam quasi concepta verba pronunciare solet, quibus familiam Regiam dimittit, ac sibi quemque prospicere iubet. At nihilominus suos ha-

Speculum Saxonicũ.

Aimonius lib. 5. 25. in Carolo Calvo.

os habet Regnum Francicũ officiarios, Maiorem Palatii, qui postea *Comes stabuli* nominatus fuit, Mareschallos, Amiralium, cancellariũ seu magnum Referendarium, Secretarios, Quæstores & cæteros: qui quidem olim non nisi in concilio publico trium ordinum Cleri, Nobilitatis & populi creabantur, ex quo vero Parlamentum Lutetianum statarium factum est, non prius in eo gradu constituti censentur, quam à Senatu Lutetiano recepti & cõprobati sint, & neque etiam absque eiusdem consensu & auctoritate destitui possunt. Isti vero omnes primum Regno, id est, viuerso populo, deinde Regi, tanquam eius curatori fidem dant, quod vel ex ipsa iurisiurãdi formula perspicuum est. *Comes stabuli vero inprimis, quando Ense liliato per Regem accingitur,* (vt ex verbis, quæ Rex ipse pronunciat, apparet) *eo accingitur, vt Rempubl tueatur, atq; defendat.* Habet præterea Regnum Francicum suos siue Pares, tanquam Regis consortes, siue Patricios, tanquam Reipub. Patres singulos à singulis Regni Prouinciis denominatos, quibus Rex inaugurandus, tanquam vniuerso Regno, fidem dare solet. Ex quo illos Rege superiores esse, liquet. Hi vero vicissim iurant, se non Regem, sed Regium diadema tuituros, Rempub. consilio adiuturos, sacro Principis consilio in eam rem, pacis belliue tempore affuturos, vt ex formula Patriciatus liquido patet. Itaq; non secus ac Pares Curiæ Longobardico iure, in sententiis ferẽdis, feudi

§. filiusfa. Instit. quib. mod. ius patria pot. solui tur.

domi-

domino non modo assidebant, verum etiam inter ipsum sæpe superioris feudi dominum & vasallum cognoscebant. Videmus etiam hoce Frãciæ Patricios, inter Regem & subditos sæpe diiudicasse, adeo quidem, vt cum Carolus VI. in Ducem Britanniæ sententiam ferre vellet, obstarent illi, dicerentq; non Regis, sed Pariũ esse eiusmodi iudicium, quorũ auctoritati nil derogare posset. Hinc etiam hodie Senatus Lutetianus, qui curia Parium seu Patriciorum nuncupatur, quasi Iudex inter Regem & populum quadantenus constitutus, imo inter Regẽ & priuatum quemlibet, singulos aduersus Regis procuratorem asserere, si quid contra ius inuadat, quasi obligatione tenetur. Præterea si quid Rex domi statuat edicatue, si quid cum vicinis Principibus paciscatur, si quod bellum gerendum est, si quæ pax, vt nuper cum Carolo V. facienda, auctorem senatũ fieri oportet, & in eius acta omnia, quæ ad Rempublicam pertinent, referri. Quæ quidem non prius rata sunt, quam ab eo comprobata fuerint. Ne vero Regem metuerent Senatores, neque olim in eum gradum, nisi à Senatu nominari cooptabantur, neque absque eiusdem auctoritate, legitima de causa exauctorari poterant. Denique & literæ Regis, nisi à secretario Regni subscribantur, & rescripta ni a Cãcellario (qui cancellandi potestatem habet) obsignentur, nullam autoritatẽ habẽt. Sunt & Duces, Marchiones, Comites, Vicecomites, Barones, Castellani, item

item in Vrbibus Maiores, Vicarii, Cõsules, Syndici, Scabini, & cæteri, quibus aliqua sigillatim aut Regio, aut vrbs commendata est, vt populum tueantur, quatenus eorum iurisdictio patet, etsi quædam ex illis dignitatib. hæreditariæ hoc tempore habentur. Et hæc quidẽ ordinarie. At præter hæc, quotannis olim post vero aliquanto, quotiescunque saltem necessitas postulabat, habebatur trium ordinum conuentus, quo regiones vrbesq; omnes alicuius nominis suos legatos mittebant, & quidem Plebei, nobiles, Ecclesiastici in vnaquaque sigillatim, vbi de his, quæ ad Rempub. pertinebant, publice statuebatur. Eius vero conuentus ea fuit perpetuo auctoritas, vt non modo, quæ ibi statuta forent, sacra sanctaq; haberentur, seu pax facienda, seu bellum gerendum, siue regni procuratio cuiquã deferenda, siue vectigal imperandum esset: verum etiam reges luxus, desidiæ, tyrannidisue causa in cœnobia detruderentur, eoque auctore, vniuersæ adeo stirpes regni successione priuarentur, non secus ac primum, populo auctore, ad regnũ vocatæ fuerant. Nempe quos consensus extulerat, dissensus exturbabat: quos virtutum paternarũ imitatio, in eam quasi hæreditatẽ vocarat, degener & ingratus animus, vt incapaces & indignos fecerat, ita & exhæredes faciebat. Ex quo sane liquet, successionem toleratã quidem ad vitandum ambitum, successionem, interregnũ, & alia Electionis incommoda. At sane vbi

Aimonius.

grauí-

grauiora damna consequerentur, vbi regnum Tyrannis, vbi regis solium Tyrannus inuaderet: populi legitimum conuentum, & Tyranni regisue ignaui expellendi, adue agnatos deducẽdi, & boni regis in eius locum adsciscendi, auctoritatem sibi perpetuo retinuisse. Nimirum habebant forte hoc à Gallis Franci, auctore Cæsare lib. v. de bello Gallico. Fatetur enim Ambiorix Rex Eburonum, ea fuisse tum regum Galliæ imperia, vt non minus populus rite conuocatus, in regem, quam rex in populum, auctoritatis haberet. Quod etiam in Vercingetorige apparet, qui coram populi cœtu causam suam agit. In regnis Hispaniæ, præsertim Aragonum Valentino, Catalánico, ita etiam sese habet. Est enim penes iustitiam Aragonicam, quam vocant, summa regni auctoritas. Itaq; nõ verentur magnates, qui populũ repræsentãt, regem his verbis tũ in ipsa inauguratione tũ tertio quoq; anno in conuentu publico diserte compellare: TANTVM *valemus nos, quantum vos: at super nos ambos est,* (Iustitiam Aragonicam intelligunt) *qui magis imperat, quam vos.* Sæpe vero, quæ Rex rogauit: Iustitia illa abrogat: quæ edixit, vetat. Tributum vero indicere nullũ vsquam absq; eius cõuentus autoritate ausit: In Anglico & Scotico penes Parlamentum, quotannis fere haberi solitum, summa rerum est. *Parlamentum* vero vocant, Ordinũ regni conuentũ, vbi Episcopi, Comites, Barones, Ciuitatum, Regionumue legati commu-

Cæs. li. 5. & 7. de bello Gallico.

communi suffragio de Repub statuunt. Cuius vsque adeo sacrosancta est auctoritas, vt, quæ semel sanxerit, regi abrogare sit nefas. Omnes vero regni officiarii ab eo conuentu fasces accipere solent, quiq; ordinarie regi reginæue in consilio assidẽt. In summa: cætera regna Christiana, Hungaricũ, Bohemicũ, Danicum, Suedicum & reliqua, suos regni officiarios regiiue imperii cõsortes habent, quos sua auctoritate aliquando vsos esse, vel in regib. ipsis exauctorandis, aut historiæ docent, aut recens memoria satis ostendit. Nec vero est, ꝙ idcirco potẽtiam regiã minui putemus, regesue quasi capitis diminutionẽ passos. Deũ certe non eo minꝰ potentem censemus, ꝙ per se peccare non possit, neq; eius imperiũ angustius, quod ruere, & pessum ire nequeat. Neq; ergo regem, si qui per se peccare posset, aliena ope sustinetur: si quod forte imperium sua negligentia culpaue amisisset, aliena prudentia diutissime retineat. An etenim eo minus sanum aliquem putes, quod Medici ei assideant, qui ipsum ab intemperie dehortentur, qui noxiorum ciborum esu interdicant, qui ẽt inuitã sæpe ac renitentem purgent? An vero medicos illos, qui illius salutẽ curant, an adulatores, qui insalubria quæq; obtrudunt, magis amicos putes? Hæc itaq; distinctio omnino adhibenda est. Alii sunt amici Regis, alii Cæsaris. Amici Cæsaris sunt, qui Cæsari inseruiunt: amici regis imperatorisue, qui Regno. Cum enim quis regni causa, Rex dicatur, re-

tur, regnumque in populo consistat: regno vero perdito, labefactatoue, aut omnino rex esse desinat, aut minus saltem Rex sit: qui sane regni vtilitati studeant, regis vere amici sunt: qui regni vtilitatem negligunt aut euertunt, vere hostes. Ac vt neq; regnum à populo, neq; regē à regno: ita nec amicos regis à populi regnique amicis separare vllo modo possis. Imo vero cum, qui vere Cæsarem amant, regem eum, quam priuatum malint: Regem vero absque regno habere non possint: iidem sane regni, qui & Cæsaris amici erunt: qui vero Cæsaris magis, quam regni, siue populi amici videri volent, adulatores vere & hostes pernicioſissimi censendi erunt. Quod si vero illi vere amici sunt, an non regem eo potentiorem & stabiliorem fore manifestum est, vt Theopompus Ephoris institutis dicebat; quo plures & potentiores erunt ii, quibus populi regniue vtilitas commendata commissaq; fuerit? Dices vero fortasse: Tu mihi Patricios, optimates, regni officiarios narras. Ego vero contra, nil præter laruas, & antiqua, tanquam in Tragœdiis, paludamēta video: antiquæ vero libertatis & auctoritatis vix vlla vsquam vestigia cerno. Denique, pleroſq; passim sua curare, regibus assentari, populo illudere videas: vix vsquā, qui populi euiscerati misereatur, nedum qui misero opem ferat, inuenire possis. Quod si qui vero eo animo aut sunt, aut esse putātur, rebelles & perduelles iudicantur, exulant ac tantum non vi-

An præscriptio obstet.

ctum

ctũ quæritare coguntur. Quid? ita res se habet. Tanta fere semper, & vbique locorum fuisse videtur aut regũ audacia, aut optimatum partim præuaricatio, partim ignauia, vt Reges quidem eã, qua hodie pleriq; insolescunt, licentiã, quadam quasi longi temporis præscriptione vsucepisse: populi vero auctoritatem suã aut tacite cessisse, aut non vtendo amisisse videantur. Sic nempe plerunque accidit, vt quod omnes curare tenentur, curet nemo: quod omnib. commissum est, nemo sibi commendatum putet. Nihilominus tamen aduersus populum neq; præscriptio, neq; præuaricatio ista quidquam facit. Vulgatum est, nullã fisco præscriptionẽ nocere: multo vero minus populo vniuerso, qui rege potior est, cuiusq; gratia Princeps id priuilegium habet. Cur enim alioqui, cum fisci Princeps administrator tantum sit, populus vero, vt inferius probabitur, vere proprietarius? Deinde, an non scitũ est illud: libertati nulla, ne diutissima quidẽ seruitute, violentia præscribi posse? Quod si vero reges à populo cõstitutos fuisse, qui ante D. forte annos viuebat, non ab eo, qui hodie extat, obiicias: at inq̃ ego, etsi moriuntur reges, populus interim, vt neq; vlla alia Vniuersitas, nunquã moritur. vt enim perennẽ fluuium fluxus; ita & populũ immortalem ortus & interitus vicissitudo facit. Itaq; vt idem est, qui ante mille annos Rhenus, Sequana, Tyberis: idem etiam est populus Germanicus, Gallicus, Romanus: (nisi forte

l. propone batur 76 D. de iudiciis l. quires suas 98.

Coloniæ

Coloniæ interuenerint) nec aut aquæ fluxu, aut indiuiduorum mutatione, ius eorum vllatenus immutari potuit. Præterea si non populo, sed patri regnum acceptum ferunt, hic vero auo, & ita deinceps: an plus iuris potuit ille ad alium transferre, quam ipse habuerit. Quod si vero non potuit: (vt certe non potuit) an non manifestum est, quicquid præterea sibi arrogant, nõ magis eum, q̃ prædonem quemlibet vsurpare posse? Populum vero cõtra perpetuæ cuictionis ius integrum habere? Ergo, quod in aliquo regno Optimates aliquandiu oppressi fuerint, populo præiudicare non potest: quin potius vt non audiretur seruus, qui, quod dominum diutissime captiuum detinuisset, non modo se libertum iactaret, verum ẽt necis vitæque potestaem sibi in dominũ arrogaret: neq; prædo q̃ aut xxx. annos prædatus, aut prædonis filius esset, sese extra culpam esse putaret: imo vero, quo diutius, eo grauius puniretur: ita sane minime audiendus princeps, ferendusue fuerit, qui, quod Tyranno successit, populumue, à quo ipse regnum accepit, mancipii loco diu habuerit, aut optimatib. vim fecerit, quidquid libuerit, sibi licere, aut iure concedi puret. Neq; enim demunt anni quidquam iuri populi sed addunt iniuriæ Regis. Quid vero, si optimates ipsi cũ principe collusere? quid, si prodita causa, populum vinctũ quasi in manus Tyranni prodidere? Istane præuaricatione proditioneue auctoritas populi in Regem plane translata, vide-

§. vlt. de solution. l. inter stipul. §. 93. sacrã. D. de verbor. oblig. Vlpian. de reg. iuris, l. 54.

videbitur? An, inquam, eo facto quicquam aut libertati populi demitur, aut Principis licentiæ adiungitur? Sibi ipsi imputent, dicens, qui eiusmodi hominum perfidam fidem elegerint. At enim sunt isti, tanquam patroni, qui vtilitati publicæ, populique saluti & libertati patrocinentur. Itaq; non secus ac Patronus cũ clientis aduersario de quota litis, vt loquuntur, pactus, si clientis causam prodidisset, ei minime noceret: non potest sane ista quasi Magnatum, in damnum necemque populi inita conspiratio, quidquam eius iuri detrahere. Verum & illi in pœnam legis, quæ in præuaricatores lata est, incident, & his, ac si res omnino integra esset, & patronum alium eligere, & ius suum denuo persequi, lex permittet. Etenim si populus Romanus Imperatores suos noxæ dedit, qui ad Furcas Caudinas indecore cum hostibus pepigerant, coacti licet, & in summas angustias redacti, nec ea se pactione vllatenus teneri udicauit: an nõ multo minus tenebitur populus id iugũ pati, quod non vi, sed vltro: non mortis metu, sed lucri cupidine, aut si q excutere debebãt, imposuerint; aut qui poterãt, tolerarint.

Quis sit Regum finis.

Iam vero cum à populo reges constituti sint iisq; quidam quasi imperii consortes adiuncti, qui ipsos in officio continent, & singuli quidẽ rege inferiores, vniuersi vero superiores: sequitur, vt videamus, cur primũ constituti fuerint, & qnod sit ipsorum maxime officium. Iustum .n. demum quid ac bonum censetur, cum eum

finem

finem attingit, ad quem institutũ est. Primum sane palã est, homines natura liberos, seruitutis impatientes, & ad imperandum magis, quam ad parendum natos, non nisi magnæ cuiusdam vtilitatis causa imperiũ alienum vltro elegisse & suæ quasi naturæ legi, vt alienam ferrent, renunciasse. Neq; enim, ait Æsopus, equus libere antea vagari solitus, frenũ sessore mue vnquã, nisi tauri vincendi spe, admisisset. Non itaque existimemus, electos fuisse reges, vt bona multorum sudore parta, in proprios vlus conuerterẽt: quisq; enim sua amat, suaq; sequitur, neq;, vt publica potentia ad suam libidinem abuterentur: quisq; enim fere potentiores aut odio, aut inuidia prosequi solet. At sane, vt tum singulos à mutuis, tum vniuersos ab externis iniuriis, seu iure dicundo, seu vim vi repellendo, defenderent. Propterea, inquit Augustinus, qui aliorum vtilitati cõsulunt, imperare dicuntur, vt vir vxori, parentes filiis: ii vero, quib. consulitur, obedire etsi qui ita imperant, iis vere inseruiunt, quib. imperare dicuntur: quia, vt ait idem, dominandi cupiditate non imperant, sed officio consulendi: nec principãdi superbia, sed prouidendi misericordia. Seneca vero epistola 91. *Penes sapientes*, ait, *aureo seculo regnum erat. Hi continebant manus, & inferiores à validioribꝰ tuebantur. Suadebant, dissuadebant q̃, & vtilia atq; inutilia mõstrabant. Horum prudẽtia, ne quid deesset, suis prouidebat. Fortitudo arcebat pericula, beneficiis augebat ornabat q̃ subiectos.*

Aug. lib. 19. de Ciuitat. Dei. c. 15.

Officium erat imperare, non regnum. Nemo quantum posset aduersus eos, experiebatur, per quos caperet posse, &c. Imperare ergo nihil aliud est, quam consulere: Imperii finis vnicus, populi vtilitas. Imperatorum regumque officium vnū, vt populo consulant. Regia vero dignitas non est proprie honos, sed onus, nō immunitas, sed munus: non vacatio: sed vocatio, non licentia, sed publica seruitus: quæ ideo honore afficitur, quod primis illis temporib. molestias illas, nisi honore quasi cōditas, vix quisq; degustare voluisset. Vt nihil eo verius sit, quod ille dicere solebat: *Si quantis molestiis diadema regium inuolutum esset, omnes cognoscerent, qui vel in via repertum capiti imponere vellet, inuentum iri neminem.* Cum igitur MEVM illud, & TVVM, orbem inuasissent, ac de rerum dominio inter ciues, mox vero etiam de finibus inter finitimos bella exorirentur, populus ad vnum aliquem confugere cœpit, qui tum ne tenuiores à diuitibus; tum, ne vniuersi à finitimis vim paterentur, iuste fortiterq; prouideret. Vt vero aut lites, aut bella magis ingruebant, is etiam eligebatur, cuius de fortitudine, aut de industria, magna erat omnium opinio. Itaq; reges olim creati sunt, vt domi ius dicerent, foris vero exercitū ducerēt: nec modo hostīū excursiones, agrorum depopulationes, cæteraſq; corporis calamitates depellerent: verum multo magis flagitia, scelera, vitia arcerēt à republica aut coercerent: quorum alterū bello, alterum iure perficitur.

scitur. Id vero ex omnib. tum sacris, tum prophanis Scriptorib. planum esse potest. Populus Dei primum Regem alium non habebat, quam Deum. Quia.n. in medio populi versabatur, & responsa inter Cherubim in grauioribus causis edebat, & duces belli extra ordinem iudicesq; designabat: vicariis opus esse apud eos non videbatur, qui summi regis præsentia perpetuo fruerentur. Ethnici vero, qui tantis beneficiis carebant, in eum finem Reges instituerunt. Itaque cum populus Dei, iniustitiæ filiorum Samuelis pertæsus, & senectuti Samuelis minus confidens, regem exemplo cæterarum Gentium, id est, Ethnicorum, postulat: *Da nobis*, inquit, *regem, qui nos iudicet, qualem cæteræ gentes habent*, vbi primum & præcipuum regis munus attingit, Paulo vero post, vtrumq;. *Quinimo habebimus*, ait, *Regem super nos, vt cæteræ Gentes, Rex noster nos iudicabit, & exibit ante nos, & acies nostras instruet*, At illud semper primo loco, quia ordinariũ & perpetuũ est: hoc non nisi extra ordinẽ, &, vt loquũtur, in casu. Hinc Aristoteles, temporib. Heroicis, reges omnes, iudices & duces belli fuisse, ait: Lacedæmoniorum vero reges, suo etiam tempore in exercitu tantum (nec tamen sine scytala, id est, mandato Ephororum) absolute imperasse. Similiter cum Medi per effrænem licentiam mutuis sese iniuriis perpetuo vexarent, Deiocem tandem cuius in arbitrationibus spectata fuerat iustitia, primum Iudicem, mox & Regem elegerunt,

1 Sam. c. 8. v. 5. & 20.

Arist. in Pol. c. 11 li. 1. & 3.

runt, satelliteſque ipſi, quo facilius potentiores quoſq; reprimere poſſet, attribuerunt. Cicero vero omnes olim Reges tuendæ iuſtitiæ cauſa conſtitutos fuiſſe, ait: eandemque omnino Regum conſtituendorum, quæ Legum rationem fuiſſe, quo nempe eius omnibus æquabile foret. Quæ vel ex ipſa vocum vi, in omnibus fere linguis, manifeſta eſſe poſſunt. Reges, à regendo, regebant enim fines tum publicos, tũ priuatos. Imperatores, Duces, exercitus, Principes, qui primi in acie: vnde *principia* apud Liuium. Græcis βασιλεῖς, *columina populo*, ἀρχαὶ, *Principes*, ἡγεμόνες, *Duces exercitus*. Hebræis, *Iudices*, qui & Reges aliquoties in libro Iudicum. Germanis *Königen*, Reges, ſiue à fortitudine, ſiue à prudentia: *Hertzogen*, Duces, qui acies educunt: Comites, *Grauen*, quos ex antiquis Alemanorum legib. Iudices fuiſſe cõſtat. In ſumma: cum Homerus vocat reges διοτρεφεῖς aut deſcribit Agamemnonem,

Hom. libr. 1. Iliad. Ἀμφότερον βασιλῆα τ' ἀγαθὸν, κρατερόν τ' ἐγχεμάχην.

Ouid. libr. 6. Metam. & Ouidius Erichtheum.

Iuſtitia dubium, validiſne potentior armis:

exactiſſime duobus verbis, regum omniũ principumq; officium definiiſſe videntur. Hæc de Ethnicorum regibus, quorũ quidem exemplo Iudæi reges & petiuerũt, & conſtituerunt. Itaq; Regina Saba Salomoni dicit, ipſum à Deo conſtitutum eſſe, vt iudiciũ & iuſtitiam faciat. Ipſe vero:

2 Chron. c. 9. v. 8.

Sap. 9. v. 7. *Tu me Domine elegiſti in Regẽ populi tui, & iudicem filiorũ filiarumq; tuarum.* Propterea

boni

boni reges quales Dauid, Iosaphat, & cæteri, quia omnib. ius ipsi dicere non potuissent (etsi in grauioribus causis, vt è Samuele apparet, supremum sibi iudiciũ recipiebant) nil prius, neq; antiquius habuerunt, quam vt iudices bonos, & peritos vbique locorum constituerent, rem que iudiciariam sollicite curarent, seq; gladio magis ad ciues impios coercẽdos, quam ad hostes arcendos, accinctos esse putauerũt. In summa: Princeps, ait Apostolus, est minister Dei, in bonũ & cõmodum subditorum institutus, gladioq; tuendis bonis aduersus improbos accinctus: cui in eam rem incumbenti honor debetur. Cum itaq; reges in commodum subditorũ à Deo instituti, & à populo constituti sint, commodum vero illud duabus maxime in rebus cernatur: iustitia inter ciues, fortitudine aduersus hostes: eum sane principem, qui suæ tantũ vtilitati, libidini ve inseruit, qui iura omnia negligit & peruertit, qui in populum quouis hoste sæuior & truculentior est, Tyrannũ proprie dici posse: quæ vero ita administrentur imperia, vtcunq; lata sint, non nisi magna latrocinia esse, consequitur.

2. Sã. c. 15. v. 2. 1 Chronic. 2. v. 4. & 1. 26 v. 29. 2 Chronic. c. 19. v. 1.

Ro. 13. Aug. lib. 4. c. 4 & 6. de Ciuit. Dei.

Hic nobis vlterius paulo progrediẽdum est: an etenim Rex, quia iuri dicundo præest ex arbitrio suo ius dicet? Rex ne, inquam, à lege, an Lex à rege pendebit? Philonidas: οὐκ ἐστὶν οὐδεὶς δειλὸς ὁ δεδοικὼς νόμον, πρὸς τοὺς πολεμίους δὲ ἐστὶν ἀνδρείας κρίσις, ὑπὸ δὲ δικαίου ἐστὶν ἥττασθαι καλόν. Respõderet Pausanias Spartan⁹ vnico verbo:

Vtrũ præstet Rex Legi.

Cic li. 2. Off. *Legibus in homines, nõ hominibus in Leges auctoritatem conuenire.* Quin & Agesilaus ipse Spartæ rex, Imperatorem Legum imperata facere oportere affirmat. Verum est, quod rem ipsam altiuscule repetamus. Certe cum populus ius æquabile quæreret, id si ab vno iusto & bono viro cõsequebatur, eo cõtentus erat. At quia vix id fieri poterat, & raro contingebat: sæpe vero, dũ arbitria Regum, legũ instar essent, eueniebat, vt alia aliis loquerentur: Leges tum, quæ eum omnib. vna eadẽq; voce loquuntur, à prudentioribus & cæteris Magistratibus proxime inuentæ fuerunt. Reg. b. vero id præcipue muneris commendatũ, vt legũ custodes, ministri & conseruatores essent. Interdum ẽt, quia lex in omnem euentum prospicere non potuerat, quædam ex eadẽ æquitate naturali supplerent Ne vero legi vim facerẽt, optimates, de quib. antea, subinde reg. b. à populo adiuncti fuerunt. Itaq; est quod reges legi ipsi pareant, eamq; tanquã reginam agnoscant, & impotentiam illam muliebrem magis, quam potentiam, de qua Satyricus:

Iuuenalis. *Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas.*

à se alienissimam esse debere putent. Nec vero eo se minus imperare sentiant, q legi obsequãtur. Cum enim lex quoddam quasi organũ sit, diuinitus datum, quo societates humanæ regantur optime, & ad beatum finem dirigantur: perinde ridiculi fuerint reges, qui legi obsequi turpe duxerint, ac Geometra foret, qui regula, gnomone, cæteriſque organis, quæ à pertiſſimis

mis quibuſque ad agri mẽſionem adhiberi ſolent, vti abſurdum & indecorum putaret : aut nauta, qui phantaſia ſua duce, temere errare & vagari, quam aduerſoriam, ſeu pyxidem nauticam curſum nauis recte dirigere mallet. Quis vero ambigat, quin legi, quã regi parêre, id eſt, homini, vtilius & honeſtius ſit? Lex eſt boni regis anima: per hanc mouetur, ſentit, viuit. Rex Legis organum, & quaſi corpus, per quod illa ſuas vires exerit, ſua munera obit, ſua ſenſa eloquitur. Animæ vero, quã corpori, parere, iuſtius eſt. Lex eſt multorum prudentum in vnum collecta ratio & ſapientia. Plures autem oculatiores & perſpicaciores ſunt, quam vnus. Tutius itaq; eſt legem, quam hominem, quantumuis perſpicacẽ, ducem ſequi. Lex eſt ratio ſiue mẽs, ab omni perturbatione vacua, non ira, non cupiditate, nõ odio, non ſtudio mouetur, nõ precib. non minis flectitur. Homo cõtra quantũuis rationis particeps ſit, ira, vindicta, alioue ſubinde appetitu vincitur, rapiturq; & ita variis affectib perturbatur, vt ſui ipſe cõpos non ſit: nẽpe, quia ex appetitu & ratione conſtat, quin hic interdum vincat, fieri nequit. Itaq; Valentinianus, Imperator bonus alioqui, quia duas vxores ſimul habere voluit, idem ſingulis lege permiſit. Cambyſes Cyri filius, nuptias cum germana ſorore, quia ſororẽ deperibat, licitas eſſe voluit. Chabades Perſarum rex, adulteriorum pœnam ſuſtulit. Tales vero ſubinde leges expectemus oportet, ſi legem regi ſubiectam eſſe

volumus. Deniq; lex est mens, vel potius mentium congregata multitudo: mens vero diuinæ auræ particula, vt qui legi paret, Deo parere, Deumq; arbitrium quodammodo facere videatur. Contra vero, quia homo ex mente diuina, & anima illa belluina constans, sibi sæpe non constat, sæpe dementat & insanit: cum vero ita afficitur, non iam homo, sed bellua est: qui Regi parere mauult, quam Legi: belluæ, quã Dei imperium malle videtur. Itaq;, ait Aristoteles, Alexandri licet præceptor, Diuinitatem cum nulla re aptius, quam cum antiqua lege societatis humanæ bene constitutæ conferre queas. Eam qui Reipub. præficit, Deum præficit: qui hominem, vere belluam. Quo etiã Prophetæ alludere videntur, qui immania illa imperia; belluarum rapacium nomine passim depingunt. An non vero plane bellua erit, qui cœcum, quam oculatum: amentem, quam mentis cõpotem: belluam, quam Deũ, ducem sequi malit? Inde vero factum est, inquit idem, vt cum primis temporibus reges absolute imperarent, quorum arbitrium lex erat, paulo post inter politiores & ciuiliores passim legitimi fierent, id est Legib. seruandis custodiendisque obligarentur: absolute vero illa potestas, penes Barbarorum reges tantum maneret. Et eam quidem tyrannidi proximam idem ille vocat, tyrannidemque absolute vocasset, ni à belluis illis sponte recepta fuisset. *At nõ est forte regium*, dices, *voluntatem legibus alligatam habere*: *Imo*,

Imo, inquam, *nil magis regium, quam legum vinculis coercere libidinem. Miserum est, non facere omnia, quæ velis: miserius vero, velle, quod non licet: miserrimum, posse facere, quod ita velis.* Videor mihi audire Durionium Tribunum plebis, aduersus legem Sumptuariam his verbis intercedentem: *Freni sunt iniecti vobis, Quirites, allegati & constricti estis durissimo seruitutis vinculo. Periit libertas: Lex data est vobis, quæ vos frugi esse iubet.* Quid vero opus est libertate, si volentib. luxu perire, non licet? Idem fere hodie reges pleriq; regũq; adulatores: Periit regia dignitas, nisi regnum nobis perdere liceat. Perierunt reges, si leges conseruantur. Miserum forte est viuere, ni quotiescunq; insania vexaris, tibi manus conscire conceditur. Quid enim, quæso, aliud faciunt reges, qui legibus vim faciunt, sine quibus nulla vnquam non modo imperia, verum etiam latrocinia consistere potuerunt? Valeant ergo Auliculorum Assentatorum impia nugamenta, qui reges numina, regum responsa oracula vocant: nec vero verentur regib. suadere, nil per se iustum esse, sed vt rex ita vel secus iusserit, iustum iniustũue fieri: quasi Deus ipse sit, qui peccare nullo modo possit. Certe iustum est quicquid Deus vult, eo tantum quia vult. At quicquid rex vult, iustum prius esse debet, quam ipse velit. Neque enim quid iustum est, quia rex sanxit: sed iustus est rex, qui quæ per se iusta sunt, sancta esse iubet. Itaque non dicemus, *Cic. li. 2. Off.*

quod Anaxarchus Alexandro, de Clyti, quem interfecerat, nece vehementer anxio: Themin atque Iustitiam assidere regi non secus ac Ioui, quæ quicquid ei cordi fuerit, confestim sanciãt. Quin potius regnis præsidere, quæ, si reges legum maiestatem violent, lædantue, pœnas ab illis grauissimas repoſcat. Non, ꝙ Thrasymachus ille Chalcedonius, Principum vtilitate & libidine ius omne definiri: quin imo Principũ vtilitatem iure terminari, libidinẽ legib. coerceri. Non, quod mater Antonino Caracallæ, quodlibet licere: verum, quod per leges licet, collibescere debere. Non deniq;, quod ipse Caracalla, *Imperatores leges dare ⌣, non accipere ⌣.*

Reges à Populo leges accipiunt.

Quin potius in omnibus regnis bene constitutis, regẽ à populo leges, quas tueatur, quasque intueatur, accipere: ꝙ si quid contra eas, inue earum fraudem faciat, iniustum iudicari. Hæc exemplis demonstrari possunt. Antequam rex esset in Israele, Deus illi Legem per Mosen præscripserat, tum Sacram, tum Ciuilem, quã perpetuo ante oculos haberet. Vbi vero Saul electus est, & à populo constitutus, Samuel eam ipsi descriptam tradit, quam diligenter custodiat, nec prius cæteri reges, quam in ipsius verba iurati, recipiuntur. Ritus vero erat hic, vt vnà cum diademate testimonium (quod Legem Dei doctissimi quiq; interpretantur) regum capiti imponeretur. Cyrus, si quis leges patrias rũpere tentet, tanquam legum custos, legibus auxilium promittit, seque, cum inauguratur

Deut. 17. *2 Sam. c. 10. v. 25. & pas sim.* *1 Chron. c. 12. v. 8.*

iisdem

iisdem colendis obnoxiũ facit, vtcunq; Cambysi filio, Cyri, adulatores quiduis licere obstreperent. Reges Spartæ, quos legitimos vocat Aristoteles, iureiurando singulis mensib. renouari solito, Ephoris regni nomine stipulantib. se iuxta leges patriæ à Lycurgo latas, regnaturos iurabant. Hinc Archidamus, Zeuxidami filius, rogatus, quinam essent Spartanæ ciuitatis præfecti? Leges, ait, & legitimi magistratus. Ne vero leges contemptui essent, diuinitus inspiratas, vel potius à Deo ipso cœlitus acceptas iactabant, quo non ab hominibus homines, sed à Deo opt. maximo se iudicari putarẽt. Ægyptiorum reges omnia agebant iuxta Legum decreta, seque legibus parendo beatos fore profitebantur. Romulus Romanũ regnum instituens, cum Senatu ita paciscitur, vt populus leges ferat, ipse ne rumpantur, prouideat, legumq; custos habeatur. Antiochus III. Asiæ rex, omnibus regni sui vrbibus scripsit: si quid in literis, quæ eius nomine scriberentur, legibus repugnaret, crederent, se ignaro scriptas fuisse, & propterea non parerent. Etsi vero Iureconsulti quidam dicunt, Cæsarem Octauianum Senatus decreto solutum fuisse legibus: Theodosius tamen, & omnes iusti Imperatores sese legibus alligatos esse professi sunt, ne, quod vi extortum fuerat, iuris locum haberet. Nimirum armis & potentia Cæsaris prostrata respublica, nihil aliud poterat libere dicere, nisi se libertatem amisisse. Quia vero Cæsarem, Tyrannum

2. Reg. c. 11. v. 17. & 12. Xenophon. libr. 8. Paedias. Xenophon. de reb. Laced. Dion. Hali. libr. 1.

nominare non audebat, legibus ſolutum, quod idem erat, ac plane exlegem prædicabat. Idem vero ius in omnibus orbis Chriſtiani bene moratis imperiis perpetuo obtinuit. Nec; enim Imperator, Rex Franciæ, Reges Hiſpaniæ, Angliæ. Poloniæ, Hungariæ, & omnes omnino legitimi principes, Archidux Auſtriæ, Dux Brabantiæ, Comites Flādriæ, Hollādiæ, & reliqui priùs in principatū recipiuntur, quā Electorib. Palatinis, Patriciis, Parib Optimatibus Baronib. ſe ſecundū leges patrias ius cuiq; ſuū reddituros, promiſerint. Et hæc quidem adeo, vt prouinciarum, imo ne vrbium ſingularum quidem municipalia iura, in conſulis prouinciis municipiiſve ipſis, vllatenus immutare poſſint. Sin fecerint, nō minus crimen Maieſtatis in leges cōmittant, quā populus in ipſos, ſi ſecundū leges imperantib. parere recuſent. In ſumma: Principes legitimi, leges à populo accipiunt, diadema vero honoris: ſceptrum, poteſtatis inſigne, vt & acceptas tueantur, & ex earum præcipue tutela gloriam ſibi quærant.

An princeps nouas leges ferre poſſit.

Quid ergo eſt? *An non licebit principi nouas leges ferre, veteresue abrogare?* Sane, quia Regis eſt, aduertere non modo, ne quid contra, inue fraudem legum fiat: verum etiam, ne quid in ipſis deſit, aut redundet, ne vetuſtate obſoleſcāt, ne obliuione ſepeliantur: ſi quid abrogandum, ſurrogandum, derogandum putabit populum, populiue Optimates aut Ordinarios, aut extra ordinem conuocatos admonebit, legemque rogabit.

rogabit. At sane non prius iubebit, q̃ ab iisdem rite expensa cõprobataq; fuerit. Vbi vero iusserit, non est amplius pœnitentiæ locus: eidem omnino parere tenetur. Quia enim plus exempla, quam verba mouent: quam tulerit, ipse ferat oportet, cum frustra sane & inique quodãmodo Princeps à subditis postulare videatur, vt leges curent, qui quas custodire tenetur, ipse negligit. Neq; .n. reges à subditis impunitate, sed æquitate & iustitia differre cõuenit. Propterea Augustus, etsi decreto Senatus legib. solutus dicebatur: cũ adolescentẽ reprehenderet, q̃ in legẽ Iuliam de adulteriis peccaret: ac ille eandẽ ab Augusto, qui legem tulisset, violari obiiceret, et ratum agnouit, ac præ mœrore cibo abstinuit: adeo nil magis naturæ conuenit quam vt, quod verbo doces, exemplo ipse doceas. Solebat legislator Solon leges conferre cum numismatis, quia illæ societatem hominũ, vt hæc commercium conseruant, nec inepte. Quod si vero semel probata mutare, aut extenuare reges iure non possunt, absq; Reip. consensu, an non multo minus leges figere & refigere, sine quibus neque reges, neq; homines vsquam esse possunt, sed ferarum instar, aut per syluas vagãtur, aut in antris delitescunt? Itaque in imperio Germanico, si quã legem necessariam esse putet Imperator, rogat primum in Comitiis. Si probatur: Principes, Barones, Ciuitatum legati subsignant, ac demũ lex rata esse solet. Iurat vero, se & leges latas seruaturum, & nouas

Demosthen. Orat. contra Timocratẽ, Innoc. 3. ad Regẽ Tarrac. in c. quãdo. de iureiurando.

Renouata ann. 1454. & 1538.

non nisi de communi consensu, vllas laturum. In regno Polonico lex est, *ne vlla noua constitutiones fiant, praterquam de publico consensu, aut alibi, quam in Comitiis.* In Francico, vbi tamen amplissima vulgo censetur regum auctoritas, ferebantur olim Leges in trium Ordinum conuentu, regioue consilio ambulatorio. Ex quo vero Parlamentum statarium est, frustra sunt omnia regum edicta, nisi Senatus ille comprobet, cum tamen Senatus seu Parlamenti Aresta, si lex desit, legis vim passim obtineant. Et in Anglico, Hispanico, Hungarico, & cæteris idem iuris est, vt & in antiquis quoque fuit. Etenim si à legum conseruatione regna pendent, leges vero ipsæ ab homuncionis libidine: an non certissimum est, nullius vnquam imperii statum stabilem futurum? An non, si quod quibusdam accidit, aut continenter, aut per interualla mente titubet: regnum etiam titubare, breuique ruere necesse erit? Quod si vero, vt ostendimus leges regibus potiores sunt, si reges legibus, vt serui dominis, parere tenentur: quis non legi, quam regi parere malit? quis regi legem violanti obsequatur? quis violatæ auxilium ferre recuset? Iam cum Princeps legum dominus minime sit: in aliis quatenus dominus censeri debeat, videndum est. Adulatorum aulicorum axioma percelebre est, *Principes in subditos eam, quam domini olim in seruos potestatem, vitæ*, inquam, *& necis habere.* Adeo vero istis nugis principibus imposuerunt,

An princeps vitæ necisque potestatē in subditos habeat.

vt

vt pleriq;, etsi ea sæuitia non vtantur, nõ eo minus tamẽ sibi licere putent, sed de suo iure quodammodo cedere videantur. Dicimus vero nos contra, *Principem tanquam legis ministrum & executorem, in eos tantum, quos Lex iusserit, gladium stringere posse. Si fecerit, non regem amplius, sed tyrannum, non iudicem, sed prædonem, non legis custodem, sed violatorem esse.* Hic considerandum est in primis certissimũ totius huiusce disputationis fundamentum, quo reges vtilitatis publicæ causa constitutos fuisse statuimus. Eo enim posito, tota lis finita est. Quid enim? An regem quæsisse homines verisimile est, qui quotiescunq; collibitum esset, quos vellet, temere necare posset? qui, vt ira vindicta ue corriperetur, obuios quosq; ad mortẽ raperet? *qui in lingua acie*, vt inquit Sapiens, *mortem circumferret*? Minime omnium. Nemo est, qui salutem suam ab alieno arbitrio vltro pendere velit, vix quisquam amico, vix fratri vitam suã concedere ausit. Multo minus itaq; extraneo, quamuis præstantissimo, cum Athamas in filios, Aiax in amicos, æmulatione, odio, furore correptus interdum desæuiat. Sin vero quilibet, vt vitam suam diligit, ita maxime conseruatam cupit: quam, quæso, securitatem putes, si mucro tenui de filo suspensus, ceruici tuę perpetuo immineat? quas dapes non fastidias, si iste metus adsit? Quod vero tenuius filũ deligere queas, quam si homuncioni in dies, in horas, in momenta mutari solito, milites quotidie

tidie frenum rationis, vt variis perturbationibus rapitur, excutienti, vitam, salutemq; tuã commiseris? Quæ, quæso, spes hunc metum, quæ vtilitas hoc damnum periculumq; compensare vllo pacto queat? Innocentes ergo tantum, quos Legis vox damnarit, gladium stringere possunt. An non vero forte, quia vitæ causa fauorabilior est, quos lex damnarit, absoluere saltẽ rex poterit? Nihilo sane magis. Quid enim? Grassatores, prædones, sicarios, raptores, veneficos, magos forte, & alios humani generis pestes, quod tyrannos passim feciſſe legimus, & facere etiamnum videmus, præpostera ista clementia foueret. Itaq; quod vnũ lex violata perfugium habet, Asylum sceleratorum omnium foret. Qui vindicando sceleri gladium à lege accepit, scelus ipsum aduersus legem armaret: lupos deniq; in ouile accerseret, qui arcessere deberet. At certe, quia interdum ea accidere possunt, in quib. lex muta, lege loquente, legis ratio, regis oratione, quasi interprete, opus habet, cum quis nempe in legis verba magis, quã in ipsius sententiam incidit, licebit regi, ne summũ ius summa iniuria fiat, adhibita in cõsilium ratione, quæ legis anima ipsa est, legẽ interpretari: nimirum quia, quod ex legis sententia est, ex lege ipsa esse iudicatur. Ne tamen perturbatio vlla sedem rationis occupet, incõsultis sapientib. quod Alexandrum Seuerum Imperatorem Romanum solitum facere legimus, nil plane definiẽdum putabit. Hoc modo homi-

l. nominis & rei. §. verbum ex lege. D. dever. signif.

homicidam quidem seuere puniet: ei tamẽ indulgebit, qui excussa è manib. securi transeuntem forte aliquem occiderit. Grassatorẽ morte mulctabit: qui grassatorẽ, vim vi repellendo, interfecerit, absoluet. In cæteris deniq; casum à dolo, bonam fidem à stricto iure, quodam quasi boni viri arbitrio distinguet: dolo, aut malæ fidei nunquam patrocinabitur. Nec vero propterea minus poterit clementis nomen assequi. Clementior certe est pastor, qui lupum necat, quã qui seruat: rex, qui sontem carnifici tradit, quam qui eripit. Si necas, vnius nece innocentes multos morti eripis: sin parcis, quia & istum sua impunitate, & alios paris impunitatis spe ad quoduis scelus patrandum audaciores facis, innocuos postea innumeros illorum manib. interficis, nempe quosdã necare clemẽtia est, quosdam seruare, crudelitas. Itaq; vt regi, tanquam custodi Legis, verba interpretari interdum licet, ita & Senatui, in omnib. regnis bene constitutis, iniunctum est, & ex officio conuenit, tum interpretationem regis examinare, tum etiam eiusdem seueritati clementiæve modum adhibere. Quod si vero hominum corruptela factum est, vt hæc minus re ipsa obseruentur, idem tamen perpetuo ius est quod in libertatem vindicari oportet. Ne plura exempla in re tam manifesta accumulemus, in Francico regno ita obseruatum fuit. Quos enim rex absoluerat, capite plecti, quos occisos voluerat, absolui sæpe vidimus. Interdum etiam scelera teste

teste rege cõmissa, impunita fuerunt, quia plures testes nõ succurrebant, ꝙ sub Henrico II. in cuiusdam extranei, grauissimi criminis à rege ipso accusati persona accidit. Cum quis vero reus amicorum precibus veniam à rege impetrauit, Cãcellarius, causa cognita, recusare potest. Sin & hîc cõniuet, ad iudices nihilominus veniat oportet, qui quidem non modo an obreptitia venia sit, sed ẽt an ciuilis & legitima diligenter examinare debent. Reus vero, qui codicillos illos veniales impetrauit, non prius iis vti & niti potest, quam sese coram iudicibus steterit capite aperto, genibus flexis, carceresq; vltro subierit, interim dum causæ, quæ regem impulerunt, pensitantur. Hæ si minus idoneæ sunt, mulctatur reus, perinde ac si rex non condonarit. Si contra, est sane, quod non regi, sed legi eiusq; æquitati, vitam acceptam ferat. Hæc partim, ne reges aut priuata odia, publica potentia freti, exerceant, aut publicas iniurias auctoritate propria remittant, partim etiam ne subditi reges aduersus leges exorari posse putẽt rectissime instituta fuerunt. Quæ si hoc seculo male obseruautur; manet tamen id perpetuo ratum, quod dicimus, *Leges in regni incolas, vitæ necisq; potestatem habere, non reges, qui legum tantum ministri & custodes sunt.* Enimuero subditi regis serui, vt vulgo dicitur, minime sunt, neq; enim aut bello capti sunt, aut precio empti. Quin potius, vt vniuersi domini, quod antea probauimus, ita singuli fratrũ, seu agnatorum

Subditi sunt regis fratres, non serui.

torum & consanguineorum loco cẽsendi sunt. Ne quis miretur: hæc est vox Dei, legem regib. præscribentis: *Ne cor suum super fratres suos extollant, è quorum medio delecti sunt*, è qua Bartholº ipse, licet in seculo tyrannorũ feraci natus, non veretur dicere, subditos non esse regis seruos, sed fratres, & fratrum loco & conditione ẽt habendos. Itaq; Dauidem subditos eo nomine cõpellare non pudet. Prisci vero reges vocabantur *Abimelech*, quod Hebraice sonat, *Pater meus rex*. Nimirum Deus opt. maximus, cuius quotidie clementiam, raro seueritatem, etsi iustissimam, semperq; cum misericordia coniunctam experimur, Principes vicarios suos docere voluit non metu, sed amore subditos retinendos esse. Nec vero nobis ipsi succenseant, quasi eo pacto quid regiæ dominationi detrahatur. Vere eo amplior est, quo diuturnior, *Malus vero*, inquit ille, *diuturnitatis custos metus, eum oderint, quem metuant: &, quẽ quisq; odit, periisse expetat*. At contra, cum ad opes tuendas nil aptius sit, quam diligi, beneuolentia vel ad perpetuitatem fidelis est. Itaque qui subditos fratrum loco habet, in mediis periculis tutus videatur, qui seruorum, in eo metu versetur necesse est, in quo procul dubio dominus esset, qui in medio seruorum agmine, solus in aliqua sylua relinqueretur. Quot enim quis seruos, tot & hostes habet: quod omnes fere tyranni, à subditis cæsi experti sunt; cum bonorum regum contra subditi non minus

Deut. 17.

1 Chron. c. 28.

Bart. in tract. de regim.

Ciuit. Cic. li. 1. Off.

Plato libr. 8. de Republi. Senec.

ds

Aliud est seruire, aliud obedire: aliud libertas, aliud licentia.

de illorum, quam de propria salute soliciti sint. Huc pertinet, q̃ passim apud Aristotelem legitur, & ab Agasicle rege Spartæ pronunciatum fuit, *Reges imperare tanquam patres filiis, Tyrãnos tanquam dominos seruus.* Quod ita accipiendum est, vt patriam potestatem, non in atrocitate, sed in pietate, vt ait Martianus Iurisconsultus, consistere intelligamus. Quod enim sub glandibus obtinuit, vt patri filium mancipare & occidere impune liceret, non modo inter Christianos locum non habet, sed inter Ethnicos bene moratos etiam erga seruos iam pridẽ obsoleuit. Itaque & pater inauditum filium occidere nequit, quin in Corneliam de sicariis incidat: & l. Pompeia de parricidiis, non minus tenetur pater, qui filium, quam filius, qui patrem occiderit, adeo vt Hadrianus imperator patrem, qui filium suum in venatione necauerat, quia nouercam adulterare dicebatur, tanquam latronem, in insulam deportari iusserit. Ad seruos vero quod attinet, admonemur, in Sacris literis, eos tanquam fratres tractare: in prophanis saltem vt mercenarios quosque; iure vero ciuili tum Ægyptiorum, tũ Romanorum, ex Antoninorum constitutione, non secus in eum, qui proprium seruum occiderit, pœna dicitur, quam qui alienum. Quin & seruus, cui dominus ægrotanti non prospexerit, quemue esurire patiatur, liberatur eius potestate: & libertus, cui patronus atrocem iniuriam intulerit, potest actionem criminis ei intendere.

l. 1. ff. de parricidi.
l. 2. ad l. Cor. de sica. vbi Vlp. l. 1. C. de parricid.
Eccl. 33.
Cic. li. 3. Off.
Diod. Sic. li. 2. c. 2.
l. 1. ff. de his,

dere. Quod si vero longe interest inter seruos & filios, inter dominos & patres, nec tamen olim apud Ethnicos dominis in seruos sæuire licuit; quid quæso, de eo patre dicemus qui cum Atreo tragice exclamabit: *Natus sepulchrum ipse est parens:* de eo principe, qui subditorum inauditorum cæde adeo recreatur, vt aliquot millia vno die interficiat, qui cruore nunquã satiatur, qui Caligulæ, qui propterea orbis Phaethon vocitabatur, exemplo, vnam populo ceruicem, quam vnico ictu amputare possit, subinde exoptat? An non aduersus hanc rabiem legis auxilium implorare, & eum gladium, quẽ legi custodiendæ tuendisq; bonis acceptum, in bonorum necem, legisq; contemptum stringit, tanquam tyranno extorquere licebit?

qui sunt sui vel alieni iuris.

Sequitur iam, vt videamus, *si minus vitæ an bonorum saltem dominus dici possit?* ac primum in bonis cuiusque priuatis despiciendum est. Nulla vero hodie in principum Comitatu vox crebrior est, quam eorum, qui regis omnia esse dicunt. Itaque quod ipse à subditis capiat, non auferre, verum quod non auferat, vtendũ donare: adeoq; peruasit hæc opinio quorundam principum mentes, vt miseros subditos, non secus ac boues aratorios, quicquid arent, quidquid terant, sibi arare terereq; dicere non vereantur. Et quidem ita ex facto sese habet, etsi ius plane contrariũ sit. Meminerimus hic perpetuo, Reges in vtilitatem populi creatos esse, & qui populi cõmodis student, reges: qui suis,

An omnia sint Regis.

quod

quod ait Aristoteles, tyrānos vere censeri. Cum igitur sua quisque amet, pleriq; etiam aliena appetant, an verisimile est homines aliquem quęsiuisse, cui omnia sua magno labore conquisita, vltro donarent, an potius, qui, vt sua cuiq; diuiti æque ac pauperi constarent, operam daret? qui sibi cuncta attribueret, an potius, qui sua cuiq; æquabili iure tribueret, qui tanquam fucus inutilis, apū labores exhauriret: an potius, qui mella conseruaret? qui deniq; propria cuiusq; inuaderet, an qui ne ab hostib. inuaderentur, prospiceret? Quid, quæso, mea refert, dicat Agricola, hostis, an rex mea mihi rapiat, si æque fame pereo? peregrinus, an ciues horreum meū euertat, cellam exhauriat, domum diruat, si æque esurio, contabesco, compluor, barbati militis, an Romani manu cadam, si æquè occido? Cur hostis, dicet ille, barbarus, si tu ciuis? Cur tyrannus ille, si tu rex? Imo vero quo homicidio parricidium grauius est, eo scelus regis scelere hostiū in pari damno superat. Quod si vero homines regem creando sua quiq; regib. non donarunt, sed conseruanda commendarunt, quo tandem, nisi prædonum titulo, ea sibi vendicare queant? Propterea Pharaones Ægyptiorum, rerū priuatarum cuiusq; ipso iure domini non erant, sed tum demū fuisse dicuntur, cum sua quiq; frumēto cōmutassent. Etsi de eius cōtractus vi disputari sane & ambigi potest. Non poterat enim Achabus rex Israel Nabothum cogere, vt vineam suam venderet: quin potius etiam si

Ge. 45

1. Reg. 21.

etiamsi voluisset vendere, ex lege diuina nõ poterat. Imperatores Romani, quorum immensa iactatur auctoritas, nihilo plus iuris habuerunt. Hodie vero nullum regnum est, in quo non liceat singulis, etiam vilissimis, aduersus regem apud Iudices ius suum persequi, ita vt sæpius rex, quam priuatus causa cadat: vbi vero cecidit, legi parere æque teneatur. Nec obstat quod quidam ex Imperatorum familiaribus scripsere, *Iure ciuili omnia regis esse, Cæsaremq; omnia habere.* Iidem enim suam ita sententiam interpretantur, vt ad reges vniuersorum imperium pertineat, ad singulos proprietates, omniaque Cæsar imperio, singuli dominio possideant. Scitum vero est illud apud Iureconsultos, non si quis nauem aut domum in vniuersum vindicare potest, idcirco singulas tabulas, vel singulos lapides posse vendicare. Itaq; regnum Germaniæ, Franciæ, Angliæ rex asserere, vindicare, euincere iure poterit: neminem tamen probum, nisi cum manifesta iniuria, proprio lare excludet, quasi idem, qui vniuersorum, singulorum etiam possessor esse debeat, aut iure possit.

l. venditor. 13. ff. de cõ. præd. diuid. Seneca lib. de benefic. *7. 1. 4. 5. 6. l naue 36. ff. de euictionib.*

An vero patrimonii regii, publici, inquã, dominii proprietari⁹ dominus est? Hoc sane caput paulo accuratius nobis tractandum est. Notãdum hoc primum, aliud esse fisci, aliud principis patrimoniũ: alias, inquã, res imperatoris, regis, principis, alias Antonini, Henrici, Philippi. Res regis sunt quas ipse, vt rex, possidet: res Antonini,

An Rex sit regni proprietarius.

tonini, quas vt Antoninus. Et illas quidem à populo, has à parentibus accepit. Hæc distinctio in iure Ciuili crebra est, in quo aliud imperii, aliud Cæsaris, patrimonium dicitur: alius fiscus Cæsaris, aliud Reipubl. ærariũ: alius Cæsaris, alius fisci imperatorii procurator: alii Comites sacrarum largitionum, alii rerum priuatarum: adeo vt, qui tanquam imperator præfertur priuato in hypotheca, tanquam Antoninus postponi interdum possit. Consimiliter in imperio Germanico aliæ sunt res Maximiliani Austriaci, aliæ Maximiliani Imperatoris & alii imperii, aliis ipsius quæstores, vt etiam alio iure sunt gentilitiæ principum ditiones, alio quæ Electoratus dignitatibus annexæ sunt. Quin & alii sunt apud Turcas fundi seu horti patrimoniales Selimi, alii fundi fiscales: & illi quidem in mensam principis, hi in sustentationem Imperii tantum impenduntur. Sunt tamen regni, vt Francicum, Anglicum & cætera, in quibus priuatum patrimonium reges non habent, sed publicum tantum à populo acceptum in quib. propterea ea distinctio non adhibetur. Ac quantũ ad res priuatas principis, si quæ sunt attinet: non dubium est, quin earum proprietarii sint, nõ secus ac singuli ciues, quiq, eas iure ciuili vẽdere distrahereq; pro arbitrio possit. Ac certe fisci, regni, patrimonii regalis, quod *domanium* vulgato vocabulo nuncupatur, proprietarii domini nulla ratione censeri possunt. Quid enim? An quia te aliquis pastorem gregis causa fecit,

l. bene à Zenone. C. de quad. præsc.

l. vnus, de quæst. Mag. lib 12. C. l. fiscus. ff. de iure fisci.

l. cum seruus, 39.

fecit, gregem ipsum deglubendum, diuidendũ, agendum ferendumque pro libito tradidit? An quia te populus ducem iudicemue vrbis regionisue alicuius constituit, vrbis regionisue alienandæ, vendundæ, perdendæ potestatem fecit? Cum vero populi vna cum regione fiat alienatio, an sui distrahendi, prostituendi, mancipãdi, cui volueris, idcirco tibi auctoritatem dedit? Deinde, nũ regia dignitas possessio est, an potius functio? Si functio, quid cum proprietate cõmune habet? sin possessio, an non saltẽ eiusmodi, vt is, à quo traditur, populus sibi perpetuo proprietatẽ retineat? Deniq; si patrimoniũ fisci, seu domanium, reip. dos vere dicitur, & ea quidẽ dos cuius distractione, dilapidationeue & respublica ipsa & regnum, & rex denique ipse perit; qua tandem lege dotem istam alienare licebit: Infatuetur ergo Wenceslaus Imperator, insaniat Carolus VI. Galliæ rex regnumq;, aut eius partem Anglis donet vendatue: prodigat Malcolmus Scotiæ rex regios fundos, regiamque Gazam exhauriat: quid sequetur? Qui regem aduersus exterorum impetus elegerunt, regis dementia serui exterorum fient: qui suis sigillatim opibus ea ratione caueri voluerunt, vniuersi prædæ exponẽtur: q̃ sibi quisq;, quæue pupillis, vt in Scotia, ademerit vt remp. dotaret, leno aliquis abliguriet. Si vero, quod iam sæpius diximus, reges in vsum populi creati sunt: quis tandẽ vsus erit, si non modo vsus, sed etiam abusus cõcessus est? Cui bono tot mala, cui vti- §. vlt. D. de leg. 1. l vniuersi. 9 & l sequ. C. de fund. patrimonio.

litati tot damna, totq; pericula? Si, inquã, dum libertati meæ incolumitatiue prospicere volo, memet ipse mancipo, memet ipse vnius libidini expono, memet in cõpedes numellasq; induo: Itaque hoc iuris vt natura insitum, ita & vsu apud omnes fere gẽtes comprobatum videmus, vt remp. regi suo arbitratu minuere non liceat: isq;, qui contra faxit, nõ regem, sed tyrannum agere censeatur. Certe cum reges crearentur, aliquas opes iis tribuere necesse fuit, quibus tum regium decus seruarent, tum vero maxime regia onera sustinerent. Ita etenim & honestas & vtilitas poscere videbatur. Ad munus regium pertinebat, iudices vbique locorum cõstituere, qui munera non caperent, quiq; ius venale nõ prostituerent: præterea vim, quæ iuri, si quando opus esset, opem ferret, præsto habere, tutas vias, tutum commerciũ præstare, &c. Sin bellũ metueretur, aduersus hostes vrbes præsidio munire, valloque cingere, exercitum alere, armamẽtaria instruere. Scitum vero est illud, neq; pacẽ absq; bello, neq; bellum absq; milite, neq; militem absque stipendio, neque stipendium absque tributo consistere posse. Ad pacis itaq; onera sustinẽda, institutum fuit domanium (qui apud Iureconsultos *Canon* vocitatur) ad belli *tributum:* ita tamen, vt si quid grauius ingrueret, extra ordinẽ indictio succurreret. Quorum quidem omnium finis est, vtilitas Reipub. vt qui in priuatã ea conuertat, regis nomine plane indignus sit. Est enim Princeps, ait Paulus, Dei minister

Rom. 13.

ſter in bonum populi, eique vt id incumbat, tributa & vectigalia perſoluuntur. Et vere omnia fere olim hanc originem habuiſſe videntur vectigalia Romanorum, vt tutæ eſſent merces pretioſæ, ex India, Arabia, Æthiopia aduehi ſolitæ, aduerſus piraticas incurſiones, quarum cauſa claſſis publice inſtruebatur: quo in genere erat vectigal maris Rubri, Pedatica, Nauigia, Portoria & cætera, vt viæ publicæ, quæ propter ea Prætoriæ, Cõſulares, Regiæ vocabantur, tutæ à latronibus planæq; & faciles præſtarentur. Quod etiamnum onus regio cognitori incumbit, vt Pontes publici reſtaurarentur, vt ex conſtitutione Ludouici Pii, duodecim ſuper Sequanam vt naues traiiciẽdis fluminib prẽſto eſſent, &c. Salinarum vectigalia nulla erant: imo plerẽque in priuatorum dominio erant: quia quæ natura vltro dabat, non magis quam lux, aura profluens vendi poſſe videbantur. Cumq; rex quidã Lycurgus nomine in Aſia minore, ſalinis vectigal imponere cœpiſſet, quaſi natura ſuam liberalitatem reſtringi non patiente, derepente exaruiſſe dicuntur. Etſi vero hodie,

Si quid Palphurio, ſi credimus Armillate,
Quicquid cõſpicuũ pulchrũq; ex æquore toto eſt,
Res fiſci eſt, vbicunq; natat.

Qui primus tamen hoc vectigal Romæ inſtituit, Liuius cẽſor, vnde Salinatoris cognomen adeptus eſt ob neceſſitatem reip. præſentiſſimã fecit. In Gallia vero Philippus Longus ob eandẽ cauſam, in quinquennium tantum obtinuerat,

Pli. li. 19. c. 4 Arch. in Cã. ſi quis Romipetas & peregr. 24 q. 3. Bal. in c. 1. § conuenticula de pace iureiur. fir. l. 2. D. ne quid in loco pu. viarum l. magis puto D. dereb. eorum liuenalu.

rat, cuius continuatio quos motus pepererit, nemo nescit. Tributa deniq; in bellica stipendia instituta fuisse, vel ex eo apparet, q̃ stipendiariam & tributariã Prouinciam facere, idẽ re ipsa sit. Sic Salomon tributa imperat muniẽdis vrbibus, & armamentario publico instruendo, quib. propterea, iis confectis, populus sub Roboam leuari cupit. Turcæ vero ipsi tributum prouinciarũ, *Saarum populi sanguinẽ* appellant, quem profundere, aut alio, quam ad populum defendendum conuertere, sit nefas. Itaq; quæcunque rex bello acquirit vbiuis gentium, quia communibus opib. acquirit, populo acquirit, non sibi, quasi seruus institor domino. Quin etiam si quid per matrimoniũ forte adipiscitur, (quod inquam, pure simpliciterq; vxoris sit) regno acquiri putatur: quia præsumitur non eam ipsam vxorẽ ducere, quatenus Philipp⁹ aut Carolus est: sed quatenus rex: contra vero, vt Reginæ partẽ habent eorũ, q̃ mariti nondum in regnũ cooptati, acquisiuerunt cõstante matrimonio, ita eorum q̃ post regnũ adeptũ, nullã plane: quia publicis opib. non priuatis regis nummis parta censentur: quod in regno Francico inter Philippũ Valesium & Ioannã Burgundã vxorem iudicatũ fuit. Ne vero pecuniæ in aliũ vsum extorqueãtur, iurat Imperator, se nulla, nisi conuẽtus publici auctoritate vectigalia impositurũ, tributaue indicturũ Idem reges Poloniæ, Hungariç, Daniæ, Angliç, cõsimiliter, ex Leg. Eduardi primi. Francorũ reges olim in triũ ordinum

2. Reg. c. 9. & 12 Postel lib 3. de rep. Turç.

conuen-

conuentu vectigalia imperabant. Vnde etiam est lex Philippi Valesii, ne collectæ indicantur, nisi summa necessitate vrgente, deq; trium Ordinũ cõsensu. Quin & olim collectæ illæ in arcis per singulas diœceses recondebantur, selectisq; viris (Electos etiamnũ vocant) custodiẽdæ tradebãtur, quib. militib. oppidatim cõscriptis per eorundẽ manus stipendia numerarẽtur: quod & in aliis regionib. vt puta Belgicis, fieri solebat. Hodie saltẽ, ni Senatus cõsentiat, rata nõ sunt quæcunq; imperentur. Sunt vero quædã prouinciæ, q̃ non nisi de ordinũ consensu, ex pacto tenentur, vt Linguadocana, Britannica, Prouincia, Delphinatus & cæteræ quædam: vt & in Belgio plane omnes. Denique ne fiscus, quo tanquam liene tumente, cætera membra contabescunt, omnia ad se rapiat, suum vbique locorũ fisco demensum tribuitur. Cum itaque tandem costet, quæ regibus ordinarie aut extra ordinem tribuuntur, tributa, vectigalia, domaniumque adeo quod vocatur, vniuersum (quo nomine Portoria, isagogica, exagogica, regalia, bona ἀκληροτόμητα, caduca, commissa, & cætera huiusmodi comprehendimus) in populi vtilitatem & defensionẽ, regniq; sustentamentum attributa fuisse: & ita quidem vt iis neruis succisis, populum labascere, iis subrutis fundamentis regnũ corruere necesse sit: sequitur sane, eum, qui in dispendium populi, populum onerat, qui è publico damno lucrum captat, ipsumque adeo proprio gladio iugulat,

regem non esse: contra, verum regem, vt publicorum negotiorum curatorem: ita & publicarũ opum administratorẽ, non autẽ proprietarium dominũ esse, qui quidẽ domanium regium non magis quam regnum ipsum alienare, aut dissipare possit. Quod si vero aliter se gesserit, sane si reipub. interest, vt quisque sua propriaq; re bene vtatur, multo magis, vt republica quis bene vtatur, reipubl. interest. Ac proptera si dominus, qui sua prodigit, ad agnatos & gentiles auctoritate publica deducitur, suisq; rebus abstinere cogitur: multo sane æquius curator Reipub. qui Remp. in publicã pernicie cõuertit, aut funditus euertit, ab iis quorum interest, quibusque ex officio cõuenit, omni administratione, ni admonit⁹ desinat, spoliari poterit. Quod aũt rex in omnibus legitimis imperiis, patrimonii regii proprietarius dominus non sit, facile est ostensu. Ne antiquissima illa secula petamus, quorum imaginem habemus in persona regis Hethæorũ Ephrõ, qui ne agrũ quidem suũ inconsulto populo Abrahamo vendere audet. In omnibus imperiis id iuris hodie vsurpatur. Imperator Germaniæ, antequã coronetur, sancte iurat, se ex his, quæ ad imperium imperiique patrimoniũ pertinent, nihil alienaturum, distracturum, oppignoraturumue. Si quid vero recuperet, aut acquirat viribus publicis, Imperio, non sibi quæsitum iri. Itaq; cum Carolus IV. vt Wenceslaus filius designaretur imperator, Electorum cuique centum coronatorum mil-

lia

lia pollicitus; quia pecuniam in numerato non habebat, illis eo nomine telonia, vectigalia imperialia, oppida, proprietates & iura, pignoris titulo obligasset: acerrima dissertatio coorta est, & plerique oppignorationem irritã esse iudicarunt: quæ sane non valuisset, nisi iis ipsis, qui imperiũ tueri debebant, eamq; oppignorationem imprimis oppugnare, quæstuosa fuisset. Propterea vero Wenceslaus ipse coactus est tãquam incapax, sese imperio abdicare, quod regalia iura, ducatus præsertim Mediolanẽsis, sibi eripi passus esset. In regno Polonico lex vetusta est, de nõ alienandis terris regni Poloniæ, renouata CIↃ CCCLXXV. per tegẽ Ludouicũ. Est eadẽ in Hũgarico. Vnde legimus, Andreã Pãoniæ regẽ circa annũ CIↃ CCXXI. apud Honoriũ tertiũ Pontificẽ postulatũ fuisse, ꝙ neglecto iureiurando dominica prædia distraxisset. In Anglico, lege Eduardi, anno CIↃ CCXCVIII. In Hispanico pariter ex constitutione sub Alfonso facta renouata demũ CIↃ ICLX. in Toletanis comitiis, quæ quidem leges sancitæ fuerunt, cum longo ante tempore consuetudo vim legis obtinuisset. Ac certe in Francico, in quo, tanq̃ cæterorum exemplari, diutius hæreo, hoc ius perpetuo sacrosanctum erat. Lex est regni antiquissima, iura, inquam, cum ipso regno nata, de domanio non alienando, anno CIↃ ICLXVI. etsi male obseruetur, renouata. Excipiuntur tãtum duo casus, *Panagium* siue *Appennagium* (alimenta) liberis fratribusue attribuendum: ita

tit. 20. Act. 4 tamē, vt ius clientelare perpetuo retineatur: deinde, si necessitas bellica postulet, cū pacto tamen redhibitorio. Quod interim vtrunq;, irritum olim censebatur, ni trium Ordinū conuentus iussisset: hodie vero, ex quo Parlamentum statarium factum est, ni Senatus Lutetianus, qui Senatus parium est, & Camera ratiociniorum publicorum comprobarint & præfecti fisci etiam, edicto Caroli VI. & IX. Vsq; adeo vero hoc verū est, vt si quam Ecclesiam prisci Galliæ reges dotare vellent, etsi ea tum causa fauorabilis in primis videbatur, optimatū consensum adhibere tenerentur: vt exēplo esse potest Childebertus rex, qui absque Francorum & Neustrusiorum consensu monasterium diui Vincentii Parisiensis dotare ausus non fuit, vt neq; Clodoueus II. & cæteri. Quin ne regalia quidē, aut ius nominandi prælatos cuiquā Ecclesiæ remittere possunt. Si qui vero fecerunt, vt in gratiam Senonensis Ecclesiæ Ludouicus XI. Altissinodorensis Philippus quartus: Niuernensis Philippus Augustus, Senatus irritum pronunciauit. In hanc legē rex Francorum Rhemis inaugurandus iurat: quā si violet, perinde valeat, ac si de Turcico Persicoue imperio contrahat. Hinc Cōstitutiones, siue, vt vocant, statuta Philippi Sexti, Ioannis Secūdi, Caroli Quinti, Sexti, Octaui, de reuocandis iis, quæ per maiores suos alienata fuerāt. Hinc rescissæ in Turonico triū Ordinū conuentu, cui Carolus VIII. intererat, Ludouici vndecimi patris, alienationis pleræ-

Paragraph. 11. & 16. legis regiæ lutæ 1566

l. peio. 69. §. prædium. D. de leg. 2. Ann. 1329.

pleræq; & hæredib. ablata, quæ Tãcredo Ca- 1360.
ſtellano, de ipſo bene merito, propria auctori- 1374.
tate donarat, oppida, Quod & in poſtremo triũ 1401.
ordinũ conuentu Aureliæ habito, denuo ſancitũ 1583.
fuit. Hæc de fundis publicis. At quo regnũ Regi Anno
præferri euidentius appareat, eumque, quam à 1483.
populo accepit maieſtatem, priuata auctorita- 1522.
te minuere nõ poſſe, neminem ſuo imperio exi- 1531.
mere poteſt, neque vlla regni in parte, ſummi 1549.
imperii iure cedere. Conatus eſt aliquando Ca- Are-
rolus Magnus, Francicum regnum Germanico ſtus ẽt
imperio ſubiicere. Frãci vero verba faciente Va- Curiæ
ſcone quodam principe, acriter reſtiterunt. Ac Anno
res ad arma prolapſa fuiſſet, ſi Carolus vlterius 1560.
perrexiſſet. Conſimiliter, cum pars aliqua regni Paul⁹
Francici, Anglis tradita fuit, ſummũ ius perpe- Æmi-
tuo fere exceptũ fuit. Si quãdo vero vis extorſit, l.⁹ li. 3.
vt fœdere Britiniaco, quo rex Ioannes, in Va- Anno
ſconia & Pictonib. ſummo iure ceſſit: neq; pa- 1195.
ctũ ſeruauit rex, neq; magis potuit aut debuit 1200.
ſeruare, quã tutor curatorue captiuus, vt tũ ille 1269.
erat: qui vt ſe redimeret, bona pupillorum ob- 1297.
ligaret. Eodem iure Senatus Lutetianus fœdus 1303.
Confluentium reſcidit, quo Carolus Burgun 1325.
dus Ambianum & vicinas vrbes regi extorſerat: 1330.
noſtro etiam tempore Maditianum pactum, in- Anno
ter Franciſcum primũ captiuum, & Carolũ V. 1360.
Imperat. de Ducatu Burgundiæ. Caroli VI. vero Anno
donatio regni Franciæ mortis cauſa in Henri- 1467.
cum Angliæ regem collata, ſummæ ipſius inſa- &
niæ argumentum, ſi alia deſint, idoneũ eſſe po 1525.

Anno 1420. Monstrelet. c. 225. l liber homo, 103. ff. de verb. obli. l. siemp. 34 §. 1 ff. de contr. empt. l. pen. C. de oper. lib. An rex sit regni vsufructuarius.

test. Vt autem alia omittam, quæ in hanc rem dici possent, quo iure tandem regnum regniue partem vllam donare aut vendere Rex possit: cum illa in populo, non in mœnibus consistant: liberorum vero hominũ non sit commercium; cum ne libertos quidẽ patroni cogere possint, vt alio loco, quam illis placeat, domicilium suũ ponant. Maxime vero, cum nõ serui, sed fratres, nec fratres modo reges singuli sint, sed vniuersi domini regni dici debeant?

An vero si minus regni proprietarius rex est, regni saltẽ domaniiq; vsufructuarius diei potest? Sane ne vsufructuarius quidẽ. Fructuarius pignori dare potest. Diximus vero, reges fisci patrimonium oppignorare non posse. Fructuarius de fructu donare suo arbitrio potest. Regis contra dona immẽsa, irrita censentur: impensæ non necessariæ rescinduntur, superfluæ resecantur: quod in aliũ, q̃ in publicum vsum conuerterit, rapuisse censetur. Nec vero minus lege Cincia tenetur, quã priuatus ciuis apud Romanos quilibet: in Gallia præsertim, absq; Cameræ ratiociniorum, quam vocant, consensu, nulla dona valẽt. Hinc Cameræ ordinariæ sub prodigis regibus annotationes: *Trop donné ioit repeté:* Id est *immensa est hæc donatio, itaq; repetatur.* Hæc eadem vero qualecunque tandem rescriptum à rege accipiat, se nil, quod regno reiq; publicæ damnosum sit, admissurã sancte iurat: etsi certe parum sancte obseruat. Fructuarius denique, quomodo fructib. suis vtatur fruaturq;, lex

non

nō curat. Regi contra quo modo, & in quē vsum iis vti debeat, lex præscribit. Itaq; priſci Galliæ reges, dominicos reditus quadrifariam partiri tenebantur. Pars vna impendebatur in ſuſtentationem miniſtrorum Eccleſiæ, & inopum: altera in menſam principis: tertia, in familiarium ſtipendium: poſtrema in refectionem arcium, pontium ædiumque regiarum. Reſiduū ſi quod erat, in ærario reponebatur. Qui vero motus anno circiter cIↃ cccccxii. in Lutetiano triū Ordinum conuentu fuerint, quod Carolus VI. in ſuam libidinem ſuorumue, omnia conuertiſſet, quodque domeſticæ rationes, quæ antea nonaginta quatuor Francicorum numerorum millia non exceſſerant, in tam miſero reipubl. ſtatu ad quingentorum quadraginta Francicorum millia excreuiſſent, ex Hiſtoriis ſatis conſtat. Vt autem dominici reditus ita impendebantur, ita & oblationes ſeu auxilia in bellum, vt & indictiones ſeu taleæ in militum ſtipendia tantum deſtinatæ erant. In cæteris regnis nihilo ſane plus auctoritatis rex habet: imo in pleriſq; minus: vt in Imperio Germanico & Polonico; Hoc vero ideo in Frācico probare voluimus ita ſe habere, ne, quo quis plus iniuriæ audet, eo plus etiā iuris habere putetur. In ſumma, quod ante diximus, regis nomen non hæreditatē nō proprietatem, non vſumfructum, ſed functionē & ptocurationem ſonat. Vt Epiſcopus ad animæ, rex ad corporis curam ſalutemq; (in iis, q̄ ad bona publica attinent) inſtitutus eſt: vt il-

Monſtrelentus in Carolo 6.

Ex Cō cil. Valentin.

c. 2 de his quæ fiunt à prælatis absque conſ. capit.

le bonorum ſacrorum, hic profanorũ diſpenſatores eſt: &, quæ ille in Epiſcopalib, hic in dominicis prædiis poteſtatem, & nihilo maiorẽ habet: prædiorum Epiſcopalium, abſq; conſenſu capituli, alienatio non valet: vt nec dominicorũ abſq; conſilio publico optimatũue ſenatu: fructuum ſacrorum pars vna ædificiis, altera pauperib. tertia ſodalibus, quarta Epiſcopo ipſi dicatur: idem vero ferme in reditibus regni diſpenſandis regem præſtare debere videmus. Nõ obſtat, quod hodie paſſim contra vſurpetur Etenim non, quod Epiſcopi pleriq; pauperib. tollant, quæ in leones profundant, aut prædia omnia nemoraque vaſtent, officium Epiſcoporum vllatenus immutatũ eſt. Non, quod imperatores nonnulli omnimodã poteſtatẽ ſibi tribuerunt: neq; .n. quiſquam in ſua cauſa iudex eſſe poteſt. Quod ſi vero Caracalla aliquis dixit: *quamdiu gladius ſupereſſet, pecuniam non defuturam:* aderit & Hadrianus Cæſar, qui dicat, *ſe ſic geſturum principatum, vt ſciat rẽ populi eſſe non ſuam*, quod vnum fere regem à tyranno diſtinguit. Non, ꝙ Attalus Pergamenorum rex, populũ Romanum, regni hæredem inſtituerit: quod Alexander Ægypti, Ptolemæus Cyrenorũ regnũ, populo Romano, aut Praſutagus Icenorũ Cæſari legauerint. Iſta ſane magna vis, Iuris vim debilitare nõ poteſt: imo, quo maior eſt, eo minus ius noſtrũ lædit. Quæ etenim Romani iuris prætextu capiebãt, ſi is prætextus defuiſſet nihilominus vi occupaſſent. Videmus vero noſtro

Flor. lib. 2. Liu. l. 70. Tac. li. 14.

ſtro fere tempore Venetos imaginariæ cuiuſdam adoptionis prætextu, quæ abſque vi ridicula plane fuiſſet, regnum Cypri occupaſſe. Nõ obſtat quoq; donatio Conſtantini in Sylueſtrẽ Pontificem iſta enim palea Gratiani iam pridem exoleuit, inique damnata eſt. Non donatio Ludouici Pii in Paſchalem, Romæ nempe, cum parte Italiæ; quia enim donabat Pius, quæ non poſſidebat, nemo reſtitit. At Carolo patri, Francorum regnum imperio Germanibo ſubdere volenti, Franci iure reſtiterunt: & ſi perrexiſſet, vi reſiſtere parabant. Non, quod Salomonem Hiramo regi Tyri, viginti oppida tradidiſſe legimus: neque enim ea donauit, ſed creditori in ſolutum tradidit, ac intra certum tempus recuperauit, quod ex ipſo textu liquet. Erant vero præterea fundi ſteriles, à reliquiis Gentium culti, quos ab Hiramo receptos Iſraelitis demum excolendos incolendoſque dedit. Nihilo magis obſtare poteſt, quod in quibuſdam fere regnis ea pactio inter regem & populum non ita diſerte intercedat. Etenim vt ea etiam nulla ſit, conſtat tamen iure naturæ, reges reipub. non euerſores, ſed moderatores eſſe, ius reipub. ſuis pactionibus mutare non poſſe: dominos tantum, cum pupillis proſpiciunt, non ſecus ac tutores haberi: dominum vero eum non cenſeri, qui ciuitatem libertate ſpoliat, & mancipii inſtar diuendit. Non denique, quod quædam regna ſint à regibus ipſis parta, quia enim non ſuis, ſed publicis manibus, viri

Volater. li. Greg. 3.

1. Reg. c. 9. 2. Chro. c. 8.

l. 2. §. ius rei pub. D. de admiſtr. re. ad ciu. pert. l. tutor. 27. D. de

ff. de admi. tutor. l. si fũ dum §. si tutor. ff. depoſiti & expreſſius Extra uag. de re iudic. c. intellecto. l. 2. & paſſim C. de inter dict. cõm. rer. aliena. 1 Sam. c. 8. v. 14.

bus, opibus regna acquirunt: nil vero magis rationi conſentaneum eſt, quam vt ea, quæ publicis opibus, & communibus ciuium periculis parta ſunt, abſque communi conſilio non alienentur: quod & inter ipſos prædones obtinet. Societatem humanam dirimit, qui contra facit. Itaque etſi imperium Germanicum Franci, iidemq; Gallicum regnum vi occuparint: id tamen iuris in vtroque obtinet. In ſumma: ſtatuamus tandem oportet, reges patrimonii regii non proprietarios, non fructuarios, ſed adminiſtratores tantum eſſe: cumque ita ſit, multo ſane minus, aut rerum priuatarum cuiuſque, aut rerum publicarum, quæ ad ſingula municipia pertinent, proprietatem, vſum fructumue ſibi tribuere poſſe.

Hic tamen nobis, anteq̃ vlterius progrediamur, ſcrupulus eximendus eſt. Cum populus Iſraeliticus regem poſtulaſſet, dixit Deus Samueli: *Audi vocem populi: verum ſignifica ei primum, quodnam ſit futurum ius Regis, qui regnabit ſuper eos.* Tum vero Samuel hoc regis ius futurum inter alia expoſuit, vt agros, vineas, oliueta cuiuſque capiat, quæ miniſtris ſuis donet, res cuiuſque priuatas in ſuum vſum conuertat: deniq; ipſos in ſeruitutem redigat. Mirũ vero, quanti hunc textũ Aulici noſtri faciant: qui alias vniuerſam Scripturam ludibrio habent. Vult hic Deus opt. max. populo Iſraelitico ipſius leuitatem oſtendere, qui cum Deum ipſum præſentem haberet, qui iudices, duceſq;

belli,

belli, quotieſcunq; rogabatur, ipſos & probos ipſi eligeret, lubricum tamen homuncionis, in horas mutari ſoliti, quam Dei immortalis immutabile imperium mallet. Indicat itaque illis quam lubrico in loco ſit rex conſtitutus, quam procliuis virium in violentiam lapſus, quam præceps regni in tyrannidē mutatio. Regem etenim, quem ei tradat, gladium in ipſos ſtricturū, ſua poteſtate præpoſtere vſurū, ius in vi omne poſiturum. Hoc vero, quod vltro ſibi accerſant malum, tum demum ſenſuros, cum remedio locus non fuerit. Deniq; non quod ſit ius regum, ſed quod ius ſibi reges tribuere ſoleāt: nō quid facere ex officio debeant, ſed quid plerunque ex maleficio vſurpent, hoc in textu deſcribitur. Id autem ex Deutero. 17. quod Deus Legem regibus præſcribit manifeſte liquet. Hic dicit Samuel, Regem ſubditos loco ſeruorum habiturum: illic præcipit Deus, ne cor ſuum ſuper fratres extollat: ne inquam, in ſubditos, quos conſanguineorum loco habere tenetur, inſoleſcat. Hic, currus fabricaturum, equites inſtructurū, propria cuiuſq; inuaſurū dicit: illic, ne equos congreget, ne aurum argentūue accumulet, ne populum in Ægyptum, id eſt, in ſeruitutē reducat, monetur. Hic Achabus depingitur, qui Nabothi vineā ſcelere acquirit: illic Dauid, qui ne aquam quidem periculo ſuotū hauſtam, bibere iuſtum putat: hic prædicit Samuel, Regem, quē iuri cuſtodiendo poſtularint, exlegem futurum: illic contra Deus, Legē ſuam regi per ſacerdotes tradi iubet, quā deſcribat, per-

Deut. 17.

1. *Reg.* 21. 2. *Sā.* 23. *v.* 16.

petuoque ante oculos habeat. Itaque Samuel ipſe ſacerdos ſummus, Legem ipſam regiam, q̃ Deuter. 17. extat, Sauli in volumine deſcriptam tradit, quod certe minime feciſſet, ſi eandem violare ius fuiſſet. In ſumma: perinde eſt, ac ſi dixiſſet Samuel: Petiſtis Regem exemplo cæterarum gentium, plerique vero ſunt tyranni. Regem, qui vobis ius diceret: plerique vero quicquid velint, ſibi licere arbitrantur. Interim tamen Deum, cuius ipſa voluntas iuſtitiæ regula eſt, vltro deſeritis. Extat autẽ apud Herodotũ Hiſtoria, è qua facile cognoſcitur, quam procliuis ſit regni in tyrannidem mutatio, cuius Samuel populum admonitum volebat. Deioces propter inſignem iuſtitiæ cõmendationem à Medis Iudex primum eligitur: mox, vt, ſi qui iuri reſiſterent, eos cõpeſcere poſſet, cum idonea poteſtate Rex conſtituitur. Tum ſatellites petit, dein arcem Ecbatanã, aduerſus contumaciam iniurias ſibi extrui curat: demum in propriis iniuriis vel minimis vlciſcendis totus eſt: ad extremum vero regis vultum intueri, regis in conſpectu ridere, aut ſpuere, crimen iudicatur. Vſque adeo periculoſum eſt, impotenti animo, qualis eſt plerorumque hominum, nimiam potentiam cõcedere. Nõ ergo docet eo in loco Samuel, abſolutam eſſe regis potentiam: imo contra populum, ne diſſolutæ hominis impotentiæ, nimiũ potentiæ tribuat, admonitum cupit. Non regis vim exaggerat, ſed aggere coercendam dicit: non effrænem aliquem

quem licentiam regi concedit: quin potius frænum iniiciendum tacite suadet. Hac vero oratione moti Israelitæ, regum suorum potentiã temperasse videntur: quod & omnes prudentes nationes, siue proprio, siue hoc eodem exẽplo, siue etiam alieno periculo edoctæ, sapienter fecerunt, vt ex iis, quæ sequuntur, manifestum erit.

Fœd⁹ siue pactum inter regem & populũ.

Diximus in constituendo rege duplex fœdus initum fuisse: primum, inter Deum & regem & populum, de quo supra: secundum, inter regem & populum, de quo nobis iam agendum est. Saule rege constituto, traditur ei lex regia secundum quam imperet. Dauid in Hebron init fœdus coram Domino, id est, Deo teste adhibito, cum omnibus senioribus Israel, qui vniuersum populum repræsentabant; tũ vero demũ in regem vngitur, Ioas quoq; cum vniuerso populo terræ, in domo Domini, Ioiada summo sacerdote verbis præeunte. Impositum vero dicitur ei vna cum diademate testimoniũ: quod plerique legem Dei, quæ passim eo nomine vocatur, interpretantur. Consimiliter Iosias promittit, se obseruaturum præcepta, testimonia & statuta, in libro fœderis comprehensa. Quibus nominibus intelliguntur leges, quæ tum ad pietatem, tum ad iustitiam pertinent. Quibus omnibus in locis dicitur fœdus initum cum vniuerso populo, vniuersa multitudine, omnibus senioribus, omnibus hominibus Iudæ: vt intelligamus, quod etiam sigillatim ex-

Deut. 17. 1 Sam. 10. v. 25. 2. Sã. c. 5. v. 3. 2. Reg. c. 11. v. 17. & 22. 2 Chronic. c. 23. v. 3. 1 Chronic 11. v. 3.

tim exprimitur, non modo princeps Tribuum verum etiam oēs Chiliarchos, Centuriones, magistratusque inferiores adfuisse, vrbium nomine; quæ singulæ per se cum rege paciscerentur. In eo pacto agebatur de creando rege. Populus enim regem faciebat, non rex populum. Itaq; non dubiū est, quin populus stipularetur, rex promitteret. Stipulatoris vero partes in iure potiores censentur. Stipulabatur ille à rege, an non iuste & secundum leges regnaturus esset? hic, facturum spondebat. Populus demum se iuste imperanti fideliter obsequuturū respōdebat. Itaque promittebat rex pure, populus sub conditione: quæ si non impleretur, populus ipso iure omni obligatione solutus censeretur. In primo fœdere seu pacto, Pietas in obligationem venit: in secundo, Iustitia: illo promittit rex, se pie obediturum Deo: hoc, se iuste imperaturum populo, illo, se gloriam Dei: hoc, vtilitatem populi curaturum: in illo inest conditio, *Si legem meam obseruaris*: in hoc, *Si ius vnicuique suum tribueris*. Illius, ni impleatur, Deus proprie vindex est: huius, legitime vniuersus Populus, quiue vniuersum populum tuendum susceperint, regni proceres. In omnibus vero legitimis imperiis ita perpetuo obseruatū fuit. Persæ, sacrificiis rite peractis, hanc eū Cyro conuentionem faciunt: *Tu primum Cyre, si quis Persis bellum faciat, aut leges violet, proli. 8. de mittisne auxilium patriæ tuæ, omnibus virib. tuis:* Pæd. Ac vt respondit: *Nos Persæ*, aiunt illi, *vicis-*

Xenophon.

sim ti-

sim tibi auxilio erimus, si quis tibi patriam tuenti obsequi nolet. Xenophon vero hanc conuentionem *συμμαχίαν*, id est confœderationem vocat, quomodo Isocrates orationem de officio subditorum erga principem *συμμαχικὸν λόγον*. Inter reges Spartanorum & Ephoros fœdus singulis mensibus renouabatur, etsi illi semper ex Heraclidis erant. Vt vero iurabant reges, se secundum leges patriæ regnaturos: ita Ephori, si feciſſent, regnum in ipsorum manu stabilituros. Consimiliter in regno Romanorum Romulus cum senatu & populo hoc pactum facit. Populus leges ferret, ipse rex latas custodiret: Bellum populus decerneret, ipse gereret. Etsi vero imperatores plerique vi & ambitu magis, quam vllo iure imperium Romanorum adepti sunt, & lege regia, quam vocant omnimodam potestatem sibi arrogarunt: quæ tamen extant legis illius fragmenta tum in libris, tum in Romanis inscriptionibus, satis docent, Reipublicæ curandæ & administrandæ, non euertendæ, & per tyrannidem opprimendæ facultatem cõcessam illis fuisse. Quin & legibus sese teneri, professi sunt boni imperatores & senatui imperium acceptum tulerunt, & ad senatum grauissima quæque retulerunt, eoque inconsulto, quidquam, quod ad summam rei pertineret, decernere nefas putarunt. Quod si vero hodierna imperia spectemus, nullum sane est, quod eo nomine dignum censeatur, in quo inter Principem & subditos pactum eiusmodi nõ intercedat.

Xenophon de Repub. Lacedam. Dionys. Halic. libr. 1.

dat. In imperio Germanico, non ita pridem solebat rex Romanorum, in imperatorem coronandus, fidem & hominium præstare imperio, secus ac vasallus seniori, cum inuestituram feudi accipit. Licet vero per Pontifices verba concepta, in quæ iurabat, paulo immutata fuerint, res tamen eadem perpetuo manet. Itaque Carolum V. Austriacum certis legibus & conditionibus in imperatorem cooptatum scimus vt & alios, qui sequuti sunt, quarum summa erat: *leges latas custoditurum: nouas, inconsultis Electoribus, non laturum: publica publico consilio curaturum: nil alienaturum oppignoraturumue ex iis quæ ad imperium pertinent*: & cætera, quæ sigillatim ab Historiographis recensentur. Cũ vero imperator Aquisgrani coronatur, Colonienſis Archiepiscopus stipulatur primum: *an non sit Ecclesiam defensurus, iustitiam administraturus, imperium conseruaturus, viduas, orphanos, omnesq; omnino miseratione dignos protecturus?* Quod vb. solenniter ante aram iurauit, rogantur principes, quiq; imperium repræsentant, an ipsi idem promittere velint. Nec vero prius aut vngitur, aut gladium, reip. defendendæ nomine, aliaue imperii insignia accipit, quam iusiurãdum illud præstiterit. Ex quo sane manifestum est, imperatorem pure, principes imperii sub conditione obligari. In regno Polonico quin idem obseruetur, dubitabit nemo, qui ritum in Henrici Andegauensis electione coronationeq; nuper admodũ obseruatum

Specu. Saxo. lib 3. art. 54.

Sleid. libr. 1. & 2.

tum intellexerit. In primis cum conditio de vtraq; religione, tum Euangelica, tum Romana, conseruãda apposita fuit, quam conceptis verbis ter stipulantib. procerib. ter spopondit. In Hungarico, Bohemico, & cæteris, quæ recensere longum esset, idem plane fit. Nec vero tantũ vbi electionis ius integrum hactenus manfit, verum etiã vbi successio mera vulgo obtinere putatur, eadem prorsus stipulatio interuenire solet. Rex Franciæ quando inauguratur rogant primũ Laudunensis & Bellouacus Pares Ecclesiastici, populum, qui adest, vniuersum, eumne regem esse cupiat iubeatq;? vnde etiam à populo tum eligi in ipsa inaugurationis formula dicitur. Vbi populus consensisse videatur, iurat, se leges Franciæ priuilegiaq; ac iura in vniuersum omnia tuiturum, domanium non alienaturum, & cætera: quæ etsi interpolata fuerunt, & longe diuersa ab antiqua formula, quæ extat in Bibliotheca capituli Bellouacensis, in quã Philippus primus iurasse comperitur; nihilominus tamen diserte satis exprimuntur. Nec vero prius accingitur gladio, vngitur, coronatur à Paribus, (qui & ipsi corollis ornati sunt) sceptrumque & virgam iustitiæ accipit, aut rex proclamatur, quam populus iusserit: neque etiam prius ei Pares iurant, quam ipsis fidem dederit, se leges accurate custoditurum. Eæ vero sunt, ne patrimonium publicum dilapidet, ne vectigalia, portoria, tributa suopte arbitrio imponat indicatue, ne bellum

decer-

decernat, pacemque faciat: denique, ne quid in publicum, nisi publico consilio statuat. Item sua Senatui, sua Comitiis, sua regni officiarii constet auctoritas: & cætera, quæ perpetuo in regno Francico obseruata fuere. Vbi vero prouinciam aliquam, vrbemue ingreditur, priuilegia eiusdem confirmare tenetur, inque eius leges & consuetudines sese sacramento deuincit. Quod nominatim apud Tholosates, Delphinates, Armoricos, Prouinciales, Rubellanos ipsos obtinet, quorum cum regibus conuentiones disertissimæ sunt: quæ frustra omnes essent, nisi locum conditionis in contractu tenere cēserentur. Extat antiquorum regum Burgundiæ iusiurandum, his verbis: *Omnibus legem iustitiam: maniburgium*, id est tutelam, *conseruabo*. In Anglia, Scotia, Suedia, Dania idem fere mos est, qui in Francia. At certe nusquam disertius, quam in Hispania. In Regno enim Aragonico, peractis multis ceremoniis inter eum qui iustitiam Aragonicam, seu publicam maiestatem repræsentat, in sublimiori quodam solio, & regem inaugurandum, qui illi fidem & hominiū præstat, lectisque legibus & conditionibus, quibus implendis obligatur, his tandem verbis Proceres lingua vernacula regem affantur: *Nos, qui tantum valemus, quantum vos*, (ita enim fert idioma Hispanicum) *& plus possumus, quam vos, regem vos eligimus, cum his & his conditionibus. Inter vos & nos imperat magis quam vos.* Ne vero se perfunctorie tantum aut consuetu-

In Annal. Burgund.

suetudinis antiquæ obseruandæ causa iurasse putet, tertio quoque anno in publico conuentu hæc eadem verba ei repeti solent. Quod si regia potentia fretus insoleſcat, leges publicas violet, fidem datam denique negligat: tum sane ipso iure, summo eo anathemate deuotus censetur, quo olim Ecclesia Iulianum Imperatorem apostatam deuouit. Cuius quidem ea vis est, vt non pro eo amplius, sed in eum preces concipiantur: ipsi vero sua fide & obligatione plane soluti sint, eo iure, quo vasallus seniori excommunicato parere neque ex officio debet, neq; ex sacramento tenetur, quod tum Concilii tũ Conuentus publici apud eos decreto sancitum est. Consimiliter in regno Castellæ, Concilio indicto rex inaugurandus publice primum admonetur sui officii: mox perleguntur conditiones disertissimæ quæ ad reipublicæ vtilitatem pertinent. Tum iurat rex, se eas diligenter & fideliter obseruaturum. Demum vero magnus Equitum magister illi sese iureiurando adstringit, quem cæteri deinde principes ciuitatumq; legati suo quique ordine sequuntur. Quod & in Lusitanico, Legionensi, cæterisque Hispaniæ regnis perinde obseruatur. Neque vero minores principatus alio iure instituti fuerunt. Extant Brabantinorum cæterorũq; Belgiæ populorum, Austriacorum, Garinthiorum & cæterorum cum Principibus suis disertissime conuentiones, q̃ sane conditionum locũ obtinent: Brabantini vero in primis, ne vlli ambiguitati locus

In Cõcil. Toletan. 4. c. 74. & in Tolet. 6. lib. 2 Feud. tit. 28 §. 2.

Laioy ensa. entric.

cus daretur, conditionem istam expresserunt. In duce enim suo inaugurando, conuentionibus antiquis, quibus nil fere ad reipub. conseruationem deest, coram duce perlectis, ni eas omnes obseruarit, sibi integrum esse alium quẽlibet suo arbitratu eligere, palam ei diserteque protestantur. Ipse vero tum in eas, accepta conditione vltroque agnita, sese sacramento deuincit. Quod etiam postremo in Philippi Hispaniarũ regis inauguratione obseruatum fuit. In summa: inter Regem & subditos contractum mutuo obligatorium esse, nemo negare possit: nempe vt bene imperanti bene obediatur, qui quidem iureiurando ab illo primum, deinde ab his confirmari solet. Quæro vero hic, cur iurat aliquis, nisi vt ex animo se ac serio loqui ostendat? An vero quidquam naturæ magis consentaneum est, quam vt ea, quæ placuerunt, seruentur? Deinde cur rex primus iurat, stipulante populo, nisi vt conditionem siue tacitam siue expressam recipiat? Cur vero cõditio contractui apponitur, nisi eo tantum, vt, ni ea impleatur, contractus ipso iure solutus sit? Quod si vero conditionis implendæ defectu contractus ipso iure solutus est, quis periurum populum vocet, qui regi conditionem, quam implere debuit & potuit, negligenti, legemq;, in quam iurauit, violanti, obsequium deneget? Quis vero cõtra eum regem fœdifragum, periurum, eo beneficio prorsus indignum non censeat? Etenim si vasallum clientelæ nexu lex

Ludouicus Guicciard.

l. 1. D. de pac.

l. non minorem 20. D. de transact.

lib. 2. Feudor. 1. 26. §. 24. & tit. 47.

libe-

liberat, in quem senior feloniam commisit, etsi sane senior fidem proprie non dat vasallo, sed vasallus ipsi? si patronum clienti fraudem facientem lex duodecim Tabularum sacrum esse iubet: si liberto aduersus patroni atrocem iniuriam actionem ciuilia iura permittunt: si seruum ipsum iis casibus potestate herili liberant, cum tamen naturalis tantum, non ciuilis obligatio insit: an non multo magis solutus erit populus ea fide, quam regi præstitit, si rex, qui primus ipsi tanquam domino procurator, solenniter iurauit, fidem fregerit? An non vero etiam si non isti ritus, non ea sacra, non ea sacramenta interuenirent: satis tamen ipsa natura docet, Reges ea conditione à populo constitui, vt bene imperent? iudices, vt ius dicant? duces belli, vt exercitum aduersus hostes educant? Quod si vero sæuiunt, iniuriam inferunt, hostes ipsi fiunt: vt reges non sunt, ita nec agnosci à populo debere. Quid si, inquies, populum aliquem vi subactum, in sua verba iurare princeps coegit? Quid si, inquam ego, prædo, pirata, tyrānus, cū quo nulla iuris vllius societas esse censetur, admoto gladio, syngraphamab aliquo extorserit? An non scitum est, fidem vi elicitam non obligare? maxime vero, si contra bonos mores, contra Naturæ ius quidquam promittatur? Quid vero magis cum Natura pugnat, quam si populus sibi ipse catenas & cōpedes iniiciat? si iugulum se suum mucroni obiecturum, si manus sibi ipsi se violenter allaturum,

Dionys. Hali. lib. 2.

Cic. 1. Off.

rum, principi (quod idem plane est) promiserit? Itaque inter regẽ & populum mutua obligatio est, quæ siue ciuilis, siue Naturalis tantum sit, siue tacita, siue verbis cõcepta, nullo pacto tolli, nullo iure violari, nulla vi rescindi potest. Cuius quidem tanta vis est, vt princeps, qui eã contumaciter violet, tyrannus; populus, qui vltro rumpat, seditiosus vere dici possit.

Qui sint tyranni.

Iam cum hactenus regẽ descripserimus: sequitur, vt Tyrannum paulo accuratius describamus. Regem eum esse diximus, qui regnũ siue per stirpem, siue per electionẽ delatũ, riteque commissum, legitime ẽt regit atque gubernat. Eum itaq; tyrannũ, vtpote regi plane contrarium esse, sequitur, qui aut vi malisq; artibus imperium inuasit, aut vltro sponteque delatum regnum contra ius & fas regit, contraq; leges & pacta, quibus sese sacrosanctе deuinxit, peruicaciter administrat. Quod etiam vtrumq; in vnum eundemq; hominẽ cadere potest. Ille vulgo dicitur Tyrannus absque titulo, hic Tyrannus exercitio. Potest vero fieri, vt & vi occupatum regnum, iuste: & iure delatum, iniuste quis regat. At certe cum regnũ ius sit magis, quam hæreditas: & functio, quam possessio: videtur, qui suo munere male fungitur, quam qui munus nõ rite accepit, eo nomine dignior. Sic Papa male ingressus, dicitur intrusus: male gubernans, dicitur abutẽs. Dicebat ille, Ξένος ἀνὴρ δίκαιος οὐ μόνον πολίτου, ἀλλὰ καὶ συγγενοῦς διαφέρει. *Præstat extraneus quiuis iustus, non modo ciui verum*

Arist. c. 10. libr. 5. Polit.

Bart. in tractat. de Tyrannide.

Pythagoras.

verum & consanguineo. Ita etiam nobis dicere liceat: Princeps non rite constitutus, modo iustus sit, cuiuis rite inaugurato, qui iniuste gubernet, longissime præstat. Cum etenim reges pascendo, iudicando, curãdo populo sint instituti: malo sane me fur pascat, quam pastor deuoret: malo mihi prædo ius dicat, quam iudex vim faciat: malo me empiricus curet, q̃ medicus rite infulatus veneno interimat: malo falsus tutor mea bona bene administret, quam legitimus dilapidet. Deinde vtcunque illum ambitio solicitet, videri possit quodammodo vim primo feciſſe, vt postea iustitiam exerceret, vt Cyrus, Alexander, Romani, qui victis plerunque autonomiam & immunitates priuilegiaque concedebant: cum hic sane eo tantum, vt iniuste regnet, ius suum iactare videatur, quod hodie non modo Moschi, Turcæue: verum & Christiani principes permulti faciunt. Itaque illorum factum tractu temporis interdum conualescit: horum quo senescit magis, eo deterius euadit. Quod si vero, ait Augustinus, sunt illa regna, magna tantum latrocinia, in quibus iustitia locum non habet: sunt in eo quidem pares, quod vterque latro, vterq; prædo, vterq; iniustus possessor est, cum sane non minus fur iniustus possessor sit, qui rem alienam inuito domino capit, quam qui oblata male vtitur. At eius certe longe grauius flagitium est, qui interimendum, quam qui conseruandum cœpit: eius, inquam, qui vano titulo

Xenophon. Plutarchus in Alexand. Cæsar. Sueto nius in Cæsare, c. 75. Augustinus lib. 4. de ciuitat. Dei c. 4.

fretus, iniuſte, quam qui eo titulo plane deſtitutus, iuſte tamen regnum vi occupatum gubernat. Iam vero & Tyranni abſq; titulo, differre inter ſe poſſunt. Sunt enim qui fines alienos ambitioſe inuadunt, quales Nimbrodus, Ninus, Chananæi, vt ſuos dilatent. Hi etſi inter ſuos reges dicantur, in illos tamen, quos vltro nec laceſſiti inuadunt, tyrannidem exercent. Sunt qui regnum ſuffragiis deferri ſolitum, adepti, hæreditarium fraude, ambitu, corruptela aliiſue artibus facere conantur, quorum exempla non longe petenda forent, qui ſane eo peiores illis exiſtunt, quo fraus, quamuis odioſior, ait Cicero, eſſe debet. Sunt qui nefando parricidio patriam ipſi inuadunt, ac viperarum inſtar matrem in ipſo enixu euiſcerant, quales qui duces belli creati à populo, Rempublicam inuadunt, vt Cæſar Romæ Dictaturæ prætextu, ac plerique Italiæ principes Sunt & fœminæ, quæ regna legibus patriis maſculis tantum deferri ſolita, occupant, eorumue adminiſtrationem ad ſe rapiunt; vt Athalia Iudaici, Semiramis Aſſyrii, Agrippina Romani imperii ſub Neronis filio; Mammea ſub Alexandro Seuero; Semiamira ſub Heliogabalo; Brunechildes aliquot Francici regni. Quæ quidem impuberes filios ita educari curabant, vt puberes facti voluptatibus tantum indulgerent: itaque omnium rerum poteſtas penes eas tantum earumue ſeruos, miniſtros & pædagogos remaneret. Sunt denique ii, qui deſidia, ignauia,

gnauia, luxu, legitimorum alioqui principum abutentes, ipsosq; voluptatibus, deliciisque inescantes, quales sub Gallicis præsertim Merouingiis quidam Maiores palatii ob illa egregia ministeria creati, regiam auctoritatem ad se totam transferunt, nudumque nomen regibus relinquunt. Qui quidem omnes eius generis sunt, vt quamuis cæteroquin iuste gubernarent, eo tamen ipso, quod iurisdictionem illam prædonum tantum iure habent, merito tamen tyranni sine titulo censeri possint. Iam Tyranni exercitio qui dicantur, non tam facile, ac, quinam vere reges, definire possis. Etenim quia illis libido, his ratio imperat: & hæc quidem ipsa sibi suos limites præscribit, illa vero contra nullis finibus circumscribi potest: quod sit proprie regum ius, facile: quæ vero quantæq; tyrannorum iniuriæ, difficulter admodũ explicari queat: nimirum, vt rectum vniforme atq; vnicum est: obliquum contra varium & multiplex: Ita ius simplex est, & paucis verbis explicabile, cum iniuriæ nullis casibus definiri possint, quin perpetuo plures omittantur, quam explicentur. Etsi vero certæ regulæ sunt, quibus eos si non depingere, saltem vt agnosci possint, apte delineare queas: nulla tamen certior, quam si artes tyrannicas cum regiis virtutibus actionibusque contuleris Tyrannus eminentes in segete spicas demetit: primores Reipubl. dolo, fraude, calumniis opprimit: conspirationes in se initas subinde, quo citius eos

è medio tollat, comminiſcitur, vt Tiberius, Maximinus & cæteri, denique, ne conſanguineis quidem ac fratribus parcit: Rex contra, nõ fratres modo quaſi conſortes agnoſcit; verum etiam optimates omnes fratrum loco habet, iiſque dignitatem ſuam acceptam ferre non veretur. Tyrannus aduerſus nobiles, ignobiles & quaſi terræ filios extollit: qui quod ſua omnia ipſi debeant, quibuslibet in rebus adulentur & inſeruiant: Rex vnumquemque in ſuo gradu tuetur, Proceres tanquam regni amicos fouet, iis non minus, quam ſibi conſultum cupit. Tyrannus viros graues & iuſtos odio proſequitur, ſuſpectoſq; habet, ac ne qui tales euadant, omni arte curat: quia vero non prius ſe tutum putat, quam omniũ mores corruperit, popinas, gancas, lupanaria, ludos, vt Cyrus domandis Sardis, inſtituit: Rex cõtra viros bonos vndequaq; accerſit, inuitat, inuitos ad ſe trahit: ne vero deſint, literarios ludos aperit, gymnaſia inſtituit, ſeminaria virtutũ vbiq; locorum excolit. Tyrannus congregationes publicas, quantũ in ſe eſt, aut vitat, aut tollit, conuẽtus Ordinũ, Comitia, diætas reformidat, ac veſpertilionis inſtar lucẽ hominũ refugit, quin & colloquia, ſermones geſtuſq; ſubditorũ ſuſpecta habet: Rex, quia teſte cœlo viuit, in multitudine Senatorũ gloriatur iiſq; inconſultis nil agendum putat: nec modo eos conuentus non veretur, verum reueretur inprimis & honorat. Tyrãnus ſubditos inter ſe collidit, factiones in-

Ariſt. Polit. c. 11. libr. 5.

rep.

rẽp. ſerit, fouet & alit: vnius ope alteram delet, ac ſuperſtitem tandem opprimit, ex eoque tanquam vlcere, quod perfidi chirurgi ſolent, lucrum perpetuum captat: deniq;, quod Vitellius ille, olere hoſtem mortuum, præſertim ciuem dicere non veretur, aut ſaltem ſentit: Rex pacem inter ſubditos, vt pater concordiam inter liberos, conſeruat, rixarum ſemina ſuffocat, cicatricem quam citiſſime obducit, ne rebelliũ quidem cædẽ abſq; lachrymis audire poteſt. Itaq; quos hic aduerſus hoſtiũ impetus tuetur & defendit: ille, quouis hoſte pernicioſior, proprium mucronem in ſua viſcera vt adigant, cogit. Tyrannus exteros in præſidiis collocat, arces aduerſus ciues extruit, populum exarmat & arce expellit, barbaris & ſtigmaticis ſatellitibus circumſtipatur, ac locuſtas & delatores in ſubditos, tanquam exploratores in hoſtem, publico ære conducit: Rex aduerſus hoſtes non tam ſe mœnibus, quam populi beneuolentia tuetur: quot ciues habet, tot ſe ſatellites habere putat: nõ tam quot circum ſe habeat, quam ne quos habere cogãtũr, cogitat: arces arcendis hoſtibus, non coercendis ciuibus extruit: in populo denique præſidium ſuum omne collocat. Itaque etſi habet ille lictores & ſatellites innumeros, qui turbam ſummoueant, non ſummouent ii tamen metum, ſuſpicionem, miſeroſque miſeriæ mentis tumultus: vtcunque arcem vrbis muniat, arcem interea ſummam, mentem inquam, tyranno

Liu. l. 2. c. 1. Dionyſ. Hali. lib. 5. de Aruntefilio Porſena. Prou. 14. verſ. 28.

Bart. in tract. de Tyrann.

rum tyrannus Metus & Pauor occupat. Hic neque in turba, animo turbatus est, neque in solitudine solicitus, ipsa conscientia tutus, ipsa turba stipatus, vibem, forum, plateas secure obambulat. Tyrannus, si ciuiles dissensiones desint, bellū foris gerit, munimenta extruit, qualia Pharao, vt Iudæos, Polycrates, vt Samios occuparet, quo cætera minus attenderent: id-

Ægid. Rom. de reg. princ.

eoque bellum semper aut parat, aut minatur, aut imminere simulat: accersit denique potius, quam arcessat. Rex nunquam nisi coactus, nūquam nisi reipublicæ causa bellum facit, nunquam denique hamo aureo piscatur, aut bellum suscipit, è quo plus respublica periculi metuere, quam lucri sperare possit. Ille demum artes omnes init, quibus opes subditorum exhauriat, vt in victu quærendo anxii, de libertate recuperanda minus cogitent: itaq; omnia in fiscum conuertit: hic in priuatorum opibus suas consistere ratus, apud subditos suas quodammodo opes deponit, seque tum amplissimum thesaurum habere putat, cum subditi diuitiis affluunt. Demit ille multis, quod paucis iisque indignis donet: exhaurit omnes, vt in paucos profundat: publica dituit, vt sua ædificet, sanguinem populi ad deliquium vsque elicit, quem adulatoribus aliquot ebibendum propinet: hic sibi suisq; commodis demit, vt populo largiatur, publica extruit atq; ornat, vniuersos locupletat, sanguineq; adeo suo populum alit & sustentat. Si ille, quod interdum

Tibe-

Tiberius, Nero, Commodus & cæteri, viscerationes populo concedit, facit vt populũ eo facilius postea euiscerct, ipsique sua quasi viscera comedenda apponit: cum hic sane, si venam secet interdum, si sanguinem eliciat, ad incolumitatem populi salutemque tuendam, non propriam libidinem exatiandam, faciat. Itaque vt hunc Scriptura sacra pastori, ita & illum leoni rugienti comparat, cui tamen vulpes sæpissime copulata est. Quæ enim totius iniustitiæ, ait Cicero, capitalissima est, etsi re ipsa id facit Tyrannus: id tamen ita fere curat, vt tum, cum maxime fallit, vir bonus esse videatur. Itaque pietatem erga Deum simulat, quam Aristoteles *artium tyrannicarum potissimam* vocat. Verum vt populus quidquam in eum moliri vereatur, quem, quia Deum reueretur: Deo charum esse verisimile sit. Studium erga rempublicam: verum non tam vt reipublicæ prosit, quam ne sibi ipsi noceat. Iustitiæ quoq; & fidei laudem in quibusdam rebus, nimirum leuiorib. affectat: verum, quo facilius in grauioribus iniuriam facere & fallere possit: non secus sane, quam latrones, & qui maleficio & scelere pascuntur, qui sine iustitiæ portiuncula saltem aliqua diu consistere nullo modo possent. Clementiæ denique: verum ita vt scelestis quibusdam veniam indulgeat, quos morte mulctare, clementia summa est. Breuiter, quod rex ipse est, tyrannus callidus videri vult: & vt virtutis amore homines incendi scit, ita & virtutis

Prou. 18. v. 5

Arist. c. 11. lib. 5. Polit.

vmbra aliqua decipiendos esse nouit : at cerre vtcunque vultum fingat, vulpina cauda semper prominet : vtcunque obganniat, rictus & rugitus leonem prodit. Porro vt regnum bene constitutum omnia cæterorum bonorum regiminum commoda in se habet: ita & tyrannis omnium prauorum incommoda & vitia conquæst. tinet. Habet ab aristocratia regnum, quod optimates quique in consilium adhibentur : habet ab obligarchia tyrannis, quod pessimi & corruptissimi quique. Vt illic multitudo regum, hic tyrannorum caterua dominatur. Habet regnum à politia, quod omnium ordinum conuentus habentur, ad quos optimi quique, de republica deliberaturi, mittendi deliguntur: habet & à democratia seu ochlocratia tyrannis, quod, si minus eos conuentus impedire possit, saltem vt corruptissimi quique ambitu & malis artibus eo mittantur, sollicite curet, & nostris etiam temporibus factitatum scimus. Sic passim regis vultum tyrannus, regni speciem tyrannis imitatur : & quo astutius, eo diutius durat : cum tamen vix vlla, teste Aristotele, ad centesimum vsque annum peruenisse legatur. In summa : Rex studet vtilitati publicæ, tyrannus propriæ. At sane cum, vt sunt homines, nusquam reperiri queat, qui omnibus in rebus vtilitatem publicam spectet, nec diu consistere quin vllatenus eius rationem habeat: vbi vtilitas publica præualet, rex & regnum : vbi propria, tyrannus & tyrannis locum habere dicentur.

Tho. Aqui. in se- cunda quæst. 12. art. 11.

tur. Hæc de tyrannis exercitio, in quibus depra uatissimorum morum rationem non habemus qui non tam malum principem, quam malum virum facere dicuntur. Si cui vero hæc descriptio vsq; quaq; non satisfaciet, præterquam quod accuratiores forte tyrannorum imagines in Historiis inueniet, viuos & spirantes tyrannos, omnibusq; numeris absolutos hoc tempore, quos intueatur, multis in regionibus, quod & Aristoteles suo seculo conqueritur, habet. Ac tandem ad summam quæstionem his tanquam gradibus peruenimus.

Bart. in tract. de Tyrann. & de Regim. ciuit.

Vidimus, quomodo reges, siue secũdum capita, siue etiam secundum stirpes eligantur à Deo, & constituantur ab vniuerso populo quid rex, quid regni officiarii præstare teneantur, quantum pateat illius potentia, quantum etiam horum munus & officium, quæ pacta quamque sancta in rege constituendo intercedant, & quæ iis conditiones insint, siue tacitæ siue expressæ: demum, quis tyrannus absque titulo, quis etiam exercitio: sequitur modo tandem, cum legitimo Regi, suoque officio tum erga Deum, tum etiam erga populum bene fungenti, tanquam Deo obediendum esse constet: vt, an & per quos, tyranno resisti, quibusq; modis iure possit, edisseramus. Ac de eo, qui absq; titulo tyrannus vulgo vocitatur, primum agendum est. Ergo Ninus aliquis populum nullo sibi iure deuinctum, nulla iniuria lacessitus vi inuadat; Cæsar patriam remq; publicam Romanam

Quity rãnos absq; titulo coerce re teneantur.

Otto Fri-sing. Chr. 5 c. 7. Amõ. li. 4 c. 1. Gre. Turo. lib. 4. c. 5. li. 5. ca. 30. li. 8. c. 29.

manam opprimat : Populus dolo parricidioq; regnum Polonicum ex electiuo hæreditarium facere conetur: Brunichildis aliqua Francici administrationem vna cum Protadio suo totã ad se transferat: aut Ebroinus, Theodorici ignauia fretus, gubernacula regni inuadat, populũq; seruitute opprimat : quid hic iuris statuemus? Primum docet nos ius Naturale, vitam & libertatem nostram, qua sine vita vix vitalis est, aduersus omnem vim & iniuriam conseruare & tueri. Inseuit id Natura canibus aduersus lupos, tauris aduersus leones, columbis aduersus accipitres, pullis aduersus miluos: longe vero magis homini aduersus hominem ipsum, si ipsi fiat lupus. Itaque repugnare, necne liceat, qui ambigit, cum natura ipsa pugnare videtur. Accedit ius Gentium, quo distincta sunt dominia, fixi limites, constituti fines, quos, quisque aduersus quoslibet defendere tenetur. Itaq; non minus licebit resistere Alexandro, si nullo iure fretus, nulla iniuria lacessitus, gentẽ aliquã cum potentissima classe inuadat, quam Diomedi piratæ, si vno myoparone mare infestum reddat. Nec enim, eo posito Diomedẽ Alexander iure, sed impunitate tantũ superat. Nõ minus Alexãdro regionẽ aliquam depopulãti, quam grassatori pallium inuolanti : non minus, si vrbem machinis subruat, quam latroni, qui parietem suffodiat. Accedit vero potissimũ ius Ciuile, quo societates hominum, quæque certis legibus constitutæ sunt, vt illæ vno, hæ alio

alio modo gubernentur: aliæ ab vno, vel paucis, aliæ ab vniuersis regantur: quædam imperium muliebre respuant, nonnullæ admittant: quædam reges ex quadam stirpe, quædā promiscue eligant, &c. Hoc ius si quis vi doloue rumpere tentet, qa societatē, cui debet omnia, violat, quia in patriā cuniculos agit, cui natura cui legib. cui sacramento deuincti sumus, ei omnes resistere tenemur: adeo vt, si negligamus, proditores patriæ, desertores societatis humanæ, iuris contēptores vere simus. Vt vero nos aduersus hosce tyrannos, iura naturæ, gentiū, ciuilia arma capere iubent: ita nec vlla omnino ratio dehortari potest. Non interuenit iusiurandum, non pactum vllum, non vlla obligatio neq; publica, neq; priuata. Itaq; vel priuato cuilibet tyrannidē huiusmodi, si intrudatur, depellere licet. Non habet hic locum lex Iulia maiestatis, quæ perduelles in patriam, aut in principē punit. Neq; enim Princeps is est, qui rempub. alienosue fines, nullo iure fretus, inuadit: neq; perduellis, qui patriam armis defendit. Quin potius huc pertinet iusiurandū, quod Athenis puberes omnes præstare in Aglauræ templo solebant: *Pugnabo pro sacris, pro legibus, pro aris & focis, siue solus, siue cum multis, & ne patriam meam deteriorem, quam accepi, posteris tradam, omnibus virib. enitar.* Non leges de seditiosis seditiosus est is, qui contra publicam disciplinam populum defendendum suscipit. Seditionē autem nō facit, sed tollit, qui euersorē patriæ, publicæq;

l. vlt. D. ad leg. Iu. maiest.

Bart. in tract. de

Guel & Gibel. blicæq; disciplinæ coerceret. Habet vero contra locũ lex de Tyrannicidis, quæ & viuos præmiis, & mortuos epithaphiis, & statuis honorat, vt Harmodiũ & Aristogitonem Athenis, Brutum & Cassium in Græcia statuis æneis, publico decreto, Aratum Sicyonium quoq; quod patriã illi à Pisistrati, Cæsaris, Nicoclis tyrannide liberassent. Quod quidem vsq; adeo probauit antiqtas, vt Xerxes ipse, Athenis deuictis Harmodii & Aristogitonis statuas, in regnum suum transferret: Seleucus in pristinam sedem reportandas curaret: Rhodii vero easdẽ vrbi suæ appulsas, cũ in hospitiũ publice inuitassent, sacris etiam in puluinaribus collocarent. Habet etiã Lex de desertoribus & proditoribus aduersus eos, qui patriam oppressam neglexerint, cũ eos qui metu hostium languorem simulãt, clypeũue abiiciunt, pari cum illis pœna afficiendos esse statuat. Ad hoc itaque tanquam incendium publicum, omnes singulosque conclamare, cum hamis & falcibus concurrere, aquam conferre oportet. Non expectandus præfectus vigilum, si obdormiat: non præfectus vrbi, si cunctetur: certatim quisq; aquam hauriat, tectum scandat, flammam arceat, oportet. Si etenim, dum Capitolium furtim conscendunt Galli, consopiti sunt milites, dormiunt vigiles, muti sunt canes: anseres ipsi excubent, vigilent, ad arma conclament, oportet. Et illi quidem exauctorabuntur, infamia mulctabuntur, inque perpetuam rei memoriam suspendentur: hi con-

Plin. lib. 4. Alexand. li. 6. c. 4. Plut. in Arato. Vale. Maxim. lib. 2. c. vlt. l. 3. & l. omne delictum, §. vlt. ff. de re milit.

tra

tra, & in Capitolio perpetuo nutrientur, & immortali laude decorabuntur.

Hæc dum tyrannis, vt loquuntur, est in Fieri, id est, dum tyrannus molitur, machinatur, cuniculos agit. At certe si semel ita rerum potiatur, vt populus victus, sese iureiurando ei deuinciat, respublica oppressa, suum in eum potestatem transferat, regnũ in suarum legũ mutationem rite consentiat: tum sane, quia titulum, quem antea nullum habebat, adeptus est, nec ex facto tantum, sed iure possidere videtur, etsi populus ἑκὼν ἀεκόντι γε θυμῷ, id iugũ recepit: æquum tamen est, vt obtemperet, & Dei voluntati, qui regna de gente in gentem suo arbitrio transfert, placide acquiescat. Aloqui enim nullum est regnum cuius iurisdictio in dubium reuocari non possit: id tamen, modo, qui prius sine titulo tyrannus erat eum titulum adeptus, legitime gubernet, & tyrannidem non exerceat. Ita iure optimo restitit regis auspiciis populus Iudaicus Senacheribo Assyriorum regi, Palæstinam inuadenti. At damnatur punitur que Sedechias rex, vnaque vniuersus populus, qui post fidem rite datam, nulla iniuria lacessitus, à Nabuchodonozore deficit, nimirum vbi fides data est, non est vllus amplius pœnitentiæ locus: ac in prœliis quidem quisque, quantum viribus potest, eniti debet; vbi vero captiuus fidem dederit, præstare tenetur: ita & contendat populus omni conatu, vt sua iura retineat: at vbi sese alieno iuri, non tam nolens, quam

2 Reg. c. 4 & 25. Ierem. 37.

quam non volens, subiecit, imperium victoris æquo animo patiatur. Sic Pompeius, Cato, Cic. &c. bonorum ciuium officio fungebantur, cum arma aduersus Cæsarem rempublicam euertentem arripuerunt: nec excusari possint ii, quorum desidia factum est, vt illorum conatus minus felicem exitum consequerentur. Augustus ipse cuidam Catonẽ conuiciis proscindenti, respondisse legitur: *bonum ciuem fuisse Catonem, qui præsentem reipubl. statum mutari nollet, qui quidem absq; summo omnium discrimine mutari nequeat.* Quin & Brutus, Cassius, Casca, & cæteri, qui, re adhuc flagrante, Cæsarẽ interfecerunt, accusari non possint. Itaq; publico decreto statuæ æneæ Athenis ipsis erectæ fuerunt, iuxta Harmodii & Aristogitonis statuas, cum Augustum & M. Antonium cæso Cæsare fugerent. At certe seditiosus fuerit Cinna, qui lege regia iam lata, qua populus suam in Augustum omnẽ potestatem contulerat, in eum cõspirasse legitur. Consimiliter dum regnum Francorum Carlingi à Merouingiis, aut Capetani à Carlingis ad se rapere conabantur, absque vlla seditionis culpa resistere licuit: ex quo publico cõsilio, ordinumq; auctoritate translatum fuit regnum, non amplius licuit. Idem vero prorsus iuris est, si quæ fœmina regni Salici gubernacula occupet, si quis mere electiuum regnum hæredibus asserat, quamdiu leges illæ publicæ, auctoritate Consilii vniuersi, id est eorum qui populum vniuersum repræsentant, abrogatæ non sunt.

Xiphilinus in Augusto.

sunt. Nec vero spectare hic oportet, vtra factio maior sit, vtra potentior, vtra clarior. Plures libidine, quam ratione reguntur: itaque plures ferme tyrannidi, quam reipublicæ inseruiunt. At Roma est, inquit Pompeius, vbi Senatus. Senatus, vbi legũ reuerentia, libertatis amor, patriæ cõseruandæ studium. Itaq; etsi Romã Bremius occupare videtur: Roma interim Veiis est vbi Camillus, qui Romam vindicet à seruitute. Veios itaque migrent Quirites oportet, eumq; omni studio, omni conatu, omni industria adiuuent. Etsi, inquam Themistocles, relictis Athenis, in classem cc. triremium cum bonis omnibus sese recepit, non ideo quisquam ex illis ciuitate priuatus est. Quin potius, vt ille respondisse legitur: Ducentæ hæ triremes, sunt nobis vice ciuitatis totius Græciæ maxime, qa ad defensionem eorum omnium, qui salutem publicam tueri volunt, comparatæ sunt. Non etenim vbi arca fuerit, ibi cõtinuo Ecclesia Dei erit: potest enim capi à Palæstinis: Non, inquã, vbi aquilæ visentur, vbi legionum nomina audientur, ibi continuo Romanum exercitũ esse consequitur. At omnino sane, vbi qui pãtriam aduersus tyrannidem tueatur, qui seruitute oppressum populum ad pileum vocet, qui muliebrem impotentiam coerceat, qui adulatores ignauia principis ad omnem iniuriam abutentes comprimat, qui ambitionem intra suos limites manere iubeat. Et hæc quidem de tyrannis absque titulo dicta sunto.

Plut. in Themist.

Ad eos

Aduersus Tyrânos exercitio quantum iure concedatur.

Ad eos vero, qui tyrannidem exercent, siue ii iure primũ, siue vi imperiũ adepti sunt, quantum attinet, caute admodum nobis examinandum est. Primum sane consideremus oportet, Principes omnes homines natos esse: propterea non minus à perturbatione rationem, quam animam à corpore separari posse. Non est ergo, quod non nisi præfectos Principes habere velimus: sed potius nobis optime consultum putemus, si vel mediocres nacti fuerimus. Itaque non, si quibusdam in rebus princeps modum non seruat; non, si rationi interdum non obtemperat; non, si segnius vtilitatem publicam curet; non, si aut in iure dicundo minus diligens, aut in bello propulsando minus acer: cõtinuo tyrannus erit. Equidem cum non vt bobus, homo hominibus deus aliquis, sed homo eadem sorte natus præsit: vt superbus Princeps fuerit, qui hominibus tanquam bestiis abuti voluerit: ita iniquus populus, qui in principe Deũ in lubrica ista natura diuinitatem quæsiuerit. At certe si rempublicam consulto euertat, si iura proterue peruertat, si nullam fidei datæ, nullam conuentionum, nullam iustitiæ, nullã pietatis curam habeat: si suorum ipse sit hostis, si deniq; eas artes quas enumerauimus, aut oẽs, aut præcipuas ineat: tum sane tyrannus, (etsi id nomen ante non male sonabat) id est Dei hominumque hostis, iudicari poterit. Ergo non de minus bono principe, sed de pessimo: non de minus prudenti, sed de malitioso & veterato-

re: non

re: non de iuris imperito, sed de iuris contẽptore: non de imballi, sed de populi hoste regnique vastatore agimus. Illum iuuare posset prudentia senatus, iuris cognitione prætor, belli peritia tribunus: hic optimatibus, senatoribus ducibus belli vnã ceruicem optat, quam vnico ictu amputare possit, nec vllos magis odio prosequitur. Et ille quidem etsi iure tolli ẽt posset, tolerari tamen vteunq; queat: hic contra, quo diutius toleratur, eo intolerabilior euadit. Præterea, vt principi nõ quodlibet licet: ita nec populo sæpe, quod licet, expedit. Sæpe etenim accidere potest, vt remedium, quod adhibetur, ipso morbo deterius sit. Itaq; omnia prius, quã ferrum adhibere: omnia prius quã arma experiri, sapientẽ decet. Si quid ergo per vim fraudemue, aduersus remp. geri videant, qui populum repræsentant, principem admoneant primum: nec vero expectent, dum malum ingraueſcat, & vires acquirat. Est tyrannis febri hecticæ similis quæ primo facilis curatu difficilis cognitu, postea vero cognitu facilis, curatu inprimis difficilis euadit. Itaq; principiis obstabũt, nec quidquã vel minimũ prætermittent. Si vero pergat, nec sæpius admonitus resipiscat, sed eo tantum tendat, vt impune quiduis patrare possit: tum sane tyrannidis reus peractus est, & quæcunque aduersus tyrannũ seu iure, seu iusta vi licent, aduersus eũ adhiberi possunt. Est tyrannis nõ modo crimen, sed omnium criminum caput, & quidem veluti aceruus. Tyrannus rempublic.

subruit,

subruit, ex vniuersis prædam agit, omnium vitæ insidiatur, omnibus fidem violat, omnem sacri iurisiurandi religionem contemnit. Itaque quouis latrone, prædone, homicida, sacrilego, tanto est sceleratior, quanto plures & vniuersos, quam singulos offendere, grauius est. Quod si censentur illi omnes infames, si capite plectuntur, si morte pœnas luũt: si quis pœnas tam atroci crimine dignas comminisci queat? Deinde probauimus, reges omnes regiam dignitatem à populo accipere: populum vniuersum rege potiorem & superiorem esse: regem regni, imperatorem imperii supremum tantum ministrum & actorem esse: populum vero vere dominum existere. Sequitur ergo, tyrannum in populum, tanquam feudi dominum, feloniã committere, regni imperiique sacram Maiestatem lædere, rebellem esse: ac propterea in easdẽ leges incidere, & longe grauiores pœnas mereri. Itaque ait Bartolus, poterit is deponi à superiori, vel ex l. Iulia de vi publica, iustissime puniri. Superior vero vniuersus populus est, quiue eum repræsentant, electores, palatini, patricii, ordinum conuentus, &c. Quod si vero eo progressus fuerit, vt non absq; vi armata expelli possit: tum sane licebit illis populum ad arma vocare, exercitum conscribere, & tanquam aduersus hostem patriæ reique publicæ iudicatum, vim, dolum, omnemque machinam experiri. Denique de eo tandem sententiam quæ de Mãlio Capitolino lata fuit, ferre licebit: Mãlius

In tract. de Tyran. & in tract. de Regim. ciuit.

Vale. lib. 6. c. 3.

lius fuisti mihi, cum præcipites ageres Senones. Iam quia vnus factus es ex Senonibus, vnde eos depulisti, tu ipse præcipitandus es. Non incident propterea regni officiarii in crimen seditionis. In seditione enim duas omnino partes esse necesse est: quæ cum de cõtradictoriis plerunque certent, vnius iustam, alterius iniustam causam esse consequitur. Iusta sane erit, quæ leges defendet, quæ communem vtilitatem tuebitur, quæ regnum iis præsertim auctoribus conseruabit. Iniusta contra, quæ leges violabit, legum violatores defendet, patriæ euersores tuebitur. Iusta, inquit Bartolus, quæ tyrannicum regimen deponere volet: iniusta quæ iustum. Licita, quæ ad bonum publicum: illicita, quæ ad priuatũ tendet. Itaq;, ait Thomas, quia regnum tyrannicum, quod non ordinatur ad bonum commune, sed ad priuatum regentis, non est iustum: perturbatio istius regni non habet rationem seditionis. Non incident quoque in crimen Maiestatis. Committitur hoc crimen in legitimum principem. Legibus vero Princeps, nil nisi lex animata est. Itaque cum is, qui leges, quantum in se est, exanimat, eo nomine censeri non possit: hi, qui in ipsum arma capient, eo crimine non tenebuntur. Cõmittitur & in rempubl. At quia illa demum ibi est, vbi legum auctoritas valet, non vbi priuata tyranni libido rempub. absorbet, tyrannus eius criminis reus erit, qui publicam maiestatem lædit: vindices reipub. hi, qui tyrãnum, sua

Bart. in tract. de Guel. & Gibell. arg. l. § cogitur. ff. de vi & vi arma. Tho. Aqui. in secund. secun. q. 12. art. 11 in fin. l. 1. D. ad l. Iul. maiest.

Cic. auctoritate freti, exque officio oppugnabunt.
Para. 4. Neq; enim hoc casu singuli, sed vniuersi: non inquã subditi, sed domini ab auctore suo rationem rei gestæ repetere videntur. Nihilo magis perfidi censebuntur. Est inter principem & populum vbiq; locorum mutua & reciproca obligatio: promittit ille, se iustum principem futurum: hic, si talis fuerit, se obsequuturũ. Obligatur ergo populus principi, sub conditione: Princeps, populo pure. Itaque si minus adimpletur conditio, solutus est populus, irritus cõtractus, obligatio ipso iure nulla. Perfidus ergo rex, si iniuste imperet: perfidus populus, si iuste imperanti non obtẽperet. At omni perfidiæ crimine vacuus populus, si iniuste imperanti publice renunciet, aut regnum retinere illegitime cupienti, armis euincere conetur: Ergo licet regni officiariis aut omnibus, aut saltem plurib. tyrannũ coercere. Nec vero modo licet, verum ita quidem illis ex officio incumbit, vt ni fecerint, nullo pacto excusari possint. Neque enim putent Electores, Palatini, Patricii, cæteriq; Optimates, eo tantum creatos & institutos esse se, vt semel forte in rege inaugurando sese antiquo more paludatos conspiciendos exhibeant, vt palliatam quandam fabulam ludant, vt Rolandi, Oliuarii, Renaldi, cæterorumque procerum personam eo die, quasi in scena induant vt Arthuri mensam rotundam, quam vocant, specie quadam repræsentent: cæterum, postquam dimissa est turba, & Calliopius, Vale, dixit

xit, ſuis ſe partib. optime functos arbitrentur. Non iſta per iocũ dicuntur, non iſta perfunctorie fiunt, non ſunt iſthæc puerorum ludi, qui regem, vt eſt apud Horatium, per fabulã creant: quin potius ſciant Optimates, vt in honoris, ita & in oneris partem ſe vocari, & rempubl. commiſſam & commendatam eſſe regi quidẽ, vt ſupremo eius ac præcipuo tutori: ipſis vero, vt cõtutoribus. Itaque vt tutores (ẽt honorarii) dati ſunt, quaſi obſeruatores actus eius, qui tutelã præcipue gerit, qui rationem ab eo aſſidue exigant & ſollicite curent, qualiter conuerſetur: ita & hi, vt obſeruent regem, (qui quantum ad prouidentiam pupillarem, tantum dõmini loco habetur) ne quid in populi detrimentũ gerat. Item vt contutoribus imputatur, tutoris qui gerit, factum, ni, cum deberent & poſſent, ſuſpectum fecerint, remouendumq; etiam curarint, nempe ſi cum iis adminiſtrationem non communicet, ſi non ex fide tutelam curãue geret, ſi dolũ admittet, ſi quid ſordide aget, vel pernicioſe pupillo, ſi quid intercipiet ex reb. pupillaribus, ſi pupillo inimicus eſſet: deniq; ſi nimis ruſticus, ſegnis, imperitus, &c. ita & optimates ex principis facto tenebuntur, ni ipſius tyrannidem aut tollant, aut anteuertant, aut ſegnitiem ſua vigilantia & diligentia ſuppleant. Denique, vt, quotieſcunq; non facit tutor nomine pupilli, quod quiuis paterfamilias idoneus faceret, nõ videtur defendi: vt vero melius defendatur, cõtutores proſpicere tenentur: ita multo

Vlp. l. 3. ff. de adm. & peric. tut. & curat. l. 27. ff. eod. l. 14. ff. de adm. & peri. tut. l. 3. ff. de ſuſpect. tut. & curat.

multo æquius, si non patrem familias, sed hostem agat Princeps, optimates in ipsum agere poterūt ac debebunt, cum sane nihilo minus ex ipsius facto, ac è proprio teneantur. Attendāt optimates præterea, regē in administranda republ. primas partes tenere quidē: at ipsos secundas, tertias, suas quosq; suo loco. Non ergo, si ille suas male agat, hi sequentur: non, si rempub. perdat, conniuebunt, Respublica enim iis non secus, quam illi concredita est: & ita quidem, vt non modo ipsi per se suo officio bene fungātur, sed principem in officio suo contineant. Denique, vt rex vtilitatem reipublic. curaturum se promittit: ita & illi. Non igitur, si fidē frangat, suo se propterea sacramento absolutos putabunt, nō magis ac episcopi si Pontifex hæresim tueatur, aut Ecclesiam perdat: imo eo magis implendo sacramento sese obligari putabunt, quo ille magis fœdifragus fuerit. Itaq; si colludunt, præuaricatorū: si cōniuent, desertorum & proditorum: si rempub. à tyrannide non vindicant, tyrannorum numero censentur, vt certe patroni, tutores, reguli denique sunt, si quam tuendam susceperunt, omnibus modis tueantur atq; defendant. Hæc vero etsi satis per se firma, exemplis etiam demonstrari possunt Reges Chananæi, qui populum Israeliticum dura seruitute, tum corporali, tum spiritali, premebant, (commeatu enim & armis interdicebant) tyranni vere erant, exercitio, inquam, non absque titulo. Eglon enim & Iabin vicesimum fere an-

l. 10 & 33. D. de ad. min. & pe ric. tutor. & cur.

Iud. 3.

fere annum placide imperabant. Deus vero excitat extra ordinem Ahod, qui Eglonem ex insidiis confodiat: & Deboram, quæ exercitum Iabini profligat, atq; eo ministerio populum ex tyrannide liberet. Non id quidem, quod magistratibus ordinariis, principibus tribuum, & cæteris minus liceret: quin potius Debora suam ipsis ignauiam desidiamq; improperat, & nonnullos etiã propterea execratur. At certe Deus, populi sui misertus, desidiæ ordinariorum extra ordinem succurrebat. Roboamus Salomonis filius, tributis non necessariis populum leuare recusat, rogatus ab vniuerso populo in Comitiis insolescit, adulatorumque consilio fretus grauiora etiam arroganter minatur. Ambigit nemo, quin iuxta fœdus inter regem & populum primum initum, eam superbiam coercere optimates potuerint. At in eo peccatum fuit, quod per secessionem fecerunt, quæ in Comitiis faciunda erant: deinde, quod à stirpe Iuda (cui regnum Deus ipse attribuerat) ad aliam sceptrum transtulerunt. Denique quod sæpe alias accidit, rem iustam & legitimam iniuste fecerunt. In aliis imperiis crebra eiusce rei exempla occurrunt.

Aug. lib. 17. de Ciuitat. Dei. c. 22.

Brutus tribunus Celerum, & Lucretius præfectus vrbi, aduersus Tarquinium Superbum populum conuocant: cuius auctoritate regno pellitur. Quin & bona eius in fiscũ rediguntur. Vnde satis apparet, ipsum, si prehensus fuisset, secundum leges publicas procul dubio mulcta-

Liu. li. 1.

tum fuisse. Causæ vero narrãtur hæ; quod morem tolleret, quo rex senatum cõsulere solebat, quod suo arbitrio pacem bellumque faceret, quod fœdera inconsulto populo, senatuq;, iniret: quod leges, quarum custos esse debuerat, violaret: in summa, quod fœdus inter reges & quirites, vt ante retulimus, sancitum negligeret. Ad imperatores vero Romanos quod attinet, palam est sententia, qua senatus Romanus Neronem hostem reipubl. iudicauit, vncoque & gemoniis damnauit: qua Vitellium ignominiose mutilatum, perq; vrbem tractum, morte mulctauit: qua Maximinum imperio spoliauit, Maximum vero & Albinum in eius locum suffecit. Quibus aliæ ex probatissimis auctoribus adiungi possint. Nec vero Traianus imperator se aut legibus solutum putauit, aut pœnæ tyrannorum exemptum voluit: qui cum gladium præfecto Prætorii traderet: *Si bene*, inquit, *imperauero, pro me: sin contra, aduersus me stringito.* Consimiliter Franci, Concilii publici auctoritate, curantibus regni officiariis, Childericum primum, Sigibertum, Theodoricum, Childericum tertium regno expulerunt, aliosque ac nonnullos ex alia stirpe, propter tyrannidem iis suffecerunt. Quin & propter desidiam, ignauiam, insaniam, quum aut exterorum iniuriis, aut adulatorum mulierũue libidini & impotentiæ parebant, quosdam exauctorarunt, & quasi Phaethonti habenas abstulerunt, ne vniuersi incendio eodem conflagrarent:

grarent: vt Theodoricum Ebroini causa, Dagobertũ Plectrudis & Theobaldi ipsi⁹ amasii, & cæteros: nempe perinde esse rati, siue mulier siue mulierosus princeps imperaret, seu tyrãnus, seu sub ignauo principe tyrannuli dominarentur, seu denique ipse diabolus esset, seu à diabolo ipso possideretur. Non ita vero pridem Ludouicum vndecimum, principem imperiosissimum, curatores triginta sex recipere coegerunt, quorum consilio rempublicam gerere teneretur. Ecquid autem alias iuris habuerint aut Carlingi Merouingiorum loco in regnum cooptati, aut qui hodie obtinent, Capetani, Carlingis publici Concilii decreto antelati: nisi populo vniuerso, per regni Conciliũ, quod trium Ordinum conuentum vocant, quasi per epitomen repræsentato, & illos exauctorare, & hos auctoritate sua in solio stabilire iure licuit? Eodem pacto Imperio Germanico spoliatos legimus. Adolphũ cIↃ cxcvi. quod pecunia corruptus, bellum feciſſet regi Galliæ in gratiam Angli. Wenceslaum cIↃ. cccc. etsi non tam mali principes hi dici possunt, quam minus boni. Anglico Eduardus secundus ob tyrannidem in subditos, præsertim Proceres, quos inaudita causa de medio tollebat, Elisabetha vxore ipsius Parlamentum regni aduersus eundem implorante: quo auctore, regno indignus iudicatus est. Non ita pridem Christiernus Danico, Ericus Suedico, Maria regina Scotico nuper admodum, quod

Froiſſa. li 1. c. 1. & seq.

Ant. de But. Consi. quod positũ est inter Cõsil. Paul. de Cas. vol. antiq. n. 412. incip. viso punct. Mart. Laudens. tract. de Card. in 2. q. 35. Phil. Dec. in quedam consilio cu-

& in Polonico, Hungarico, Hispanico, Lusitanico, Bohemico, & cæteris, factitatum historię fide dignæ testantur. Quid vero de Pontifice ipso? Cardinales, inquiunt, quia ipsum elegerũt, aut si minus officio suo fungantur, patriarchæ, qui primates sunt post Cardinales, possunt, eo inuito, certis de causis conuocare Concilium, in eoque pontificem iudicare. Si per notorium delictum scandalizet vniuersam Ecclesiã: si sit incorrigibilis, si reformatio necessaria sit tam in capite, quam in membris, si contra iuramẽtum præstitum Concilium congregare nolit, & cætera. Ex facto vero multos Concilii auctoritate destitutos fuisse legimus. Sin vero, ait Baldus, peruicaciter abutantur: primo vtendum est verbis, secundo, herbis, id est, medicamẽtis, postremo, lapidibus, & vbi non sufficit virtutis ingeniũ, valere debet armorum præsidiũ. Quod si vero & doctorum fere omnium calculis, & Conciliorum decretis, & ipsis rebus gestis probatur, Concilium Papam deponere, vt loquũtur, iure posse, qui tamen regem sese regum iactat, & quanto sol luna, tanto Imperatore superiorem venditat, quin etiam regum imperatorumq; prohibito exauctorandorũ auctoritatẽ sibi arrogat: quis tandem dubitare queat, quin à Concilio publico cuiusq; regni, non modo tyrannus, sed ex regno, ob suam insaniam pernicios̃us, deponi & exauctorari possit?

Age vero, in naui ista nostra politica vino sese ingurgitet nauarchus, adiutores plerique aut dormi-

dormiant, aut mutuis poculis inebriati imminentem scopulum ludibundi intueantur. Nauis interea aut eum cursum non teneat, quem domino expedit, aut breui pessum itura videatur: quid hic subpræfecto alicui vigili & solicito faciẽdum putes? An dormientib. aurẽ vellicabit, aut latus fodiet tantum: interim vero, ne quid cæterorum iniussu facere videatur, periclitanti naui opem atq; operam suam non præstabit? Quæ vero ista hæc aut amentia, aut potius impietas fuerit? Agedum, inquam, cum tyrannis, vt ait Plato, quædam phrenesis sit & ebrietas, princeps rempublicam funditus euertat, optimates pleriq; colludãt, connitueant, saltem consopiti sint: populus, qui reipubl. dominus est, ministrorum illorum aut fraude, aut negligentia, quæ ipsa culpa est, in summas angustias redactus sit: existat interea optimatum vnus aliquis, qui grassantem tyrannidem animaduertat, & ex animo execretur, quid huic aduersus illam faciendum putes? An collegas sui tantũ officii admonebit, qui ipsi quantum possunt, officiunt? At, præterquam quod admonere periculosum est, & eo rerum statu crimen capitale censetur: perinde faciat, ac qui, cæteris auxiliis spretis, proiectis armis, apud prædones, in media sylua leges citet, & orationem de iustitia habeat; id vero vere est, quod dicitur, cum ratione insanire, quid ergo? ad gemitus populi obsurdescet, ad latronum ingressum obmutescet, & oscitabit denique,

iusverba fuerunt And. Bart. in d. cons. 1. lib. 1 c. 6.

l. 3. & l. omne delictum. §. vlt. ff. de re milit.

& manus in sinum inseret? At si vel in caligatum, qui metu hostium languorem simularit, proditoris pœnam iura statuunt: quam tandem in eum statuemus, qui, quos ipse tuendos suscepit, siue malitia, siue ignauia prodit? Quin potius, cautis per celeusma, quæ opus erit, imperabit: curabit, ne quid respubl. detrimenti capiat, ac rege etiam inuito & renitente, regnum per quod ipse rex existit, conseruabit, regemq; ipsum, tanquam phreneticum, aut furiosum ni alias possit, pedib. manibusque reuinctum, sanabit. Enimuero non est, vt diximus, vniuersa regni administratio regi à populo commendata: vt nec pontifici vniuersalis Ecclesiæ episcopatus, (aiunt) sed optimatum cuiq; pro virili. At certe, quia concordia ab ciuitate proficiscitur, ne qua inter Pares æmulatio esset, rex institutus fuit, qui supremum, in administratione reipubl. locum teneret. Iurat rex, se salutem regni curaturum, idem optimates etiam singuli per se. Num ergo, si rex, aut optimates plerique, neglecta fide, rempublicam aut perdant, aut periclitantem deserant, debebunt propterea cæteri rempubli. deserere, aut saltem minus defendere tenebuntur, quasi suo iureiurando soluti sint? Quin potius tum maxime fidem suam præstare debent, cum cæteri negligunt, præsertim cum in eum finem præcipue, tanquam ephori, sint instituti: ac quidque demum iustum censeatur, cum finem suum attigit. Num etenim si plu-

res

res eandem rem promiserunt, vnius periurio alterius obligatio perimitur? num, si plures eiusdem summæ correi sunt, vnius fraude cæteri liberantur? Num, si plures contutores pupillum male tuentur, ibi illorum culpa vnus aliquis vir bonus tutelæ onere minus tenetur? Quin potius, nec illi perfidiæ infamiam vitare possunt, ni quatenus in iis positum est, fidei suæ satis facere conentur: nec hi sese periculo tutelæ male gestæ iudicioq; eximere, ni cæteros contutores suspectos agant: cum sane non modo tutor vnicus cæteros suspectos agere possit, & remouendos curare, verum etiam remotus. Itaq; qui regno imperioue vniuerso opẽ operamque suam promiserint, quales Comes stabuli, Mareschalli, Patricii & cæteri, aut qui alicui speciatim regioni, vrbiue, quæ regni partem faciat: quales Duces, Marchiones, Comites, Maiores & cæteri, vniuersæ reipublicæ, eiue reipublicæ parti, quam ipsis secundum regẽ populus commiserit, tyrãnide oppressæ succurrere tenentur. Et illi quidem vniuersum regnũ à tyrannide vindicare debent, si possunt: hi tanquam tutores per regiones dati, eam regni partem, cuius tutelam susceperunt. Illi, inquam, tyrannum coercere, hi à suis finibus arcere tenentur. Itaque Mathathias, tanquam optimatum vnus, cæteris partim conniuentibus, partim colludentibus, Antiocho regnum Iudæorum tyrannice opprimente, populum arma capturus his verbis affatur: *Restauremus statum*

Machab. libr. 1. c. 3. v. 45.

populi nostra, dimicemus pro populo nostro, proq; sanctis locis nostris. Vnde non pro religione tantum; sed pro patria, pro focis, inquam, non minus iuste, quam pro aris arma capi posse aduersus tyrannum, (qualis is erat) liquido apparet. Neque enim reprehenduntur à quoquã, quod regnum euicerint, sed quod regiam dignitatem, quæ ad tribum Iudæ pertinebat, sibi vendicarint. Exempla eodem pertinentia apud historiographos plurima occurrunt. Arbactus Mediæ præfectus, Sardanapalum inter mulieres penſa distribuentem, opesq; regias in meretrices profundẽtem interficit. Vindex Galliarum, & Galba Hispaniarum Præsides, à Nerone cõniuente ad ipsius tyrannidem senatu deficiunt, vnaq; Gallia & Hispania vniuersa. Verum insigne est inprimis Laconicũ illud iudicium quod sane ab eo senatu profectum, apud omnes gentes in rem iudicatam transire debet. Cum Lacedæmonii Byzantium possiderent, Clearchum ducem exercitus vibi præfecerant, qui frumentum ciuibus ereptum, militibus extraneis distribuebat. Interea vero familiæ ciuium fame peribant. Anaxilaus igitur, vnus ex vrbis optimatibus, ea tyrannide commotus, de patriæ deditione cum Alcibiade paciscitur: atque is paulo post in vrbem recipitur: Anaxilaus Spartæ accusatus ob Byzantii deditionem, causam suam ipse agit. Spartani hominem absoluerunt: quia, aiunt, bella gerenda sunt cum hostibus, non cum rerum natura. Nil vero magis

gis naturæ repugnat, quam si, qui vrbẽ aliquam defendere tenentur, ipsis hostibus iniquiores sint. Hæc Lacedæmonii qui iuste regnabant, quib. vix vlli boni reges non assentiantur. Ni mirum, qui bene regnare cupiunt, quid in tyrannos statuatur, quid optimates iure possint, quid populus ipse, susq; deq; habent. Verum vlterius adhuc nobis progrediendum est.

Tenetur nautarum quilibet, si nauarchi culpa negligentiaue nauis periclitetur, manũ admouere. Tenetur Optimatum quilibet, si principis collegarumq; scelere, vel desidia Respub. pereat, laboranti succurrere, regnũ denique in solidum, eiusue saltem eam partem, quæ sibi commissa fuerit, à tyrannide vindicare. An vero tandem mediastino cuilibet idem licebit? An Herdonio Sabino, Euno Suriano, Spartaco gladiatori forte, an, inquam, priuato cuilibet seruos ad pileum vocare, subditos ad arma ciere, manus denique cum principe conserere, si tyrannis vrgeat, licebit? Minime vero. Singulis seu priuatis respubl. commissa non est: imo ipsi optimatum & magistratuum curæ, non secus ac pupilli, commissi sunt. Itaque nõ tenentur rempubl. tueri, qui seipsos tueri non possint. Singulis neque à Deo, neque à populo gladius concessus est. Itaque si gladium iniusti stringant, seditiosi sunt, quamuis causa iusta videatur. Singuli denique principem non constituunt, sed vniuersi. Itaque vniuersorum, eorum, inquam, qui vniuersos in regno, regione, *l. 1. C. de seditiosis.*

ne, vrbeue, quæ regni partem faciat, repræsen-
l.8.l.9 ff. de auct. & cõs. tutor. curat. tant, iussum expectent oportet, aut vnius sal-
tem ex illis, antequam aduersus principem
quidquam moliantur. Etenim vt pupillus, non
nisi tutore auctore, actionem intẽdere potest,
etsi pupillus quidem dominus vere est, tutor
vero pro domino tantum, quantum ad pupil-
larem prouidentiam attinet, habetur: ita neque
populus, nisi iis auctoribus, in quos suam au-
ctoritatem & potestatem transtulit, siue ii or-
dinarii magistratus sint, siue in conuentu pu-
Senec. li.1. de Benef. blico extra ordinem creati: quos, inquam, gla-
dio suo in eam rem accinxit, quibus se regen-
dum curandumque tradidit: qui denique, non
secus ac prætor ille Romæ, qui inter seruos &
dominos ius dicebat, eo loco vere constituti
sunt, vt si quælis inter regem & subditos obo-
riatur, iudices & vindices se præstent, ne ipsi
subditi in sua ipsorum causa sententiam pro-
nuncient. Itaque si vectigalia & tributa iniqua
imperari, si quæ contra pacta inue fraudem fie-
ri videantur, nec tamen optimatum vllus reclа-
met aut repugnet, conquiescendum sibi pu-
tent, ac cogitent, optimos medicos mor-
bum vt anteuertant, aut tollant, venæ sectio-
nem, humorum euacuationem, sacrificatio-
nem sæpe imperare. Ita enim rerum natura
comparatum esse, vt vix vllum malum absque
altero curari, vix quicquam boni absque im-
probo labore acquiri possit. Habent exem-
plum populi Israelitici sub Salomone, qui tri-

buta

buta, quæ ad templum extruendum, regnumque muniendum grauissima imperabantur, non recusauit: quia publico consilio, ad Dei gloriam reique publ. decus & ornamentum ea imperari iudicabat. Habent & Christi Seruatoris nostri, qui etsi Rex ipse regum erat, quia tamen priuatam personam tum sustinebat, tributum libenter persoluit. Si manifestæ tyrannidi faueant optimates ipsi, aut saltem non repugnent, recordentur, propter peccata populi, Deo permittente, regnare hypocritas, qui, ni se ad Deum ipsi ex corde conuertant, nullis machinis euerti possint. Itaque non pedib. nõ manibus, sed genibus flexis opus esse. Deniq; malos principes ferant, meliores optent, & non secus ac grandinem, illuuiones, tempestates, cæteraſq; naturales calamitates, tyrannidem illam sibi æquo animo ferendam, aut sedes mutãdas putent. Si Dauid in montes sese recipit, & Sauli tyranno parcit, qui non erat ex optimatib. populi: Christus, quia regnũ ipsius nõ erat de hoc mundo, in Ægyptũ fugit, seseq; tyrannidi subducit: Paulus, quia singulorum Christianorũ, non magistratuum officium describit, vel Neroni ipsi obediendum esse docet. At si optimates omnes, aut plerique, aut vnus saltem aliquis manifestam tyrannidem coercere, aut magistratus ab ea regni parte, quæ sibi commissa fuerit, arcere conetur, & ita quidẽ vt is sit, qui eius expellendæ prætextu alia non inuehant, tũ sane, tanquam agmine facto, certatim ad de- *Ioh. 34. v. 30.*

lectum concurrant, obnixe pedibus manibusque opem ferant, an tanquam Deus ipse cœlitus signum pugnæ aduersus tyrannos dederit, rempubl. regnumq; à tyrannide vindicare conentur. Etenim vt populum per tyrannos, ita & tyrannos per populum punit & castigat Deus: atumque perpetuo est, quod Syrachus dicit, *Regna transferri de gente in gentem, propter iniquitates, iniurias & scelera principum; omnem vero tyrannidem parum diuturnam existere.* Sic Centuriones & milites, Ioiadæ summi sacerdotis iussa alacriter exequuntur in vindicãda Athaliæ, reginæ tyrannide. Sic pii omnes ex Israele, ad Machabæos se recipiũt, partim vt veriũ Dei cultum, partim vt rem p. aduersus impios & iniquos conatus Antiochi tueantur: Deus vero iustis eorum conatibus fauet, & prosperum exitum largitur. Quid vero? An non etiam aliquando ex ipsis priuatis vindicem tyrannidis aliquem Deus excitare potest? An non idem ipse, qui tyrannos è plebe, nullo titulo, nullo prætextu fretos, puniendo populo excitat, liberatores etiam vel ex ima plebe excitare poterit? An non idem, qui Iabino, qui Egloni populum mancipauit, per Ehodem, Baracum, Deboram, eundem ab optimatib. derelictum liberauit, & quasi manumisit? Quid ergo iam obstat, dices, quin idem Deus, qui nobis tyrãnos hoc tempore immisit, tyrannorum vltores etiam extra ordinem mittat? Cur, si Achab sæuit in viros bonos, si Iezabel Nabotho falsos testes

Eccl. 10.

teſtes ſubornat, non erit & Iehu, qui familiam Achabi deleat, qui ſanguinem Nabothi vindicet, qui Iezabelem canibus lacerandam proiiciat? Certe, quod antea reſpondi, vt iuſtitiæ ita neq; miſericordiæ diuinæ, vllo tempore quidquam decedit. At vero, cum euidentia illa ſigna, quib. extraordinariam illorum heroũ vocationem Deus confirmare ſolebat, nobis hoc ſeculo vt plurimum deſint, videat populus, ne, dum ſicco pede duce aliquo impoſtore, mare transfretare cupit, in gurgitem, quod Iudæis accid. ſſe aliquando legimus, præceps ruat: ne, dum vindicem tyrannidi quærit, ſequatur forte aliquem, qui, eo tyranno expulſo, tyrannidem ipſam ad ſe tranferat: ne deniq;, dum reipublic. merere geſtit, priuatæ alicuius libidini militet: itaque, quod multis rebuſp. præſertim Italicis accidit, dum præſens malum arcere conatur, longe grauius accerſat.

In ſumma, vt hunc tandem tractatum concludamus, principes eliguntur à Deo, conſtituuntur à populo. Vt ſinguli principe inferiores ſunt, ita vniuerſi, & qui vniuerſos repræſentant, regni officiarii, principe ſuperiores ſunt. In conſtituendo principe interuenit fœdus inter ipſum & populum, tacitum, expreſſum, naturale, vel etiam ciuile, vt bene imperanti bene pareatur, vt reipubl. inſeruienti omnes inſeruiant, vt legibus obtemperanti omnes obſequantur, &c. Huius vero fœderis ſeu pacti regni officiarii vindices & cuſtodes ſunt. Qui hoc

pactũ perfide & peruicacitate violat, is vere exercitio tyrannus est. Itaque regni officiarii ipsum & secundum leges iudicare, & renitentẽ vi coercere, si alias non possunt, ex officio tenẽtur. Hi duorum generum sunt. Qui regni vniuersi tutelam susceperunt, quales Gomes stabuli, Mareschalli, Patricii, Palatini & cæteri, singuli per se cæteris conniuentibus aut colludentibus, tyrannum coercere debent: qui alicuius partis, regionisue, quales duces, marchiones, comites, consules, maiores, tyrannidem tyrannumq; ab ea regione vibeue arcere iure suo possunt. Porro singuli siue priuati aduersus tyrannos exercitio, gladium non stringent: quia non à singulis, sed ab vniuersis constituti sunt. At aduersus eos, qui absque titulo sese intrudunt; quia nulla pactio intercessit, promiscue admittuntur. Quo in genere censeri possunt ii, qui ignauia desidiaue legitimi principis abutẽtes, tyrannidem in ipsius subditos exercent. Et hæc hactenus: quibus ex secunda quæstione, quæ forte desunt, adiungi possunt.

QVÆST. IV.

An iure possint, aut debeant vicini Principes auxilium ferre aliorum Principum subditis, religionis puræ causa afflictis, aut manifesta tyrannide oppressis?

Succe-

SVccedit iam alia quæstio, in qua certe definiēda, cōscientia magis, quā scientia opus est, quæq; si charitas hoc seculo locū suū obtineret, plan: otiosa esset. At quia, vt nunc sunt mores, charitate ipsa nil quidquam est inter homines aut carius aut rarius: videtur etiam à nobis breuiter tractanda. Tyranni, tum animarum, tum corporum, tū Ecclesiæ, tum reipublicæ regniue, coerceri, expelli, & puniri, per populum possunt. Vtrunq; iam rationib. euicimus. Verū, quia vel ea fraus tyrannorum, vel ea subditorū simplicitas plerunq; est, vt vix ante cognoscantur illi, quā rapuerint: aut hi de sua salute cogitent, quam ferme petierint, in easq; angustias redacti, hi, à quib. suis virib. emergere non possunt, alienas implorare coguntur: quæritur, *vtrum iis religionis, aut reipubl. regni Christi, aut regni sui causam tuentib. principes Christiani auxilium ferre iure possint?* Et multi quidem, cum afflictis opem ferendo suas se opes aucturos sperarunt, protinus licere iudicarunt. Sic enim Romani, Alexander Magnus, & cæteri multi, tyrannorum coercendorū prætextu, pomœria sæpe sua protulerunt. Nec ita pridem vidimus Henricum II. Franciæ regem, bellum intulisse Carolo V. Principum Imperii, & quidem Protestantium liberandorum defendendorumque prætextu: vt etiam Henricum VIII. Angliæ regem Protestantibus Germaniæ opem ferre paratum, vt Carolo V. negotium facesseret. At

si aut

si aut periculi aliquid inde metuatur, aut lucri minus sperari possit, tum plane pleroſq; principes, liceat, nec ne, disputantes audias. Et vt illi pietatis prætextu, aut ambitionem, aut quæstum tegebant: sic hi desidiæ suæ iustitiam obtendunt, cum sane nec illos vere hortaretur pietas, quæ aliena tantum quærit, nec hos iustitia dehortari debeat, quæ tota foras spectat, & quasi proiecta est. Ergo, vtriſque posthabitis, in religionis primum causa quid vera pietas, quidq; iustitia suadeāt, videamus. Primum ratum sit, Vnicā esse Ecclesiam, cuius caput Christus, cuiusq; ita membra inter se cohærent consentiantque, vt nullum ex illis vel minimum, vim læsionemue pati possit, quin cætera lædantur & dolorem percipiant, vt in vniuersa Scriptura docet. Propterea cōparatur Ecclesia corpori. Corpus vero sæpe non brachii modo, aut cruris, sed minimi etiam digiti læsione afficitur, aut vulnere perit. Frustra itaq; iactet aliquis, huius sibi corporis salutem cordi esse, qui, quod totum tueri potest, membratim dilaniari & discerpi patitur. Comparatur ædificio. Ædificium vero, quamcunque in partem cuniculi agantur, totum sæpe corruit: quamcunque contignationem flamma inuadat, in vniuersum periclitatur. Ridiculus itaque fuerit, qui forte quod in hypogæo habitet, flammam à tecto arcere cūctaretur. Male sanus, qui cuniculos contrarius eludere nolit: quod in hunc, non in illum parietem admoueantur. Compa-

ratur

ratur & naui. Nauis vero tota simul periclitatur, tota simul perit. Itaq; æque tuti sunt, qui in prora, ac qui in puppi, qui in carina, ac qui in transtris, si tempestas sæuiat, cum certe vel vulgato prouerbio, qui in eodem periculo versantur, in eadem naui esse dicantur. His positis, certe qui eius dolore, incendio, iactatione non commouetur, ex eo corpore non est, in familia Christi non censetur, locum in Arca nullum habet. Qui vero vel tantillū commouetur, nihilo magis dubitare debet, an Ecclesiæ mēbris vexatis opē ferre debeat, quā, an sibi ipsi, an seipsum iuuare, cū omnes in Ecclesia vnū simus. Quin potius quisq; in suo munere suam iis opem, operamq; præstare tenetur: & eo vtiq; maiorem, quo ampliores à Deo opes, nec tam possidendas, quam dispensandas accepit.

Hæc Ecclesia vt vnica est, ita etiam singulis Principib. Christianis in vniuersum & in solidū commendata atq; commissa est. Quia enim vni alicui vniuersam committere, lubricum erat, singulis vero singulas eius partes, ab eius vnitate plane alienum: vniuersam singulis, singulas eius partes vniuersis commisit Deus. Nec vero vt propugnent eam tantum, verum etiam, vt, quantum possint, propagandam curent. Itaque si vnam eius partem, Germanicam forte, aut Anglicam, princeps regionis illius curet, alteram vero oppressam, si opē ferre possit, deserat & negligat, Ecclesiam deseruisse censetur: cū sane sponsa Christi vnica sit,

quam

quam, ne vſquam violetur, corrumpatur ue, omnibus viribus protegere ac tueri debeat. Huius vniuerſæ inſtaurationem vt priuati quique genib. flexis, ita magiſtratus, pedib. manib. totis, inquam, virib. promouere tenentur. Neq;. n. alia eſt Eccleſia Epheſina, alia Coloſſenſis, &cæteræ, ſed ſingulæ illæ vniuerſæ Eccleſiæ partes ſunt: vniuerſa vero regnum Chriſti eſt, quod oēs priuati optare debent: reges vero, principes, magiſtratus, amplificare, dilatare, propugnare & propagare vbique, & aduerſus quoſcunque tenentur. Propterea apud Iudæos vnicum templum erat, à Salomone extructum, quod vnitatem Eccleſiæ repræſentabat. Ridiculus vero & plectendus foret ædituus, qui partem aliquam ſartam tectam curaret, cæteras complui pateretur. Conſimiliter reges Chriſtiani omnes, cum inaugurantur, gladium tuendæ nominatim Catholicæ ſeu vniuerſæ Eccleſiæ accipiunt, quo in manum accepto, omnes plagas Orbis deſignant, inque orientem, occaſum, meridiem, ſeptentriones eum vibrant, ne vlla eius pars excepta cenſeatur. Cum veto Eccleſiæ protectionem eo ritu ſuſcipiunt, veram procul dubio intelligunt, nō falſam. Itaque ei, quam veram & puram eſſe profitentur, in integrum reſtituendæ operam ſuam præſtare debent. Ita vero à piis principibus obſeruatum fuiſſe, exempla docere poſſunt. Tempore Ezechiæ regis Iuda, iampridem mancipatum erat regnum Iſrael regi Aſſyriorum nimi-

2 Chronic. c. 31.

rum

rum inde ab Oſea Rege. Itaque ſi ea Eccleſia Dei tantum, quæ in regno Iuda erat, non etiam vniuerſa Ezechiæ commiſſa fuiſſet: ſi, inquam, eodem modo cuſtodiendi fuiſſent limites agrorum in Eccleſia defendenda, ac in tributo forte imperando: Ezechias proculdubio, ea præſertim tempeſtate, qua Aſſyrii orbis imperio potiebantur, ſeſe continuiſſet. At videmus, eum inuitaſſe per veredarios vniuerſum Iſraelem, ſubditos, inquam, regis Aſſyrii, ad Paſcha celebrandum in Ieruſalem, quin & pios in Iſraele, in diruendis excelſis ſuis, in ditionibus nimirum Ephraim & Manaſſe & cæteris, quæ Aſſyriis parebant, adiuuiſſe. Sic etam legimus Ioſiam regem, in primis pium, non regnum ſuũ modo, verum & Iſraeliticum, regitum Aſſyriorum plane addictum, cultu idolorum repurgaſſe. Nimirum vbi Dei gloria, vbi Chriſti regnum agitur, nulli limites, nulli fines, nulli cancelli, piorum principum zelum arcere debent. Siu vis forte maior immineat, recordentur horum exemplo, qui vere Dominum timent, neminem metuere poſſe. Hæc piorum principum exempla, ex quo Eccleſia, quæ prius Palæſtina circumſcribebatur, per vniuerſum orbem diffuſa fuit, Chriſtiani Principes multi inſequuti ſunt. Erant Conſtantinus & Licinius imperatores ambo: ille Orientis, hic Occidentis. Erant & collegæ pari poteſtate præditi. Notum vero eſt, quod vulgo dicitur: *Parem in parem non habere imperium.* Nihilominus tamen

2. Reg. c. 22. 2 Chronic. 34. 7. 6. & 35.

tamen Constantinus Licinium Christianos, in iisq; nobiles pleroſq;, religionis ſiue cauſa, ſiue prætextu, relegantem, diuexantem, contrucidantem, bello petit, religionis liberum cultum Christianis vi impetrat: fidem denique frangentem, & ad priſtinam ſæuitiam reuertentem Theſſalonicæ morte mulctari iubet. Constantinus, inquam, ille Magnus, cuius vſque adeo pietas ab omnibus illius ſeculi Theologis celebratur, vt de eo quidam dictum velint, quod eſt apud Eſaiã Prophetam: *Reges Eccleſiæ nutricios & paſtores futuros.* Eo mortuo, diuiſum fuit Romanum imperium inter filios, æquo iure, nulla cuiquam adiuncta prærogatiua: ex his Constans Orthodoxos, Constantius natu maior Arrianos fouebat. Et hic quidem Athanaſium Arrianorum hoſtem, Alexandria expulerat. Certe ſi limitum vlla ratio haberi debuit, inter fratres debuit. Interim tamen minatur ille fratri, ni Athanaſium reſtituat, vi facere paratus, ni quam primum eum hic in integrum reſtituiſſet. Quod ſi vero vnius epiſcopi reſtituendi cauſa hæc facere non dubitauit: an non multo æquius, cum pars populi aliquanta opprimitur, cum auxilium implorat, Optimatibuſque auctoribus, religionem ſuam tueri cupit? Sic & Theodoſius, Attico epiſcopo ſuadente, aduerſus Choſroem Perſarum regẽ bellũ ſuſcepit, vt Christianis religionis cauſa vexatis ſuccurreret, etſi ii priuati vere erant. Quod ſane iuſtiſſimi illi principes, qui tot le-

Sozo. lib. 7. c. 18.

ges

ges sanxerũt, quique tantã iuris curam habuerunt, minime feciſſent, ſi eo facto alienos fines & iura gentium violari iudicaſſent. Quorſum vero tot expeditiones principum Chriſtianorũ in Syriam aduerſus Saracenos, quorſum toties imperatæ decimæ illæ Saladinides, quorſum tot bella ſocialia aduerſus Turcas, tot aduerſus eoſdẽ indictæ cruciatæ, ſi quibuſuis Chriſtianis principib. ẽt remotiſſimis, Eccleſiam Dei tyrannide, Chriſtianos captiuos ſeruitutis iugo liberare non licuit? Quib. vero argumẽtis impellebantur ad id bellũ, quib. rationib. vrgebantur, niſi, quod Eccleſia vna eſſet, quod Chriſtus oẽs omnino ad delectũ vndiquaq; vocaret? quod communia pericula communib. armis depellẽda eſſent? quæ omnia pariter huic noſtrę cauſæ plane conueniunt. Quod ſi vero licuit illis aduerſus Mahometem, nec modo licuit, verum vt alacribus præmium, ita & ignauis & cunctatoribus pœna ſtatuta fuit: cur nõ & aduerſus Chriſti hoſtem? Si, inquam, in Græcos Troiam noſtram obſidentes, cur non & in Sinonem incendiarium? Denique, ſi Chriſtianos ſeruitute corporea (neminem enim cogunt Turcæ) liberare pium fuit; an non multo magis miſerorum animas manumittere, inque libertatem reſtituere? Et hæc quidem tot piorum principum exẽpla, legis inſtar eſſe poſſunt. Verum quid Deus ipſe per os Prophetarum in eos qui Eccleſiæ inſtaurationem non promoueant, aut afflictionem negligant, paſſim decernat, audien-

Num. audiendum est. Gaditæ, Rubenitæ, & dimidia
32. tribus Manassæ, petunt à Mose suam sibi suisq;
Iosue familiis portionem tribui cis Iordanem. Et
c.4.7. Moses quidem tribuit: verum ea lege atque cõ-
12. ditione, vt Fratres, cæteros, inquam, Israeli-
Deut. tas, in consequenda terra Chanaan non adiu-
c.3.v. uent modo: verum, quia primi portionem ob-
20. tinuerunt, præcedant eos, & in prima acie sint collocati. Sin minus, eosdem diris deuouet, anathemate percutit, atque iis comparat, qui ad Cadesbarne rebelles iudicati fuerant. Quid enim? ait. Fratres vestri belligerabuntur, vos vero interea hic quiescetis? Quin potius traiicietis Iordanem, nec prius huc ad penates vestros regrediemini, quam Deus hostes suos expulerit à facie sua; requiemque fratribus vestris, non secus ac vobis, concesserit. Tum demum vero innocentes eritis coram Domino & Israele: nimirum quos primos tanto beneficio dignatus est Deus optimus maximus, ni fratres adiuuent, ni laborũ socii sint, ni præcedãt, grauissimæ pœnæ proculdubio manent. Con-
Iud.5. similiter cum Debora duce, Nephthalitæ & Zabulonenses in Iabinum tyrannum arma cepissent, ac interim tribus Ruben, quæ prima in armis esse debuerat, sese fistula inter gregũ pascua oblectaret, Galaad intermedio amne sese tutũ putaret: Dan maris imperiũ iactaret: Assur denique montium asperitate confideret, Spiritu Dei per Prophetissam loquẽte, disertissime omnes damnantur. *Maledicite Merez*, ait Angelus

lus Domini, *diris deuouete habitatores eius, quia non venerunt in auxiliũ Domini cum strenuis.* At benedicta Iahel vxor Heberi Cinæi, quæ (licet fœdus cum gentibus causari potuisset) Sisaram nihilominus ipsum hostilis exercitus ducem confodit: itaq; pie Vrias: *Arca*, inquit, *Israel, Iuda, habitant sub tentoriis, sub pellibus degunt, noctem sæpe insomnem sub dio transigunt: ego vero cum vxore epulabor, genio indulgebo, deliciabor? Viuit Deus, nunquam hoc faciam.* Impie contra principes Israel, qui montiũ Samariæ difficultate, Sioniſq; munitione freti, luxu diffluunt, conuiuantur, comessantur, in eburneis lectis dormiũt, capillitium perungunt. Interea vero Ioſephum contritum, cruciatum, mire vexatum despiciunt, nec eius afflictione vllo modo commouentur. *Propterea vero*, ait Deus exercituum, *superbiã domus Iacob odi, magnificas ipsius ædes detestor. Iuraui per animam meam: Tradam ciuitatem, & circuitum eius.* Qui vero tantopere luxuriabantur, in transmigratione mox primi erant. Impie quoq; Ephraimitæ, qui Gedeoni & Iephtæ victoriam adeptis & triũphantibus non modo non gratulantur, verum inuident: quos tamen periclitantes deseruerant. Item Israelitæ, qui Dauide rerum potito, exclamant: *En caro tua, & ossa tua sumus nos:* qui prius, eodem in angustias redacto, dicebant: *Non est nobis pars in Dauide, nõ in filio Isai.* Impie Christiani illi nomine tenus oẽs, qui sacris Ecclesiæ epulis communicare volunt, calicem

2. Sã. c. 1. v. 11. Amos 6. Iud. 8. & 12. 2. Sã. c. 5.

ama-

amaritudinis cum fratribus ne deguſtant quidem; qui ſalutem in Eccleſia quærunt, ſalutem & incolumitatem Eccleſiæ & membrorũ ſuorum non curant. Denique vnum Patrem Deũ; nam familiam Eccleſiam agnoſcunt, vnum ſe in Chriſto corpus eſſe profitentur: neque tamen aut Chriſto in membris affecto opem ferunt, aut inopi opes ſuas impertiuntur. Quam vero eius impietatis pœnam futuram putamus? Nu. 31 Moſes comparat deſertores fratrum, rebellibus Cadesbarne. Horum vero nemo, ita decernente Deo, terram Chanaan ingreſſus eſt. Ne vllam itaque in Chanaan cœleſti ſibi ſedem quærant, qui Chriſto miſerrime cruciato, ac millies quotidie morienti, opemque illorum oſtiatim quaſi imploranti non ſubueniunt. Chriſtus ipſe æterno igni damnat eos, qui ipſum peregrinantem non exceperunt, frigentem non fouerunt, nudum non veſtierunt, inopem non iuuerunt, captiuum non liberarunt. Ignem itaque æternum paratum ſibi ſciant oportet, qui quotidie talia patientem, ſurda aure prætereunt, quantumuis magna interim miracula edere videantur: & adeo quidem, vt quibuſuis infidelibus tolerabilius, quam illis futurum ſit. Quid enim? Iudæine proprie, Scribæ, inquam, & Phariſæi, Chriſtum crucifigunt, Ethnicine, Turcæ, Chriſtiani denique quidam in membris ſuis perſequuntur, cruciant, diuexant? Minime ſanè. Iudæi impoſtorem, Ethnici maleficum, Turcæ infidelem, alii hæreticum

ticum credunt & profitentur. Itaque si mentem illorum omnium spectes, è qua vulgo crimen metimur, noxios illi omnes, impios & pœnam meritos persequi, Christum proprie occidere non videntur. At vere persequuntur, vere occidunt ii tantũ, qui quem Messiam, Redemptorẽ, Deum profitentur, in suis membris torqueri ac crucifigi, cum impedire possint, vltro patiũtur. In summa qui quem neci eripere potest, nõ eripit, æquè tenetur, ac qui occidit. Quia enim noluit opem ferre: voluit occidi. In crimine vero voluntas ipsa spectari debet. At certe eo grauius est Christianorum præsertim Principũ qui Religionis causa vexatis opẽ non ferũt, homicidiũ, quo plures, quos liberare possent, interficiunt: & quo fratrem q̃ quẽlibet, interficere, sceleratius est. Atrocius, quam ipsorum Tyrannorũ scelus: quo virum bonũ, iustum, piũ, innocentẽ, quam latronem, impostorẽ, magũ, hæreticum interficere: quo Deum quam quemlibet hominem petere, flagitiosius est, quo denique perfidia in pari facto ignorantiam supérat.

Aug. in Ps. 82.

Amb. li 1. de Offic.

Gratiã. in Decre.

An vero de iis, qui tyrannide oppressis rẽve publicam aduersus tyrannidem defendentibus, non opem ferunt, idem statuere licebit? cum non tam arctæ necessitudinis, non tam arcti fœderis ratio habeatur: cum, inquam, non de Ecclesia quæ vna omnium est, quæ vna vniuersaque singulis commissa est; sed de Republica, quæ alia aliorum esse potest, alia aliis sigillatim commendata est, hic agatur? Proximus est, ait

Christus, non Iudæus Iudæo tantum, sed Samaritano & cuiuis homini. Proximum autem debemus, vt nos ipsos, amare. Itaq; nõ Iudæus Iudæum tantum, sed & quemlibet peregrinum etiam & ignotum, latroni, si possit, eripere tenetur si officio suo satisfacere velit. Nec disputabit quisquam, an liceat alium defendere, qui seipsum tueri iustum iudicabit; cum sane aliũ, quam semetipsum, defendere eo iustius sit, quo quæ mera charitas, quam quæ aut ira, aut vindicta, aut alia animi perturbatio facit, iustiora existunt & in propriis iniuriis vlciscendis, nemo modũ teneat: in alienis, licet grauioribus immoderatissimi quique modum tenere possint. Verũ, est quod ab Ethnicis ipsis discamus, quid à nobis humana societas hac in re, quidque communis omnium natura requirat. Quia, ait Cicero, vna omnium hominum natura est, hoc vel natura ipsa præscribit, vt homo homini, quicunq; sit, ob eam ipsam tamen causam, quod homo sit, consultum velit. Sin minus, omnis humana consociatio dissoluatur, necesse est. Itaque vt iustitiæ duo fundamẽta sunt: primũ ne cui noceatur: deinde, vt omniũ, si fieri possit, vtilitati seruiatur, ita & iniustitiæ duo genera sunt: vnum eorũ, qui inferunt; alterum eorũ, qui ab iis, quibus infertur, si possunt, non propulsant iniuriam. Nam qui iniuste in quempiã facit, aut ira, aut aliqua perturbatione incitatus, is quasi manus violenter videtur afferre socio: qui autem nõ defendit, nec obsi-

obsistit, si potest, iniuriæ, tam est in vitio, quã si aut parentes aut amicos aut patriam deserat: ita quod ille facit, ira facere iudicatur, quæ furor breuis censetur: quod hic, mala mens vere & malus animus, qui tyrannus perpetuus est. Et illius furor vtcunque, huius destinatum cõsilium nulla ratione excusari queat. Dices; Vereor, ne dum ab illo iniuriam depello, huic faciam iniuriam. Imo vero iustitiæ prætextu iniustitiam tuam tegere vis; cum si te ipse consulas, non te iustitia, vt officium deseras, sed quæuis alia causa potius moueat. Etenim, vt ait ille alio loco, aut inimicitias, aut laborem, aut sumptus suscipere non vis, aut etiam negligentia, pigritia, inertia aut tuis studiis, quibusdam ue occupationibus sic impediris, vt eos quos tutari debeas, desertos esse patiaris. Dum vero tuum te negotium agere dicis, ne cuiquam facere videaris iniuriam, in alterum iniustitiæ genus incurris. Deseris enim vitæ societatem: quia nil confers in eam studii, nil operæ, nil facultatum. Hæc Ethnici philosophi & Politici, pie sane magis, q̃ multi hoc seculo Christiani. Hinc vicinus ni domino sæuienti seruũ eripiat, legib. Romanorũ tenetur. Apud Ægyptios vero, qui obiter hominẽ à latronib. cædi, aut quãlibet iniuriã pati comperisset, neq; subueniisset, si potuisset, mortis erat reus: sin minus, latrones coram magistratu accusare tenebatur? Quod si neglexisset, plagis ad certũ nu- *Diod. Sic li. 2. cap. 2.*

merum, triduanoq; ieiunio plectebatur. Quod si id vero vicino in vicinum iure licet; imo ex officio incumbit, si obuio cuique in latronem, an non multo magis licebit bono principi, non seruis quidē aduersus sæuientem dominū, aut filiis aduersus furentem patrem: sed regno aduersus tyrannum: Reipublicæ aduersus priuatam vnius libidinem, populo, domino, inquā aduersus seruum & actorem publicum, opem ferre & patrocinari? imo vero si neglexerit, an non vt ille latronis hic tyranni nomen pœnasque merebitur? Hinc Thucydides, *Non ii mōdo*, ait, *tyranni sunt, qui alios in seruitutem redigunt, verum longe potius ii, qui cum eam violētiam reprimere possint, non curant, inprimis vero, qui defensores Graciæ & communis patriæ vocitari volunt: patriæ vero oppressæ non opitulantur.* & recte. Tyrannus enim quam violenter inuadit tyrannidem, violenter retinere quodammodo cogitur. Quia lupum, vt dicebat Tyberius, auribus tenere sibi videtur, quem neque absque vi retinere, neque absque periculo dimittere potest. Itaque crimen crimine vt extinguat, multa scelera patrat, ac aliis iniuriam inferre cogitur, ne sibi ipse iniurioſus sit. Hic vero princeps, qui tyranni scelera, innocentumque cædem, quæ impedire potest, otioſus spectat, quia ex eo quasi gladiatorio ludo voluptatem captat, tanto tyranno criminoſior est, quanto qui gladiatores committit, ipso homicida gladiatore, quanto qui voluptatis

Thucydides li. 2.

ptatis causa, eo qui metu necessitateue coactus, hominem interficit. Si opponunt quidam: *Verum culpæ est, rei alienæ sese immiscere*: respondeat Terentianus Chremes. *Homo sum, humani à me nihil alienum puto.* Si quod alii, vt latebras impietati quærant, distinctos esse limites, distinctas iurisdictiones: in alienam vero messem falcem iniicere non licere: nec ego sane consulo, vt eo prætextu fines alienos inuadas, iurisdictionem alterius ad te rapias, messem vicini in aream tuam traducas, quod plerique eo prætextu faciunt. Non, inquam, vt arbitri illius exemplo, de quo Cicero, rem controuersam tibi ipse adiudices. Quin potius principem regnum Christi inuadentem coerceas, tyrannum intra limites suos contineas, populo afflicto, reipublicæ prostratæ, manum auxiliarem porrigas. Ita vero id præstes, vt non tuæ vtilitati, sed humanæ societati omnino cõsulas. Cum enim iustitia tota foras spectet, iniustitia sui tantum rationem habeat: iuste demum id feceris, si commodorum tuorum rationem vllam habueris. Breuiter, si princeps fixos pietatis & iustitiæ limites violenter transilit, poterit vicinus pie iusteq; extra limites suos prosilire, non vt inuadat aliena, sed vt suis illum contentũ esse iubeat: quin impius & iniustus erit, si negligat. Si princeps in populum tyrannidem exerceat, non minus aut segnius illi opem feret, quam illi, si populus seditionẽ moueat: imo eo promptius debebit, quo plu-

Pomp. de reg. iur. le. 39.

res, quam vnum pati, miserabilius est. Si Porsena Tarquinium Superbum Romam reducat, multo æquius Constantinus à populo senatuque Romano accersitus, Maxentium Tyrannũ vrbe expellet. Denique si homo homini lupus fiat, quin & homo homini Deus, vt est in prouerbio esse possit, nil plane vetat. Itaque Herculem in deorum numerum retulit Antiquitas, quod Procrustem, Busyridem, & alias tyrãnos, humani generis pestes orbisq; mõstra vbiq; terrarũ puniret & domaret. Sic & imperiũ Romanum quamdiu liberum stetit, Orbis terræ aduersus tyrannorum latrocinia patrocinium vocitabatur: quia regum, populorum, nationum portus & refugium erat Senatus. Sic Constantinus à Romanis in Maxentium tyrannum accersitus, ducem exercitus Deum habuit, cuius expeditionem vniuersa Ecclesia miris laudibus extulit, cum tamen eandem haberet auctoritatem Maxentius in Occidente, quam in Oriente Constantinus. Carolus Magnus quoque in Longobardos bellum suscepit à Patriciis Italiæ in auxilium vocatus, cum tam & Longobardorum regnum iam pridem stabilitum esset, & nihil ipse iuris in illos sibi vendicare posset. Consimiliter cum Carolus Caluus rex Francorum præsidem eius regionis, quæ Sequanam & Ligerim amnes interiacet, Lambertum ducem & Iamætium per tyrannidem de medio sustuliſſet, ac cæteri Galliæ optimates ad Ludouicum Germaniæ Regem, Caroli

ex alia

ex alia matre fratrem, confugiſſent, auxilium in Caluum eiuſque matrem Iuditham, ſceleratiſſimã fœminam petituri: is in ampliſſimo principũ Germaniæ cœtu ſupplices audiuit, quorũ vnanimi conſilio, reſtituendis exulibus, bellum in Caluum publice decretum fuit. Denique, vt tyranni vbique locorum extiterunt aliqui: ita & apud omnes Hiſtoriographos vindicatæ per Principes vicinos tyrannidis, defenſiq; populi exempla paſſim extant, quæ Principes hodierni, in tyrannis tum corporum, tum animæ, tum Reipublicæ, tum Eccleſiæ Chriſti, coercendis, imitari debent, ni ipſi tyranni meritiſſimo iure nominari velint.

Ac (vt tandem vno verbo hunc tractatum concludamus) iubet pietas, legem Dei cuſtodiri, Eccleſiamque tueri: iuſtitia tyrannos, iuris reique publicæ euerſores, coercere: charitas, oppreſſis ſuccurrere, manumque adiutricem præbere. Qui vero hæc tollunt; pietatem, iuſtitiam, charitatem de medio tollere & extinguere omnino volunt.

FINIS.

ALPHONSVS MENESIVS BENAVIDES, TARraconenſis, Galliam alloquitur.

GALLIA, *quid ſæuo toties fremis horrida motu?*
Relligio ſanctas fles laniata comas?
Cur populus bello regem populumq; vicissim
Rex petit? indigno terra cruore rubet?
Cur fratrem frater lacerat? cur viſcera ciuis
In ſua crudeles ipſe acuit gladios?
Vnde animis nouus iſte furor? qua tanta libido,
Sanguine cognato commaculare manus?
Scilicet, vt quondam, ſtabulis emiſſus Iberis,
Prata, per & campos, & tuga fertur equus,
Aut ratis in ſcopulos errat peritura latentes,
Nullus vbi celſa puppi magiſter adeſt:
Haud aliter, legum populo dum frena relaxas,
Dum Regi ſoluis vincula, tota ruis.
At, populum & regem ſolitis tu ſiſte lupatis,
Ilicet antiquus reſtituetur honor.
Si ponas illi leges, hic ſeruet eaſdem
Adtolles ſurſum, Gallia læta caput.
Tu modo ne monitis aures præbere recuſa,
Diuino Brutus qua pius ore canit.
Candida pax primum coeat, Concordia ſurgat,
Fœdere ſacrorum conſocianda tibi:
Bis ſeni, vt ſolitum, Proceres moderẽtur habenas,
Quos Patria patres dicitis, atq; Pares:

Queis

Quis olim ducibus Rex atq; auctoribus vsus,
Arma foris rexit templa, forumq; domi.
Moribus antiquis, Regni Conuentus agatur
Legitimus STATVVM *nomine* TERGEMINVM.
Hoc Regum indomitos freno distringere gressus,
His placeat loris colla superba regi.
Nam si nec leges, nec publica commoda rerum,
Vnius arbitrio cuncta licere sinunt:
Quis nouus hic mos est? qua tanta licentia? Gallus
Cur Princeps legum vincula nulla ferat?
Non licuit Regi, ius, vectigalia, censum,
Aut pacem, aut forti bella gerenda manu,
Connubii aut tæda, noua vel decernere facta,
Ni populus, veteri more, iuberet idem.
Ah? anne ille tamen, nostri ô graue dedecus æui,
Tunc Mahometanis miscuit arma pia,
Et pepigit sibi, captiuas vrbesq; domosq;,
At capita & prædam, barbare Turca tibi.
Germanæ thalamos an tunc laniena, suorum
Sanguine fœdabat? Marsq; Hymenæus erat.
Non ita Rex Populo semper tutorq;, paterq;:
Et Populus, Proles Regis amica fuit.
Tunc potuit Pietas Regem, Populumq; fidelis
Commẽdare animus, tunc bene iunctus amor,
Fraudibus atq; dolis te non instruxerat ille
Tuscus adhuc, vitiis imbueratq; suis.
Fregerat arte fidem nemo, iuratæq; Pacis
Numina non vlli, fallere, ludus erat.
Sed Rex, Traiano similis: si iura secutus,
Et Patrias leges, impero, Galle, tibi;
Hoc pro me, dixit, gladio Dux vtere in hostem:

Sin secus, hunc ipsum pectore conde meo.
Felix ô nimium, Pietas dum prouida, Regni
Ordine tergemino te moderata fuit.
Verum vbi successit senibus scelerata iuuentus,
Consiliis prauis, stultitiaq; peris.
Nonne ego iam video, crudelibus vndiq; flammis
Sacra triumphari? non tua, iura rapi.
Non ego nobilibus cades: aconita parari?
Et nullum priscis legibus esse locum?
Iustitiaq; decus temni? Virtutis honores?
Et pessum Christi funaitus ire fidem?
Sume animos forte tamen, & patria adsere iura
Præsto erit, audeto, numen ab arce Poli.
Fœdus ini, leges renoua, duce & auspice Christo,
Hic tua certa salus, præsidiumque tuum.
Si leuis anxietas, site spes vana moratur,
Eximit has Brutus, Gallia rite tibi.
Quin ego, te, quamuis telluris alumnus libera,
Hostis & à patrii conditione soli,
Si licet, hortor idem, miseratus damna tuorum,
Tot populi cades, tot fera fata Ducum. (rum,
Credo equidē: hac vincēs immania mōstra malo-
Inscribes domitis, BRVTE MAGISTER IRAS.

DE

DE

IVRE MAGISTRATVVM IN SVBDITOS, ET officio Subditorum erga magistratus.

TRACTATVS BREVIS ET PERSPICVVS his turbulentis temporibus, vtrique ordini apprime necessarius.

Ad Reges & Principes paræneſis Dauidis.

Psal. 2.

Seruite Iehoua in timore & exultate in tremore: Osculamini filium, ne forte iraſcatur & pereatis in via, cum exarſerit furor eius.

Ad Subditos.

1. Pet. 2, 13.

Proinde ſubiecti eſtote cuilibet humanæ ordinationi propter Dominum.

DE IVRE MAGISTRATVVM IN SVBDITOS ET officio subditorum erga magistratus.

QVÆST. I.

SOLA vnius Dei opt. max. voluntas cum perpetua sit & immutabilis omnis Iustitiæ regula, illi sine exceptione parendum esse dicimus. Quod vero ad obedientiam Principibus debitam attinet, vtique si ex Dei ore perpetuo imperarent: tanquam Deo illis quoque semper & sine exceptione obediendum esset. At cum plerunque contrarium illis eueniat, addenda est ad illam hæc conditio, *dum nihil vel impium, vel iniquum præcipiant.* Impia mandata voco, siue irreligiosa, quæ aut ea iubent quæ Deus in prima Legis suæ tabula vetat, aut ea vetant quæ in illa Deus præcipit. Iniqua vero præcepta dico, quibus id fieri inhibetur, vel non fieri iubetur, quod quisque pro sua vocatione, aut publica, aut priuata proximo ex charitate debet.

Hoc porro tum rationibus tum manifestis exemplis probare nõ erit difficile: Ait Dominus

nus per Esaiam Prophetam, *Gloriam meam alteri non dabo.* Quamuis aũt non ita perspicue Dominus locutus esset, re ipsa tamen constat non posse sine scelere edicta ex solo hominum arbitrio manantia, iis exæquari quæ Deus ipse mandauit. At par esset, æqualisq; Dei & hominum auctoritas, si hominib. perinde ac Deo, sine exceptione parere semper esset necesse. Addo etiam quoties DEI iussa hominum mandatis postponuntur, toties homines supra DEI thronum euehi. Iam ad exempla venia mus.

Humana mandata diuinis æquiparari sine Dei iniuria nõ posse.

Pharaonis edictum de occidendis omnibus pueris masculis Hebræorum, iniquum erat, eiq; merito obstetrices parere recusarunt, quarum domibus seu familiis idcirco Deus benedixit. Nabuchadnezaris autẽ de statua aurea adoranda edictum, plane impium & irreligiosum fuit: Et ideo Danielis socii illi obtemperare nolentes, pietatis & constãtiæ suæ Deum approbatorem, idq; manifesto miraculo, habuerunt. Mandatum autem Iesabelis de occidendis Dei prophetis & impium, & sibi iniquum fuit: pie ergo fecit Abdias, qui illos non modo non occidit, sed viuos & occultauit & aluit. Cum porro Antiochus iuberet Idolis sacrificia offerri, sacrosanctas ceremonias violari, & diuina scripta Prophetarum, legisque igne comburi sancte tandem illius furori, qui reliqui erant fideles Duce Mathathia sese opposuerunt, Principes etiam sacerdotum & summum scribarum

Exod. 1. 21.

Mandatũ iniquum Mandatum impium Dan. 3.

consilium cum Euangelii prædicationem suis minis prohibere conarentur: tantum abest, vt illis Christus, aut post eum Apostoli, morem gesserint, vt ille quidem sæpe publice in templo illis inuitis concionaretur: Hi vero aperte respondérint, *se malle Deo obsequi quam hominibus.* Quorum exemplum constantissime postea sancti Martyres sunt secuti. Itaque rursus infero, magistratuum omnium auctoritatem (quantumuis magna potentia & imperio sint præditi) duabus hisce metis à Deo ipso positis veluti septis concludi, Pietate scilicet & Charitate: Quas si transilire ipsis cõtigerit, meminisse iuuabit Apostolici illius dicti, *præstat Deo quã hominibus obedire*: ne vel ex eorum simus caterua, quibus Dominus per Michæam maledicit, quod impiis regis sui mandatis obediissent: vel peruersa eorum exempla imitemur, qui immaniſſimos etiam tyrannos tanquam Deos adorarunt, Dei & titulos & effecta illis tribuentes. Quod de Domitiano præcipue testatur impurus ille Poeta Martialis, quum scribere ausus est.

Ioan. 9.12.

Pietas & charitas humana obedientiæ meta.

Mich. 6.16.

Edictum Domini Deiq; nostri.

Vtinã vero hoc nostro seculo nõ inueniantur qui ab adulatione eiusmodi haud longe absint.

Qvæst. II.

Hoc vero iacto fundamento: Lubet etiam inquædam alia inquirere, quę ad hoc argumentũ pertinere videntur, vt multorũ conscientiis satisfiat,

tisfiat. Primo autem quæritur, *num magistratus teneatur omnium legum suarum cuiuis rationem reddere, vt & aquas & pias esse comprobet?* Respondeo, non teneri: Quinimo æquum esse vt probi omnes subditi probe de dominis suis sentiant, nihilq; iniusti de illis aut præsumant aut suspicentur: imo nec decere vt de rebus etiam dubiis nimis curiose priuati homines inquirãt præter suum vel captum, vel conditionem. Si quorum tamen hæsitat conscientia, possunt illi ac debent etiam (modeste tamen & pacifice) scrutari quid rationis & iustitiæ mandato insit, quo aliquid facere vel iubentur vel inhibentur: stat enim firmum Apostoli dictum, *Quicquid fit sine fide* (id est dubitante conscientia iusse ne id fiat, an secus) *peccatum est.* Cæterum si aperte irreligiosum, aut iniquum est quod præcipitur: tum quæ supra dicta sunt, locum habeant.

Qvæst. III.

Præterea quæritur, *quousque hæc sententia de non obseruandis irreligiosis iniquisue Magistratuum edictis, extendenda sit?* Hîc respondeo: Vnicuiq; considerandum quid sua ferat conditio ac vocatio, siue generalis ea sit ac publica, siue priuata. Edicitne Magistratus, vt id agas, quod Deus prohibet? (quemadmodum Pharao Ægyptiacis obstetricibus & Herodes suis satellitibus mandans vt bimulos omnes trucidarent) tum recte officio fungeris, si mandatum eiusmodi non fueris executus. Sicut decla-

de clariſſimo Iuriconſulto Papiniano legimus, qui etſi Chriſtianus non erat, maluit tamen à tyrãno Caracalla occidi, quam fratricidium q̃ patrarat, vel probare, vel ſuo patrocinio defendere. Sin vero id Tyrãnus vetat, q̃ Deus mandat, nequaquam te officio defunctum putes, ſi ſimpliciter obedire tyranno recuſaueris, niſi & Dei ſimul mandato obtemperes, ſicut Abdiam feciſſe diximus, qui non ſolum prophetas Dei non interemit, ſed ẽt ſeruauit & educauit, contra Achabi & Ieſabelis mandatum: quoniam ſcilicet iubet Dominus fratribus periclitantibus quantum pro ſua cuique vocatione licet, opem ferre. Sic & Apoſtoli, vt ſupra diximus, non ſolum non ceſſarunt ab Euangelii prædicatione vt ſacerdotibus obſequerentur: ſed contra conſtanter prædicarunt vbique, quoniam hoc mãdatum expreſſe à Domino acceperant: *Ite & prædicate Euangelium omni creaturæ: &c.* Cum ergo hodie videmus pleroſque Magiſtratus ita faſcinatos ab Antichriſto Romano, vt ſeruiſſimis mandatis ſubditos execrando Miſſæ ſacrificio adeſſe cogant, piorum omnium officium requirit, non ſolũ vt id non præſtent, verũ etiam vt Eliæ ac Eliſæi totius deniq; veteris puræ & veræ Eccleſiæ exemplo, ſeſe piis cœtib. adiungant, ibi verbum Dei audiant, ſacramẽtiſq; cõmunicent, prout Chriſtus id fieri in Eccleſia præcepit. Idem quoq; obſeruare cõuenit in officiis, quæ homines hominibus tam iure diuino quam naturæ debent, vtpote liberi parentibus,

1. Reg. 18. 13.

Act. 5.

Matt. 28.

rentibus, vxor marito, Pastor gregi, & in summa proximus proximo. A biis enim non decet nos vllis vel edictis, vel minis, vel etiam iniustissimis pœnis, absterreri, aut abduci: modo ne quicquam obedientiæ (quam imprimis Deo debemus, qui his omnibus maior est) ex huiusmodi præstitis officiis, decedat.

QVÆSTIO IV.

Quomodo à Magistratu iniuriam passus sese aduersus illum tueri possit?

HINC etiam quæri solet, *Quid bona conscientia vir pius tum agere debeat, aut possit, quum Magistratus ipsum quidem ministrum suæ iniquitatis non facit, sed in illum ipsum iniurius est?* Hæc quæstio quia pluribus constat membris, distinctione opus habet. Si ergo Magistratus qui subdito iniuriã intulit, alteri superiori Magistratui subest, licebit per leges iniuriam passo ad supremum Magistratũ recurrere: sicut Paulũ feciſſe legimus, cum à Festo Iudææ præfecto ad Cæsarẽ prouocauit, vt illius iniustitiam declinaret. *Act. 25. 16.* Verum qui priuatæ sunt conditionis subditi, duo hic potissimum obseruent: primũ, ne quid nisi iuridice experiantur. Deinde videant non solum quid liceat, sed maxime quid expediat. Is ipse enim Paulus, cum Philippis contra ius ciuium Romanorum virgis ignominiose indicta causa per Magistratus impudentiam cæsus fuisset: iudicans se sua patientia Dei *Act. 16.* glori-

gloriam magis promoturum: ius suum vlterius prosecutus non est, sed satis illi tum fuit, Magistratum iniustitiæ contra leges commissæ admonere.

At vero si contingat (quod nimis frequenter nostro tempore vsuuenit) inferiorem Magistratum in alterum Magistratum inferiorem violenter aliquid moliri contra superioris expressam voluntatem; tum certe dixerim licere læso magistratui, tentatis prius omnibus legitimis & pacificis mediis, sese legibus armare & iustam defensionem, iniustæ violentiæ opponere, quemadmodum à Nehemia aduersus Sanabalatum & ipsius socios factitatum est.

Quid *si autem supremus Magistratus is est, à quo iniuria proficiscitur?* Dominus Iesus & post eum omnes Martyres suo exemplo satis docuerunt, iniurias patienter ferendas: & hæc summa est Christianorum gloria, iniuriã ab omnib. pati, nemini autem inferre. Quid igitur, dixerit quispiam, nihilne remedii ergo supereſt aduersus summum Magistratum sua auctoritate & potentia abutentem, contra omnia iura tum diuina tum humana? Supereſt sane etiam à rebus humanis petitum. Hoc vero cum dico, nemo putet me vel fanaticis Anabaptistis, vel aliis seditiosis ac turbulentis hominibus fauere velle, quos ego potius dignissimos censeam omnium reliquorum hominũ odio, & seueriſſimis etiam suppliciis. Verum enimuero dicendum mihi quod res est in hoc argumento: nec

existi-

existimandum est, eos qui docent quibus viis, salua conscientia, manifestæ tyrannidi obsisti possit, bonos & legitimos magistratus, vel ea spoliare auctoritate, qua à Deo donati sunt, vel seditionibus viam sternere. Quinimo certũ est neque Magistratuum auctoritatẽ stabiliri, neq; publicam trãquillitatem posse conseruari (qui tamen præcipuus finis est omnium bene constitutarum politiarum) nisi & studiose caueatur ne irrepat tyrannis, & si iam irrepsit, diligenter aut aboleatur, aut propulsetur. Quæritur ergo, an subditi iusto aliquo modo, sine Dei offensa manifestam tyrannidem summi Magistratus reprimere, vel etiam armis, si opus est, propulsare possint.

QVÆST. V.

An armis reprimi manifesta tyrannis iure possit.

HAnc quæstionem vt dilucidius soluã, quædam mihi prius ponenda sunt, tanquam totius quæstionis bases. Nempe, Populos non à Magistratib. primum dimanasse, sed quicunq; vel ab vno principe, vel ab electis à se primatibus regi voluerunt, eos antiquiores suis Magistratibus fuisse. Vnde consequitur non populos propter Magistratum, sed contra, Magistratus propter populum fuisse creatos: sicut tutor pupillo, non pupillus tutori constituitur: & pastor ob gregem, non grex propter pastorem. Id cum per se satis manifestum est, tum ex omniũ fere natio-

De Magistratuum origine.

nationum historiis confirmari potest. Adeo vt
1. Sã. Deus ipse etsi Saulem precibus populi elegisset,
10. 11. quem Samueli substitueret, voluerit tamẽ eum
populi suffragiis in Regem & creari & suscipi.
Sic Dauid etsi Rex à Deo ipso primum electus
2. Sã. esset, noluit tamen Regni administrationem
2. & 5. suscipere, nisi prius & suffragiis & libero tri-
buum Israeliticarum consensu confirmatus.
Simili ratione factum est, vt postea etiam,
quamuis regnum ex Dei constitutione familiæ
Dauidis esset addictum, is demum tamen ex
a 1. Pa Dauidis posteris regnaret, quem populus ap-
ral. 29 probasset, & non alius (nisi forte aliquid extra
22. ordinem accideret, quod impedimentum af-
b 1. ferret, vt cum modo Ægyptii, modo Syrii re-
Reg. ges in populum Dei tyrannidem exercebant.)
12. 1. Adeo, vt hoc quidẽ regnum hæreditarium es-
c 2. set, si familiam spectes, sed si personam, ele-
Reg. ctiuũ, id est, ab electione populi pendẽs. Quod
11. 12. videre est ex historiis *a* Salomonis, *b* Roboam,
d 2. Pa *c* Ioas, *d* Ozias & *e* Ioachaz. Vnde & *f* Absolon
ral. 16 occasionẽ paterni regni vsurpandi captauit. Sic
1. *g* enim ei respondit Chusai amicus Dauidis,
e 2. Pa *Nequaquam, sed quem elegerit Deus & populus*
ral. *iste, nempe vniuersus Israel, illius ero, & cum illo*
36. 1. *manebo.* In summa: si libet veteres historias, à
f 2. Sã. prophanis etiam scriptoribus literis mandatas,
15. 4. scrutari, constabit (id quod natura etiam ipsa
g 2. alta voce acclamare videtur) Magistratus, quo-
Sam. rum auctoritate inferiores regerentur, ideo
16. 18. creatos: quod necesse esset vel totum huma-

num

ium genus perire, vel medium aliquem ordinē
onstitui, quo vnus pluresue reliquis impera-
ent, qui bonos tuerentur, improbos aūt pœnis
oercerent. Atq; hoc est quod non solum ore
lato, Aristoteles & reliqui naturales philoso-
hi (sola rationis humanæ luce instructi) & do- *Ro.13.*
uerunt & probarunt: verum etiam Deus ipse, *5.*
auli ad Romanos, totius fere mundi domi-
os scribentis, claris verbis confirmauit. En
uæ sit omnium tum Rerumpublicarum; tum
oteſtatū origo, à Deo omnis boni auctore o-
tima ratione repetita. Quod & Homerus
gnouit, & libere testatus est, *Reges Iouis alu-*
mnos & populi pastores appellans. Quid igitur
bstabit quin de Magistratuū, maxime supre-
norū potestate sermonē instituentes ad primā
lā originem, ex qua fluxerunt, transeēdamus,
tad quem finē constituti fuerint cōsideremus?
Cum certissimum sit omnem de rebus iustis,
el iniustis disputationem à fine & ordiendam
t finiendam. Tū enim recte & ordine aliquid
actum censendum est, cum ad eum finem per-
ngit, adquem destinatum fuerat.

Cum igitur de Magistratuum officio quæri-
ur, fatebuntur omnes, fas quidem esse illos &
fficii admonere, & libere quoque quoties ab
o deflectunt, reprehēdere. At vero vbi agitur
e manifestissimis tyrannis, vel cohibendis vel
ro ipsorum merito plectendis, tum plerique
deo patientiam, & preces ad Deum commen-
ant, vt pro seditiosis, & pseudochristianis ha-

beant,

beant, & damnent: quotquot ceruices ſuas ad carnificinam non ſubmittant. Locus hic ſane lubricus eſt, ideo rurſus lectores obſecro meminerint eorum quæ proxime à me dicta ſunt, ne ex iis quæ deinceps dicenda erunt malas nectant conſecutiones. Probatur quidem mihi maxime Chriſtiana patientia, vt præ cæteris omnibus virtutibus laudabilis, & nunquam ſatis cõmendata, ad quam fateor ſtudioſe, homines eſſe adhortandos, quia plurimum ad cõſequendam æternam beatitudinẽ habeat momenti: ſeditiones, & omnem confuſionem ceu immania monſtra deteſtor: in afflictionibus præſertim, ab vno Deo pendendum eſſe cẽſeo: preces cum ſeria reſipiſcentia coniunctas, agnoſco neceſſaria & vera eſſe remedia ad profligandam tyrannidem, quandoquidem malũ hoc inter flagella à Deo immiſſa ad populum caſtigandum merito connumeratur. Sed nego hæc omnia obſtare, quo minus liceat populis manifeſta tyrannide oppreſſis, ſimul cum precib. & pœnitentia, aliis iuſtis aduerſus illam remediis ſeſe tueri: idque firmiſſimis hiſce rationibus nixus confirmo.

His poſitis quæ ſupra de origine Regum & aliorum Magiſtratuum probata ſunt, conſequitur non eſſe Reges legitimos, eos qui vi vel fraude eam poteſtatẽ vſurpant, quæ nullo iure ad ipſos pertineat. Duo ſunt vero eiuſmodi Tyrannorum genera: alii enim in conciues ſuos dominationem vſurpant contra leges poſitas

& rece-

& receptas, sicut Iulius Cæsar sub ficto Dictatoris perpetui titulo, Romanam Remp. inuasit: & multi alii Tyranni, in Græcia præsertim, patriæ suæ libertatem oppresserunt. Alii autem non contenti ea, qua iure in suos potiuntur dominatione, suas ditiones cum dispendio libertatis vicinorum suorum dilatãt, & limitib. ampliant, qua ratione Monarchiæ iam à mundi initio in tantam peruenerunt amplitudinem: cuius rei nobis sacræ literæ exemplum in Nimbrotho exhibent: sicut ẽt hac via vidimus Israelitas plerunq; à vicinis populis oppressos fuisse. Itaq; cum Tyranni illi nihil iuris haberent in Dei populum, Israelitis dico licuisse non solum edictis irreligiosis harũ nationum non parere, sed etiam iustam defensionem, illorum iniquæ violentiæ opponere: Ideoque præfectos tribuũ grauiter peccasse, quoties coniunctis animis & viribus peregrino hosti pro patria libertate non occurrerunt, siquidem obsistendi facultas illi daretur: constat enim etiam priuatos homines iure tam diuino, quam humano, teneri, laboranti & oppressæ patriæ suæ totis viribus succurrere, præsertim vero cum & de Religione, & simul de libertate periclitatur. Verum est enim quod pirata ille captiuus ad Alexandrum ductus dicere ausus est: *Nihil differe se ab illo, nisi quod ille magna nauium copia mundum depradaretur, ipse autem vnica nauicula.* His non aduersatur, quod quidam solent obiicere: à Deo scilicet, transferri & permutari regna ac imperia

Gen. 10. 18.

Obiectio.

peria: ideoque sæpe Tyrannos potiri victoria,
Solutio. Deo annuente. Absit enim vt propterea vel Lucani sententiæ subscribam, qui hoc modo, ius sceleri datum fuisse, canere ausus est: vel Demosthenis causam vt iniquam damnem, quod patriæ suæ libertatem aduersus Philippi Macedonis violentiam defendens, victus succubuerit. Philippus autem victor euaserit. Quibus exemplis ideo vtor, non vt iis tanquam regulis piorum conscientiæ nitantur, sed quia & celebria sunt & plerisq; notissima: atq; etiam quod etsi hæc inter profanas gentes acciderint, nõ tamen vsq; adeo ab æquitatis norma distent, vt merito dici non possit ab altera parte ius stetisse, ab altera iniustitiam. Nec enim à solo euentu prospero aut infelici (vt etiam Demosthenes Æschini aduersario suo, infelicẽ ipsi successum Chæronensis prælii exprobranti, respondit) iudicandum censuerim, num iuste quid an iniuste susceptum sit. Nam (vt magis Christiane loquamur) solet plerunque Deus vel hominũ peccata ita vlcisci, vel suos eousq; experiri, vt ipsorum consiliis quamuis per se bonis & iustis longe alium exitum tribuat, quam ipsi cogitarint: vt videre est potissimum in eo bello
Iudic. 20. quod reliquæ tribus Israeliticæ in Beniamitas gesserũt. At Deus interim nõ minus iustus manet: quocunq; instrumento sua iudicia exequatur: nec populi minus legitimã causam aduersus hostes tyrannos habuisse sunt existimandi, quia iusto aliquo Dei iudiciõ prostrati corruerint,

rint. Quamobrem probari mihi nunq̃ potuit eorum opinio, qui sine discrimine aut exceptione vlla, omnes simul tyrannicidas vno calculo damnant, quibus olim Græci tam egregia præmia decernebãt. Nec magis placet eorũ sententia, quibus pleræq; liberationes in libro Iudicum notatæ, ita exoticæ videntur atq; extraordinariæ: vt eas nullo modo in exemplum trahi posse putent. Nam vtut verum sit, illos populi Israelitici Iudices diuino quodam ac extraordinario instinctu ad ea præclara facinora patranda commotos & excitatos fuisse, non tamen statim consequitur, ipsos Israelitas (vel magistratum gerentes, vel etiam priuatos) non potuisse iure ordinario exterorum tyrannidem propulsare, qui à populo neq; electi neq; probati essent. Quod vero liberationes illæ per eos duntaxat acciderint, quos Deus extra ordinẽ excitauit; meæ sententiæ non refragatur, sed potius stuporem & fractum iusto Dei iudicio Israelitarum animum, ob sua scelera, coarguit. Vt igitur ea exempla recte ac iure imitari liceat, vera hæc media tenenda existimo, nempe: si quis in alios iniustam dominationem vel captet, vel iam vsurparit (siue alienigena is sit, siue tanquam vipera ex patriæ visceribus prorumpat, vt eam nascendo interimat) tum priuati homines ante omnia Magistratus suos legitimos adeant, vt, si fieri potest, publicus hostis publica auctoritate, & communi omnium consensu depellatur. Sin autem magi-

Non omnes tyrannicidæ promiscue damnãdi.

ſtratus vel conniueat, vel alioqui officium præſtare recuſet, tunc priuatus quiſq; legitimum patriæ ſuæ (cui, poſt Deum, totum ſe debet) ſtatum tueri pro viribus ſatagat, aduerſus eum qui legitimus magiſtratus cenſeri non poteſt, cum eam dignitatem contra leges publicas, vel iam vſurparit, vel vſurpare tentet.

Iniuſtus dominationis alicuius vſurpator legitimus efficimagiſtratus poteſt.

Hic porro animaduertendum eſt, vitium quod ab initio vſurpationi inerat, poſſe poſtea emendari, adeo vt qui ab initio Tyrannus fuit, poſſit legitimus & inuiolabilis Magiſtratus effici, ſi videlicet poſtea liber & legitimus acceſſerit eorum conſenſus, qui verum & legitimum Magiſtratum creare, & conſtituere poſſunt. Exempli gratia: iuſtum erat bellum duce Pompeio aduerſus Cæſarem ſuſceptum, quamuis in eo Cæſar victor extiterit: ſed ſi verum fuit populi Romani poſtea libero & voluntario aſſenſu, Cæſarem dominium illud ſummum, prætextu perpetuæ Dictaturæ conſecutum fuiſſe; iam quærendum amplius non eſſet, an coniuratio in eum facta iuſta ac legitima fuerit, niſi ſtatim probetur, eum dictatura ipſa manifeſte abuſum. Audeo id quoque certiſſime affirmare, optimates illos ciues Romanos potuiſſe, ac & debuiſſe, Rempublicam aduerſus Triumuiratum defendere: ſed non auſim dicere Cinnã, & ſocios iure potuiſſe in necem Auguſti coniurare, poſt Regũ legem (quã vocant) promulgatã & receptam. Verum hic quoq; diſtinctione opus eſt. Nam dabitur hoc mihi, opinor, conſenſum

sensum, siue à toto, siue maiore populi parte, vel vltro præstitum, vel vi aut metu extortum, potius rescindendum esse, quam obseruandum si certo constet illum cum æquitate & honestate manifeste pugnare. Quis enim sibi persuadeat, populum aliquem sponte ac scienter, nulla vi adactum, sese Principi alicui subiicere voluisse, hoc consilio vt postea ab ipso iuguletur & penitus exscindatur? At enim duo hic rursus sunt obseruanda, quoties ea vel rescindenda vel corrigenda sunt, quibus inconsiderate consensus est præstitus. Primum ne quid temere, deinde ne quid per seditionem tentetur, aut fiat: sed iusto ordine, ac modeste, quantũ eius fieri poterit. Præsens Reipublicæ Christianæ status duo nobis huius rei exempla suppeditat, vtraq; sane maximi momenti. Primum est, iniustæ illius ac irreligiosæ subiectionis, qua sese Reges, & populi Antichristo Romano iureiurando obstrinxerunt: quo iureiurando ipsos non magis teneri assero, quam si nominatim & aperte Satanæ iurassent, sese omnia iura tum diuina, tum humana euersuros. Alterum est, temporariæ illius, vt vocant, Iurisdictionis, quam Prælati ecclesiastici sibi vendicarunt. Quia enim ex diametro pugnat tum cum Christi mandato tum cum ipsius & Apostolorum omnium apertissimis exemplis (vt præ cæteris D. Bernhardus manifeste ostendit) consequitur profecto, vt per se ipsa nulla sit: quandoquidẽ nec Principes ea se exuere aut spoliare, nec Ecclesiastici eam

Temporalis iurisdictio Ecclesiasticorum manifestus est abusus.

vel à Regibus vel à populis suscipere potuerunt, vel pretio acquirere: nedum vt vi ac dolosis artibus eam vsurpare debuerint, vt eos feciſſe cõstat in potiſſima mundi parte: Hæc vero dicta sint in tyrannos qui dominium vel in conciues suos, vel in exteros populos, sibi iniuste vendicarunt.

Qvæst. VI.

Quod sit officium subditorum erga superiores, qui in tyrannidem sunt prolapsi.

SVpereſt vt iam alteram quæstionem tractemus, quæ non immerito his nostris temporibus à pleriſq; est agitata. Quid, scilicet, liceat bona conscientia subditis, quoties summi ipsorum Magistratus, alioqui legitimi, in Tyrannos degenerant manifestos: an tum supremorum Magistratuum, in Tyrannos apertos conuersorum, auctoritas, tam sacra & intemerata esse debeat, vt eam ferre subditi omnino teneãtur, adeo vt nullo modo illi resistere possint vel si resistere quidem aliquo modo licet, an fas sit illis ad arma vsq; progredi? Respõdeo, Tria omnino esse subditorum genera, seu subditos in triplici esse differentia. Alii enim priuati sunt homines, nulla publica administratione fungentes: alii magistratum quidem gerunt, sed hi summis Magistratibus subiiciuntur, (vt quos subalternos & inferiores Magistratus appellamus:) tertii, etsi summum quidem imperium

Tria subditorum genera.

perium non habeant, nec ſuprema ac ordinaria poteſtate fungantur, conſtituti tamen ſunt in eo ordine, vt ſint quaſi frena & habenæ ad ſupremum Magiſtratum in officio continendum. Vt vero diuerſa ſunt hæc genera, ita de ſingulis diuerſe eſt reſpondendum.

Siue igitur qui priuatę ſunt conditionis, ſpõte & aperte dominationi iniuſti vſurpatoris conſenſerint (vt populus Rom. volens ſeſe Auguſto & ipſius ſucceſſoribus ſubmiſit) ſiue is qui legitimus erat ipſorum magiſtratus, in tyrannum euaſerit manifeſtũ (qualis fuit inter Iſraelitas Abimelech, & triginta Athenis, ac Decẽuiri Romæ, aliique alibi) non licere tum dico, cuiquam priuato (citra extraordinariam à Deo ipſo vocationem, quam hic non attingo) ſua priuata auctoritate vim vi aduerſus Tyrannum opponere, ſed oportere omnino, vt aut ab illius ditione diſcedat, & ſedes mutet, aut ad Deum per preces confugiens, iugum Tyranni patienter ferat: modo ne (ſicut ab initio diximus) vel Tyrannidis ipſius aduerſus quempiam, miniſter eſſe cogatur, vel quicquam eorũ omittere, quæ aut Deo, aut proximo debẽtur. Verum reſponderi poſſet aduerſus hoc meum reſponſum, id quod ſupra ſtatuimus, de duplici illo Tyrannorum genere, quibus diximus etiam priuatos homines poſſe ac debere totis viribus obſiſtere. Nam eodem primo intuitu recidere videtur, ſiue quis priuatus dominium vſurpet, ſiue quis ſua dominatione legitima

Obiectio.

non contentus, tyrannidem exerceat: vnde consequens videri possit, eandem etiam vtroq; casu decisionem locum habere. Sed si penitius in res ipsas intueamur, conspicuum est, quam maxime hæc duo genera differre, licet prorsus similia videantur. Is enim qui alienos inuadit nullo modo sibi subditos, etsi cupiat iuste & ex bono, & æquo dominari (sicut de Pisistrato & Demetrio Phaleræo apud Athenienses legimus) potest tamen iure impediri, etiam armata manu, & à quibusuis vel infimæ sortis, quibus vim inferre voluerit, quum nullo iure illi obstringantur. Qui autem à populo suo semel probatus & susceptus fuit, etsi suo iure abutitur, retinet tamē autoritatis suæ fundamentū in proprios & priuatos subditos, quoniam mutuo consensu, ac publice contracta obligatio, nullius priuati voluntate solui, dirimiue potest. Quod si secus fieret, infinitæ rerum pertubationes, ipsa etiam Tyrannide peiores, sequerentur: & in locum vnius tyranni, quem profligare mens esset, mille succederent. Præterea vnica ratio, ex auctoritate verbi Dei petita maioris hic esse debet momenti, quam quicquid in contrariū adduci posset. Paulus priuatis officiū præscribēs, non modo Magistratib. (tam summis quam subalternis) resistere prohibet, sed illis etiam propter conscientiā obedire præcipit. D. Petrus quoq; iubet Regem honore afficere, memor; vt verisimile est, eius reprehensionis, quam à Magistro audierat, cum gladium priuatus

uatus aduersus publicam potestatem (sua tamē auctoritate in Dominum abutentem) strinxisset. At nemo nescit quales tum Cæsares essent Tyberius, & Nero, reliquique prouinciarum præfecti. Hoc postea exemplum sancti Martyres sunt secuti, dum eos immanissimi Tyranni crudelissime insectarentur, non solum sub imperatoribus, qui in Christianos ex Romanorum legibus sæuiebant, verum etiam sub illis qui perfide edicta in gratiam Christianorum promulgata violabant, vt accidit sub Iuliano Cæsare Apostata. In summa (vt hanc quæstionis partem tandem absoluam) non licere dico cuiquam priuato vi aperta sese tyranno opponere, cuius dominationi prius populus volens consensum præbuerit: si enim in priuatis contractibus, pactis, conuentis, & promissis eousque standum est, vt potius damnum patiamur, quam fidem fallamus: quanto magis priuati cauere debent, ne ab obligatione solenni, ac publico consensu contracta, vllo modo resiliant?

Venio nunc ad inferiores Magistratus, qui sunt velut intermedii, & vt vulgus loquitur, subalterni, inter summum magistratum, & populum. Quorum appellatione intelligo, non domesticos Regis ipsius officiarios (qui scilicet munus aliquod in Basilica Regia exercent, & ipsius personæ, potius quam Regno inseruiunt) sed eos potius qui publicis muneribus, id est, ad Regni statum, vel iudiciorum cau-

sa, vel rerum bellicarum pertinentibus fungun-
tur, qui ideo in ipsis Monarchiis non Regis, sed
coronæ siue Regni (inter quæ summum est dis-
crimen) administri nuncupantur. Cuiusmodi
Romæ quidē erant Consules, prætores, Præfe-
ctus vrbi, Præsides prouinciarum (quæ tū ipsi
populo, tum Senatui etiā tempore Imperato-
rum tribuebātur) & similes Reipublicæ, vel Im-
perii officiales, qui propterea Pop. Rom. Magi-
stratus, sub nouissimis etiā Imperatoribus, dicti
sunt. Tales quoque erant apud Israelitas duces
singularum tribuum, Millenarii, Centuriones
Quinquagenarii, Decuriones, & seniores po-
puli. Quæ politica munera à Mose primum
ordinata nequaquam postea sunt abrogata,
cum status ille Aristocraticus in Monarchicum
mutaretur, quin imo sub Salomone exacte cō-
stituta & obseruata. Eius generis varii magistra-
tuum ordines sunt etiam hodie in plerisque
Chriſtianorum Regnis, inter quos iure cen-
sendi sunt, qui Duces, Marchiones, Comi-
tes, Vicecomites, Barones, Castellani vocātur,
vt qui olim officia & munia publica exercerēt,
ad ea certo ordine legitimeq; allecti. Quæ etsi
postea in dignitates hæreditarias transierunt,
nequaquam tamen pristinum ius & auctori-
tatem amiserunt. In hunc ordinem præterea
connumerandi sunt, qui in ciuitatibus ad va-
ria munera eliguntur, quales sunt quos vulgo
Maiores, Viguerios, (seu Vicarios) *Consules, Ca-*
pitolines, Syndicos, Scabinos, & eiusmodi nuncu-
pant.

Plera quæ mu- nia pu blica in di- gnita- tes ha redita rias permu tata.

Hi

Hi porro omnes etsi supremo Magistratui subsunt, ab eoque mandata accipiunt, ab eo denique inaugurantur, & approbantur, non tamen ab eo proprie pendent, sed ab ipsa (vt ita loquar) supremitate: id est, à summa illa Imperii seu regni δυνάμει & auctoritate: ideoque defuncto eo qui summum Magistratum gessit, manent hi in suo quisque gradu, vt prius: quēadmodum & ipsa suprema potestas eadem manet. Quod enim is qui in demortui locum succedit eiusmodi inferiores magistratus, vt & ciuitatum priuilegia, confirmat (quam consuetudinem in Romano Imperio primum inuexisse Tyberiū Cæsarem, tradit Suetonius in Vespasiano: quæque nec prioribus seculis in vsu erat in Gallia, nisi forte cum regnum à parentibus, non ad filios transibat, sed ad exteros) id vero, inquam, non efficit vt summus Magistratus, eorum ἀρχικὸς, id est, primarius auctor sit habendus, à quo principium habeant: cum & supremus ipse antequam in possessionem summæ suæ administrationis vere mittatur, iusiurandū vicissim ipsi supremæ potestati præstet, iuxta conditiones in iurisiurandi formula expressas: sicut postmodum ipse à singulis quoq; officiariis iuramentum suscipit; adeo vt eiusmodi confirmatio nullum ius nouum conferat (quēadmodum nec inuestitura noui Vasalli, aut à nouo Domino facta) sed noua est duntaxat veteris iuris agnitio, propter mutationem personæ. Hinc apparet mutuam esse obligatio-

Inferiores magistratus nō à persona supremi, sed ab ipsa suprematē pendent.

Mutuam esse supremorum ad inferiores, & inferiorum ad supremos Magistratus obligationem.

nem inter Regem & Regni officiarios: neque totam regni administrationem Regi soli esse commissam, sed supremum duntaxat eius gradum, & singulos officiarios inferiores, eius partem obtinere pro suo quemque gradu, idque certis vtrinq; conditionibus. Quæ conditiones si ab inferioribus magistratibus non seruentur, supremi est Magistratus illos vel officio abdicare, vel coercere, causa tamen cognita, & non nisi eo ordine, quē regni leges præscribunt, nisi & ipse à iureiurando, quo se ex legibus regnaturum promisit, discedere velit. E diuerso vero si is qui regiam dignitatem vel electione, vel iure hæreditario adeptus est, manifeste ab iis conditionib. deflectat, sub quibus nominatim rex est & agnitus & approbatus: quis dubitet inferiores Regni Magistratus, ipsasque adeo prouincias, ac ciuitates, quarum administratio illis commissa est, à suo iureiurando hactenus saltē esse ipso iure liberatos, vt ipsis liceat sese manifestæ eius regni oppressioni opponere, cuius tutelam & protectionem pro suo quisque munere, cum iureiurando susceperunt? Quid igitur? dicet quispiam, an qui modo pro summo Magistratu habebatur (cuius auctoritas esse debet inuiolabilis) mox pro cuiusq; inferioris nutu, tanquam priuatus homo reputabitur, vt liceat in eum tanquam in publicum hostem irruere? Minime vero, inquam: hoc enim esset fenestram, vt aiunt, ad quasuis impias seditiones, & coniurationes aperire. At enim nos de publica

& ma-

& manifesta tyrannide, deq; eiusmodi Tyrannis sermonem habemus, qui nullas omnino commonefactiones admittere aut ferre possunt. Deinde non agimus hic de tyranno prorsus è suo solio deturbando, & abiiciendo: sed quærimus, an ne quisquã ipsius manifestæ violentiæ, pro suo gradu sese opponere possit, ac debeat, cum iam prius ostensum sit, æquum nõ esse quempiam pro suo arbitrio publice contractam obligationem soluere, quisquis tandem is fuerit, & quantumuis etiam iustam de tyranno conquerendi causam habeat. Verum cum vicissim isti inferiores regni administri, à potestate ipsa suprema hoc munus acceperint, vt de obseruatione & custodia legum inter eos caueant, qui ipsorum curæ sunt commissi: seseque ipsi ad id omni fide præstandũ iureiurando obstrinxerint (à quo nulla illius culpa absolui possunt, qui ex Rege Tyrannus factus, apertissime eas conditiones transgreditur, sub quibus Rex designatus fuerat, quarumque obseruationem ipse iurauerat) an non æquum omni iure tam diuino quam humano fuerit, aliquid istis inferioribus Magistratibus amplius concedi, ratione præstiti ab ipsis iuramenti de procuranda legum obseruatione, quam illis qui priuatæ sunt omnino conditionis & absq; vllo publico munere? Dico igitur si eo necessitatis fuerint adacti, teneri ipsos omnino aduersus manifestam Tyrannidem salutem eorum procurare (etiam armata manu si possunt) qui ipsorum

Inferiorum magistratuum officiũ.

fidei & curæ sunt traditi: tantisper dum ex cõmuni statuum, vel νομοφυλάκων, (id est eorum, penes quos est omnis legũ Regni illius, aut imperii de quo agitur, auctoritas) consilio, melius rebus publicis consultum sit, & vt decet prouisum. Hoc porro non est seditiosum, aut in supremum suum Magistratum perfidum esse, sed potius fidelissimum iuramenti sui obseruatorem, erga eos quorũ gubernationẽ quisq; susceperit, aduersus periurium, & Regni illius oppressorem, cuius protector esse debuerat: Isto iure merito vsi sunt Romæ Brutus, & Lucretius aduersum Tarquinium Superbum, Tyrannidem aperte exercentem, etsi priuatim quoq; ad illos hæc causa pertineret (cum hic quidem Præfectus vrbi: ille vero Tribunus Celerum, populum Rom. conuocassent, cuius auctoritate Tyrannus Regno pelleretur, bonaque eius publicarentur. Nec dubium est, si reprehendere eum potuissent, quin & iuxta leges, quas violarat (cum earum defensor esse debuisset) eũ fuissent damnaturi: falsissima enim, & execrandi potius adulatoris, quam fidi subditi in principem, vox est, *supremum Magistratum nullis legibus subiici*: cum contra ne vnica quidẽ lex sit secundum quam gubernationem suam instituere non debeat, qui omnium legum se defensorem, ac vindicem fore, est iuramento pollicitus. Itaq; tenenda est potius præclara illa Marci Aurelii Imperatoris sententia: *Digna vox est Principe, se legib. subditum esse profiteri.* Quod etiam

Marcus Aurelius.

etiam facto comprobauit potentissimus ille nec vnquam satis laudatus Imperator Traianus, qui cum Suræ (quem Tribunum militum creabat) pro more parazonium nudum porrigeret: *Talem*, inquit: *ensem accipe, quem pro me ita demum strinxeris si iuste imperauero: quod si perperam quicquam per me fieri cognoueris, eo in perniciem meam vtaris velim.* Sed nunc ad sacram historiam conuertamur, quæ vera & irrefragabilia multa exempla nobis suppeditabit, quibus obfirmentur piorum conscientiæ. Cum Dauid ad necem quæreretur à Saule crudelissimo, & perfidissimo Tyranno, neminem habuit ex ducibus Tribuum, Millenariis, Centurionibus, aut senioribus populi, qui causam suã tutaretur aduersus tam impotentem Tyrannidem, non solum in ipsius Dauidis, sed etiam in totius Regni (maxime post summorum sacerdotum horrendam cædem) perniciem vergentem: itaque vt Tyranni furorem deuitet, huc atque illuc profugus vagatur, sed cum priuatus amplius non esset (quinimo vnus è regni ministris, dux scilicet exercituum Israelis) & præterea ius successionis à Deo illi promissum fuisset (quod nec Saulũ latebat) armis sese & militibus communiuit, tentatis prius omnibus aliis mediis: interim tamen suis limitib. se continens, tantum abest vt vel in regis personam quicquam moliatur, cum etiam deprehensum, viuum saluumque è manibus suis dimiserit: vel regnum ipsum inuadat, vt etiam Saule Rege mortuo,

Traian. Dion. Cassius in vita Traia.

1 Sam. 24. 21

1 Sam. 22. 2.

1 Sam. 24. 7.

1Sam. 24. 7. 2. Sã. 2. 1. 1Sam. 23. v. 9. mortuo, cui se successurum certo sciebat, ne pedem quidem extulerit ad regiam sedem occupandam, nisi quantum Deus ipse eum promouet, & totius populi consensu aduocatur. Attamen satis constat propositũ illi fuisse armis sese tueri ob prædictas causas. Quorsum enim alioqui illæ militum copiæ quibus comitabatur? Quod vero tam anxie Deum consulit, nũ ciues Xeilæ eum, & milites suos in manus Saulis sint traditurí, aperte ostendit, statuisse illum omnino mœniis oppidi illius Sauli obsidenti opponere, si in tuto se illic fore cognouisset. Quod factum damnari non potest, nisi & Dauid seditionis ac perduellionis insimuletur, (quod tamen ne suspicari quidem licet) & prudens Abigail mendacii arguatur, quæ Dauidem, iusta defensione aduersus iniustum persecutorem vtẽtem, bella Domini gerere aperte professa est.

1Sam. 25. v. 28.

2Chron. 10 12. Habemus & aliud exemplum euidentissimum de oppido Lobna, quod domicilium erat Sacerdotum. Illud enim defecit ab Iorã sexto Dauidis successore, ne amplius illi subesset; eiusq; defectionis causa in ipso historiæ cõtextu exprimitur, nempe quod rex Ioram Dominum Deum patrum suorum dereliquisset. At eum ad sacerdotes oppidum ipsum pertineret, clare liquet longe diuersum esse hoc Lobnensium factum ab Edumæorum defectione, quæ sub eodem Rege & eodem tempore accidit. Neq; n. vero simile est Edumæos ab Israelitarũ subiectione sese subtraxisse, vt vero Deo adhærerẽt, cui nunquam

quam ex animo seruierant, sed odio duntaxat Israelitarum & recuperandæ libertatis cupiditate. At sacerdotes, vel illi saltem (si hos priꝰ secessisse arbitrabimur) qui post Deũ Lobnæ dominium obtinebant, pietatis suæ egregium specimen ediderunt, cum simul & Deo & tyranno parere non valentes, huius iugum excusserunt, vt in Dei cultu & obsequio permanerent. Hæc duo exempla, prẽter supra citatas rationes, ita sunt certa, & authentica, vt sola (meo iudicio) sufficere possint, ad obfirmandas inferiorum Magistratuum conscientias: quoties eos necessitas cogit, post tentata omnia illa remedia, ad arma confugere, vt suos aduersus Tyrannidem manifestam tueantur, ac conseruent, non concitandæ, sed potius vitandæ seditionis gratia: sicut maiorum nostrorum ætate eorum tyrannis, qui in Heluetios dominabantur, occasionem Magistratibus municipalibus dedit, vendicandi sese in eam libertatem qua hodie fruuntur.

Ordines seu status ad frenãdos superiores magistratus

Repetitio Qvæst. IV.

Superest vt de tertio subditorum genere loquamur, qui etsi reuera ac certo quodam respectu supremorum Magistratuum obedientiæ subsint, alio tamen respectu, maxime rebus angustis extremisque, constituti sunt defensores ac protectores iurium ipsius supremæ potestatis, vt summos Magistratus in officio retinent,

tus constituti, possunt ac debent omnib. modis illis resistere cum in Tyrannos degenerant.

ant, eosq; si opus erit & coerceant, & mulctẽt. Hic vero meminisse oportet eorum quæ supra dicta sunt, nempe populũ extitisse priusquam magistratus vllus esset, & propter populũ Magistratus creatos, non contra, populum propter Magistratum. Quantumuis enim quidam populi à suis regib. originẽ traxisse videantur (vt à Romulo populus Romanus creatus fuisse dicitur, quia prius originalis populus non fuerit, sed multitudo quædã ex variis gentibus & populis collecta) id tamẽ ad alios trahi haudquaquã potest, vt inde Regula generalis constituatur. Præterea ne Romulus quidẽ in has gentes collectitias, nisi ex ipsarũ consensu dominatus est: inde sequitur Magistratuum omnium, quãtumuis suprem orum, ac potentium auctoritatem, à publica eorum auctoritate pendere, qui ipsos ad hunc dignitatis gradum euexerunt; nõ contra. Ac ne quis obiiciat, hanc quidem primam fuisse Magistratuum originem, sed postea populos sese prorsus eorum potentiæ, & arbitrio subiecisse, quos pro summis Magistratibus recepisse nt, & omnem suam libertatem sine exceptione illis omnino resignasse. Nego primũ, certo de hac omnimoda abdicatione constare; quin contra affirmo, nullam gentem (quamdiu ius & æquitas viguerunt) Reges suos aut creasse, aut approbasse nisi certis appositis conditionibus. Quos si illi manifeste violant, efficitur vt qui hanc in illos auctoritatẽ conferre potuerunt, non minus potestatis in ea illis rursus adimenda

menda retinuerint. Quod vt clarius appareat, diſpiciamus an non per omnes ætates, inter famoſiſſimas quaſque Nationes & magis notas, perpetuo vſu hoc comprobari poſſit.

Ducamus autem exordium à Romanorum Regno, ac deinde imperio, licet hi vetuſtiores non fuerint. Titus Liuius initia Romani Regni deſcribens, refert cum centum illi, inter reges nominati, qui poſt Romuli (primi huius populi progenitoris) mortem populo per vices præerant, plebi non placerent, communi conſenſu ſtatutum, vt deinceps Reges ſuffragiis populi crearentur, & ſenatus auctoritate firmarentur. Idem de Tarquinio Superbo vltimo Romano rege loquens: *Neq; enim* (inquit) *ad ius Regni quicquã̄ præter vim habebat, vt qui nec populi iuſſu, neq; auctoribus patribus regnaret.* Ac mox multa recenſet quæ ab illo contra maiorum inſtituta fierent. *Hic enim*, inquit, *regum primus, vt traditur, à prioribus morem de omnibus Senatum conſulendi ſoluit, Rempublicam domeſticis conſiliis adminiſtrauit, bellum, pacem, fœdera, ſocietateſq; per ſe ipſe cum quibus voluit iniuſſu populi, ac Senatus, fecit diremitq;.* Ex quibus verbis ſatis conſtat Romanorum Reges non niſi certis conditionibus fuiſſe admiſſos, quas ſi nõ præſtarẽt, populus iuxta ciuium diſtinctos ordines conuocatus, nõ minus ad illos exauctorãdos, quam ad eos conſtituendos, poteſtatis haberet: quod erga illum ipſum Tyrannum facto ipſo ſatis demonſtrarunt. Cæterum præter id quod

I. Exẽpla Romanorum tempore regum. Liu. lib. 1. ab V. C.

quod Seneca ex libris Ciceronis de Republica annotauit: nempe, prouocationem fuisse à Rege ad populum (quod in causa capitali Horatii sororicidæ factitatum est, qui à delegatis per Tullum Hostilium Regem iudicibus damnatus, à populo postea est absolutus) præter id inquam, testatur etiam Dionysius Romulum, dũ cum suis, de statu Romano constituendo consilium cepisset, pronunciasse, Regẽ quidem custodem esse Legum: at interim penes populum relictam potestatem fuisse creandorũ Magistratuum, Legum constituendarum, & indicendi belli. Quod primis Gallicæ Monarchiæ architectis pro archetypo fuisse verisimile est, vt infra docebimus. Adhæc ex Collatini, qui primus cum Bruto consul fuit, historia patet, populum, (cuius appellatione non tantum status ille plebeius, quem hodie tertium appellamus, intelligendus est, sed tres illi simul ordines qui Romæ erant, nempe Patricius, Equestris & Plebeius) eandem auctoritatem in Consules quoque habuisse: quamuis illi suprema in Republica potestate potirentur, vt Dictatore carerent. Id enim testatur etiam Liuius his verbis: *Timēs Consul ne postmodum priuato sibi, eadem illa cum bonorum amissionis additaque insuper alia ignominia, acciderent, consulatu se abdicauit.* At Collatinus nullius criminis incusabatur, sed suspectum erat duntaxat populo Tarquiniorum nomẽ, è quorũ familia erat Cõsul Collatinus: inde ergo facile est colligere, multo magis hoc iure popu-

Consulum potestas. libr. 2. ab V. C.

re populum vsurum fuisse, si quis consul alicuius criminis reus esset peractus: quamuis ex Legum præscripto expectandum esset, vt (quia temporarium magistratum gerebant) tempus statutum implerent, priusquam causam dicere cogerentur. Fateor quidem Decemuiros postea creatos, à quibus ad alium Magistratum non erat prouocatio: verum cum alternatim imperarent, licebat ab vnius sententia ad alterum appellare: tantum abest vt cuiusquam immensa, & nullis limitibus concluſa potestas, Pop. Rom. vnquam placuerit: quin tandem etiam Decemuiros ipsos officio sese abdicare coegit. Quod vero ad Dictatoris potestatem attinet, verum est quidem ab illo non licuisse ad alium prouocare: sed hæc dignitas non nisi extrema aliqua necessitate laborante, & pene oppressa Repub. in vsu erat, & id quidem ad breuissimũ tempus, semestre scilicet. Sed (quod ẽt maius est) si quando ab suprema potestate ad populũ prouocatum est, consensit ille vltro: vt ex iis quæ Romæ anno ab V. C. CCCCXXIX. inter L. Papirium Dictatorem & Qu. Fabium contigerunt, videre est. Quod si vlterius progredi libet, & ad Cæsares vsque pertingere: Etsi Iulius Cæsar Rempub. vi potius, quam voluntario populi assensu occupasset; videri tamen voluit à populo iuxta antiquas consuetudines, dignitates omnes, & munera, quæ obtinebat, consecutus, & ob id duntaxat reprehensus existimatur à multis (ac etiã tandem iure occisus) quod nimis

Dictatores.

Exempla tẽporea Cæsarum. Iulius Cæsar.

nimis multas dignitates cumulasset. Augustus
Augustus. eius successor adoptatus quidem ab illo fuit, sed non hæres Imperii relictus ideo persuadere conatus est, se iure, & à populo obtinuisse, quod
Tyberius. vi occuparat. Nec Tyberius alia ratione ei successit. Et post eum Caligula summo tum
Caligula. Senatus, tum populi consensu Cæsar est appellatus. Claudius vero primus quidem impetium
Claudius. militari & coempto fauore obtinuit, at non nisi consentiente populo illud rexit, qui tum volens sese in miseram seruitutem præceps de-
Nero. didit. Nero autem illi succedens, cum veneno illum sustulisset, imperium aperta violentia occupauit. Sed eius exitus exẽplum nobis singulare suppeditat eius auctoritatis quam Senatus adhuc tum retinebat. Nam is iure suo vtens (quod diu quasi sopitum delituerat) dicitur nominatim, Neronem populi Romani hostem prius iudicatum, capite damnasse. Vnde appareret ipsos etiam Cæsares Tyrannos factos, iuridice & coerceri & damnari potuisse: ipsorumque imperium etsi latissime ex lege Regia (propter Augustum lata, & propter Vespasianum confirmata) pateret, certis tamen limitib. definitum, nec sine exceptione probatum fuisse: quandiu iuri & æquitati locus fuit. Ecquid enim aliud est Tyrannis quã potestas aduersus leges sese exerens? de cuius amplitudine & expansione nobis dicere non est propositum (quæ enim effrenæ cupiditatis & malitiæ Tyrannorum meta esse potest?) sed de legitima tantum

regum

regum aliorumq; principum potestate legibus finita, atque hæc quidem de Romanis.

Athenienses porro cum abrogatam Democratiam in Aristocratiam commutassent, Triginta primum viros, postea decem tantum publicæ gubernationi præfecerunt, vt ipsorum historiæ perhibent: quos, cum auctoritate sua abuterentur, deinceps & ab officio remouerunt, & dignis suppliciis etiam affecerunt, eodem scilicet iure in eos vtẽtes, quo illos primũ creauerãt. *Exempla ex Atheniensium Republica.*

Notum est ẽt Lacedæmonios, Reges suos pro arbitrio ex Heraclidarum familia eligere solitos. Quod mutare Lysandrum voluisse tradit Plutarchus, sed frustra. Rege aũt certis cõditionibus electo, Ephoros constituerunt, qui Reges in officio retinerent, ac veluti habenis frenarent. Hi porro alios modo expulerunt, modo capitis supplicio affecerunt, donec tandẽ proditione Cleomenis Tyranni, omnes occiderentur: quo facto Lacedæmon simul cũ dominatione libertatem amisit. Venit autem hic mihi in mentẽ pulcherrimus ille Xenophontis locus, quo de Lacedæmoniorũ Republica verba faciens tradit, Regem & Ephoros singulis mẽsibus sese mutuo iureiurando obligare consueuisse, hos quidem omnium ciuium, illum proprio suo nomine: ac Regem quidem hoc iuramento polliceri, se ex præscripto constitutarũ legum regnaturum: Ephoros autem se ciuitatem illi cõseruaturos, si iusiurandum seruasset. *III. Exẽpla à Lacedæmoniis petita.*

Veniamus nunc ad Israeliticam πολιτείαν, omnium,

IV. Exempla ex Israelitarũ Monarchia.

mnium quæ vnquam fuerunt, perfectissimam, si ea Israelitæ contenti fuissent. Hoc vero primũ eam veluti supra sidera euehit, quod ab initio Deus ipse æternus, eius vnicus Monarcha fuerit: non eo tantum nomine, quod ipse rerum omnium supremum dominiũ obtineat, sed singulari quodam modo, nempe: quod leges per Mosem visibiliter Israelitis constituerit, quod populum suum per Iehosuam in terrã promissam exerto veluti brachio introduxerit, quod deniq; illis præfuerit, eosque rexerit, in eorum scilicet persona, quos ipse immediate ad illius gubernacula præfecisset, quia Iudices vocabantur. Eo igitur tempore πολιτεία Israelis vere Monarchia fuit (quamuis Deus quorundam ministerio pro beneplacito suo vteretur) quod si regna omnia hunc Monarcham haberent, vel saltem omnes Monarchæ hoc ab summo mundi totius domino, se regi semper paterentur, non minus superflua esset hæc, de qua agitur, quæstio, quam ea nunc pernecessaria esse agnoscitur. At enim fœlix ille huius Reipub. status (qui nulli vnquã præterq̃ huic populo obtigit) stupendo, & insolenti modo mutatus est. Nam reliquarum gentium Monarchiæ in Tyrannidem, ipsorum Monarcharum culpa, deflexerunt: At Israelitæ, cũ tantum bonum non agnoscerent, verum illum suum Monarchã, qui Tyrannus fieri nunquam poterat, veluti inuitũ adegerunt, vt ipsis Regem ex hominib constitueret, sicut & reliquis populis. Dominus ergo tan-

Israelitarũ Monarchia omniũ felicissima cur extiterit.

Ios. 2. 16.

Quomodo abolita fuerit Israelitarũ Monarchia.

1 Sam. 8. 4. 11

go tandem illorum votis annuit, sed in ira & indignatione sua: non quasi statum Monarchicum per se eo facto damnare voluerit, sed quia hæc mutatio à populo cerebricoso & refractario esset profecta. Interea hoc dissimulari nec potest, nec debet: Regem nullum à condito mũdo (etiam si optimum quemq; seligas) extitisse, qui sua auctoritate non fuerit aliquatenus abusus, adeo vt omnino fatẽdum sit, (id quod Philosophi etiam sola ratione naturali instructi agnouerunt) Monarchicam dominationem perniciẽ ac interitum potius populo afferre quam præsidium & salutem, nisi habenis quibusdam coarctetur, quibus fiat, vt maximum illud bonum quod ex ea potest emanare, colligi: & ingens malum, quod alioqui omnino ex illa consequi necesse est, vitari & impediri possit. Vtor hac præfatione, de Israelitici Regni primordiis sermonem ingressus, quoniam horum omniũ clara illic exempla extant: ad quæ vt tam Reges quam populi solicite animaduerterent, esset operæpretium, ne alios ab aliis opprimi tam sæpe contingeret: sed potius vtriusque Dei (à quo solo omnis manat tranquillitas) gloria ita curæ esset, vt qui imperant, & qui parent, simul ac pacifice sese tueri satagerent. Verum vt eo redeam, vnde sum digressus: Dominus merito in populum suum ira percitus, vt quid illis ex temerario illo quo agitabantur, affectu, expectandum esset clare ostenderet, prædicit illis per Samuelem miris omnino verbis,

Monarchia quomodo & quando pernicio-sa.

Ius Regium à Samuele prædictũ quale.

bis, quod sit ius illud futurum, quod historia ius regis vocat: nempe in summa, Regem pro libidine & personas, & bona subditorum vsurpaturum, & ad suos vsus conuersurum: quod certe Tyrannicum est potius, quam regium. Quis enim merito dubitare ausit, Dei solius esse meram suam voluntatem loco rationis obtrudere? cum nihil iustum dici possit, nisi quod prius Deus voluerit: Dei enim solius voluntas vera est ac certa omnis iustitiæ regula, vt ab initio dictum est. Contra vero hominibus accidit quorum etiam ratio iustis, ac sanctis legibus, subiici, & moderari debet, in iis præcipue, qui aliis præsunt: adeo vt toto cœlo errent, qui Samuelis verba ita accipiunt, quasi is auctor Regibus esse voluerit, quidlibet audendi: aut quæcunque illi cœca voluntate egerint, approbarit: iuxta execrãdum impuræ illius iuceſtuosæ dictũ: *Si libet, licet*: quod proh dolor! plusquã satis nostro hoc seculo iactatur, & præstatur. Quinimo ita accipiẽda sunt Samuelis verba, quasi Israelem increpans, diceret: *Non sufficit vobis Deum ipsum pro Monarcha vestro habere, vt fuit hactenus peculiari quodam fauore: sed alium ac talem expetitis, qualem habent reliqui populi*: continget ergo vobis talis. At audite rursus, quid iuris ille in vos sit vsurpaturus, & qua æquitate ac iustitia vobis dominaturus. Hunc esse sensum verborum Samuelis experientia ipsa postea ostendit. Dico igitur: quamuis Deus nominatim Dauidem elegisset, oportuisse tamen

Reges Iudæ à populo electi. Dauid. 2. Sã. 5. 1.

se tamen cum etiam à populo eligi: qui in eo eligendo recte, prout debuit, Dei voluntatem sit secutus. Idem accidit quoque in Salomone, qui à Deo primum electus, à populo secundario Rex creatus fuit. Et in genere: quamuis diadema regium ex Dei mandato, hæreditario iure ad familiam Dauidis pertineret, populus tamen, vt supra à nobis ostẽsum est, ex demortui Regis liberis eum eligebat, quẽ regnare mallet. Idque duplici obligatione interueniente, vt patet ex historia Ioas. Nam tam Rex, quam populus, solenni iureiurando Deo primum pollicebantur se leges ipsius tam Ecclesiasticas, quã politicas obseruaturos. Adhibebatur postea & aliud iuramentum mutuum inter Regem ipsum, & populum. At vero, dixerit quispiam, eratne propterea ius populo (id est, ordinibus populi) in eum quem elegerat, cum officium non præstaret, animaduertere? Erat profecto, quod quatuor exemplis potissimum probari potest. Si enim licuit Dauidi aduersus Saulis tyrannidem sese tueri, vt paulo ante visum est, & Lobnensibus ab obedientia Iorami deficere (qui tamen inferiores tantum Magistratus erant) nonne inde merito colligam, Regiis ordinibus multo etiam plura ipso iure licuisse? Huc quoque pertinet id quod prudenti Ioiadæ sacerdotis consilio, ab ipsis ordinibus aduersus Athaliam (quæ Regina constituta, sex integris annis Regnum administrabat) patratũ fuit. Deniq; Amasiæ exẽplum multo est adhuc

Ioas. 2 Reg. 11. 4. & 17. Populi Israelitici potestas in profligandis damnandisue Regib. Athalia. Amasias. 2 Reg. 14 19.

apertius, quam Hierosolymitani ad necem vsque sunt insectati. Quod si id per seditionem factum quispiam arbitretur, & non legitime, is quæso diligenter ad sequentes rationes attendat. Nusquam dicitur Amasias à seruis domesticis occisus (sicut id patri suo Ioas contigisse, & Ammoni Manassis filio, legimus) sed potius communi quodam Hierosolymitanorum consensu: neque id occulte, & quasi per insidias (qui fuit quamplurimum Tyrannorum exitus) sed via aperta, & velut publica auctoritate: nec subito aliquo tumultu, sed postquam ille fuga sese in vrbem Lachis recepisset, vnde & ipsius cadauer reportatum, & in patrum suorum sepulchrum conditum scribitur. Nihil denique hic, neque ante, neque post Amasiæ mortem conspicitur, quod seditionis suspicionem habeat: sed omnes circumstantiæ euincunt cuncta potius consilio, & meditata deliberatione, Hierosolymitanorum (simul tacito fœdere, tanquam præcipua ordinum pars, coniunctorum) tentata, & patrata fuisse, etsi id extra ordinem, & quasi perfunctorie acciderit: nullo certe priuato odio, sed propter ipsius impietatem, qua præcipuam iuramenti sui partem violarat. Ideoq; nusquam legimus post eius mortem vel querimoniam vllam, vel inquisitionem, vel denique pœnam aliquam aduersus cædis auctores procuratam, aut irrogatã vel à populo, vel ab ipsius liberis fuisse: quẽadmodum post mortem Ammonis & Ioas contigit,

Qualis fuerit Amasiæ occisio.

2 Par. 25.27.

contigit, in quorum coniuratos occisores, etsi domesticos, iustis pœnis fuit animaduersum: quamuis vterque illorum improbus fuisset. At contra, mortuum huius cadauer equis in Ieru- salem reuectum fuisse legimus, ob reuerentiam tum Regiæ dignitatis, tum familiæ: & Azariã ipsius filium à populo Iuda vniuerso Regem illi suffectum. Quod rursus plane ostendit id, quod à potiore ordinum parte (nempe à Ieroso- lymitanis) factum fuerat, communi postea consensu confirmatum fuisse: vt iusta de causa, & per eos, executioni mandatum, quibus id liceret. Hinc igitur concludo, ordines seu status populi Israelitici ius habuisse, & ex familia Dauidis sibi Regem, quem vellent, eligere, & electum postea vel eiicere vel supplicio etiam, prout res ferebat, afficere. 2 Reg. 12. 10. 14 & 21. 24

V. Exemplum ex Danorũ regno.

Sic nostra memoria Dani Christiernum crudelissimum Tyrannum non solum Regia dignitate priuarunt, sed carcere conclusum ad mortem vsq; detinuerunt, translato Regno ad sapientissimũ iustissimumque Regem illius auunculum, eiusque, qui nunc regnat, auum.

VI. Suedorum exempla.

Quod ad Suedos quoque attinet, satis norunt omnes quomodo nostra ætate Gostauus se, suosque à Danorum subiectione liberarit: & etiamnum hodie Suedi Regem suum captiuum asseruant, ob non satis prudenter administratum Regnum, quod ad fratrem ipsius translatum est: cui Dominus benedicat.

VII.

Scoti etiam superioribus annis Reginam suã ab-

Scotorum exempla.

abdicarunt & perpetuo carcere damnauerunt, quod quamplurimorum turpiũ adulteriorum, atq; etiam crudeliſſime cædis mariti ſui accuſaretur: quæ accuſatio ſi legitime probata eſt, audeo dicere, rectius eos facturos fuiſſe, ſi in eam promeritas pœnas exercuiſſent.

VIII. Exempla ex Angliæ regno.

Cæterum quod ad Angliæ Regnum omniũ quotquot hodie in vniuerſo orbe viſuntur feliciſſimum, atque vtinam in ea felicitate diu perduret, ſpectat: etiamſi ad eum, qui Regio ſanguine proximior eſt iure ſucceſſionis illud deuoluatur: apparet nihilominus, tum ex multis hiſtoriis memoratu digniſſimis, tum ex Polydori teſtimonio, in vita Henrici, huius nominis primi, Anglorum regis, omnem fere regnandi auctoritatem à conſenſu Parlamenti (vt vocant) pendere. Et ſane ſi conferre libet beatam illam tranquillitatem (qua iam multis annis fruuntur, ſub benigniſſimo & pacatiſſimo ſereniſſimæ Reginæ Elizabethæ dominio) cum miſerando & infelici ſtatu, totaliarum regionum, ipſa experientia docebimur, quam ſit ea moderatio Regiæ poteſtatis vtilis, & beata, ſi modo ea recte exerceatur, & Reges ipſi Deum timentes, populique ſui amantes, ſuſtineant ſe ab illa, non regi tanquam pupillos (vt aulici adulatores, qui plane lachrymis miſeræ plebis piſto ſaginantur) loqui ſolent, ſed dirigi & moneri, ea tamen reuerentia & obedientia, quæ Maieſtati ipſorum conuenit, ac debetur.

D

De Polonis porro si quis hactenus dubitauit, IX. Exempla à Polonorũ institutis.
Jum in eligendo certis conditionib. Rege, ipsi
oc ius retinuerint, vt à iuramento ipsis discedere liceat, si ille promissis non steterit, poterit
d clare intelligere ex vltima illa electione, qua
ibi Henricum Regis Gallorum fratrem in Re-
;em cooptarunt. Atque in eo mihi plane con-
ienit cum Episcopo Valentino (huius electionis pro Rege suo, procuratore) qui in oratione ad Polonos habita, & vulgo excussa eos
oc nomine maxime laudat, quod regum suorum potestatem sapientissimis suis legib. coarctarint, & quasi finibus circumscripserint.

Simili ratione Veneti (quorum Respublica, si ex euentis iudicandum est, omnium felicissime, & sapientissime, secundum hominum prudentiam constituta, & moderata existimatur) Ducem supremum sibi creant, non tanquam Idolum aliquod, aut spectrum (vt quidam in rebus politicis parum exercitati scribere ausi sunt) sed tanquam principem ac Monarcham, à quo citra vllum tyrannidis periculum, omnes Monarchiæ commoditates percipiant. Iam vero sicut Consilium illud quod vocant generale, Ducis eligendi omnem auctoritatem habet (seruatis tamen ritibus ad hoc apud ipsos institutis, & vsitatis) ita illud ipsum Consilium sibi ius istud retinuit (sine quo facile reliqua omnia in nihilum abirent) Nempe illius ipsius Ducis deponendi & puniendi, si quid tyrannicum vel moliatur vel patrauerit: quem-

admodum id exemplis & facto sæpe cõprobatum est. Videant igitur hic reliqui Italiæ populi, qui tã subtiliter de humanis rebus disserere, & ratiocinari sunt soliti (editis etiam plerisq; de ciuili gubernatione libellis) an in hac re æque prudenter sese omnes, vt Veneti, gesserint.

XI. Exempla ab Hispanorũ Regibus.

Quid vero de Hispanis dicemus? Status certe eius Regni diu fuit perturbatissimus & valde inquietus, quod pleræque barbaræ nationes, tum ex Septentrionibus, tum ex Africa illuc veluti diluuio quodam exundarint, sicut id tum certissimæ historiæ, tum ipsorum idioma testantur. At fatendum est omnino Gentem hanc præ cæteris semper fuisse sagacem, & prouidam. Et quamuis verum sit illud Aristotelicum, *natura Barbaros mancipia potius esse, quam subditos:* Hispani tamen hactenus (quæcunque tandem barbaries regionem eorum inuaserit) in Politiæ constituendæ ratione plerisque populis erubescendi occasionẽ præbent, eosque merito pudefaciunt. Id vero vt probem, citabo duo testimonia præ cæteris insignia, & quæ literis aureis insculpi publicis tabulis mererentur: vt & Reges iuste ex iis imperare, & populi vicissim recte obedire, docerentur.

Prius testimoniũ sumptũ est ex quarti Concilii Toletani, capit. 74 quod habitum est anno Domini D. C. XLIIII. iuxta Sigeberti supputationẽ. Verba autem Synodi, tũ ex viris Ecclesiasticis, tum ex reliquis Regni ordinibus coa-

ctæ,

dæ, sic habent: *Nullus apud nos sub præsumptione regnum arripiat, nullus excitet mutuas seditiones ciuium, nemo meditetur interitus Regum, sed defuncto in pace Principe, primates totius gentis, cum sacerdotibus, successorem Regni consilio communi constituant: vt dum vnitatis concordia à nobis retinetur, nullum patriæ gentisq; dissidium per vim, atque ambitum moliatur. Quod si hæc admonitio mentes nostras nõ corrigit, & ad salutem communem cor nostrum nequaquam perducit, audi sententiam nostram. Quicunque ergo ex nobis, vel totius Hispaniæ populis, qualibet cõiuratione, vel studio, sacramentum fidei suæ (quod pro patriæ gentisq; Gothorum statu, vel cõseruatione Regiæ salutis, pollicitus est) temerauerit, aut Regem nece attrectauerit, aut potestate Regni exuerit: aut præsumptione Tyrannica regni fastigium vsurpauerit, anathema sit in conspectu Dei patris & Angelorum: atq; ab Ecclesia catholica, quam periurio profanauerit, efficiatur extraneus & ab omni cœtu Christianorum alienus, cum omnibus impietatis suæ sociis, quia oportet vt vna pœna teneat obnoxios, quos similis error inuenerit implicatos. Quod iterum secundo replicamus, dicentes: Quicunq; à modo, &c. Et ideo, si placet omnibus qui adestis, hanc tertio iteratam sententiã, vestra vocis consensu firmate. Ab vniuerso clero, vel populo dictum est: Qui contra hanc nostram definitionem præsumpserint, anathema Maran atha, id est, perditio in aduentu Domini, sint: & cum Iuda Iscariot par-*

tem habeant ipſi & ſocii eorum. Amen. Quapropter nos ipſi, & ſacerdotes omnes ſanctam Eccleſiam Chriſti ac populum admonemus, vt hac tremenda & toties reiterata ſententia, nullum ex nobis præſenti atq; æterno condemnet iudicio: ſed fidem promiſſam erga glorioſiſſimum Dominum noſtrum Siſenandum regem cuſtodiuntes, ac ſincera illi deuotione famulantes, non ſolum diuinæ pietatis in nobis clementiam prouocemus, ſed etiam gratiam antefati Principis percipere meremur. Te quoque præſentem Regem, ac futuros ætatum ſequentium Principes, humilitate debita depoſcimus, vt moderati & mites erga ſubiectos exiſtentes, cum iuſtitia & pietate populos à Deo vobis creditos regatis, bonamque viciſſitudinem, qua vos nobis conſtituit, largitori Chriſto rependatis, regnantes in humilitate cordis, cum ſtudio bonæ actionis. Nec quiſquam veſtrum ſolus in cauſa, captiuum aut reum ſententia feriat, ſed conſenſu publico cum rectoribus ex iudicio manifeſto, delinquentium culpa pateſcat: ſeruata à vobis in offenſis manſuetudine, vt non ſeueritate magis in illis, quam indulgentia polleatis, vt dum omnia hæc (auctore Deo) pio à vobis moderamine conſeruantur, & Reges in populis, & populi in Regibus, & Deus in vtriſque latetur. Sane de futuris Regibus hanc ſententiam promulgamus, vt ſi quis ex eis contra reuerentiam legum, ſuperba dominatione, & faſtu regio in flagitiis, & facinore ſiue cupiditate, crudeliſſimam poteſtatem in populis exercuerit. Anathematia ſententia à

Chriſto

Christo domino condemnetur, & habeat à Deo separationem, atque iudicium, propter quod præsumpserit praua agere, & in perniciem regnum deducere. De Simithilane vero qui propria scelera metuens, seipsum regno priuauit, & potestatis fascibus exuit, id cum Gētis consultu decreuimus, vt neque eum, vel vxorem eius, propter mala quæ commiserunt, neq; filios eorum vnitati nostræ vnquam consociemus, nec eos ad honores, à quibus ob iniquitatem deiecti sunt, aliquando promoueamus. Cap. 1. Est hoc sane singulare exemplum: cui decretum aliud sextæ Synodi Toletanæ adiiciam, in quo postquam de exigendis Iudæis è regno statutum esset, adduntur sequentia. *In cassum bonum agitur, si non eius prouidetur perseuerantia: Ergo postquam ordine præmisso ad gubernacula accesserit Regni si ipse temerator huius extiterit promissi, sit anathema Maranatha in conspectu sempiterni Dei, & pabulum efficiatur ignis æterni, similiq; cum eo damnatione perculsi sint, quicunq; sacerdotum, vel quilibet Christianorum eius implicati fuerint errori.* Ex his facile iudicari potest quæ sit ordinum Hispaniæ in suos Reges auctoritas, si quid contra iusiurandum commiserint: cum ex iure Feudorum (quæ etiam Regna & Imperia complectuntur) Vasallus excommunicato Domino seruitium non debeat, imo sacramēto fidelitatis sit absolutus: vt habetur *lib. 2. Feud. tit. 28. §. 1.*

Alterum testimonium, quod proferre sum pollicitus: Formula illa est insignis, quam Arra-

gonii hodie etiã (nisi forte non ita pridem mutata est) non solum in Regum suorum inauguratione vsurpant, sed etiã in conuentibus illis triennalibus iterant, in quibus Rex sese apud suos ordines sistere solet, tum etiam vt suis ius dicat, tum vt ab iis ius suum recipiat. Ibi enim post multas peractas ceremonias, inter eum quem iustitiam Arragonensem vocant (qui supremæ potestatis personam refert, cuique reges iureiurando se obstringere coguntur) & Regem ipsum, vel creandum, vel iam creatum, Formula hæc totidẽ verbis pronunciatur. NOS QVI VALEMOS TANTO COMME VOS, Y PODEMOS MAS QVE VOS, VOS ELEGIMOS REY, CON ESTAS Y ESTAS CONDITIONES, INTRA VOS Y NOS, VN QVE MANDAMAS QVE VOS: Id est, *Nos qui tanti sumus quanti vos, & plusquam vos possumus, Regẽ vos eligimus, his atque his conditionibus: Inter vos & nos, vnus maiore est imperio, quam vos.* En quo vsque Hispani suos Reges in honore habuerint, put debuerũt.

Formula qua Hispaniarũ Reges inaugurãtur.

XII. Exempla è sacro imperio.

Quid plura? Norunt omnes qua sit auctoritate cœtus ille Principum toto orbe illustrissimus, septem videlicet Electorũ imperii, tam in eligendo Imperatore, quam in eo, quoties opus est, abdicando: sicut Adolpho, anno M. CC. XCVI. & Venceslao anno M. CCCC. Imperatoribus accidit. Erat autem tale iusiurandũ, quo se tunc Reges seu Cæsares Germaniæ obstringebant, quale describitur in Tractatu, cui titu-

titulus est, *Speculum Saxonicum lib 3. parag. 54.* Cũ enim Rex eligitur, cogitur publico iuramẽto fidelitatẽ, & hominium (seu, vt vulgus vocat, *homagium*) imperio præstare: ac polliceri se totis viribus promoturum iuris administrationem: atque adeo omnes iniurias propulsaturũ, & denique omni studio, & conatu iura Imperii conseruaturum.

XIII. *Exempla Regum Gallorum & ante, & postquam Francis cõiuncti fuere.*

Accedo iam ad Francos: apud quos, priusquam in Galliam venissent, Reges ordinibus populi sui submissos fuisse, testis est Iulius Cæsar lib. 5. cap. 8. de bello Gallico, dum Ambiorigis Eburonum (siue vt hodie vocantur *Leodiensium*) Reguli, in quadam oratione verba recensens ait, sua esse eiusmodi imperia vt non minus haberet in se iuris multitudo (legitime scilicet coacta) quam ipse in multitudinem. Idẽ etiam probatur ex verbis Vercingentorigis Regis Aruernorum causam suam in cœtu publico tuentis, vt ea ab eodem Cæsare recitantur lib. 7. cap. 4. Postea vero Galli & Franci sub vno Francogallorum nomine coierunt in vnum. Quorũ regnum cũ singulari Dei beneficio diutissime prorogatum, & conseruatũ fuerit, nunc quidẽ ita nutare videtur (quacunque tandẽ ex parte culpa hæreat) vt certissimum eius excidiũ proxime timendum sit, quod tamen vix accidere potest, nisi cum ingenti reliquarum orbis partium mutatione. Cæterum quæ mihi nunc de eo dicenda sunt, satis suspicor quibusdam grata & accepta, quibusdam vero ingratissima

& inauſpicata, futura. At nihil dicenti niſi quod res eſt, ſpero quidem Deum mihi aduerſus omnes calumnias fore propitium. Quamquam igitur Francogalli Reges ſuos primum ex Merouei familia, deinde ex Caroli Magni poſteris, ac tandem ex Hugonis Capeti ſucceſſoribus eligerent, ita tamen ab initio Monarchiam ſuã conſtituiſſe dico, vt Reges ipſorum non ſolo iure ſucceſſionis regnarent, ſed ſi ſimul conſenſu Ordinum Regni electi forent. Sic Pharamundus electus ſolio Regio ſublimatus fuit, anno Domini CCCCXIX. Sic Pipinus anno D. CCLI. ipſorumque liberi Carolus, & Carolomannus anno D. CC. LXVIII. Ac tandem anno D CC. LXXI. Carolus in fratris partem ex ordinum auctoritate ſucceſſit. Quam auctoritatem ſecutus ipſe poſtea, nempe anno D. CCC. XII. Ludouicum filium ſuum Imperii hæredem inſtituit: cauens nominatim teſtamento ſuo (ſicut Nauclerus, qui ſcriptis illud prodidit, teſtatur) vt populus (id eſt ordines ipſi) quem mallet ex filiorum ſuorum liberis in Regni ſucceſſorem eligeret, præcipiens etiam Patruis, qui tum ſuperuixiſſent, vt eiuſmodi electioni aſſentirentur: quod factum equidem notatu eſt digniſſimum, ad totius huius quæſtionis ſtatum decidendum accommodatiſſimum. Atque tale fuit Francogallicorum Regum iuramentum teſte Aymoino, qui Carolum Caluum dictum ſic loquentem inducit: *Quia ſicut iſti venerabiles Epiſcopi vnius*

Nau. vol. 2. generatione 28.

Aymoino libr. 5. c. 21.

ex

ex ipsis voce dixerunt & certis indiciis ex nostra vnanimitate monstrauerunt, vos acclamastis me Dei electione ad vestram saluationem, & profectum, atque regimen, & gubernationem hoc aduenisse, sciatis me, honorem & cultum Dei atq; sanctarum Ecclesiarum Domino conseruare adiuuãte, & vnumquemque vestrum secundum sui ordinis dignitatem, & personam iuxta meum scire & posse, honorare & saluare, & honorabiliter saluatum tenere velle: & vnicuiq; in suo ordine secũdum sibi competentes tam Ecclesiasticas quam mundanas legem & iustitiam conseruare. In hoc vt honor Regius & potestas, ac debita obedientia atq; adiutorium ad regnum mihi à Deo datum cõtinendum ac defendendum, ab vnoquoq; vestrum secundum suum ordinem ac dignitatem atq; possibilitatem mihi exhibeatur, & sicut antecessores vestri iure, fideliter & rationabiliter, meis antecessoribus exhibuerunt. Hæc ille totidem verbis.

Eos ipsos vero ordines potestatem regum, quos elegissent, abdicandorum habuisse, si quid peccassent, infinitis exemplis constat. Childericus propter flagitia, & libidines publico Consilio Regno motus, & expulsus est anno CCC. LXI. eique Gilo substitutus, qui ex Merouei familia nõ erat. Et Childericus anno D. LXXVIII. & Theodoricus anno D. C. LVII. Quinimo anno D. CCC. XC. ordines neglecto Carolo Ludouici Balbi filio Euden siue Odonẽ in Regem elegerunt. Legimus etiam Hugonem

Capetum Regno priuasse Carolũ Lotharii fratrẽ, cum ille negligentius & veluti cunctando rẽ ageret, & ad concilium deferret, sperans scilicet fore, vt Regni ordines illorum controuersiã, pro assueto more, dirimeret. Ac in summa, si regnum Francogalliæ electione non conferebatur, dicendũ esset neq; Pipinum, neq; Capetũ quicquam iuris in eo habuisse, cũ neque ex Merouei masculis hæredibus successores deessent Pipino regnum vsurpante: neque ex Caroli Magni filiis, cum Capetus Regium diadema sibi vendicaret.

Porro quod attinet ad eorundem ordinum auctoritatem, qua vel Regni præcipuas dignitates & officia conferebant, adimebantque: vel saltem sollicite animaduertebant, quo modo se Reges tam in iis conferendis, adimendisue, quam in tributis exigendis, aut in aliis Regni præcipuis negotiis, tum belli tum pacis tempore gererent: Ea, inquam, auctoritas vetustissimis & valde authenticis Historiis satis superque testata est: quæ plane eorum assentatorum impudentiam satis arguunt, qui hodie ex ruinis tanti tamque sapienter constituti Regni, suam potentiam per fas nefasque augere non desinunt. Et sane quod nostris temporibus, is qui sanguine est proximior, non conuocatis ordinibus, in Galliæ Regnum succedit, nouamque rerum faciem inducit, pro eorum libidine, qui eiusmodi successoris fauorem ac gratiam captauerint: Quodq; comitia publica statuto

tempore

tempore amplius non indicuntur; sed tum dũtaxat, cum id commodum quibusdam videtur, qui inde proprias commoditates, & securitates aucupantur: Quod præterea, quoties ordines coguntur, id fit non tam vt de publicis rebus serio decernatur, quam dicendi causa, vt scilicet longis affectatisq; orationibus Rhetorum (imo Sophistarum potius) more, tẽpus & actio omnis eludatur: Quodque illic ii iudices sedeant, in quos præcipue omnes accusationes, & querimoniæ intenduntur: denique quod tum bella, tum pax, aut induciæ decernuntur; tributa & actiones imponuntur; leges de rebus tam publicis, quã priuatis figuntur, & refiguntur; dignitates & præfecturæ, omnia item munia publica electis vel conferuntur, vel adimuntur, pro quorundam tantum (siue virorum, siue mulierum, nobilium siue ignobilium, proborum siue improborum) arbitrio, qui apud rerum Dominos maiore pollent auctoritate & gratia (vtpote per quorum aures & oculos duntaxat isti & audiant & videant) hæc, inquam, omnia à maiorum sanctis moribus & agendi ratione quam longissime dissident, & cum primariis legibus quibus Gallicæ Monarchiæ fundamenta nituntur, plane ex diametro pugnant. Iam vero Iurisconsultis omnibus, qui cum scientia iuris bonam conscientiam coniunctam habent, disputandum relinquo, num vlla quantumuis longi temporis præscriptio iure aliquo vel diuino, vel

vel humano locum hic habere possit, vel debeat. At enim quod hodie adhuc Reges, cum solenni ritu vnguntur, iuramentum præstant (cuius formula vtinam publice excuderetur, vt omnibus innotesceret) & quod præterea singulis ciuitatibus sua priuilegia, item publica munera Regni officiariis confirmare postquã regnum sunt adepti, consueuerunt (etsi hic multa fiunt per abusum quæ minime sunt probanda.) Quod denique si Reges minores sunt ætate, status ordinesque Regni communi consilio statuunt, ad quem illius administratio pertineat: hæc, inquam, omnia, reliquiæ sunt adhuc pristinæ illius auctoritatis, qua ordines pollebant, & quæ nunc paulatim abit in nihilum. Nondum tamen ducenti anni præterierunt, cum ab ipsis ordinibus Caroli V. (qui *sapiens* cognominatus est) testamentum rescissum fuit, nempe anno MCCCLXXX. Quid amplius? anno MCCCCLXVII. quum Ludouicus huius nominis XI (qui quantum potuit Monarchiam Gallicam in Tyrannidem transformare conatus est, quod Regii Parasiti Regem emancipare seu seruitio eximere, appellant) merito accusaretur, quod pessime Regnum administraret, dati sunt illi ab ordinibus apud Turones conuocatis XXX. viri tanquam curatores, à quibus se regi & gubernari pateretur. Verum est quidem, ipsum postea facile ab illis sese expediuisse, vtpote cui (Claronensis Idoli prætextu, quod summa su-

Alias XXX. *vi.*

per-

perstitione colebat) iuramenta omnia & promissa, non nisi ludus, & iocus essent: sed tanto cum ipsius præiudicio, & infelici successu, vt præter infamiam, qua etiamnum hodie notatur, quamdiu vixit, nulla vnquam quiete aut pace frui potuerit: & in ipsa adeo morte expertus sit, quid valeat à subditis potius timeri quam amari. Et quandoquidem de iuramenti violatione mentio incidit, addere libet aliud exemplum valde memorabile: Carolus huius nominis VII. dum adhuc Delphinus esset, nefario consilio Ioannem vltimum Burgundiæ ducem è Gallicorum regum prosapia ortum, coram se misere trucidari iussit contra fidem, pacem, atque amicitiam paulo ante prope Melodunum iuratam. Hoc periurium deinde (quamuis tanto Dei iudicio Dux ille esset dignissimus) multis animarum millibus fuit in Gallia expiatum, cum totius pene Regni subuersione. Et Carolus ipse Rex eo adactus miseriarum vt à patre suo primum exhæredatus, capitalem suum hostem postea Regno inaugurari Lutetiæ conspexerit, ac proinde Biturigum ipse, potius quam Galliæ Rex diceretur. Tandem vero pacem multo suo dedecore redimere coactus est, vt ex tractatu apud Atrebates concepto, apparet: In quo (etsi ipse rex cum duce Philippo Ioannis interempti filio, tanquam subdito suo transigeret) hæc clausula nominatim expressa habetur: *cui*, inquit, *rex ipse assentietur, & diplomate suo*

Insigne exemplũ vltionis diuinæ in periurum principem.

comprobabit. Quod si vero hanc transactionem ab ipso violari contigerit, ipsius clientes, feudatarii, & subditi, præsentes & futuri, illi deinceps neque obedire neque inseruire tenebuntur, sed Duci potius Burgundiæ, ipsiusq; successoribus, aduersus ipsum omnem obedientiam præstabunt: cuncti denique illi ipsi clientes, beneficiarii, subditique ab omni fide, iureiurando, obsequio, promissionibus, & obligationibus, ac quibuscunque officiis, quibus Carolo Regi deuincti prius essent, liberati, immunes ac prorsus soluti hoc casu habebuntur: ne deinceps illis quicquam horum fraudi, aut oneri imputari, aut ab illis culpa vlla exigi possit. Quin imo hoc ipsum iam iam facere Carolus Rex illis præcipiat, & liberos absolutosque ab omnibus iuramentis, & obligationibus pronunciet, si quid tale euenerit. Hic scilicet fuit exitus violatæ fidei Regiæ improbo consilio. Hæc autem pacta conuenta, quia bona fide in posterum obseruata fuerunt, maxima Regno quies & pax obtigit. Porro si æquum tunc visum est, hanc clausulam inseri accidentariæ huic promissioni, quæ ad Regni administrationem proprie non pertinebat, an minus æqua legitimaque illa promissio, aut conditio censenda erit, quam populus à Rege suo dum vel crearetur vel inauguraretur, fuerit stipulatus: cum & æquitate maxima & naturali ratione nitatur: videlicet vt Rex ex Legum præscriptis (quarum ipse summus est, esseue de-

bet, cuſtos & protector) omnem ſuam adminiſtrationem moderetur.

Huc ergo omnium ſupradictorum ſumma redit: ſummum Imperium ita demum eſſe penes Reges aut alios ſupremos Magiſtratus, vt ſiquidem illi optimas leges iuratasque conditiones tranſgredientes in apertos Tyrannos degenerent, nec ſanis conſiliis auſcultent, liberum licitumque ſit inferioribus Magiſtratibus tum ſibi, tum iis quorum curam gerunt, prouidere & publico Tyranno obſiſtere. Ordines vero vel ſtatus Regionis quibus hæc auctoritas à legibus eſt collata, eatenus ſeſe tyranno opponere atque adeo ipſi iuſtas, & promeritas pœnas, ſi opus erit, irrogare & poſſunt & debent, donec res in ptiſtinum ſtatum reſtitutæ ſint. Quod ſi præſtiterint, tantum abeſt vt ſeditioſi, aut perduelles habendi ſint, vt contra officio ſuo & iuramento (quo & Deo & patriæ ſunt obſtricti) probe defuncti tum demum cenſeri debeant. Ac quamuis iam ſupra euidentiſſimis Regnorum & Imperiorum, tam veterum quam recentium, exemplis harum rerum praxim comprobauerimus, ne tamen quiſquam obiiciat legibus potius quam exemplis iudicandum, addam ad maiorem ſententiæ noſtræ confirmationem quamplurimas & alias rationes. Dico enim primum duas eſſe propoſitiones, quas æquitas ipſa iuſue illud naturæ (à quo vno pendet totius humanæ ſocietatis conſeruatio) in dubiũ vocari non patitur:

Epilogus ac concluſio de auctoritate ordinum.

I. Ratio à iure & æquitate naturali

Conditiones pacto additæ si non implentur, irritũ erit pactũ si parti læsa placuerit.

titur: quarum pfior est, in omnibus pactis, & conuentionibus, quæ mutuo ac solo consensu inter partes contrahuntur, eos ipsos per quos obligatio contracta est, eandem soluere & dirimere posse, quoties id ratio postulat. Itaq; quibus est potestas Regis creandi, iisdem quoque eius abdicandi ius erit. Altera vero: si quæ est iusta soluendæ conuentionis aut pacti occasio, qua obligatio ipsa per se euanescat, & pro nulla habeatur, hanc vnam esse, si essentiales conditiones, propter quas proprie obligatio contracta est, manifeste violentur. Ostendant igitur qui eo vsque Regum ac supremorum Magistratuum auctoritatem euehunt, vt dicere audeant, illos non alium quam Deum solum Iudicem habere, cui factorum suorum rationem reddere teneantur: vllam gentem vsquam fuisse, quæ scienter, & absque metu, aut vi aliqua, sese arbitrio supremi alicuius Magistratus submiserit, non addita expresse, aut tacite subintellecta hac conditione, *vt ab eo iuste, & ex æquo regatur & gubernetur.* Quod si quis exemplum aliquod proferat populorũ, qui bello superati sese iis omnino conditionibus iurati submiserunt, quas victores proponerent: non satis mihi fuerit cum Iurisconsultis respondere, ea quæ vi, iniustoue metu extorta sunt, pro legitimis non esse habenda (fateor enim Theologiam, quæ conscientiarum est Regula, non facile permittere, vt eiusmodi iuramenta temere violentur.)

Nulli vnquam Reges admissi, nisi aut expresse aut tacite subintellecta conditione, si iuste sanctèque populos rexerint.

tur.) Sed addã præterea, etiamsi populus quispiam scienter & sponte rei per se euidenter irreligiosæ, Iuriq; naturali cõtrariæ assensum præbuerit, nullam esse eiusmodi obligationem: tantum abest vt dubitari iure possit, an ea valida ac rata sit existimanda, quæ per vim ac metum, aut aperta fraude & malis artibus contracta fuerit. Hæc enim generalis iuris & æqui regula communibus naturæ principiis subnixa (quæ adhuc post lapsum in homine, quantumuis corrupto residente) tam certa firmaq; est, vt nihil quod illis aperte aduersetur & repugnet, pro iusto & rato inter homines sit habendum. Hoc porro de rebus penitus iniustis atque manifeste irreligiosis intelligendũ est, quas nemo non videt (nisi sensu communi prorsus destitutus) non posse bona conscientia à quoquam vel exigi vel præstari. Tale fuit pactum quod primis temporibus inter Minoem Cretensis insulæ Regem, & Athenienses intercessisse ferunt: nempe vt quotannis illi septem adolescentes, septemque puellas adducerent, vt vel à Minotauro deuorarentur (sicut fabulæ tradunt) vel (quod magis est credibile) vt illius libidini, atque Tyrannidi inseruirent. Eiusmodi etiam fuit conditio ab Ammonitis, habitatoribus Iabes proposita, fore scilicet vt illis parcerent, atque illos in suam tutelam reciperent, si modo singuli alterum sibi oculum eruerent. Minusque adhuc tolerabilis fuit conditio, ciuibus Hierosolymitanis

Conditiones aperte irreligiosæ & contra cõscientiam, nulli esse momenti.

1 Sam. 11. 2.

ab

2. Machab. 1 55. ab Antiocho execrando Tyranno propositæ, & à pleriſq; eorum promiſſa, vt ſcilicet conſeruandæ vitæ ſuæ gratia, veram Religionem abiurarent. Si vero conditio à victore propoſita, & à victis promiſſa, difficilis eſt duntaxat atque dura, vitæque huius tantum incommoda continens, concedo eo caſu iuriſiurandi potius rationem habendam, quam vllorum commodorum, vel incommodorum. Quam ob cauſam Deus acriter Sedechiam, vltimum è familia Dauidis Regem, increpauit & puniuit, quod contra iuratam fidem à Chaldæorum Rege defeciſſet. Gabaonitæ certe etſi in duriſſimam ſeruitutem à Ioſua adacti, nuſquam de eo conqueruntur. Præcipue vero cum de Religione agitur, ſummopere cauendum eſt, ne quis temere ab iis quæ Deo iuratus promiſit deficiendi licentiam captet. Qua in re tamen modus quoque eiuſmodi ſeruandus erit, vt quemadmodum nihil facile in Religione quiſquam immutare debet: ſic (quoniam non niſi cum maximo diſpendio in ea decipi poſſumus) nemo pertinaciter ea tueatur, quæ impie & illicite Deo promiſſa, obtentu Religionis fuiſſe conſtiterit. Quod quia non ſatis caute hactenus animaduerſum fuit, multæ graues ac periculoſæ in mundo conuerſiones acciderunt.

Ezechiel. 16. 17.

Ioſ 9. 25.

Verum demus, fuiſſe gentem aliquam, quæ aut imprudentia, aut blandimentis, aut denique, quia bonum principem ſemel ex quapiam fami-

familia nacta, nimia facilitate præsumpserit: tales quoque semper futuros omnes illius posteros: sese omnino, nulla expressa conditione, cuipiam submiserit, an propterea dicemus Principi illi omnia licere, quæ libuerint? An ne potius ea quæ natura sua, sancta sunt & legitima, tanquam expressa habenda erunt? Quorsum enim alioqui res euadet? aut quales demum vita hominum futura est? Si Princeps huiusmodi eousque licentiæ proruperit, vt subditorum parentes truculentus occidat, vxores ac filias cõstupret, domos ac possessiones expilet, denique singulos pro arbitrio iugulet: quia scilicet populus, ipsius probitate confisus, hunc ab initio sibi Principem sine vllis conditionibus assumpserit?

II. à Comparatis.

I. Cõparat. qualis. Populos in integrum potius esse restituẽdos, quam priuatos homines.

Adhæc iniquissimum sane fuerit, vniuersæ alicui genti ac populo id denegare, quo æquitas ipsa priuatis personis (quales sunt minores, mulieres, mente capti, & qui vltra dimidium iusti pretii se fraudatos conqueruntur) vltro concedit, maxime si de mala eorum fide constiterit, quibus se eiusmodi personæ obstrinxerunt. An vero quisquam magis improbæ fidei reperiri potest eo Tyranno, qui sit vsque adeo impudens, vt persuasum esse velit, sibi omnia licere per fas nefasque, quia scilicet aut ita cum populo pepigerit, aut à maioribus suis talem potestatem acceperit? Fateor equidem interea (sicuti abunde supra demonstratum est) auctoritatem ordinum siue statuum

tunc

tunc implorandam, & interponendam: ne priuatis hominibus quicquam ex seipsis aggredi aut moliri in statum publicum liceat, neue inferiores Magistratus vocationis suæ cancellos transcendant.

Comparatio cũ aliis hominibus qui inferiores in potestate habent.

Sed quæro præterea: *an maior sit subditorum erga Regem obligatio, quam liberorum erga parentem, mancipiorum erga dominum, aut libertorum erga patronum, qui eos manumisit?* Audiamus vero inprimis quid Cicero, æquitate & ratione ductus, scribat de officio filiifamilias, cuius pater vi, patriæ suæ dominium vsurpare contendat: *Si Pater*, inquit, *dominationem manifesta vi occupare, aut patriam prodere tentet, an filius tacebit? Minime, sed patrem supplex rogabit ne id faciat: si autem precibus nihil profecerit, accusabit illum, atq; minis terrebit: quod si eo iam res processerit, vt periculum sit ne tandem patria obruatur, vita patris salutem patriæ præferet.* En qualis fuerit eius viri sententia, non solum rationi consentanea, sed etiam maximæ auctoritatis. Quod vero ad seruos seu mancipia attinet: iure Romanorum cautum est, vt seruus, cui Dominus ægrotanti opem non tulerit, liber habeatur. Et quod etiam maius est, seruo ex iuris scripti dispositione, Dominum læsæ Maiestatis reum accusare licet. Quis vero hoc crimine magis tenetur, quam Tyrannus omnia iura tam diuina quam humana manifeste peruertens? Sed apud quem, inquies, accusabitur? Respondeo, vel apud eos qui cum

II. Cõparatio: *Quid liberis in patrem liceat.*

III Cõparatio. *Quid seruis in Dominos.*

eius

eius creandi potestatem habuerint, habent etiam iudicandi ipsum auctoritatem: vel apud eos qui præcipui sunt supremæ potestatis defensores, & à quibus nulla est prouocatio. Si quãuis Liberti omnem Patronis suis obseruantiam debeant, adeo vt iure ordinario non nisi ciuiliter cum eis agere possint; certis tamen de causis (vtpote si atroci aliqua iniuria à patrono fuerint affecti, eumue in adulterio cum vxore deprehenderint) possunt capitalem accusationem aduersus eos, ex iure ciuili instituere. His argumentis ago, non vt conscientiam legibus ciuilibus, aut Philosophorum dictis tanquam regulis certissimis astringam: sed duntaxat vt euidentissime ostendam, quam iniqua sit eorum opinio, qui nullam prorsus hominibus viam relinquunt, qua cursum imminentis vel aperte grassantis tyrannidis abrumpere valeant, quantumuis crudelis & iniqua illa fuerit.

IV. Cõparatio. Libertis in Patronos.

Certe quod excipere solent, *Regem legibus non astringi*, in genere nec potest nec debet accipi, vt Regum assentatores, Regnorumq; euersores occinunt: Nam vt taceam tot, omniũ fere nationum, exẽpla quæ supra allata sunt, quorsum tot graues veterum Iurisconsultorũ sentẽtiæ, è iure naturæ excerptæ? Cuiusmodi sunt, *eos qui leges ferunt, legibus quoque obtemperare*: Et, *quod quisque iuris in alium statuerit, ipse vt eodem iure vtatur*: Et, *nihil Imperio magis conducere quam vt Rex Legibus vtatur*: dignã denique vocem esse, *Principẽ legibus sese subditum*

Ad variorum obiectionum solutio. 1. Ob.

Quomodo intelligi oporteat Reges legibus non subiici.

profiteri? Itaque quod alibi à Iurisconsultis dici videtur, *Principem esse supra Leges, aut Principem legibus esse solutum*, non nisi de legibus ciuilibus, deque particulari & priuatorum iure est intelligendum: Verbi gratia, de testamentis, de detractione Trebellianæ, aut Falcidianæ: non autem de iure publico, & ad statum, vt dici solet, pertinente, multoque minus de iure naturali, aut diuino: cui cum omnes & singuli homines subiiciantur, quatenus homines nati sunt: omnino efficitur, aut reges homines non esse, aut illos hoc iure teneri.

II. Ob. Qua sit inter ius Regnorum & ius gentiũ differentia.

Si quis rursus obiiciat, ius illud publicum, & ad statum populi, aut gentis pertinens (de eiusmodi enim loquimur) longe esse diuersum à iure naturæ, ac gentibus omnibus communi: Verum id quidem esse quibusdam in rebus fatebor, sed ita vt omne illud discrimen, in circũstantiis hæreat, quæ efficere nequeũt, quin generalis illa æquitas, & ἐπιείκεια firma constansque eousque maneat, vt omnis politia, quæ illi aduersetur (veluti, exempli causa, si manifestæ impietates, latrocinia, eiusq; generis facinora, tum aduersus Deum, tum aduersus ius gentium ac bonos mores, probarentur) prorsus sit & damnanda, & abiicienda.

III. Ob. Ordines supra Reges esse.

Posset & illud excipi, supremum Magistratum reum quidem esse, si aliter quam dictũ sit, dominetur. At non habere alium Iudicem, q̃ Deum ipsum: quod Dauidis quispiam exemplo probauerit, qui cum esset adulter, & homicida

cida nefarius, à nemine tamen mortalium iudicatus fuit. Sed respondeo primum: ex supradictis satis perspici Gentes ipsas populiq; ordines ius sibi plerunq; retinuisse frenandorũ Principum, cui nulla vel vetustas, vel temporis præscriptio obesse possit. Deinde multum interesse inter eum qui crimen aliquod semel, aut etiam repetitis vicibus commiserit, & eum qui ex professo omni scelerum generi sit addictus: Itẽ, inter Principem vitæ flagitiosæ, & eum qui iustam omnem gubernãdi rationem in regno suo euertat: neque enim supremum Magistratum censuerim pro priuatis delictis (& quæ proprie personalia sunt) eodem modo, quo subditos coercendum, sed tamen posse vsque adeo perditum fieri, vt merito pœnis ac suppliciis in eum animaduerti & possit & debeat. Quanto igitur æquius fuerit, cũ de publico statu agitur, vt his quibus hoc officii incumbit, liceat prouidere & omnino satagere, ne quid respub. detrimenti patiatur? quod ni fecerint, perfidi & in Deũ, & in Patriam (quib. se iuramento obstrinxerunt) habeantur. His distinctionib. probe expensis, & ad Dauidis mores in genere (nec non ad publicam illam satisfactionem, quã de admissis publice agit pœnitentiam) cõparatis: nemo mirabitur non fuisse quicquam grauius aduersus eum statutũ, vel tentatũ Præterea falsa est in vniuersum eius argumẽti cõclusio, ex qua infertur, non debuisse pœnas de delicto aliquo sumi, quia scilicet sumptæ non sint.

Non omnes Principes flagitiosos statim & Tyrannos ésse.

Cur Dauid ne que de adulterio, ne que de homicidio damnatus fuerit.

IV. Ob. De Turcica Tyrãnide.

Sed nec deerunt etiam fortaſſe qui Turcarũ Imperatoris in ſuos ſubditos auctoritatẽ prætexant. Quib. vno verbo reſponſum velim, eiuſmodi imperium neq; Regium neq; humanum dici mereri, ſed prorſus barbarum, Tyrannicũ, brutum atq; execrandũ: eo maxime, quod cum cæteræ Monarchiæ, & imperia (quantumuis multis vitiis obnoxia) inſtrumenta tamen fuerint ad humanam ſocietatem conſeruandam idonea: contra, Turcicam hanc tyrannidem appareat horrendum eſſe Dei flagellum, quo Deus mundo huic extremam ruinam, & euerſionem iuſto ſuo iudicio minitetur. Itaq; clara voce & ſonora profiteor, ſi qui hodie reperiantur, qui Regib. ſuaſores ſint, vt inde gubernationis ſuæ exemplar, & typum effingant, eos tanquam publicos humani generis hoſtes habendos, & exterminio profligandos.

V. Cõpar. Quid vxori in maritum liceat.

Cæterum vt comparationes ſupra inſtitutas de iure priuatorum in priuatos perſequar, an vlla ſtrictioris iuris obligatio inter homines dabitur quam Matrimonii (in quo Deus ipſe tanquã huius contractus præcipuus autor intercedit, & per quod qui duo erant, vna caro fiũt.) At in matrimonio etiam ipſo, ſi pars vna alteri deſerat, eã quæ deſerta eſt Apoſtolus, ab omni obligatione liberam pronunciat: quia deſerẽs præcipuam matrimonii conditionem violat. Fingamus vero quempiam profiteri, ſe velle vxorem apud ſe retinere, idque conari: ſi tamẽ innotuerit, ideo vxorem hunc appetere, vt illi mor-

1. Cor. 7. 15.

li mortem inferat, vel eã alia via de medio tollat: annon pro desertore manifesto habendus erit? At certe huic diuersa non est Tyrannorum mens, quum non alia ratione subditos in potestate habere contendant, quam vt miseris suis cupiditatibus indulgentes, eos ad internecionem vsque persequantur & opprimant: quidni igitur idem de vtrisque statuant, qui iudicandi auctoritatem obtinent? Quod si ne Ecclesiastici quidem canones, vxorem quæ tuto apud maritum degere non potest, cogendam esse statuunt vt cũ illo habitet: cur inferiori Magistratui, sibi suisque prouidere non concedetur, & aduersus manifestum Tyrannum ad ordines recurrere?

Adhæc, cum & Regna, & Imperia ipsa, in feudis censeantur (quæ supremæ potestati hominis & fidelitatem seu subiectionem, & seruitutem etiam debeant) videamus quale sit Ius Feudorum. Ex lib. igitur *2. tit. 26. §. Domino & tit. 47.* apparet Dominum nõ minus in Vasallum (siue clientem) crimen perfidiæ committere posse, q̃ Vasallum in Dominum: quo casu feudum quidem Domini, ad Vasallum non deuoluitur, sed redit ad directum feudi Dominum, à quo primario illud dependet, vel ad Domini agnatos. Hoc tamen certum firmumque manet, Dominum perfidiæ conuictum, omne suum ius amittere, quod in Vasallum haberet. Cuius rei ratio ex eo pendet, quod Dominus in omnibus vicem fideli suo reddere debet, alio-

Quid Vasalli in Dominos feudi iuris habeant.

alioqui merito maleficus censetur, vt habetur in *tit. 6. de forma fidelitatis*, ad finem. Dico igitur in proposita quæstione, Regem vel etiã Imperatorem, cuius dominatio à suprema pendet potestate, si in crimen illud perfidiæ erga Vasallos suos, hoc est subditos, inciderit (quod vtinam nunquam accidat) amittere feudum suũ, non vt Vasallis adiudicetur: sed vt de eo disponant ii, qui supremam illam potestatem referunt. Vt vero huius argumenti firmitas cognoscatur, notandum est: eiusmodi indirectos (seu vt vulgo vocant *subalternos*) Dominos, nullum præstare iusiurandum Vasallis, cum eos inuestiunt, adeo vt quod diximus obseruari aduersus eos qui crimen perfidiæ admittunt, non alia quam naturalis illius æquitatis ratione nitatur, quæ etsi expressa non fuerit, per se tamen semper subintelligenda veniat. Quid igitur (vt à minori ad maius fiat comparatio) statuendum erit de eo, qui in crimen illud lapsus est erga subditos, quibus se expresso iureiurando deuinxit? Præterea etsi demus Dominũ in crimẽ illud perfidiæ nunquã posse ita incurrere aduersus Vasallum, vt ius feudi amittat: At nemo dubitat Vasallum huius criminis reum aduersus Dominum suum, feudo merito priuari. Cum ergo Imperator ipse, vt supra annotatum est, subiectionem (seu *hominium*, vt vulgus appellat) Imperio debeat, vtpote, cuius ipse sit primus, & supremus Cliens: (qua conditione etiã Reges in regnis suis esse multo maio-

maiori, aut saltem pari ratione æstimandum est) quis dubitet, quin Imperatores, aut reges à feudis suis decidant, si eo vsq; perfidiæ proruperint, vt in manifestos, & deploratos Tyrannos degenerent? quãdoquidem id experimento vbique comprobatum fuisse ostendimus.

VIII. Comparat.

Denique cum apud saniores omnes, eorum etiam qui se *Catholicos Romanos* vocant, tum certis rationibus, tum infinitis exemplis iampridem constitutum sit & persuasum: concilium Oecumenicum seu generale esse supra Papam, eumque deponendi saltem propter crimen hæreseos potestatem habere: consequens est profecto, aut Reges maioris auctoritatis quam Pontifices, crimenq; hæreseos minus quam Tyrannidis crimen esse: aut populos tantundem saltem potestatis habere in Reges Tyrãnos factos, quantum habet concilium in Pontificem hæreticum. Hæc est igitur nostra de hac quæstione sententia, qua quæritur, quid iuris habeant subditi, (cuiuscunq; status fuerint) in supremum magistratum, qui Tyrãnus euidens sit effectus.

Quid tum agendũ, cum ordines cogi contra Tyrannum

QVÆST. VII.

Supereſt tamen adhuc in hac disputatione non exigua difficultas. Quæritur enim, *Quid tum fieri debeat cum Tyrannis eousq; potentia excreuit, vt Ordinum conuentus* (quod legitimum remedium aduersus eam esse diximus) *prorsus vel conniuentia, vel metu, vel malitia valentior multitudinis ita impeditur, vt cogi nullo modo possit?* Respõdeo priuatos quidem homines, ni-

non possūt. si vel ab inferiori Magistratu, vel à saniore statuum parte (de qua mox fusius) auctoritatem habeant: nihil hic remedii iusti habere, quam resipiscentiam cum patientia & precibus coniunctam, quas Deus vtique non est aspernaturus, & sine quibus reliqua omnia remedia quãtumuis legitima, Dei maledictioni subiacent.

Quæ priuatorum remedia legitima & necessaria. Nihil tamen impedit quin priuatæ conditionis subditi ad intermedios Magistratus confugiãt eosque de officio suo interpellent: qui si vel omnes, vel sanior ipsorum pars, priuatorum eiusmodi opera vtī voluerint, satis supra ostendi quid hi & Deo & patriæ debeant. Sane inferiorum Magistratuum partes sunt, concordibus animis simul statuum conuentum vrgere: sesequeinterea quantum & possunt & licet, aduersus manifestam tyrannidem tueri, & conseruare: denique singulis quoque ordinibus hoc officii incumbit, vt legitimum ac generalẽ omnium ordinum conuentum serio procurent; ne improbi, bonos; tardi, diligẽtes; multitudo potiorẽ, saniorem q; partem aut impediãt aut remorentur. Quinetiam priuati quique in eiusmodi necessitate, Magistratibus suis subalternis sese adiungere tenentur, & officium subditorũ præstare: &, si res postulet, licebit etiã saniori parti oppressæ, auxilia aliunde conquirere, præsertim apud Regni cõfœderatos & amicos. Ad cuius sententiæ confirmationẽ citabo probatissima aliquot exempla. Ecce duæ integræ Tribus Ruben, & Gad, & dimidia Tribus Manassis,

cum

cum in Idololatriã incidisse existimarẽtur, à reliquis omnib. tribubus armis impetũtur. Verũtamen nulla trib. in aliam ius potestatemq; habebat, cum oẽs duodecim non nisi vnum vniuersitatis corpus constituerent. Hinc igitur apparet, potiorem partem posse alteram in ordinẽ cogere non exspectato omnium cõmuni consensu, si simul oẽs conuenire non possint. Idem ẽt in bello iustissime ab vndecim tribub. aduersus tribum Beniamin susceptο, videre est, cũ hi horrendum facinus in Gibea patratũ defenderent. Quid si ergo aut duæ illę tribus cũ dimidia Manassis, aut tribus ipsa Beniamin in fratres & consanguineos suos tyrannidẽ affectassent? Sic & Romani, Constantini opem aduersus Maxẽtium implorauerunt, cum Occidentis imperiũ obtinens, crudelissimum Tyrannum aperte ageret. Quod bellum non solum Deo propitio, & votis ipsorum fauente gestum est, sed habet etiam ab omnibus historiographis approbationis testimonium. At Constantinus supremum imperium in Maxentium non habuit, cum hic non minus summum Principatum in Oriente, quam ille in Occidente obtineret. Quo iure vero aut quo titulo Occidentis Imperium adeptus est Carolus Magnus? Nisi quod à potiore Italiæ parte, ac nominatim à Patriciis Romanis (qui tunc nondum, ac ne multis quidẽ post annis in potestatem Pontificum venerant) aduersus Longobardorum Tyrannidem euocatus

Exemplum Ios. 22 12. Potior sanior-que pars alteram ad officium compellere in negotio aperto potest, II. Exẽplum. Iud. 20. III. Exemplum. Potissimã & magis sanam partem

auxilia aliunde posse expetere. IIII. Exemplum.

tus est, propter Orientalium Imperatorum ignauiam, qui in Græcia delitescebant? Existimo igitur sententiam meam hactenus abunde confirmatam probatamq; esse, modo hæc tria axiomata constanter in omnibus hisce definitionibus, retineantur, nempe:

Tres exceptiones semper retinẽda.

Tyrannidem manifestam notamq; esse oportere: nec prius ad arma progrediendum esse, quam cætera remedia omnia tentata sint: ac denique quam probe exploratum fuerit, non solum quid liceat, sed etiam quid expediat, ne remedia ipso morbo periculosiora existant.

Respõsio ad obiectiones quæ contra fiunt.

Reliquum est opinor, vt pro huius tractationis catastrophe argumentis præcipuis respondeamus, quæ in contrariam sententiam adduci solent, præter ea quæ incidenter iam & per occasionem attigimus.

I. Ob. Supremorũ Magistratuum potestatem infinitã non esse.

Iactari vero illud inprimis solet: *Magistratui esse, maxime supremorum, præcipere, & imperiũ exercere.* Assentior & ipse, sed addo hanc potestatem legibus tum diuinis, tum humanis esse definitam.

II. Ob.

Addunt præterea: *si reges in Tyrannos degenerent, neminem quidem iniquorum mandatorũ ministrum esse aut fieri debere: sed subditorum esse pati, ac supremi Magistratus mores patienter ferre, non sese illis vlla vi opponere.* Istud ergo nisi adhibitis superioribus distinctionibus non facile concesserim. Quarum summa est, priuatas quidem personas (nisi auctoritate legitimi alicuius magistratus inferioris, vel ordinum gentis il-

tis illius, tueri se possint (aut omnino secedere, vsque dum melior illis aura affulgeat, aut colla iugo subdere debere, à Deo patientiam assiduis precibus posceudo, & interim sub ipsius correctionibus proficiendo. Magistratuum autem inferiorum partes esse, bonas leges, quarum defensionem ipsi iurauerint, strenue aduersus omnes tueri, pro ea quam quisque in statu publico statione sortitus est: & huc in genere omnes incumbere, ne leges ac conditiones quibus status publicus nititur, vlla vi, vel externa, vel interna, labefactentur. Denique Imperatores, Reges alioqui supremos Magistratus summa potestate ita potiri, vt siquidem interea conspicuum sit, eos quam regendam prouinciam suscepерint, potius depopulari, iurique ac rationi versute, & impotenter aduersari, & quod iurati promiserint proterue transgredi, possint ac debeant ad officium etiam armata manu (si aliter fieri nequit) reduci, compelli, adigique, ab iis, qui eos ad hanc dignitatem certis conditionibus promouerunt.

III. Ob. Dauidem intra cancellos suæ vocationis cõstitisse, dum se aduersus Saulem tueretur.

Ad hæc communiunt sese exemplo Dauidis, cui etsi iam regni successio promissa esset & ducis præcipui officio in bello fungeretur, dum tamen tyrannice impetitur à Saule, tantæ apud se auctoritatis vnctum Domini fuisse ostendit, vt deprehensum neque ipse lædere, neque ab aliis lædi voluerit: sed exemplo illum mortis supplicio affici iusserit, q. de eo ab se occiso gloriaretur: illum denique, quantumuis iniquis-

1 Sam. 24. 7. & 26. 4. 2. Sã. 1. 16.

simum Tyrannum, viuum & mortuum honore maximo sit prosecutus. Cuncta hæc ego non inuitus agnosco, & fateor etiam fidem, patientiam, ac bonitatem Dauidis dotes fuisse incõparabiles & commendatissimas, quas deceat omnes Christianos quam maxime imitari, & in exemplar sibi proponere: addo etiam omnibus promiscue siue superioribus, siue æqualibus, siue inferioris conditionis bona pro malis rependenda esse. At nego interim patientiam, & mansuetudinem, quæ in Christianis requiritur, impedire, quominus quis legitimis remediis vti possit, ad propulsandam iniuriam, quæ illi infertur. Licitum est sane rem suam in iudicio ab iniusto possessore vendicare, & apud summum magistratum de iniuria inferioris cõqueri: quidni igitur eadem ratione apud ordines aduersus Tyrannum ius experiri licebit? Quod si præ tyrannide nulla ad iustitiam via pateat, tantum abest, vt Dauidis exemplum, iis quæ à nobis dicta sunt aduersetur, vt manifeste etiam pro nobis faciat. Dauid enim Saulis furori ita cessit, vt interim militum copias non paruas secum aggregarit: quibus haud dubie liberius ad suam, suorumque vitam asserendam vsus fuisset, si eo necessitatis à Deo adactus foret, vt non nisi conserta manu vim sibi illatam valuisset propellere. Quod vero Tyranni vitæ cum in manus suas incidisset, pepercit, id certe merito & pro officio fecit: Saul enim solium adhuc Regium obtinebat: neque vel Dauidi,

vel

vel cuiquam alteri ius fuit Regnum illi aut vitam adimere, sed solius Dei, aut ordinum, vt supra ostensum est. Cæterum longe aliud est aduersus Tyrannum, vel in iudicio, vel oppositis armis, sese tueri, aliud ex professo aliquid, aut in tyranni vitam, aut in eius ditionem moliri.

Aiunt postmodum, Sedechiam Regem Iuda grauiter fuisse reprehensum atque mulctatum, quod contra iusiurandum à Chaldæorum Rege defeciisset: qui tamen legitimus Iudææ Dominus non erat, sed apertissimus alienæ ditionis vsurpator. Quomodo igitur plus licebit subditis aduersus legitimum Regem, qui Tyrannus euaserit? Respondeo, Sedechiam expresso Dei mandato, ac etiam præstito iuramento, sese cum suis Regi Chaldæorum subiecisse, qui nullam non soluendi tributi occasionem præbuisset. Quæ circumstantiæ conuincunt omnino Sedechiam, & eius populares tanquam reos tum defectionis, tum periurii. Deinde concedo etiam non licere subditis à iuramẽto suo discedere: neq; probo, quod dici solet trito prouerbio, *Frangenti fidem, fides frangatur eidem*: contra enim censeo, non licere vnquam fidẽ iuste datam fallere: sed nego fidẽ à subditis falli, aut violari erga Tyrannum, quoties singuli ipsorũ intra metas vocationis suæ sese continentes, cursum tyrannidis impedire conantur. Est enim Regula generalis, pactum sub conditione vel expressa, vel tacite subintellecta,

IV. Obiectio. Sedechiam non debuisse à Rege Chaldæorũ deficere. 2. Paral. 36. 13. Ezechiel. 17. 12. 13. 14.

contractum ab eo solui qui conditionem violarit, non autem ab eo qui, cum sub conditione tantum obligatus esset, ab obligatione liber fit: non per se (esset enim perfidus) sed per eum ipsum, qui prior rupit vinculum obligationis, nempe conditionem appositam. Supremo igitur Magistratu, Tyranno facto, ipse suo periurio populum à iuramento liberasse censendus est, non contra, cum populus merito in eum suo iure vtatur.

V. Ob. Ier. 29 7. Iudæos seruos Babyloniorum fuisse nedũ subditos.

Prætexunt ad hæc mandatum Dei, qui iubeat nominatim Israelitas preces pro pace & felici statu Nebuchadnezaris crudelissimi Tyranni fundere: nedum vt Iudæis ab illius obedientia & imperio sese subducere licuerit. Concedo id quoque: at primum respondeo, Iudæos non solum subditos priuatæque conditionis, sed etiam plerosque seruos fuisse sub Chaldæorum Imperio. Iam vero supra à nobis positum est, priuatæ conditionis hominibus non licere in suos Magistratus insurgere, vel sese illis aperta vi opponere: multo minus seruis in dominos, quantumuis duros iniquosue: quandoquidem hi & corpora ipsorum & bona in sua potestate habeant. Hoc præceptum ergo iis, quæ supra à nobis sunt posita, nihil derogat. Præterea repeto rursus, Iudæos (quod in tota hac historia maxime est obseruandum) in potestatem Chaldæorum expressa Dei voluntate veniisse, quæ illis per Prophetas sæpe fuit prædicta: tam abest igitur, vt Sedechiæ & reliquæ

multi-

multitudini licuerit tempore captiuitatis Tyrannidi Chaldæorum resistere, vt ne antea quidem bona conscientia potuerint se illis opponere, aut vrbem Hierusalem aduersus illorum oppugnationem protegere, quandoquidē præceperat Deus nominatim per Ieremiam vt vrbem in manus Chaldæorum dederent, seseque illis vltro subiicerent. *Ier. 38.*

VI. Ob. Dei prouidentiā iustā defensionē non prohibere.

Hic etiam frustra regerunt quidā, hanc eandem Dei voluntatem in omni Tyrannide locum habere, cum nulla vel sine, vel præter Dei voluntatē obtingat. Possem enim hoc idem argumentum in Tyrannos retorquere: quoniam minus à Dei voluntate pendet, quod Tyranni à suis subditis & popularibus expelluntur (vt plerisque accidit) quam quod populos tyranni sæpenumero opprimant. Sed verior hæc erit responsio, si dicamus, Dei voluntatem eatenus nobis spectandam, quatenus ipse nobis eam patefacere dignatus est; alioquin nullum erit tam atrox facinus, quod Diuinæ voluntati imputari non possit (cum nec ea quidem, quæ maxime fortuita censentur, casu vel fortuito contingant.) Hinc fit, vt qui latronibus publicis occurrit (à quibus nemo trucidatur, nisi id diuina voluntate permittente) iustā illis ac inculpatam tutelam ex legum auctoritatē opponere valeat: nempe, quia speciale à Deo mandatum nemo habet vt sese à latronibus vltro iugulari patiatur. Idem est omnino iudicium de ordinaria illa, de qua loquimur, aduer-

2. Paral. 11. 4. 1. Machab. 12.

aduersus tyrannos defensione. Quæ tamen tum demum locum habere desinit, cum de Dei contraria volũtate apparet, sicut euenit in eo Sedechiæ facto, de quo proxime diximus: & prius etiam in Roboami ipsius antecessoris causa: qui iure alioquin decem alias tribus à se deficientes fuisset insectatus, nisi Deus id fieri expresse vetasset. At contra Matathias ipsiusque liberi summa laude digni celebrantur, quod sese crudelissimo tyrãno Antiocho tam cordate opposuerunt, nulloid vetante Dei mandato, etsi absque illius iusto iudicio populum Dei non inuasisset Antiochus, & plerisque etiam probaretur, gratusque esset.

VII. Ob. Decẽ tribus iustã causam in iuste aduersus Roboamum persecuti sunt.

Obiiciunt hoc quoque, Israelitarũ defectionem illam à Roboamo, quanquam iniquo exactore, maxime improbari. Respondeo & ipse, dupliciter in eo peccasse Israelitas. Primum, ꝙ non conuocatis Israelitici populi ordinibus (quo Roboamum siue volentem, siue nolentẽ ad officium cogerent) nouum Regem eligendo, Regnum illud, quod vnicum esse Deus voluit, in duo discerpserint. Deinde, quod à Dauidis familia (quam non ignorabant ad regnum à Deo ipso fuisse selectam) discesserint. Sed hæc aduersus nos minime militant. Nec quicquam eiam iuuerit Ieroboami vocationem ab Ahia Propheta ipsi patefactam, prætexere, quandoquidem tota historia satis testatur, non eo respexisse populum cum à domo Dauidis rebellaret, & Aburamum quæstorẽ occideret, sed vi-

1. Reg. 21. v. 30.

am, quæ

am, qua sunt ingressi manifestam fuisse defectionem: cum potius legitimo iustoque armorum vsu tyrannidi occurrere & potuerint & debuerint. Ita fit sæpe aliquid iniuste quod tamen per se iustum esse nihil prohibet.

VIII. Ob.

Contendunt insuper & illud pro se facere, Quod diui, Petrus & Paulus iubent aperte preces pro regibus ac aliis magistratibus fieri, qui tamen ipsorum tempore non solum Ethnici, sed immanissimi adeo tyranni erant. Fateor sane: sed præterquam quod ad priuatas personas adhortationes illæ diriguntur (quibus nullum aliud remedium quam preces & patientiam reliquum esse semper diximus) meminisse hic quoque oportet, cum dicimus, Magistratus inferiores, aut Regni alicuius ordines posse, imo & debere tyrannidi obsistere: id neque officio priuatorum Christi fidelium quicquam detrahere, quo vetantur malum malo rependere, sed in bono vincere malum, & pro inimicis etiam orare: neque Magistratuum eiusmodi defensionem prohibere, quin pro conuersione etiam ipsius Tyranni, cui resistunt, apud Deum sint supplices: illique resistendo, quantam fieri potest reuerentiam ex animo & vere exhibeant. Quanquam & illud notandum fuerit, posse Tyrannum eo vsque impietatis prouolui, & tam execrandas in Deum inimicitias exercere, vt nominatim aduersus eum publicas preces & execrationes concipere non solum liceat, sed sit etiam aliquando operæ pretium: quod exem-

1. Pet. 2. 1 Tim. 2. 2.

Quo sensu accipiendū, Quod iubentur fideles pro tyrannis orare,

exemplo suo olim vetus ac primitiua Ecclesia palam testata est, quũ Iuliano Cæsari cognomine Apostatæ, non solum publice imprecata, sed etiam exaudita est.

Citant deniq; Christi ipsius exemplum qui tributum Tyberio Cæsari quamuis iniusto Iudæ vsurpatori monstroque potius quam homini, pependit, cum constet ex aduerso quotquot Romanis Imperatoribus per seditionem restiterant (quales imprimis memorantur Iudas ille Galonites, Theudas, aliiq; factiosi: ac tota tandem Iudæorum natio, ne falsam Ethnicorum Religionem amplecti cogeretur) miserè periisse. Quibus respondeo: magnum esse discrimen inter Ius Regium & tyrannidem: itaque quamuis Iesus Christus cœli terræque Dominus esset: ad quem etiam, tanquam ex Dauide prognatum Regnum Iudæorum potius quam ad Romanos, vel ad Herodem, iure pertineret: quia tamen non ideo in mundum venerat, vt humano more dominaretur, sed vt quasi priuatus hac in parte, & prærogatiuæ Dauidicæ familiæ renuncians, vitam hic degeret: ideo suo illo exemplo confirmare voluit, iuste Regibus, ac principibus tributa ac reliqua subsidia, & deberi & persolui. Quanquam enim Romani Imperatores iniuste ab initio Regnum Iudæorum inuaserunt: eius tamen legitimi tandem Domini euaserunt, partim iusto Dei iudicio, partim consensu, & approbatione, si non omnium, at certe valentioris multitudinis Iu-

IX. Ob. Quid Iudæi aduersus Romanos seditionem mouẽtes à Christo differant qui se illis volens submittit Matt. 17. 27. Act. 5. 36. 37. Rom. 13.

nis Iudæorum, quod satis aperte significarunt, cum omnes fere acclamarent: Non habemus Regem nisi Cæsarem. *Ioan. 19.*

QVÆST. VIII.

Quid liceat aduersus iniustos exactores.

Non omnem Principem exactorem, protyranno habendum.

QVid si vero, dicet quispiam, Princeps populũ nimiis iniustisque tributis opprimat? Tunc vbi decenter admonitus fuerit, possunt certe ac etiam debent ii, qui prima ac summa valent auctoritate ex Regni legib. publicæ vtilitati consulere. Sed & hic notandum est: Principẽ qui eiusmodi in reb. modum excedit (quia aut prodigus, aut auarus, aut aliis est vitiis deditus) non statim pro Tyranno esse habendum: Tyrãnidis .n. index ac veluti indiuiduus comes est, obfirmata malignitas, quæ ad statum publicum, legesq; (quibus Regnũ ceu fundamentis constat) euertẽdas totis viribus enititur. Addo & istud, quamuis iusta occasio opponendi sese manifestæ tyrannidi quandoque offeratur, meditandã tamen subinde, atq; si fieri potest sequẽdam, eximiã illam ab homine Ethnico prolatã γνώμην: *Omnia prius experiri consilio sapientem, quam armis, decet.* Itaque cum imaginem Cæsaris in templum inferre conaretur Petronius, iustam quidem videbantur habere Iudæi ad arma capessenda occasionem (vt suadebat Matathiæ zelus) potius quam vt templum Dei idolo violari paterentur: at multo prudentius consilium inierunt,

Non quicquid licet, idem semper expedit.

inierunt, cui etiam Deus benedixit, cum Petronio libere indicarent, nolle se equidem aduersus ipsum pugnare: verum nunquam passuros quamdiu essent superstites idolum illud in Templo collocari. Cæterum etsi Albini & Flori exactiones equissimam illis denuo querimoniarum causam præberent, & tum quoque de reb. ad Religionem pertinentibus quadantenus ageretur: omnia tamen Iudæorum acta satis ostenderunt, non aliud eos, quam meram defectionem, ac rebellionem affectasse, quæ cum legitimis, de quibus diximus, remediis, nihil haberent commune.

Qvæst. IX.

An subditi cum Principibus possint paciſci.

Respondendum est porro nunc illis quoque, qui existimant non decere subditos cũ superioribus paciſci. Quæro igitur primum quib. nitantur fundamentis? Si enim rationib. agendum est quales quæso illas satis firmas prætexent? *Subditorum est*, inquiũt, *à Principum suorũ autoritate, & mandatis pendere, non cõtra.* Vnde consequẽs est, posse quidẽ subditos modeste ac reuerenter Principib. suas exponere querimonias, atq; illis libere suũ consiliũ impertiri, si rogẽtur: at minime vlterius progredi. Respondeo: Non licere omnino subditis Magistratus suos siue inferiores siue supremos, nisi cum summa reuerentia accedere: idque non solum propter metum

metum indignationis eorum, sed etiã propter conscientiam, vt docet Apostolus, cũ hæc Potestas à Deo sit constituta. At nego ex hoc fundamento talem posse necti consequutionem: Oportere ergo Subditos, quoties de reb. politicis & ad statum, vt dicitur, Regni pertinentibus agitur, vbi quod iustum & æquum, legibusque (sub quibus Princeps ille electus & constitutus fuit) consentaneum ipsis videtur, modeste ac reuerenter illi exposuerint, deinceps necessario sese illius arbitrio totos subiicere, idq; omnino absq; vlla exceptione sequi, quod illi fuerit collibitum. Quinimo contra libere asserо: nullam ipsi iniuriam fieri, si ad officium compellatur: & vbi nullus amplius rationi locus supereſt, vlterius etiam aduersus eum fiat progressus. Siquidem cum non nisi certis conditionibus administratio illi sit commissa: minime censendum est, nouas pactiones cum ipso iniri, quoties interpellatur vt vel priores conditiones ratas habeat, easque deinceps obseruet: vel alteri locum cedat, qui de illarum obseruatione magis sit futurus sollicitus. Quod si exemplis probandum est, arbitror satis multa supra à me allata esse, quibus constet aperte, nulla ratione nulloque vsu aut bene constitutæ Monarchiæ vlla experientia niti, aut defendi eorum propositionem posse, qui audent affirmare, sufficere cunctis debere subditis nudam Regis sui voluntatem. Ro. 13.

QVÆST.

Qvæst. X.

An, qui propter religionem persecutionem patiuntur, aduersus Tyrannos sese tueri salua conscientia possint.

RElíquum est tandem, vt maximi momenti Quæstionẽ soluã, qua quæritur, *an Tyrannidi, veram religionem impetenti atque etiam quoad potest opprimenti, liceat iuxta superius positas conditiones distinctioneſque, armata manu obsistere, & persecutioni obuiam ire?* Dubi-
Causa dubitandi. tandi hæ præcipuæ causæ esse possunt: Primum cum Religio ad conscientias pertineat, quibus nullo modo vis inferri potest, nõ videtur illa vllis armis stabilienda aut defendẽda: quam ideo prædicatione verbi Dei, precibus, ac patientia hactenus potius propagatã conspicimus. Extãt præterea loci permulti in scripturis quibus ostenditur quanta sit inter regna huius Mundi, & Regnum Christi spirituale, differentia. His denique subiiciuntur exempla sanctorum Prophetarum, ac ipsius demum Domini nostri Iesu Christi, penes quem, etsi omnis foret auctoritas, potentia & virtus, nunquam tamen ipse hanc defensionis rationẽ est aggressus, quemadmodũ nec ipsi Apostoli, nec subsequentes vlli Martyres: vsq; adeo vt ne integræ quidem Christi fideliũ legiones, armis instructissimæ mortem oppetere recusarint, potius quam exerto gladio aduersus hostes veritatis ipsos insectantes,

tes sese defenderent. Respondeo primum: absurdam esse, imo etiam falsam eorum opinionem, qui putant Media illa, quibus proprie res ac negotia huius mundi defenduntur (qualia sunt tum Iudicia, tum arma) non modo differre à mediis, quibus spiritualia defendi possunt, sed cũ illis velut ex diametro puguare, adeoq; iis aduersari, vt nullum possint aut debeãt illa in Religionis negotio locum habere. At ego contra, Præcipuũ optimi cuiusq; Magistratus munus esse dico, vt quicquid mediorum auctoritatis, & potentiæ, illi à Deo concessum est, hoc totum omnino conferat, vt inter sibi subditos Deus ipse vere agnoscatur, agnituſq; tãquam summus regum omnium rex, colatur, & adoretur. Itaque qui talis erit, non solum omnes Iurisdictionis suæ vires, legumq; auctoritatem, aduersus veræ Religionis contemptores, perturbatoresue (qui censuris admonitionibusq; Ecclesiasticis nullum locum relinquunt) exercet, sed armata etiã manu in eos animaduertet, qui aliter ab impietate cohiberi nequeunt. Ad cuius sententiæ confirmationem scriptura ipsa, & rationes, & exẽpla innumera nobis suppeditat. Rationes quidem sunt huiusmodi. Cũ finis omnium bene constitutarũ Politiarum non sit simpliciter huius vitæ tranquillitas (vt quidam Ethnicorum Philosophorũ sunt arbitrati) sed Dei gloria, ad quã tota hæc hominum vita dirigenda est: Inde consequitur, Eos qui populis præsunt, omnia sua studia omnesque

Media ciuilia non pugnare cum Religiosis mediis.

Potissimum munus Principis purã Religionẽ inter suos tum conseruare tum propagare.

Ratio 1.

que facultates à Deo acceptas, huc referre debere, vt purus Dei cultus, à quo ipsius gloria pendet, maxime apud eos quos in potestate habēt conseruetur, promoueaturq;. Deinde, vt demus vltimum politiarum finem esse huius vitæ quietam conseruationem; fatendum tamen fuerit, eius & obtinendæ & conseruandæ vnicam hāc esse rationem, si Deus vitæ nostræ tum auctor, tum moderator pie, rectèq; colatur. Testimonia autem seu exempla sunt prope infinita in scripturis. Patet enim inprimis Patriarchas illos Veteres summos fuisse simul, & sacerdotes, & Magistratus apud suos: quod de Melchisedecho & Heli nominatim traditur: & quamuis distincta postea duo hæc munera fuerint à Domino, hoc ideo non accidit, quod illa inter se pugnarent: sed quod vnus vir, vtrique exercendo vix sufficeret. Præterea cum Rex iubetur volumen legis apud se habere, vt dies & noctes in illius se electione exerceat, non tanquam à priuato homine istud exigitur, sed tanquam à Rege & publico Magistratu. Porro inter leges, quarum executio demandatur Magistratibus, illæ præcipuæ habentur, quæ veræ Religionis contemptores morti adiudicant. Quarū obseruationem in Dauide cernimus, qui totum Dei cultum certis legibus sanxit: in Salomone qui mandata patris in transgressores impleuit. Item in Edictis regū Asæ, Iosaphat, Ezechiæ, Iosiæ, imo etiam Nebuchadnezaris, & Darii, cum à Daniele Prophetaad Deum adorandū persuaderen-

Ratio 3.

Exempla. Gene. 14. 18. 1 Sam. 4. 18.

II. Deut. 17. 18.

III. Deut. 13.

derentur. Postremo cum Apostolus affirmat reges, & principes à Deo in hoc esse constitutos, non vt honeste tantum, sed etiam vt pie vitam transigamus, (hoc est vt non solum sicut probos & honestos homines decet, conuersari in hac vita, sed ēt vt religiosos & secundum pietatem in Deum viuere possimus) non est dubiū quin totam hanc quæstionem paucissimis verbis definierit. Hinc videmus prisca Concilia aduersus hæreticos, non auctoritate Romanorū Pontificum (qui nondum tales deprehēsi fuerāt, quales longo post tēpore innotuerunt) sed Imperatorū mandato fuisse coacta hoc remedio, ex piorū Episcoporum suasionibus cognoscerent. Extant quoq; innumerę constitutiones, & Ecclesiastici Canones tā ab Imperatore Iustiniano, quam ab eius successorib atq; etiam à Carolo Magno, aliisq; editi, qui idem comprobant. Quorsum vero hodie etiam Monarchæ à Romana illa meretrice tam furiose incitantur, ad eos quos ipsi *hæreticos* vocant, igni ferroque persequēdos, & eliminandos, nisi quod hoc ipsorum muneris esse cōtendit? Qua in re optimo quidem & certissimo nititur fundamento, sed quo non minus quam innumeris aliis veritatis testimoniis abutitur, ad suas scilicet impietates & blasphemias vel stabiliēdas, vel ruendas. Sed quorsum, inquies, tam prolixa digressio? neq; n. quæritur, *An reges aut Magistratus pietatem tueri, & promouere debeant; sed an subditi aduersus persecutores sese armis*

IIII. 2. Timoth. 2. v. 2.

Verā religionē non esse

quidē vi & armis introducendā sed iam receptā conseruari & defendi armis posse aduersus tyrānos, nihil prohibet.

tueri possint? Respondeo ergo ad id quod priore loco supra fuit propositū: aliud esse religionem nunc primū in aliqua regione introducere: aliud eam iam alicubi receptam conseruare, seu collapsam hominumq; aut conniuentia, aut inscitia, aut malitia, sepultam velle restituere. Nā plantandam quidē ac propagandam ab initio sola spiritus Dei virtute cōfiteor, idq; verbo Dei ad docendum, arguendū, hortandūq; idoneo. Hoc .n. proprium Spiritus sancti opus est, instrumentis spiritualib. vtentis. Itaq; pii principis qui suos ab idololatria & falsis superstitionib. ad veram religionem pellicere cupit, partes erūt, curare primū, vt illi veris firmisq; argumētis in pietate instituantur: Sicut è diuerso Subditorū partes sunt, veritati rationiq; assentiri, ac facile cedere. Tandē vero Princeps piis sanctisq; edictis veram religionē stabilire sataget, aduersus eos qui mera pertinacia illam impugnabūt eiue resistēt. Quemadmodū nostris tēporib. in Anglia, Dania, Suedia, Scotia, & maxima Germaniæ atq; Heluetiæ parte factū cernimus aduersus Pōtificios, Anabaptistas, aliosq; hæreticos. Quorū exemplum si reliquæ nationes sequi mallēt, q̄ Romanæ illi, tam sanguinariæ meretrici fidere, & obsequi: ne maior in toto orbe tranquillitas, tam in statu religionis, q̄ Politiæ conspiceretur? Quid igitur Subditis erit agendum, si contra ad idola colenda à suo Magistratu cōpellantur? Certe nō patitur quidē ratio, vt principem ad mutationem omnimodam

modam ſtatus ſui aſtringant; quinimo aut perſecutionē patienter ferre (dum interea Deū pure colant) aut omnino ſolū vertere, nouaſq; ſedes quærere neceſſe habebunt. At ſi edictis legitime rogatis & publica auctoritate conſtitutis cōfirmatiſq;, ſemel puræ religionis liberum exercitiū fuerit conceſſum; tū principē dico ad eorum obſeruationem tanto magis obligari, quanto negotiū religionis, maioris eſt præ cæteris omnibus rebus momenti: adeo vt illi fas non ſit, ea pro ſuo arbitrio, & ſine cauſæ cognitione abrogare, ſed eadem auctoritate dūtaxat intercedente, qua ab initio fuerunt ſancita. Si ſecus fecerit, manifeſtā tyrannidē ipſum exercere affirmo: cui ſeſe opponere (adhibitis tamē ſupradictis obſeruationib.) eo ēt liberius licebit, quo animarū ſalutem, cōſcientiæq; libertatē debemus pluſquam res vllas, quantumuis optabiles, charioremq; pretioſioremq; habere. Nemini igitur iam mirum fuerit, quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus, Prophetæ itē ac Apoſtoli, reliquiue martyres, cū priuati eſſent homines ſeſe intra metas vocationis ſuæ continuerint. Et q̄ vel ad illos ſpectat, qui publicū gerebant munus; vel ad legiones illas, quæ cū ducibus ſuis martyriū in media acie ſunt perpeſſæ, nulla oppoſita defenſione, etiāſi qui illas inſectabantur edicta in fauorē Chriſtianorū prius facta violaſſent (vt ſub Diocletiano & Iuliano Imperatorib. præſertim accidit) Duplex eſt, inq̄ de illis reſponſio. Nam primo etſi quidam Im-

peratores ante Diocletianũ, persecutiones aliquaten⁹ leniissent (vt feciſſe Adrianũ, Antoninum & Alexandrũ constat) publicũ tamen religionis Christianæ exercitũ nunq̃ quisquã eorũ concesserat. Deinde repeto hic quoq; illud, non quicquid licet, idem quoq; semper expedire. Neq; .n. dixerim semper necesse esse, religionẽ publicis edictis conceſſam, armis aduersus manifestã tyrannidẽ tueri & retinere: sed illud tamẽ fas esse, & licere, præsertim illis quib. hoc onus incumbit, & quib Deus opportunitatẽ dederit: vt Lobnensiũ exemplũ aduersus Ioramũ & Ierosolymitanorũ aduersus Amasiã, bellumq; Cõstantini aduersus Maxentiũ rogatu ciuium Romanorũ susceptum (de quib. suprà) abunde euincunt. Hinc cõficio, inter Martyres cẽsendos esse non solũ eos, qui tyrannidẽ hostiũ veritatis, nulla alia defensione, quã patientia peruicerunt: verum ẽt illos qui legum aut eorum quib. ius est leges tueri, auctoritate, vt par est, suffulti, manus suas Deo ad defensionẽ veræ religionis consecrarunt. Atq; hæc quidẽ hactenus ad hanc postremam obiectionem respondere placuit, in eorum gratiam qui eã in mediũ proponunt, vt cõscientiæ suæ consulãt: quia verentur nempe, ne contra Deũ peccent, si quid eiusmodi tẽtauerint. Ad genus vero illud hominũ quod attinet, qui aliud mũdo emolumentũ non præstant, quã quod innocuo sanguine omnia complent: principũ auctoritate abutentes, vt ex corũ ruinis sua cõmoda venẽtur,

Qui martyres censendi.

tur,& augeant: quiq; interim tanta sunt impudentia, vt his obiectionib. eos impetere,& oppugnare audeãt, qui nõ vltro sese illis iugulandos præbent, suã scilicet crudelitatẽ & effrenẽ licentiã,prætextu religionis & zeli,falso palliãtes. Hoc inq̃ genus hominũ non alia respõsione dignarer, quã ea q̃ prædonib. merito fieret, qui mercatores aliosue viatores in ius vocarent, q̃ nõ nisi gladio accincti ad sui defensionẽ itineri sese cõmitterent, illis hoc non licere cõtendentes,etsi ipsi quoduis genus armorũ ad illos iugulandos vsurparẽt. Quin mihi isti execrandũ illũ Fimbriam Romanũ (cuiusmodi sicarios,ære cõductos, multos hodie videre est) in memoriã reducunt:cuius tã insolens fuit audacia, aut potius impudens proteruia,vt cũ tẽpore Syllanæ proscriptionis Scæuolã, (virũ inter Romanos ciues eximia tũ virtute,tũ probitate clarũ) vulnere sauciandum curasset,nec vt optabat illo interẽptus esset:cõqueri,illiq; minari audebat, futurũ vt in iudiciũ abs se quasi maxima iniuria affecto, vocaretur, q̃ sicam ad præcordia vsq; non vltro admisisset. Cũ eiusmodi vero hominib. quia superflua, & inutilis foret omnis disputatio;oẽs non tã ad propriam ipsorũ conscientiã (qua pleriq; iam prorsus destituũtur) quam ad illius tribunal mihi sunt relegandi:cuius summum imperiũ iudiciumq;, ipsos vitare nequiuisse , & tempus & res ipsa tandem certo experimento comprobarunt.

FINIS.

INDEX QVÆSTIONVM, QVIBVS TOTVS HIC TRACTATUS continetur, & absoluitur.

I. *An vt Deo sine exceptione, ita & omnibus Magistratib. semper sit obediendum?* pag. 192

II. *An Magistratus omnium legum suarum rationem reddere Subditis teneatur: & quatenus illi iustas esse præsumere debeant?* 195

III. *Quo vsq; obedientia iniquis, impijsue mandatis, aut præstanda, aut neganda sit?* ibid.

IV. *Quo modo subditi à Magistratu iniuriam passi, aduersus illum sese tueri debeant?* 197

V. *An nullum remedium Subditis oppressis per tyrannidem manifestam, præter preces & patientiã à Deo cõcedatur?* 199

VI. *An legitimi magistratus Tyranni facti, armis perinde cohiberi à subditis possint, vt iniqui alienæ dominationis vsurpatores: & ab iis abdicari, à quibus primum fuerant constituti?* 208

VII. *Quid agendum quum ordines seu status coginõ possunt ad tyrannidẽ aut impediendam, aut reprimendam?* 259

VIII. *An iniqui exactores, aut alioqui flagitiosi principes pro tyrãnis sint habendi? vt & illis resistere liceat?* 271. 272

IX. *An subditi cum supremis suis magistratib. pacisci certis conditionibus iure possint?* 273

X. *An aduersus principes veræ religionis hostes & persecutores manifestos, Subditi sese tueri armis possint?* 274. 275

INDEX

INDEX OBIECTIONVM, QVIBVS IN SINGVLIS QVÆstionum responsionibus, occurritur.

CVm à Deo ipso transferantur Imperia ẽt ad tyrannos, non videri illis resisti posse, quin & Deo resistatur 263

Cum idem videatur vel alienã dominationem per tyrãnidem vsurpare, vel propriam tyrannice administrare, idem de vtriusque generis Tyrannis statui debere 264

Si magistratui quoquo modo resisti potest, eũ qui modo supereminebat, mox à quouis pro priuato haberi 158. 159

Cum populus olim omne ius suum in princ.pes cõtulerit: nõ posse amplius de illorum administratione aut potestate iure conqueri: & in illos insurgere 161. 162

Reges nullis legibus subiici; sed esse supra leges 216. 254. 255.

Cum ius priuatum cuiusq; Gentis lõge differat à Iure Naturali, principes illo non perinde atque isto teneri 254

Supremos Magistratus non habere alium Iudicem quã Deum ipsum, quod Exemplo Dauidis confirmatur 254. 255

Exẽplum Imperatoris Turcarum, qui dominationẽ obtinet in suos nullis legibus obstrictam 256

Magistratibus Imperandi: Subditis obediendi necessitatem incumbere 262

Dauidem iam dẽsignatum regem noluisse Sauli cum posset nocere: sed capite damnasse eum qui tyrannum occiderat 263

Sedechiam à Deo reprehensum & punitum quod à Rege

Rege Chaldaeorum, violento Iudaea vsurpatore, defeciſſet 265
Deum nominatim Iudaeis mandaſſe vt pro Nabuchadnetzare orarent, qui eos captiuos duriter tractabat 266
Tyrannos nullos ſine Dei prouidentia & voluntate dominari, & populos ſubiugare 266.267
Decem Tribuum Iſraelis, à Roboamo iniquo exactore, defectionem merito à Deo damnari 268
Apoſtolos Paulum & Petrũ hortari pios, vt pro regib. etiam impiis, quales tunc erant Rom. Caſares, preces concipiant, eoſq; honorent 269
Chriſtum iiſdem tributa ſoluiſſe: & Iudaeos quiid aut denegarunt, aut praetextu religionis ſeſe illis oppoſuerunt, miſere, ac iuſte periiſſe 270
Subditorum eſſe à principũ ſuorum nutu & imperio pendere 273
Religionẽ, quae ad conſcientias pertinet, non debere vel vi vel armis, ſed verbo Dei, precibus & patientia, propagari 274
Regnum ſpiritale Chriſti à regnis mundanis longe diuerſum, aliis remeaiis quam illa conſeruandam 273.275
Exempla Chriſti, prophetarum, Apoſtolorum ac Martyrum ſequenda, qui nunquam magiſtratibus reſtiterunt, ſed mortem patienter ſubierunt 275.277

INDICIS FINIS.